

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДИХ
НАУКОВЦІВ

НАУКОВИЙ ВІСНИК

№ 5 (257)

Одеса – 2018

Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2018. – № 5 (257). – 244 с. – Мови: укр., рос., англ.

Збірник наукових праць «Науковий вісник Одеського національного економічного університету» заснований у 1994 р. Друковане наукове фахове видання

Засновник і видавець збірника наукових праці – Одеський національний економічний університет

Затверджено до друку Вченою радою Одеського національного економічного університету. **Протокол № 1 від 30 серпня 2013 р.**

Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації – **серія КВ № 20991-10791ПР від 18 серпня 2014 р.** (перереєстрація).

Періодичність видання – 10-12 разів на рік.

Мова видання – українська, англійська та російська.

Збірник включено до оновленого «*Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук*» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 09.03.2016 № 241)

Індексування і реферування:

Реферативна база даних «Україніка наукова»,

Український реферативний журнал «Джерело»,

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського,

Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.ru,

Google Scholar

Польська наукова бібліографія

Social Science Open Access Repository

Всеросійська база повнотекстових наукових публікацій «Порталус»

Електронний архів Одеського національного економічного

університету.

Збірник включено до наукометричної бази даних Російський індекс наукового цитування (РІНЦ) згідно договору № 428-07/2014 від 18.07.2014 р. – http://elibrary.ru/title_about.asp?id=51349

Адреса редакційної колегії: Україна, 65082, м. Одеса,
вул. Преображенська, 8, ОНЕУ
тел.: (0487) 32-77-95
E-mail: n.visnik.oneu@ukr.net

© Одеський національний економічний університет

Редакційна колегія

Редакційна колегія затверджена Вченою радою Одеського національного економічного університету. Протокол № 9 від 15 травня 2018 р.

Головний редактор: **Балджи Марина Дмитрівна** – д.е.н., професор, Одеський національний економічний університет

Заступник головного редактора: **Рябіка Володимир Леонідович** – к.політ.н., Голова Українського національного комітету молодіжних організацій

Ректор Одеського національного економічного університету: **Звєряков Михайло Іванович** – д.е.н., професор, член-кореспондент НАН України

Проректор Одеського національного економічного університету: **Ковальов Анатой Іванович** – д.е.н., професор

Науковий редактор: **Нездоймінов Сергій Георгійович** – к.е.н., доцент, Одеський національний економічний університет

Технічний редактор: **Гейко Людмила Михайлівна** – к.е.н., доцент, Одеський національний економічний університет

I. Економічні науки	II. Політичні науки	III. Історичні науки
<p>Амбрози Маріан Маріанович – проректор з науки, досліджень і міжнародних відносин, Вища Школа Міжнародного Бізнесу (Словацька Республіка)</p> <p>Волохова Ірина Семенівна – д.е.н., доцент (Україна)</p> <p>Єрмакова Ольга Анатоліївна – к.е.н., доцент (Україна)</p> <p>Зборіна Ірина Михайлівна – к.е.н., доцент, декан економічного факультету, Поліський державний університет (Республіка Білорусь)</p> <p>Карпов Володимир Анатолійович – к.е.н., доцент (Україна)</p> <p>Кетнер Карл Карлович – доктор економіки, професор Банківської вищої школи бізнесу і фінансів (Латвійська Республіка)</p> <p>Коваленко Вікторія Володимирівна – д.е.н., професор (Україна)</p> <p>Литовченко Ірина Львівна – д.е.н., професор (Україна)</p> <p>Маркс-Бельська Рената – Phd, Вармінський та Мазурський університети в Ольштині (Республіка Польща)</p> <p>Марчева Анастасія – Phd, Стопанска академія "Димитър А. Ценов", м. Свиштов (Республіка Болгарія)</p> <p>Меджибовська Наталія Семенівна – д.е.н., професор (Україна)</p> <p>Семенова Валентина Григорівна – д.е.н., професор (Україна)</p> <p>Совік Людмила Єгорівна – д.е.н., доцент, професор (Республіка Білорусь)</p>	<p>Кармазіна Марія Степанівна – д.політ.н., професор (Україна)</p> <p>Коваль Ігор Миколайович – д.політ.н., професор (Україна)</p> <p>Маслов Юрій Костянтинович – д.політ.н., професор (Україна)</p> <p>Мілова Марія Іллівна – д.політ.н., професор (Україна)</p> <p>Пахарєв Анатолій Дмитрович – д.політ.н., професор (Україна)</p> <p>Пойченко Анатолій Михайлович – д.політ.н., професор (Україна)</p> <p>Попков Василь Васильович – д.філософ.н., професор (Україна)</p>	<p>Гончарук Тарас Григорович – д.істор.н., професор (Україна)</p> <p>Демін Олег Борисович – д.істор.н., професор (Україна)</p> <p>Панчук Май Іванович – д.істор.н., професор (Україна)</p> <p>Солдатенко Валерій Федорович – д.істор.н., професор (Україна)</p> <p>Стьопін Анатолій Опанасович – д.істор.н., професор (Україна)</p> <p>Хмарський Вадим Михайлович – д.істор.н., професор (Україна)</p> <p>Щербіна Надія Федорівна – к.е.н., доцент (Україна)</p>

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF
UKRAINE
ODESSA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
ALL-UKRAINIAN ASSOCIATION OF YOUNG
SCIENTISTS**

НАУКОВИЙ ВІСНИК
SCIENTIFIC BULLETIN

№ 5 (257)

Odessa - 2018

Collection of scientific papers «Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University»

Printed scientific specialized edition

Founder – Odessa National Economic University

The collection of scientific works "Scientific herald" was registered by the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine as of January 26, 2011, No. 1-05 / 1 as a scientific publication on economic sciences, dated February 23, 2011, No. 1-05 / 2 as a scientific publication on political sciences.

Approved by the Academic Council of the Odessa National Economic University. Protocol № 1 from August 30, 2013

Certificate of state registration of print mass media – KB № 20991-10791ПП от 18.08.2014

Frequency of output – 10-12 times a year.

Language of publication – Ukrainian, English and Russian.

Bulletin is licensed as academic, professional journal: «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» (№ 241, issued 09.03.2016)

Included in the scientific data base Russian Scientific Citation Index (RINC) under the agreement No. 428-07 / 2014 dated July 18, 2014 - http://elibrary.ru/title_about.asp?id=51349

Contacts of Editorial and publisher:

65082 Ukraine, Odessa,
Preobrazhenska st., 8, ONEU, of. 317
Ukraine
(+38067) 5595764
n.visnik.oneu@ukr.net

© Odessa National Economic University

Editorial board

The editorial board has been approved by the Academic Council of the Odessa National Economic University. Minutes No. 9 dated May 15, 2018

*Editor-in-Chief: **Baldzhy M. D.** – Doctor of Economics, Professor at the Department of Economics*

*Deputies of Editor-in-Chief: **Ryabika V. L.** – Candidate of Political Science (Ukraine)*

*Executive Secretary: **Geiko L. M.** – Candidate of Economics, Assistant Professor (Ukraine)*

*Scientific editor: **Nezdoyminov S. G.** – Candidate of Economics, Assistant Professor (Ukraine)*

I. Economics sciences	II Political sciences	III Historical sciences
<p>Ambrozy Marian M. – PhDr., CSc. Vice-Rector for Science, Research and International Relations, Higher School of International Business (Slovak Republic)</p> <p>Zveryakov M.I. – Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine (Ukraine)</p> <p>Kovalev A.I. – Doctor of Economics, Professor (Ukraine)</p> <p>Volokhova I. S. – Doctor of Economics, Associate Professor (Ukraine)</p> <p>Ermakova O. A. – Candidate of Economic Science, Associate Professor (Ukraine)</p> <p>Zborina I. M. – PhD (Economic Sciences), Dean of the Faculty, Polesky state university (Republic of Belarus)</p> <p>Karpov V.A. – Candidate of Economics, Assistant Professor (Ukraine)</p> <p>Ketners Karllis K. – Doctor of Economics, Professor, BA School of Business and Finance (Latvia)</p> <p>Kovalenko V. – doctor of sciences, professor (Ukraine)</p> <p>Litovchenko I. – Doctor of Economics, Professor (Ukraine)</p> <p>Marks-Bielska R. – Phd, University of Life Sciences in Wroclaw, University of Warmia and Mazury (Poland)</p> <p>Marcheva A. - PhD, "Dimitar A. Tsenov" Economic Academy, Svishtov (Bulgaria)</p> <p>Medzhibovskaya N. S. - Doctor of Economics, Professor (Ukraine)</p> <p>Semenova V. G. - Doctor of Economics, Professor (Ukraine)</p> <p>Sauvik Lyudmila E. - Doctor of Economics, Associate Professor (Republic of Belarus)</p>	<p>Ambrozy Marian M. – PhDr., CSc. Vice-Rector for Science, Research and International Relations, Higher School of International Business (Slovak Republic)</p> <p>Karmazina M.S. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Koval' I.M. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Maslov Y. K. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Milova M.I. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Paharev A.D. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Poychenko A.M. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Popkov V. V. – Doctor of Political Science, Professor (Ukraine)</p>	<p>Goncharuk T. G. – Doctor of Historical Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Demin O.B. – Doctor of Historical Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Panchuk M.I. – Doctor of Historical Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Soldatenko V.F. – Doctor of Historical Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Stepin A.O. – Doctor of Historical Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Khmarskyi V.M. – Doctor of Historical Science, Professor (Ukraine)</p> <p>Shcherbina N.F. – Candidate of Historical Science, Assistant Professor (Ukraine)</p>

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Авдієнко Яна

Підтримка субконтрактації в Україні за допомогою міжнародних інвестицій.....11

Варналій Захарій

Фіскальна політика та її вплив на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні.....28

Доброва Наталя, Сидоренко Олена

Інвестиційна привабливість регіонів України як фундамент сталого економічного розвитку країни.....51

Донцул Анастасія, Однолько Вікторія

Аналіз ринку кондитерських виробів України: проблеми та перспективи розвитку.....57

Зінковська Дар'я

Теоретичні аспекти маркетингового стратегування на основі результатів проведення маркетингового аудиту.....85

Карпов Володимир, Аріонова Наталія

Аналіз соціально-економічного розвитку міста Подільськ у 2013-2017 роках.....102

Карпов Володимир, Коновальчук Аліна

Основні тенденції соціально-економічного розвитку чорноморську у 2010-2017 роках.....139

Лозінський Ростислав, Янковий Володимир

Прогнозування ринку металургійної продукції України на базі виробничої функції.....174

Нікітченко Олександр, Обнявко Олександр, Сирчин

Олександр

Методичні особливості прогнозування маркетингових показників банківської діяльності.....191

Плотнікова Анна, Янковий Володимир

Особливості визначення стратегії розвитку підприємства.....208

Свірідова Світлана

Субконтрактація як сучасний інструмент управління витратами.....220

НАШІ АВТОРИ.....235

CONTENTS

ECONOMIC SCIENCES

<i>Avdiienko Yana</i> SUPPORT OF SUBCONTRACTING IN UKRAINE USING INTERNATIONAL INVESTMENTS.....	11
<i>Varnalii Zakharii</i> FISCAL POLICY AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE.....	28
<i>Dobrova Natalia, Sydorenko Olena</i> INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS AS A FUNDAMENTAL FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY.....	51
<i>Dontsul Anastasiia, Odolko Viktoriia</i> ANALYSIS OF THE MARKET OF CONFECTIONERY PRODUCTS OF UKRAINE: PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS.....	57
<i>Zinkovskaya Daria</i> THEORETICAL ASPECTS OF MARKETING STRATEGY BASED ON RESULTS OF MARKETING AUDIT.....	85
<i>Karpov Vladimir, Арионова Наталья</i> ANALYSIS OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE CITY OF THE POPULATION IN 2013-2017.....	102
<i>Karpov Vladimir, Konovalchuk Alina</i> MAJOR TRENDS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF CHERNOMORSK IN 2010-2017.....	139
<i>Lozinskyi Rostyslav, Yankovyi Volodymyr</i> FORECASTING THE MARKET OF METALLURGICAL PRODUCTION OF UKRAINE ON THE BASIS OF PRODUCTION FUNCTION.....	174
<i>Nikitchenko Oleksandr, Obnavko Oleksandr, Syrchyn Oleksandr</i> METHODICAL PECULIARITIES FOR FORECASTING MARKETING INDICATORS OF BANKING ACTIVITIES.....	191
<i>Plotnikova Anna, Yankovyi Volodymyr</i> PARTICULAR QUALITIES OF DEVELOPMENT STRATEGY OF THE ENTERPRISE.....	208

Sviridova Svitlana

"SUBCONTRACTING" AS MODERN INSTRUMENT OF
MANAGEMENT CHARGES.....220

AUTHORS.....235

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Авдиенко Яна</i> Поддержка субконтрактации в Украине с помощью международных инвестиций.....	11
<i>Варналий Захарий</i> Фискальная политика и ее влияние на развитие малого и среднего бизнеса в Украине.....	28
<i>Доброва Наталья, Сидоренко Елена</i> Инвестиционная привлекательность регионов Украины как фундамент устойчивого экономического развития страны.....	51
<i>Донцул Анастасия, Однолько Виктория</i> Анализ рынка кондитерских изделий в Украине: проблемы и перспективы развития.....	57
<i>Зиньковская Дарья</i> Теоретические аспекты маркетингового стратегирования на основе результатов проведения маркетингового аудита.....	85
<i>Карпов Владимир, Арионова Наталья</i> Анализ социально-экономического развития города Подольск в 2013-2017 годах.....	102
<i>Карпов Владимир, Коновальчук Алина</i> Основные тенденции социально-экономического развития Черноморска в 2010-2017 годах.....	139
<i>Лозинский Ростислав, Янковой Владимир</i> Прогнозирование рынка металлургической продукции Украины на базе производственной функции.....	174
<i>Никитченко Александр, Обнявко Александр, Сырчин Александр</i> Методические особенности прогнозирования маркетинговых показателей банковской деятельности.....	191
<i>Плотникова Анна, Янковой Владимир</i> Особенности определения стратегии развития предприятия.....	208
<i>Свиридова Светлана</i> Субконтрактация как современный инструмент управления затратами.....	220
НАШИ АВТОРЫ	235

УДК 339.138 (075.8)
JEL Classification: F210

Авдієнко Яна

ПІДТРИМКА СУБКОНТРАКТАЦІЇ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Обґрунтовано актуальність застосування інноваційних форм господарювання промислових підприємств в умовах глобалізації, економічної кризи та підвищення конкуренції на локальних та міжнародних ринках. Розглянуто сутність термінів «субконтрактація», «Центр субконтрактації», визначено основні напрямки діяльності даного процесу в умовах становлення інформаційної економіки. Охарактеризовано способи, принципи та можливості фінансування Центрив субконтрактації за допомогою міжнародних інвесторів. Наведено зведену характеристику можливих міжнародних інвесторів Центрив субконтрактації. Запропоновано теоретико-методичні основи організації Центру субконтрактації в рамках виконання грантових програм щодо підтримки розвитку підприємництва України, які фінансуються за рахунок ЄС. Вказано цільові групи, які можуть бути зацікавлені в створенні Центру субконтрактації. Аргументовано доцільність організації Центру субконтрактації за допомогою залучення міжнародних інвестицій.

Ключові слова: промислова кооперація, субконтрактація, маркетингові функції, інформаційно-комунікаційні технології, міжнародні інвестиції

Авдієнко Яна

ПОДДЕРЖКА СУБКОНТРАКТАЦИИ В УКРАИНЕ С ПОМОЩЬЮ МЕЖДУНАРОДНЫХ ИНВЕСТИЦИЙ

Обоснована актуальность применения инновационных форм хозяйствования промышленных предприятий в условиях глобализации, экономического кризиса и повышения

конкуренции на локальных и международных рынках. Рассмотрена сущность терминов «субконтрактация», «Центр субконтрактации», определены основные направления деятельности данного процесса в условиях становления информационной экономики. Охарактеризованы способы, принципы и возможности финансирования Центров субконтрактации с помощью международных инвесторов. Приведена сводная характеристика возможных международных инвесторов Центров субконтрактации. Предложено теоретико-методические основы организации Центра субконтрактации в рамках выполнения грантовых программ по поддержке развития предпринимательства Украины, финансируемых за счет ЕС. Указано целевые группы, которые могут быть заинтересованы в создании Центра субконтрактации. Аргументированно целесообразность организации Центра субконтрактации с помощью привлечения международных инвестиций.

Ключевые слова: промышленная кооперация, субконтрактация, маркетинговые функции, информационно-коммуникационные технологии, международные инвестиции

Avdiienko Yana

SUPPORT OF SUBCONTRACTING IN UKRAINE USING INTERNATIONAL INVESTMENTS

The urgency of application of innovative forms of management of industrial enterprises in the conditions of globalization, economic crisis and increase of competition on local and international markets is substantiated. The essence of the terms "subcontracting", "Center of subcontracting" is considered, the main directions of activity of this process in the conditions of the formation of the information economy are determined. The methods, principles and possibilities of financing of subcontracting centers with the help of international investors are described. A summary of the possible international investors of the Subcontracting Centers is presented. The theoretical and methodological foundations of the Center for subcontracting within the framework of the implementation of grant programs supporting the development of entrepreneurship in Ukraine, which are funded by the EU, are

proposed. Target groups that may be interested in creating a Subcontracting Center are specified. The arguments about the expediency of the organization of the Center for subcontracting with the help of attracting international investments are presented.

Keywords: industrial cooperation, subcontracting, marketing functions, information and communication technologies, international investments

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку світової ринкової економіки вимагають від промислових підприємств бути гнучкими та адаптивними до мінливих факторів, які диктуються конкурентним середовищем. Становлення інформаційної економіки ставить під загрозу функціонування промислових підприємств, які звикли до традиційної форми господарювання. Важливим є пошук та впровадження інноваційних методів організації виробництва та формування прогресивних форм взаємодії з постачальниками та споживачами продукції.

Як показує досвід світових гігантів промисловості (США, Японія, Німеччина, Італія та ін.), однією із дієвих форм господарювання та промислової кооперації є субконтрактація.

Цей вид сучасної промислової кооперації різномасштабних підприємств зарекомендував себе як ефективний механізм оптимізації бізнес-процесів, при якому формуються висока якість і цінові параметри товару. Саме тому для України з урахуванням поглиблення в глобалізаційні процеси і розвитку інноваційних технологій є необхідним використання субконтрактних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрямки розвитку субконтрактних відносин знайшли досить широке відображення в працях сучасних зарубіжних науковців, а саме Р.Коуза, Д.Норта, О.Вільямсона, Й.Шумпетера, М. Портера, М.Енрайта, П. Друкера, Ф.Котлера та ін..

Розвиток кооперації також розглядали Дряхлов Е., Бобко Є.І., Хлебніков.Л., Добронравов А., Кисельов А., Скопійон О.О., Булатов А., Петрищева І., Христофорова Л. та ін. Питаннями становлення коопераційних відносин в Україні займаються такі автори, як Антонюк Д.А., Бабій М.А., Варналій З.С., Войнаренко М.П., Кічук О.С., Кондратьєва Т.В., Решетнікова І.Л., Шлафман Н.Л. та ін.

Однак, як і раніше, серед авторів немає однаковості щодо поняття субконтрактації в умовах сучасної економіки, недостатньо висвітлений алгоритм розрахунку економічного ефекту від впровадження даного способу промислової кооперації, а, також відсутні теоретико-методичні розробки щодо обґрунтування варіантів створення та джерел фінансування Центрів субконтрактації та їх інфраструктурного забезпечення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз праць сучасної наукової літератури та міжнародного досвіду застосування субконтрактації показали, що використання цієї сучасної форми промислової кооперації між різномасштабними підприємствами дозволяє досягти високої ефективності і конкурентоспроможності промислового виробництва. Існуючий досвід організації системи субконтрактації демонструє, що одним з ключових факторів успіху є наявність детально розроблених і узгоджених етапів, правил та принципів взаємодії і функціонування в рамках єдиної мережі. В вітчизняній літературі на сьогодні недостатньо теоретико-методичних розробок щодо варіантів організації Центрів субконтрактації в Україні, їх фінансування та маркетингового забезпечення.

Формування цілей статті. Розробити теоретико-методичні основи щодо створення Центру субконтрактації, джерелом фінансування якого можуть стати міжнародні інвестиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська економіка в період кризових явищ для присутніх на ринку промислових підприємств потребує впровадження сучасних організаційних форм господарювання, оскільки основні фонди більшості підприємств морально застарілі, що призводить їх до втрати конкурентоспроможності на ринку. Особливо це стосується ринку машинобудівних підприємств, які знаходяться на стадії застою.

На наш погляд, одним з найбільш доцільних шляхів подолання кризових явищ в промисловості може бути використання субконтрактації для різномасштабних підприємств, що в умовах становлення інформаційної економіки

та розвитку науково-технічного прогресу набуває інноваційного характеру функціонування.

Субконтрактація – це форма виробничої кооперації, яка передбачає довгострокові партнерські взаємовідносини між різномасштабними промисловими підприємствами на основі договору-підряду, з метою підвищення ефективності виробничого процесу і задоволення попиту на якісну, конкурентоспроможну продукцію на базі інформаційно-комунікаційних технологій в умовах трансформації ринку в бік цифрової економіки [1, с.75-79].

Застосування механізму субконтрактації (субконтрактування) дозволяє головному підприємству – Контрактору, позбутися непродуктивних витрат на утримання недозагружених виробництв і сконцентрувати зусилля на найважливіших завданнях - технологічному переозброєнні, модернізації, оновленні модельного ряду продукції, що випускається, а Субконтрактору (як правило, малі і середні підприємства) - виконувати роботи по субконтрактам, досягаючи при цьому високого рівня завантаження устаткування і високої продуктивності. Застосування механізму субконтрактації дозволяє оптимізувати процес виробництва і істотно підвищити конкурентоспроможність, як на рівні підприємства, так і на рівні регіону.

Інфраструктурну підтримку розвитку коопераційних зв'язків різномасштабних підприємств здійснюють центри субконтрактації.

Центр субконтрактації - організація, що сприяє розвитку підприємництва в промисловості і формує інфраструктуру промисловості на міжрегіональному, регіональному чи локальному рівнях. [2].

Центри субконтрактації надають промисловим підприємствам послуги за напрямками:

- пошук партнерів по виробничій кооперації: залучення і розміщення коопераційних замовлень, пошук і кваліфікаційний відбір партнерів по кооперації;

- підвищення конкурентоспроможності на ринку субконтрактних поставок: маркетинг, формування баз даних, конкурентний аналіз, організаційні поліпшення субконтрактного підприємства

- розробка, впровадження та сертифікація систем менеджменту відповідно до вимог міжнародних стандартів серії ISO

- консультування з форм і механізмів державної підтримки малих і середніх виробничих підприємств та ін..[3].

Фінансування діяльності Центру субконтрактації здійснюється, як правило, за рахунок наступних джерел:

1. Засоби, що надаються організацією – засновником.

2. Кошти, отримані Центром від реалізації послуг:

- послуги підприємствам – виконавцям (пошук постачальників і інші);

- послуги малим підприємствам - субконтракторам (маркетингові, консалтингові та інші).

3. Кошти, отримані Центром від підприємств за надання стандартного набору послуг і представлення інтересів протягом обумовленого періоду часу (наприклад, 1 року).

Як правило, діяльність Центру починається з першого варіанту фінансування (за рахунок коштів засновників), потім поступово відбувається збільшення частки коштів, одержуваних від надання послуг.

Аналіз міжнародного досвіду організації субконтрактації показав, що засновниками в різних промислово розвинених країнах виступають державні органи, Торгово-промислові палати, міжнародні організації, приватні підприємства та ін.

Автором розглянуто гіпотезу щодо фінансування такого типу організації за рахунок міжнародних інвестицій, які направлені на розбудову підприємництва.

Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні може бути поштовхом для виходу української економіки з кризи. Саме тому, український уряд розробляє заходи зі створення умов для підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, зокрема долучається до ряду міжнародних програм підтримки бізнесу. Так, на інтернет сторінці Торгово-промислової палати України [4] можна ознайомитись з актуальними програмами підтримки бізнесу в Україні.

На сьогоднішній день, крім традиційних способів залучення додаткового капіталу, таких як банківські кредити, існує ряд альтернативних варіантів (рис.1).

Рис. 1. Способи фінансування бізнес-проектів

Фінансування в рамках міжнародних програм, як правило, має форму співпраці держави з міжнародними фінансовими організаціями, націлену на реалізацію певних реформ в торгово-економічній сфері. Досить часто до їх проведення та імплементації залучаються компанії з приватного сектора [3].

Основною перевагою даного виду фінансування для бізнесу є великі обсяги, низькі процентні ставки або ж інші пільгові умови отримання. По суті, механізм залучення інвестицій в рамках міжнародних програм багато в чому нагадує грантову систему (конкурсна основа, робота над складанням заявки і т.д.). Найбільша різниця полягає в тому, що отримати його можуть, переважно великі компанії, структурний потенціал яких дозволяє брати участь у проведенні реформ на локальному, регіональному або загальнодержавному рівні.

Класичними прикладами для України в даному відношенні є, наприклад, програми, що реалізуються в рамках фінансової ініціативи ЄС для країн-учасниць європейської політики сусідства – ENPI ("European Neighborhood and Partnership Instrument"), а також спільні програми, що фінансуються в рамках співпраці Україна-ЄБРР .

Гіпотеза щодо фінансування Центру субконтрактації за рахунок міжнародних інвестицій виникла при підготовці гранту «Створення регіонального контрактційно-інноваційного центру industry 4.0» за рахунок коштів Європейського Союзу, який пройшов дворівневу експертизу при проведенні конкурсного відбору проектів регіонального розвитку (Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 року № 827).

Проект відповідав завданням Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385, плану заходів на 2015-2017 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 жовтня 2015 року № 821.

Розробка даного проекту була направлена на підтримку підприємницької діяльності в промисловій сфері (машинобудівній галузі), шляхом створення сучасної форми коопераційного об'єднання – Центру субконтрактації.

Автор вважає, що оскільки даний проект викликав зацікавленість серед владних структур, слід продовжувати роботу в даному напрямку. Оскільки від ЄС виділяються кошти на розвиток підприємництва, є актуальною пропозиція щодо створення такого роду інфраструктурної організації. Як відомо, саме ЄС є одним з найбільших осередків скупчення центрів промислової кооперації.

Загальна ціль запропонованої автором гіпотези полягає в досягненні сталого розвитку підприємницької діяльності та місцевого економічного розвитку, шляхом стимулювання інноваційної інфраструктури та підтримки інноваційної діяльності промисловості регіону.

Було виділено більш детальні цілі, які стояли при підготовці проекту:

1. Обґрунтування доцільності функціонування Центру субконтрактації як сучасної форми промислової кооперації малих, середніх та великих підприємств в умовах становлення Економіки 4.0.

2. Розробка методики економічного обґрунтування створення Центру субконтрактації.

3. Формування організаційно-економічних передумов функціонування Центру субконтрактації, як ядра розвитку підприємництва регіону.

Як уже згадувалось раніше, застосування субконтрактації актуально тим, що цей вид сучасної форми промислової кооперації великих і дрібних підприємств зарекомендував себе як ефективний механізм оптимізації витрат, при якому зберігаються висока якість і цінові параметри товару. З урахуванням поглиблення в глобалізаційні процеси і розвитку інноваційних технологій, використання субконтрактних відносин, які базуються на основі інформаційно-комунікаційних технологій, для України, в тому числі Одеси, є актуальним і необхідним.

Основні види діяльності, які передбачені для підготовки щодо організації Центру:

1. Аналіз вторинних даних щодо підприємств машинобудівної галузі Одеси по основним економічним показникам.

2. Формування бази даних підприємств для організації Центру.

3. Розробка методики розрахунків економічної ефективності застосування субконтрактації для підприємств та регіону.

4. Вибір організаційної структури Центру та джерел фінансування, впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій в організацію роботи Центру.

5. Організація інфраструктурної підтримки Центру

6. Проведення підготовчих навчальних заходів щодо підвищення професійних навичок майбутніх фахівців Центру.

Цільовими групами проекту є юридичні та фізичні особи.

Юридичні особи:

- промислові підприємства малого, середнього і великого бізнесу;
- місцеві органи самоуправління (Департамент економічного розвитку Одеської міської ради);
- районні та муніципальна адміністрації;
- громадські організації;

- установи соціальної сфери, наукові установи (в тому числі Одеський національний економічний університет).

Фізичні особи - молоді фахівці в області економіки, менеджери промислової галузі, компетентні співробітники обласної та районних державних адміністрацій, працівники підприємств, студенти економічних спеціальностей.

Основні результати, які передбачено досягти при підготовці проекту:

1. Маркетингові дослідження попиту і пропозиції продукції промисловості регіону на ринку Одеського регіону як інформаційної бази для функціонування Центру субконтрактації.

2. Створення та інформаційна підтримка Центру субконтрактації за допомогою Інтернет-технологій шляхом створення Веб-порталу.

3. Визначення системи економічних показників як критерію участі господарюючих суб'єктів малого та середнього бізнесу в діяльності Центру субконтрактації.

4. Забезпечення інституціональної інфраструктури Центру субконтрактації, розробка маркетингових стратегій номенклатури консультативних, освітніх послуг.

5. Підготовка фахівців, здатних взяти активну участь у розвитку інфраструктури Центру; формування міцних інтерактивних зв'язків між контрагентами Інформаційної системи субконтрактації в реально-віртуальній економіці.

Розглянемо більш детально кожний з етапів організації Центру.

На рис.2. зображено перший етап – обґрунтування доцільності створення Центру субконтрактації.

На даному етапі планується проведення моніторингу стану розвитку підприємницької діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу по основним економічним показникам, які належать до основних напрямків стратегічного розвитку м. Одеси. Ретельно дослідити підприємства, які займаються машинобудуванням.

На основі проведеного моніторингу сформувати базу даних по реально існуючим підприємствам малого та середнього бізнесу для організації Центру субконтрактації. Передбачається внесення інформації про виробничі можливості

і потреби (замовленнях і пропозиціях) підприємств в єдину інформаційну систему субконтракції і промислового партнерства.

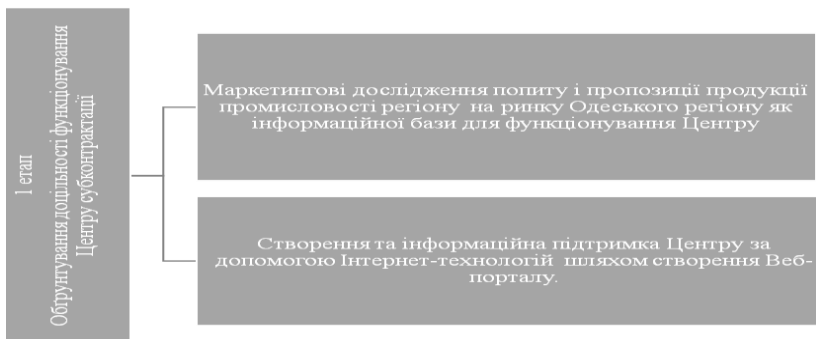

Рис.2. Перший етап створення Центру субконтракції

Для створення бази використовувати пакет офісних програм.

Тривалість етапу – 4 місяці, відповідальні - кафедра маркетингу Одеського національного економічного університету, виконавці – викладачі та студенти-магістранти Одеського національного економічного університету.

Наступним етапом є розробка методики економічного обґрунтування створення Центру субконтракції (рис.3.).

На другому етапі планується розробка і поширення методичних рекомендацій для центру субконтракції і для виробничих підприємств – учасників мережі. Обґрунтування методики функціонування Центру для учасників та розрахунків економічної ефективності застосування субконтракції для підприємств та регіону. Тривалість – 4 місяці, виконавці – Департамент економічного розвитку, підприємства промисловості.

Останній етап передбачає формування організаційно-економічних передумов функціонування Центру субконтракції, як ядра розвитку підприємництва регіону.

Рис.3. Другий етап створення Центру субконтрактації

Необхідний вибір організаційної структури Центру та джерел фінансування, впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій в організацію роботи Центру. Вибір варіанту організації Центру передбачає 2 варіанти – на базі Торгово-промислової палати або за рахунок пайових внесків.

Для оптимальної роботи Центру необхідна відповідна інфраструктура. Це маркетингові функції, які пов'язані з маркетинговими дослідженнями, розробкою товарної, цінової, збутової та комунікативної політики Центру, це консультативні послуги, послуги пов'язані з проведенням навчання та ін..

Важливою є підготовка фахівців, здатних взяти активну участь у розвитку інфраструктури Центру; формування міцних інтерактивних зв'язків між контрагентами Інформаційної системи субконтрактації в реально-віртуальній економіці.

Однією із функцій Центру є проведення підготовчих навчальних заходів щодо підвищення професійних навичок майбутніх фахівців Центру, організація круглих столів, тренінгів, презентацій щодо роботи в Центрі.

Тривалість підготовки – 4 місяці.

Виконавці – Департамент економічного розвитку Одеської міської ради, ОНЕУ, підприємницькі структури.

Учасники – молоді фахівці в області економіки, менеджери промислової галузі, компетентні співробітники

обласної та районних державних адміністрацій, працівники підприємств, студенти економічних спеціальностей.

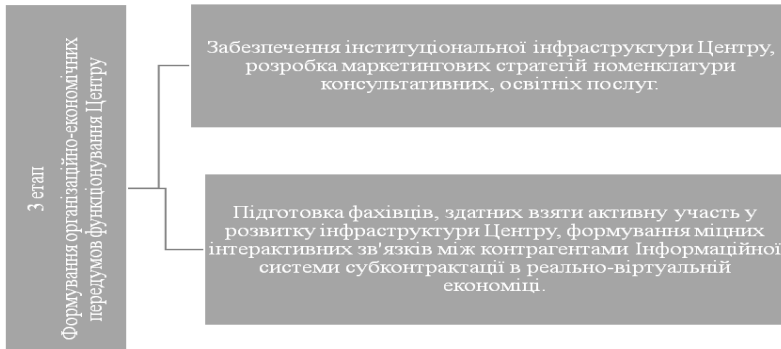

Рис. 4. Третій етап створення Центру субконтрактації

В якості інвесторів для фінансування проекту можна розглянути організації, які пропонують наступні програми підтримки малого та середнього бізнесу (табл.1.).

Таблиця 1

Можливі інвестори для фінансування Центру субконтрактації (складено автором на основі [5])

Інвестори	Сайт	Характеристика організації-інвестора
1	2	3
Європейська програма підтримки малого та середнього бізнесу (COSME)	http://www.m e.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8dc8c0b0-4e27-409c-b90e-f076ab2a27d8&title=ProgramiPidtrimkiPidprimtsiv https://ec.europa.eu/easme/en/cosme	COSME – це набір тематичних проектів та програм на період з 2014 по 2020 роки. Перелік програм, що визначаються Європейською комісією, щороку змінюється та викладається в окремому документі – Робочій програмі. Учасниками програми можуть бути: малий та середній бізнес, громадські організації, агенції регіонального розвитку, освітні заклади, бізнес-асоціації, кластери, органи державної влади. Мова подачі пропозиції англійська.

1	2	3
	http://international.gc.ca/world-monde/funding-financement/call_proposal-appel_proposition.aspx?lang=eng	Тематика: створення робочих місць, громадянське суспільство, врядування, розвиток управлінського потенціалу, демократія та права людини. Заявки можуть подаватися або як ініціативи розвитку, або у відповідь на оголошення конкурсу
Канадський департамент закордонних справ, торгівлі та розвитку	http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/offices-bureaux/kyiv.aspx?lang=eng#serv	Запити можуть бути відправлені в Посольство Канади в Україні. (Мова подачі заявки англійська).
Фонд Східна Європа	http://eef.org.ua/	Місія Фонду сприяти соціальному та економічному розвитку України, мобілізуючи ресурси, зміцнюючи громади та підтримуючи партнерство громади, влади та бізнесу. Зараз Фонд зосередив увагу на 4 програмах: місцевий економічний розвиток; місцевий соціальний розвиток; розвиток громадянського суспільства та ефективне управління; екологія та енергоефективність. З метою ефективнішої реалізації власних програм Фонд співпрацює з мережею своїх партнерів: громадськими лідерами, НДО, місцевою владою та організаціями, що надають

Продовж. табл. 1

1	2	3
		технічну допомогу. Фонд шукає нових партнерів, щоб більше громад отримали підтримку для власного розвитку. Більшість грантів ФСС надає через конкурсні програми, які регулярно ініціює Фонд.
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР).	http://ufpp.gov.ua/business_advisory_services	ЄБРР допомагає підприємствам залучати висококваліфікованих консультантів, які здатні якісно трансформувати їх бізнес, і надає гранти (безповоротню фінансову допомогу) для часткової оплати
Гранти малим та середнім підприємствам для зростання їх бізнесу	http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance.html	послуг консультантів. Фінансування надає ЄС та країни-донори.
Посольство Канади в Україні	http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/index.aspx?lang=ukr	Мета програми міжнародного розвитку Канади в Україні є поліпшення економічних можливостей для українців у посиленні демократії. Канада працює з урядом України для надання допомоги у здійсненні реформ, необхідних для реалізації повного економічного потенціалу країни і створення міцного громадянського інституційного та правового середовища для більш тісної інтеграції з Європою.

Отже, гіпотеза щодо залучення міжнародних інвестицій до створення Центру субконтрактації є аргументованою, ідея та методика реалізації проекту запропонована, а фінансування

створення Центру є можливим за будь-яких варіантів, чи то державна підтримка, чи підтримка міжнародних інвесторів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Глобалізаційні процеси та стрімкий розвиток науково-технічного прогресу надають можливість суб'єктам підприємництва використовувати нові підходи до своєї діяльності, впроваджувати сучасні організаційні форми господарювання. Як показує досвід світових гігантів промисловості (США, Японія, Німеччина, Італія та ін.), одним із дієвих форм господарювання та промислової кооперації є субконтрактація. З урахуванням міжнародного досвіду застосування субконтрактних відносин обґрунтовано теоретико-методичні засади створення Центру субконтрактації та забезпечення його інфраструктурної підтримки, в тому числі маркетингових функцій за рахунок міжнародних інвестицій.

Література

1. Литовченко І.Л. Дослідження поняття «субконтрактація» як сучасної форми виробничої кооперації / І.Л. Литовченко, Я.А. Хмелярова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – №11. – С.75-79. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/102.pdf.

2. Авдієнко Я.А. Міжрегіональні Центри кон'юнктурних досліджень та просування інноваційної продукції на зовнішні та внутрішні ринки — як сучасні інституціональні одиниці у просуванні наукових розробок українських розробників і виробників на експорт. Рекомендації зі створення центрів комерціалізації технологій / Я.А. Авдієнко // Кон'юнктурний супровід інноваційної продукції та послуг: монографія / за заг. ред. В. А. Карпова. – Одеса: ОНЕУ, 2018. – С. 134-142.

3. Информационная система субконтрактации – пример эффективного применения информационных технологий для развития малого бизнеса [Электронный ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://subcontract.ru/Docum/DocumList_DocumFolderID_16.html.

4. Торгово-промислова палата України \\"Програми підтримки бізнесу\" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://invest.ucci.org.ua/ua/business/programs>.

5. Гранти на поради: яку допомогу може отримати МСБ від великих фондів і організацій [Електронний ресурс] // MIND UA – Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/publications/20181632-granti-na-poradi-yaku-dopomogu-mozhe-otrimati-msb-vid-velikih-fondiv-i-organizacij>.

1. Lytovchenko I.L. Doslidzhennya ponyattya «subkontraktatsiya» yak suchasnoyi formy vyrobnychoyi kooperatsiyi / I.L. Lytovchenko, Ya.A. Khmelyarova // Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. – 2015. – #11. – S.75-79. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/102.pdf.

2. Avdiyenko Ya.A. Mizhrehional'ni Tsentry kon"yunkturnykh doslidzhen' ta prosuvannya innovatsiyanoi produktsiyi na zovnishni ta vnutrishni rynky — yak suchasni instytutsional'ni odynytsi u prosuvanni naukovykh rozrobok ukrayins'kykh rozrobnykiv i vyrobnykiv na eksport. Rekomendatsiyi zi stvorennya tsentriv komertsializatsiyi tekhnolohiy / Ya.A. Avdiyenko // Kon"yunkturnyy suprovid innovatsiyanoi produktsiyi ta posluh: monohrafiya / za zah. red. V. A. Karpova. – Odesa: ONEU, 2018. – S. 134-142.

3. Ynformatsyonnaya systema subkontraktatsyy – prymer efektyvnogo pryomenenyya ynformatsyonnykh tekhnolohyy dlya razvytyya maloho byznesa [Электронны ресурс] – Rezhym dostupu do resursu: http://subcontract.ru/Docum/DocumList_DocumFolderID_16.html.

4. Torhovo-promyslova palata Ukrayiny \\"Prohramy pidtrymky biznesu\" [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://invest.ucci.org.ua/ua/business/programs>.

5. Hranty na porady: yaku dopomohu mozhe otrymaty MSB vid velykykh fondiv i orhanizatsiy [Elektronnyy resurs] // MIND UA – Rezhym dostupu do resursu: <https://mind.ua/publications/20181632-granti-na-poradi-yaku-dopomogu-mozhe-otrimati-msb-vid-velikih-fondiv-i-organizacij>.

*Рецензент: Литовченко І.Л., д.е.н., професор,
зав.кафедри маркетингу Одеського національного економічного
університету.*

22.05.2018

УДК 334.012.42:336.02
JEL Classification: M130 O230

Варналій Захарій

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

В статті досліджено вплив фіскальної політики України на розвиток малого і середнього бізнесу. Проаналізовано точки зору науковців щодо розуміння понять «фіскальна політика», «бізнес», «підприємництво». Виокремлено проблеми і недоліки, які негативно впливають на розвиток українського підприємництва. Зазначено, що найбільш дієвим є поєднання прямих та непрямих інструментів стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу у відповідності до вимог часу та з урахуванням конкретних політико-економічних чинників. Акцентовано увагу на тому, що раціональне застосування податкового, бюджетного інструментарію в процесі фіскального регулювання розвитку малого і середнього підприємництва сприяє підвищенню ефективності формування централізованих фондів та створює умови для соціально-економічного розвитку країни.

Виявлено, що фіскальній політиці України притаманні коротко-, та мікрострокові цілі. Це перешкоджає адекватному врахуванню майбутніх видатків та обмежує поточні інвестиції. Зазначено, що середньостроковою метою фіскальної політики має бути створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвитку малого і середнього підприємництва, залучення інвестицій та стимулювання інновацій. Серед основних заходів фіскальної політики у контексті її впливу на

розвиток малого та середнього бізнесу запропоновано: створення відповідної законодавчо-нормативної бази щодо забезпечення ефективного розвитку малого і середнього підприємництва; розвиток мережі інвестиційних та інноваційних фондів; удосконалення механізмів оподаткування малого і середнього бізнесу; зниження податкового навантаження із застосуванням диференційованого підходу; розширення функцій електронного сервісу; підвищення фіскальної транспарентності; створення умов для впровадження інновацій суб'єктами малого і середнього бізнесу та інші.

Ключові слова: фіскальна політика, бізнес, підприємництво, фіскальне регулювання, малий бізнес, середній бізнес.

Варналий Захарий

ФИСКАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

В статье исследовано влияние фискальной политики Украины на развитие малого и среднего бизнеса. Проанализированы точки зрения ученых относительно понимания понятий «фискальная политика», «бизнес», «предпринимательство». Выделены проблемы и недостатки, которые негативно влияют на развитие украинского предпринимательства. Отмечено, что наиболее действенным является сочетание прямых и косвенных инструментов стимулирования развития малого и среднего бизнеса в соответствии с требованиями времени и с учетом конкретных политико-экономических факторов. Акцентируется внимание на том, что рациональное применение налогового, бюджетного инструментария в процессе фискального регулирования развития малого и среднего предпринимательства способствует повышению эффективности формирования централизованных фондов и создает условия для социально-экономического развития страны. Выявлено, что фискальной политике Украины присущи кратко- и микростроковые цели. Это препятствует адекватному учету будущих расходов и ограничивает текущие

инвестиции. Отмечено, что среднесрочной целью фискальной политики должно быть создание благоприятной среды для ведения бизнеса, развития малого и среднего предпринимательства, привлечения инвестиций и стимулирования инноваций. Среди основных мер фискальной политики в контексте ее влияния на развитие малого и среднего бизнеса предложено: создание соответствующей нормативно-правовой базы по обеспечению эффективного развития малого и среднего предпринимательства; развитие сети инвестиционных и инновационных фондов; совершенствование механизмов налогообложения малого и среднего бизнеса; снижение налоговой нагрузки с применением дифференцированного подхода; расширение функций электронного сервиса; повышение фискальной транспарентности; создание условий для внедрения инноваций субъектами малого и среднего бизнеса, и другие.

Ключевые слова: фискальная политика, бизнес, предпринимательство, фискальное регулирование, малый бизнес, средний бизнес.

Zakharii Varnalii

FISCAL POLICY AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN UKRAINE

The article analyzes the influence of fiscal policy of Ukraine on the development of small and medium business. The points of view of scientists concerning understanding of concepts "fiscal policy", "business", "entrepreneurship" are analyzed. The problems and disadvantages that have a negative impact on the development of Ukrainian business are identified. It is noted that the most effective is the combination of direct and indirect tools for stimulating the development of small and medium-sized businesses in accordance with the requirements of time and taking into account specific political and economic factors. The emphasis is placed on the fact that the rational use of tax and budget instruments in the process of fiscal regulation of small and medium enterprises development contributes to the increase of the efficiency of the formation of

centralized funds and creates conditions for the socio-economic development of the country. It is revealed that Ukraine's fiscal policy is characterized by short- and short-term goals. This prevents adequate consideration of future expenses and limits current investments. It is noted that the medium-term objective of fiscal policy should be to create an enabling environment for doing business, developing small and medium-sized businesses, attracting investment and stimulating innovation. Among the main measures of fiscal policy in the context of its impact on the development of small and medium-sized businesses, it is proposed: the creation of an appropriate legislative and regulatory framework to ensure the effective development of small and medium-sized enterprises; development of a network of investment and innovation funds; improvement of taxation mechanisms for small and medium-sized businesses; reduction of tax burden using a differentiated approach; expanding the functions of the electronic service; increasing fiscal transparency; creation of conditions for introduction of innovations by subjects of small and average business; and other.

Keywords: fiscal policy, business, entrepreneurship, fiscal regulation, small business, middle business.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Зростання економіки України та покращення добробуту населення в умовах активних глобалізаційних процесів неможливе без проведення ефективного державного регулювання та безпосередньо фіскального регулювання розвитку малого і середнього бізнесу. Останній є невід'ємним структурним сегментом ринкового середовища, необхідною передумовою створення та функціонування ринкової економіки, складовою будь-якої господарської системи, без якої не може існувати та розвиватися економіка і суспільство в цілому. В цьому секторі створюється значна частина національних ресурсів, а його стан має вагомим значення для інвестиційної привабливості країни, залучення як зовнішніх так і внутрішніх інвестицій, підтримки економічних відносин з іншими державами. Будучи вагомим суб'єктом фінансових відносин, малий і середній бізнес оперативно реагує на зміни у фіскальній

сфері, відповідаючи підвищенням/зниженням кількості робочих місць, обсягів виробленої і реалізованої продукції тощо.

Іманентним для економіки України, поряд з наявністю внутрішніх конфліктів та економічною і політичною нестабільністю, є високий рівень тіньового сектору й недостатність фінансових ресурсів. Ситуація поглиблюється постійними змінами в фіскальній сфері та дивергенцією поставлених цілей і отриманих результатів. У зв'язку з цим актуалізуються питання щодо висвітлення наслідків впливу заходів фіскальної політики на розвиток малого і середнього бізнесу, обґрунтування напрямів усунення виявлених проблем для цілей стимулювання підприємницької діяльності в Україні. Останнім часом перманентність податкових і бюджетних реформ, які проводяться в країні, призводять до виникнення нових та загострення існуючих проблем в сфері фіскального регулювання. Це вимагає виявлення, розкриття в новій площині, вирішення низки проблем у сфері малого і середнього бізнесу в Україні, що виникли внаслідок недосконалості формування та реалізації фіскальної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях С. С. Гасанова, В. В. Зимовець, А. І. Крисоватого, Д. Нікитенко, М. О. Слатвінської, проаналізовано теоретичні та практичні аспекти фіскальної політики держави, розкрито окремі проблеми її впливу на економіку. Серед українських і зарубіжних науковців, які привнесли важливий вклад у дослідження проблем розвитку малого і середнього бізнесу, можна відзначити праці В. Л. Андрущенка, Я. В. Белінської, В. В. Буряковського, В. П. Вишневського, О. В. Зав'ялова, В. Куриляк, І. О. Луїної, П. В. Мельника, С. А. Музиченко, А. М. Піддєрьогіна, В. Є. Сахарова, А. М. Соколовської та інших. Більшість наукових досліджень присвячено проблематиці становлення і розвитку малого та середнього бізнесу, методам оцінювання його діяльності, механізмам державної підтримки й особливостям оподаткування, оцінюванню доцільності переходу суб'єктів малого підприємництва на спеціальні режими оподаткування.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Наукові напрацювання у сфері малого і середнього бізнесу, фіскальній сфері досить значні, проте, залишаються недостатньо

розробленими питання виявлення впливу заходів фіскальної політики на розвиток малого і середнього підприємництва в Україні, визначення напрямів усунення негативних проявів такого впливу та обґрунтування необхідності застосування стимулюючих інструментів фіскальної політики. Актуалізація і науково-практична значимість окреслених проблем, обумовлюють необхідність їх подальшого дослідження.

Мета – дослідити вплив фіскальної політики на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні та запропонувати напрями усунення виявлених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Малий і середній бізнес є основою сучасної європейської економіки та ключовим джерелом робочих місць, благодатним ґрунтом для бізнесових ідей. З одного боку це один із провідних секторів економіки, що стимулює її перебудову, формує нову соціальну верству підприємців-власників, створює додаткові робочі місця, насичує ринок споживчими товарами та послугами, здійснює швидку окупність витрат і забезпечує свободу ринкового вибору, з іншого - це найбільш динамічна та гнучка форма господарювання, яка характеризується високою мобільною здатністю, сприяє послабленню монополізму та активізує інноваційні процеси.

З метою виявлення впливу фіскальної політики на розвиток малого і середнього бізнесу доцільно розглянути точки зору авторів щодо розуміння понять «бізнес», «підприємництво» та «фіскальна політика». Точки зору вчених щодо розуміння понять підприємство і бізнес різняться. Науковець В. Куриляк вважає, що «бізнес – це система діяльності, де організація виробництва товарів і послуг здійснюється тими, кому належать фактори виробництва з метою одержання прибутку». [1, с. 78] У законодавчо-нормативних документах України застосовується аналогічний підхід, де бізнес трактується як певна господарська діяльність, яка провадиться або планується для провадження з використанням активів цілісного майнового комплексу [2], а „підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку”.

[3] Концентруючи увагу на самому процесі здійснення діяльності, методах і заходах її провадження, є сенс відмітити, що вона не обов'язково пов'язана з ризиком і інноваціями. Такий підхід надає можливість стверджувати про відмінність між підприємництвом і бізнесом. Водночас, зарубіжні вчені зазначають, що не всі нові організації малого бізнесу належать до тих, особливістю яких є ступінь інноваційності та впровадження нових продуктів. Через це підприємства малого бізнесу мають відмінності, так само як і ринки, де вони працюють. [4, с. 78–79] Однак, розглядаючи їх з позиції досягнення головної цілі діяльності – одержання прибутку, є сенс вживати ці поняття як тотожні.

Кожна країна має свій підхід щодо критеріїв розмежування суб'єктів підприємництва, наприклад у Німеччині це щорічний грошовий обіг компанії та кількість зайнятих, у США чисельність працівників та обсяг реалізації [5, с. 72], а в Японії такими критеріями є розмір капіталу, чисельність працюючих, галузева приналежність, у Великобританії – чисельність зайнятих, обсяг валової виручки, обсяг продажу, балансова вартість активів. [6, с. 29-30] У законодавчо-нормативних документах України суб'єкти мікро, малого та великого підприємництва розрізняються за такими критеріями як середня кількість працівників за звітний період та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності. Тоді як визначення середнього підприємництва не надається, а лише зазначається, що ними є «всі інші суб'єкти господарювання». [3]

На думку професора А. І. Крисоватого під фіскальною політикою слід розуміти «регулювання державних видатків та податкових надходжень для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання, а також вплив держави на економічну кон'юнктуру шляхом зміни системи оподаткування і державних витрат». [7, с.11] Науковець М. О. Слатвінська розглядає фіскальну політику як складову фінансової і зазначає що це: «комплекс заходів, за допомогою яких відбувається регулювання податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і внесків до позабюджетних державних цільових фондів та відповідних видатків з них для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін, ефективного фінансування суспільно необхідних видатків, спрямованих на підвищення

конкурентоздатності економіки та стимулювання соціально-економічного зростання, а також вплив держави на економічну кон'юнктуру шляхом застосування широкого арсеналу фіскальних інструментів, засобів, методів (що мають відповідати ідеології розвитку суспільства), які діють через національну фінансову систему країни». [8, с.58] Тоді як Д. Нікитенко надає визначення фіскальної політики акцентуючи увагу на необхідності узгодження інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. А саме, як «систему заходів органів влади щодо оптимізації податкових надходжень та державних видатків для вирішення стратегічних завдань, які стоять перед державою та відповідають конкретним історичним умовам на засадах узгодження державних інтересів та економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. [9, с.7] Така позиція автора цілком виправдана і з нею варто погодитись, з огляду на те, що завдяки розвитку підприємництва формується значна частина фінансових ресурсів держави.

В економіці України малий і середній бізнес виконує низку функцій. Водночас, фіскальна політика може чинити на його розвиток як позитивний так і негативний вплив, адже притаманні їй внутрішній і зовнішній лаги відтермінують впровадження регуляторних заходів, а останні не завжди адекватно відображають реальну дійсність. Невід'ємною складовою фіскальної політики є формування і використання бюджетних коштів, завдяки яким здійснюється підтримка галузей виробництва, соціальний захист населення, стимулювання інноваційного розвитку та вплив на кон'юнктуру ринку. Рациональне застосування податкового, бюджетного інструментарію в процесі фіскального регулювання розвитку малого і середнього підприємництва сприяє підвищенню ефективності формування централізованих фондів та створює умови для соціально-економічного розвитку країни.

Для української економіки характерною є концентрація найбільшої кількості зайнятих у середньому та малому бізнесі, а саме – 80,4% від загальної кількості суб'єктів господарювання у 2016 році. Безпосередньо, частка зайнятих працівників у середньому бізнесі в 2016 році – 32,6% від загальної кількості суб'єктів господарювання, а у малому – 47,8% відповідно. [11] Однак, аналіз динаміки кількості зайнятих у малому та

середньому бізнесі, як у середніх підприємств, суб'єктів середнього підприємництва так і у малих підприємств, суб'єктів малого підприємництва, дає підстави стверджувати, що останніми роками відбувається зменшення кількості зайнятих у всіх названих групах (рис.1). Не зважаючи на те, що у 2016 році фінансові ресурси малих підприємств порівняно з попереднім роком збільшились майже на 10%, разом з тим, частка фінансових ресурсів малих підприємств у валовому внутрішньому продукті щороку скорочується. Скорочується також і частка фінансових ресурсів малих підприємств у загальних фінансових ресурсах держави. [11] Така динаміка співвідношення цих показників свідчить про негативні тенденції розвитку суб'єктів малого підприємництва, механічне викривлення фінансових пропорцій, кризи платежів та створення передумов для відходу бізнесу в тінь. У цьому контексті однією з головних причин вбачається недосконала фіскальна політика держави та безпосередньо реформи, які останнім часом мали місце в бюджетній та податковій сферах.

Як свідчать дані рисунку 1, з 2014 року, ситуація щодо зменшення кількості зайнятих у суб'єктів малого і середнього підприємництва поглибилася, адже до вже існуючих проблем бюджетно-податкового характеру додалися конфлікти політичного і соціального спрямування.

Слід відмітити, що зменшення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва і кількості зайнятих відбулося не зважаючи на низку законодавчо–нормативних документів регуляторного характеру, які були прийняті у 2014 році і мали створити умови для поліпшення бізнесу у різних сферах господарської діяльності, а саме: Закону України від 09.04.2014 № 1193-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру»; Закону України від 31.07.2014 № 1622-VII «Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2014 рік», яким зменшено тиск на суб'єктів підприємництва; Закону України від 15 квітня 2014 року № 1206-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку відкриття бізнесу та встановлення принципу провадження господарської діяльності суб'єктами приватного права без застосування печаток», яким

скасовувалися вимоги щодо наявності у юридичної особи печатки тощо.

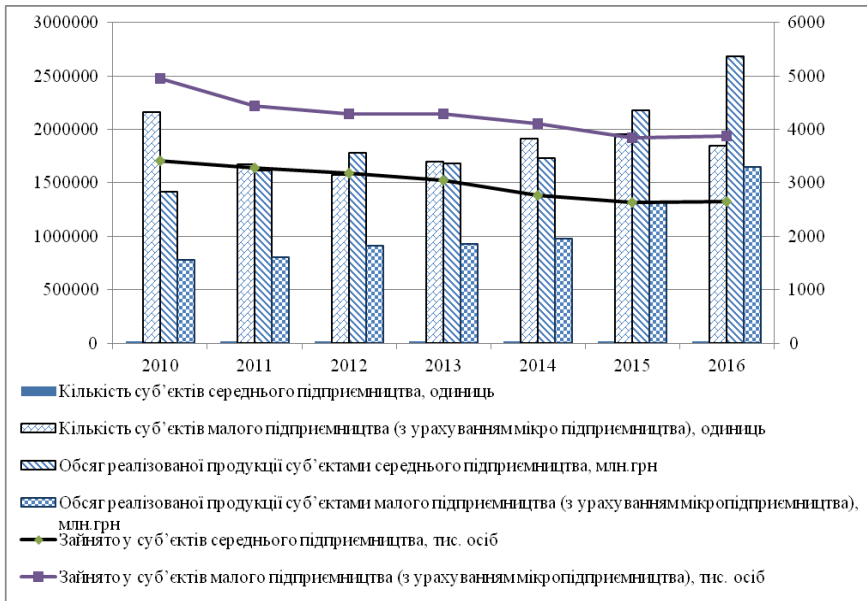

Рис. 1. Динаміка кількості малого і середнього підприємництва в Україні, кількості зайнятих у них осіб та обсягів реалізованої продукції за період 2010-2016 рр.

В Україні досі однією з перешкод на шляху розвитку малого і середнього бізнесу залишається високий адміністративний тиск, з чим пов'язані надлишкові витрати коштів та часу. У більшості випадків, найбільш вразливими до цієї перешкоди є саме малий і середній бізнес, тому фіскальне регулювання має здійснюватись з урахуванням можливих наслідків для його діяльності. Як доводить практика, запорукою розвитку підприємництва є стабільне регуляторне середовище і зниження рівня корупції в економіці (між якими простежується тісний зв'язок). Так за даними рейтингу “Індекс сприйняття корупції 2017” Україна посіла 130 місце із 180 країн світу. [12] Це доводить, що корупція залишається однією з вагомих проблем для бізнесу.

Окреслені проблеми поглиблюються наявністю: суперечностей і прогалин українського фіскального законодавства, бюрократичних перешкод, дефіциту фінансових ресурсів, часткового виконання завдань щодо формування надійної фінансової бази функціонування органів місцевого самоврядування за рахунок місцевих податків і зборів. [13, с. 15-18] Тоді як, з огляду на необхідність фінансового забезпечення Програм сприяння розвитку підприємництва в Україні, які реалізуються на місцях, зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування є на часі.

Для вирішення зазначених вище проблем науковцями пропонується низка заходів серед яких, - спрощення доступу малого і середнього бізнесу до тендерів, що з одного боку, дозволить підвищити конкуренцію і, відповідно, зменшити державні витрати на закупівлі, а з іншого – створить додатковий попит на продукцію малих та середніх підприємств. Для збільшення частки малого і середнього бізнесу у державних закупівлях пропонується встановити чітку квоту, або ж створити умови, за яких частка такого бізнесу у закупівлях буде зростати за рахунок конкурентних малих і середніх підприємств. Вбачається, що такий спосіб сприятиме розвитку конкуренції. [14, с. 15-18] Враховуючи, що малий і середній бізнес має вагомe соціально-економічне значення, держава повинна посилити підтримку підприємницьких ініціатив шляхом сприяння доступу до фінансування, підвищення фіскальної транспарентності та поінформованості підприємців, забезпечення стабільності бюджетного фінансування регіональних програм підтримки малого підприємництва, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу тощо. Для зменшення впливу недоліків, що виникають у процесі фіскального регулювання, підтримка програм стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу має супроводжувалась проведенням тренінгів, навчань, підвищенням підприємницької культури.

Слід відмітити, що фіскальній політиці України, притаманні коротко-, і навіть мікрострокові цілі, що з одного боку, перешкоджає адекватному врахуванню майбутніх видатків, які пов'язані з демографічними характеристиками населення, а з іншого – обмежує поточні інвестиції в інноваційні чинники

довгострокового економічного зростання (фундаментальна наука, дослідження і розробки, освіта, підвищення кваліфікації та ін.). У розвинених країнах для інноваційної діяльності малих та середніх підприємств створені не просто сприятливі умови, а більш вигідні, ніж для великих компаній, що виражається у розмірі ставок інноваційного податкового кредиту. Наприклад, у Франції для представників малого бізнесу, що провадять інноваційну діяльність, надається дослідницький податковий кредит зі ставкою 50% у рік на здійснення проекту та 40 % у другий рік. [15, с.50] Тоді як в Україні у 2014-2016 роках серед загальної кількості підприємств з технологічними інноваціями, які отримали державну допомогу на здійснення інноваційної діяльності, частка малих і середніх підприємств які отримали таку допомогу від центрального уряду складала 1,3%, а від місцевих та регіональних органів влади 4,4%. Цей показник є занадто малим, з огляду на те, що у 2014-2016 роках 87% малого і середнього підприємництва займалися інноваційною діяльністю. [11]

Для визначення рівня розвитку бізнесу України серед інших країн, є сенс розглянути позицію України у світовому рейтингу щодо легкості ведення бізнесу у 2018 році. За даними Doing Business-2018 Україна піднялася на чотири пункти у рейтингу, посівши 76 місце серед 190 країн світу порівняно з попереднім роком у якому вона займала 80 місце. [16] У порівнянні із 2017 роком, позиції покращилися за показниками: оподаткування – із 84-го до 43-го місця, отримання дозволів на будівництво – із 140 на 35-е місце. Втім, у більшості сфер, відмічається погіршення показників, а саме: реєстрація підприємства - з 20-го до 52-го місця; захист інвестора – з 70-го на 81-е місце; реєстрація власності – із 63-го до 64-го місця; вирішення проблем із неплатоспроможністю – із 141-го до 150-го місця; міжнародна торгівля – із 115-го до 119-го місця; доступ до отримання кредитів – із 20-го до 29-го місця. [16] Саме на покращенні цих показників у комплексі з фіскальними заходами необхідно акцентувати увагу задля підвищення якісних параметрів впровадження фіскальної політики в Україні, що істотно поступаються європейським стандартам. Це вимагає від уряду, поряд з вже зазначеними вище заходами, проводити подальшу системну роботу щодо подолання

існуючого розриву за наступними напрямками: усунення адміністративних бар'єрів на шляху розвитку малого підприємництва; забезпечення надійної соціальної захищеності і безпеки підприємців; скорочення кількості контролюючих органів та підвищення рівня захисту прав власності; усунення проблем організаційного характеру, які виникають при взаємодії малого і середнього бізнесу та державними структурами; підвищення фіскальної транспарентності.

Доцільно відмітити, що за даними рейтингу Paying Taxes 2018 [17] Україна покращила свої позиції в порівнянні з попередніми роками і посіла 43 місце із 190 країн (табл.1). Наприклад, час на сплату податків у 2018 році склав 328 годин за рік, кількість податкових платежів в рік - 5, загальна ставка податку - 37,8%. Однак, не всі проблеми є вирішеними та потребують подальшого усунення.

Таблиця 1

Україна в рейтингу Paying Taxes [17]

Показники	Paying Taxes 2013	Paying Taxes 2014	Paying Taxes 2015	Paying Taxes 2016	Paying Taxes 2017	Paying Taxes 2018
Загальне податкове навантаження,%	55,4	54,9	52,9	52,2	51,9	37,8
Час на сплату податків, годин	491	390	350	350	356	328
Кількість платежів	28	28	5	5	5	5
Місце у рейтингу	165	164	108	107	84	43

На думку О. Музиченко, витрати на дотримання податкового законодавства залежать від розміру підприємства за рівнем доходу. Науковець зазначає, що малі підприємства мають найбільші витрати, якщо порівняти ці витрати з доходом підприємства. Більш того, за даними дослідження Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації (IFC) «Вартість дотримання податкового законодавства в Україні» вони досягають 8% річного доходу. Ці витрати можна порівняти з додатковим податком, який підвищує фіскальне навантаження на малий і середній бізнес, адже ставить їх в не вигідне становище у порівнянні з великими підприємствами (аналогічні витрати останніх складають лише 0,03% їх доходів). [18, с.6] Така ситуація дестимулює підприємницьку ініціативу, самостійну зайнятість, процес

залучення інвестицій і може перешкоджати створенню нових підприємств малого і середнього бізнесу.

Протягом 2016-2018 років, з метою покращення ситуації що склалася в економіці України, до Податкового і Бюджетного кодексів та інших законодавчо-нормативних документів було внесено ряд змін, а саме: запроваджено реєстрацію в єдиній базі даних індивідуальних податкових консультацій; для сприяння зниженню корупції запроваджено єдиний публічний реєстр заяв на відшкодування ПДВ; запроваджено бюджетну дотацію для стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку сільськогосподарських товаровиробників і скасовано спеціальний режим оподаткування ПДВ, що застосовувався такими виробниками; податкові інспекції переорієнтовано на сервісне обслуговування платників податків; запроваджено середньострокове бюджетне планування та ін. Водночас у 2016 році Кабінетом Міністрів України затверджено план заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, виконання якого мало сприяти розв'язанню нагальних проблем у сферах надання адміністративних послуг, державного нагляду, інформаційних технологій, митного, валютного та податкового регулювання. Однак, не дивлячись на низку заходів які проводились в фіскальній сфері не вирішеними залишаються проблеми серед яких: переважно фіскальний характер системи оподаткування; значне ухилення від сплати податків; відтік капіталів і робочої сили за кордон; недосконалий механізм митно-тарифного регулювання; обмежене бюджетне фінансування внаслідок економічної рецесії 2014-2015 років; обмеженість доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до майнових і фінансових ресурсів; несправедливість і нерівномірність розподілу фіскального навантаження та інші.

На початку 2018 року, з метою покращення ситуації у фіскальній сфері, було прийнято ряд документів якими: передбачено забезпечення можливості українських підприємств при імпорті обладнання для власного виробництва на території України розстрочити сплату податку на додану вартість на термін до 2 років без нарахування процентів, пені та штрафів, зокрема, встановлено Порядок надання такого розстрочення; запущено механізм функціонування системи зупинення

реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних; започатковано створення в Україні Центру підтримки технологій та інновацій, робота якого сприятиме спрощенню доступу до спеціалізованих баз даних патентної та науково-технічної інформації для винахідників, малих та середніх підприємств та ін.. Разом з тим стабільно високий рівень тінізації економіки України, що у 2017 році склав 32%, свідчить про наявність низки проблем у фіскальній сфері. Цей показник в Україні є значно вищим ніж у європейських країнах де він має тенденцію стабільного зниження і оцінюється на рівні 22,77% ВВП. [19] Варто зазначити, що динаміка детінізації стримується нерозв'язаними проблемами, у тому числі, значними викликами щодо стабільності фінансової системи країни. Крім того, на гальмування процесу детінізації наряду із загальною спадною макроекономічною динамікою істотно впливають такі чинники, як: непередбачуваність змін у податковому законодавстві, що спричиняють збільшення кількості помилок економічних суб'єктів при нарахуванні та сплаті податків і зборів та підштовхують їх до відходу в тінь; не оформлення трудових відносин та виплата заробітних плат «у конвертах»; оформлення цивільно-правових договорів замість трудових. Наприклад, протягом 2017 року під час перевірок порушення законодавства встановлено в 60 % перевірених суб'єктів господарювання. За рахунок вжитих заходів податкового контролю було виявлено близько 5 тис. найманих осіб, праця яких використовувалася роботодавцем без оформлення трудових відносин. За результатами вжитих органами Державної фіскальної служби заходів залучено до державної реєстрації майже 26 тис. громадян, які здійснювали підприємницьку діяльність без реєстрації. До бюджету додатково сплачено понад 19 млн грн. податків. [20]

Введений в Україні ще у 2014 році мораторій на планові перевірки малого і середнього бізнесу з 2017 року став більш формальним, оскільки на 14 органів він не поширювався. Втім, навіть враховуючи його часткову лібералізацію, кількість перевірок бізнесу за останні роки істотно знизилася, а саме у 2016 році в порівнянні з 2013 роком відмічено зниження вдвічі. Не дивлячись на позитивні кроки в бік зниження кількості

перевірок, окреслені вище чинники та стабільно високий рівень тінізації економіки свідчать, що заходи фіскальної політики у цьому напрямку є не ефективними і потребують перегляду. Належної інтенсивності процес детінізації економіки набуде тоді, коли в державі, шляхом поліпшення інвестиційного та підприємницького клімату в країні, а також зниження рівня корупції та підвищення ефективності фіскальної політики, будуть створені стабільні сприятливі умови для нарощення суб'єктами малого і середнього бізнесу економічної активності в легальній економіці. У цьому контексті слід зазначити, що середньостроковою метою фіскальної політики має бути створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвитку малого і середнього підприємництва, залучення інвестицій та стимулювання інновацій. Для її реалізації необхідно: скоротити кількість документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності; скасувати регуляторні акти, що ускладнюють ведення бізнесу; скоротити кількість органів державного контролю; впровадити нові електронні державні інформаційні системи та забезпечити надання послуг для бізнесу в електронному вигляді; удосконалити фіскальний механізм; підвищити ефективність податкових інструментів, які стимулюють пріоритетні галузі діяльності. У зв'язку із наявністю вище зазначених недоліків і проблем, викристалізовується необхідність вдосконалення ризикорієнтованого фіскального контролю та налагодження партнерських відносин між фіскальними органами та іншими органами фінансового контролю і платниками податків.

Серед основних заходів фіскальної політики у контексті її впливу на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні вбачається: створення відповідної законодавчо-нормативної бази щодо забезпечення ефективного розвитку малого і середнього підприємництва; розвиток мережі інвестиційних та інноваційних фондів; удосконалення механізмів оподаткування малого і середнього бізнесу; зниження податкового навантаження (загальний рівень оподаткування українських підприємств становить 37,8% їх прибутку, на противагу країнам Східної Європи та Центральної Азії, де податкове навантаження на прибуток складає 33,1% [17;20]); розширення функцій електронного сервісу «Електронний кабінет платника податків»;

підвищення прозорості адміністрування митних платежів; розміщення бази індивідуальних консультацій та переліку чинних податкових стимулів для малого і середнього бізнесу на офіційному веб-сайті Державної фіскальної служби; створення умов для впровадження інновацій суб'єктами малого і середнього бізнесу та ін.. Крім того, з боку держави мають бути застосовані інструменти фіскальної політики (безпосередньо податкові та бюджетні), які нададуть можливість створити умови для зниження зацікавленості заробітчани у зовнішній міграції, а суб'єктів господарювання спонукатимуть до створення нових та збереження існуючих робочих місць. Негативні тенденції соціально-економічного розвитку України зумовили формування та розвиток масштабних потоків зовнішньої трудової міграції. З метою її зупинення/зменшення державі необхідно переглянути цілі фіскальної політики та її інструментарій, з позиції полегшення ведення малого і середнього бізнесу та надання можливостей для відкриття високотехнологічних підприємств. Держава має проводити реформи щодо розбудови України як динамічної економіки з високим попитом на робочу силу з адекватною заробітною платою. Проведення детінізації заробітних плат та їх підвищення мають бути головними інструментами зниження відтоку робочої сили. За даними Державного комітету статистики 71% українських трудових мігрантів головною причиною називають низьку заробітну плату. З 2013-го по 2016 рік в Україні кількість економічно активного населення скоротилася з 21 млн до 18 млн. осіб.[11] Починаючи з 2015 року, бюджет щороку недоотримує близько 40 млрд грн у зв'язку з міграцією українців за кордон. [20] За даними Центру економічної стратегії, більше 4 млн українців є трудовими мігрантами, а це близько 16% працездатного населення. [21]

Додатковим сигналом до подальших дій у фіскальній сфері для українського уряду має бути висунута від 18 січня 2018 року Європейською Комісією пропозиція державам-членам ЄС, яка стосується запровадження більшої гнучкості у встановленні ставок податку на додану вартість, з метою створення кращого податкового середовища для сприяння розвитку малого і середнього підприємництва (в рамках реалізації «2016 VAT Action Plan»). Такі заходи, за відсутності

позитивних зрушень фіскального регулювання розвитку малого і середнього бізнесу в нашій державі, можуть поглибити проблеми відтоку робочої сили з України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розвиток малого та середнього бізнесу і реалізація підприємницького потенціалу можливі за умов вираженої фіскальної політики з чітко визначеними довго-, середньо- та короткостроковими цілями, а також за наявності дієвих фіскальних інструментів підтримки і стимулювання підприємницького сектору. У цьому контексті вбачається доцільним застосовувати диференційований підхід щодо здійснення фіскального регулювання розвитку середнього, малого та мікро бізнесу. В процесі формування та реалізації фіскальної політики він дозволить найбільш ефективно враховувати сильні і слабкі сторони об'єктів регулювання, здійснювати прогнозування можливих наслідків застосування фіскальних інструментів. Крім того, з метою стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу необхідне усунення низки вищезазначених проблем в тому числі організаційного та інформаційного характеру, а також розробки заходів щодо зниження рівня корупції, усунення адміністративних бар'єрів на шляху розвитку малого підприємництва; скорочення кількості контролюючих органів та підвищення рівня захисту прав власності; підвищення фіскальної прозорості та поінформованості підприємців; посилення підтримки підприємницьких ініціатив шляхом сприяння доступу до фінансування; забезпечення стабільності бюджетного фінансування регіональних програм підтримки малого підприємництва; підвищення прозорості адміністрування митних платежів; розміщення бази індивідуальних консультацій та переліку чинних податкових стимулів для малого і середнього бізнесу на офіційному веб-сайті Державної фіскальної служби; створення умов для впровадження інновацій суб'єктами малого і середнього бізнесу; розвиток мережі інвестиційних та інноваційних фондів; удосконалення механізмів оподаткування малого і середнього бізнесу та інше. Водночас, на порядок денний виходить необхідність зміни пріоритетів та переорієнтування економічного вектору на підтримку внутрішнього виробника, розвитку та підтримки

малого і середнього бізнесу, створення нових робочих місць, виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Остання декларує створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання бізнесу та розкриття потенціалу підприємництва, що можливо досягнути за рахунок застосування ефективного механізму фіскального стимулювання. Вагома роль у цьому напрямку має бути відведена податковим та бюджетним стимулам.

Світовий досвід свідчить, що непрямі інструменти сприяння розвитку малого і середнього бізнесу є більш ефективними, оскільки вони мають ширший фрейм. Втім, пряма підтримка є більш цільовою, що дозволяє впливати на невеликі групи підприємств, діяльність яких, потенційно, матиме значний соціальний чи економічний ефект (у тому числі, завдяки синергетичному ефекту). Найбільш дієвим є поєднання прямих та непрямих інструментів стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу у відповідності до вимог часу та з урахуванням конкретних політико-економічних чинників. Дієвість фіскальних стимулів доведена їх використанням у зарубіжній практиці і потребує адаптації до українських реалій. Наприклад для новостворених малих підприємств та підприємств, які працюють в пріоритетних галузях варто застосовувати податковий кредит та знижені ставки оподаткування. Такі заходи фіскальної політики сприятимуть підвищенню ділової активності суб'єктів малого і середнього бізнесу та, як наслідок, збільшенню сукупних податкових надходжень які формують централізовані фонди фінансових ресурсів. Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні і реалізації фіскальної політики України з урахуванням аналізу актуальності змін та їх наукової обґрунтованості.

Література

1. Куриляк В. Малий і середній бізнес в Україні та сприяння йому на основі розвитку освітньої інфраструктури // Вісник Тернопільської академії народного господарства. Спец.випуск за матер. 3-ї міжнар. наук. конф. “Проблеми

економічної інтеграції України в Європейський Союз: регіональні і соціально-економічні аспекти”. – Тернопіль, 1998. – С. 78–80.

2. Постанова, Стандарт „Про затвердження Національного стандарту № 1 „Загальні засади оцінки майна і майнових прав” від 10.09.2003р. №1440 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. - Режим доступу до матер.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1440-2003-%EF>.(2018, березень, 15)

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV зі змінами та доповненнями від 09.07.2009 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до матер.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>. (2018, березень, 25)

4. Managing economic development: A guide to state and local leadership strategies / [Luke J.S., Ventriss C., Reed B.J., Reed C.M.]. – S.F.; L.: Jossey-Bass, 1988. – P. 78–79.

5. Малий та середній бізнес: навч. посіб. / [Сахаров В. Є., Белінська Я. В., Зав’ялова О. В., Паценко О. Ю. та ін.]; за ред. В. Є. Сахарова. – К.: ВНЗ „Національна академія управління”, 2003. – 368 с.

6. Слатвінська М. О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи: моногр. / М. О. Слатвінська. - Одеса: ОНЕУ, 2012. – 252 с.

7. Крисоватий А. І. Оподаткування і ринок: умови та можливості поєднання [Текст] : моногр. / А. І. Крисоватий. – Тернопіль : Вид-во Карп’юка, 2000. –246 с.

8. Слатвінська М. О. Фіскальна політика: дискусійність наукових поглядів / М. О. Слатвінська // Вісник черкаського університету. Серія: Економічні науки. – 2018. – №1. – С. 53-61.

9. Нікитенко Д.В. Фіскальна політика розвитку підприємництва в трансформаційній економіці: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон.наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Д. В. Нікитенко. – К., 2005. – 16 с.

10. Нікитенко Д.В. Фіскальна політика розвитку підприємництва в трансформаційній економіці: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон.наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Д. В. Нікитенко. – К., 2005. – 16 с.

11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

– Дата останнього доступу : 23.03.2018 р. – Назва з екрану. (2018, березень, 23)

12. Індекс сприйняття корупції -2017 в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/index-koruptsiyi-spi-2017/> (2018, березень, 28)

13. Мельник В. М. Податкова політика України в умовах імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / В. М. Мельник, Т. В. Кошук // *Фінанси України.*–2016.– № 7.– С.7-25.

14. Біла книга. Політика розвитку МСП в Україні. Як реалізувати потенціал малого та середнього підприємництва в Україні / Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Київ – 2015. – С.12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://radakmu.org.ua/uploads/file/-/whitebook_sme2015.pdf (2018, квітень, 2)

15. Глебова А. І. Європейський досвід підтримки інноваційного малого і середнього підприємництва / А. І. Глебова // *Глобальні та національні проблеми економіки.* Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – 2014. – Вип. 2. – С. 47-52.

16. Doing Business Reports / The World Bank IBRD IDA. – Retrieved from: <http://www.doingbusiness.org/en/reports> (2th, April, 2018)

17. Paying taxes / The word Bank Group [Електронний ресурс] / The word Bank. – Retrieved from: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax.html> (2th, April, 2018)

18. Музиченко О. Оподаткування малого бізнесу в Україні / О. Музиченко // *III Європейський Конгрес малих і середніх підприємств.* Польща: Катовице, «СИСТЕМА ПЛЮС», 2013. – С.1-9.

19. Інфляційний звіт НБУ 2018 [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185 (2018, квітень, 28)

20. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sfs.gov.ua> – Дата останнього доступу: 23.03.2018 р. – Назва з екрану. (2018, березень, 23)

21. Майже 4 мільйони українців є трудовими мігрантами / Інформаційне агентство УНІАН дослідження 23 квітня 2018

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.unian.ua/society/10091891-mayzhe-4-milyoni-ukrajinciv-ye-trudovimi-migrantami-doslidzhennya.html> (2018, квітень, 25)

1. Kurylyak V. Malyy i seredniy biznes v Ukraini ta spryyannya yomu na osnovi rozvytku osvith'oyi infrastruktury // Visnyk Ternopil's'koyi akademiyi narodnoho hospodarstva. Spets.vypusk za mater. 3-yi mizhnar. nauk. konf. “Problemy ekonomichnoyi intehratsiyi Ukrainy v Yevropeys'kyy Soyuz: rehional'ni i sotsial'no-ekonomichni aspekty”. – Ternopil', 1998. – S. 78–80.

2. Postanova, Standart „Pro zatverdzhennya Natsional'noho standartu # 1 „Zahal'ni zasady otsinky mayna i maynovykh prav” vid 10.09.2003r. #1440 [Elektronnyy resurs] / Kabinet Ministriv Ukrainy. - Rezhym dostupu do mater.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1440-2003-%EF>. (2018, berezen', 15)

3. Hospodars'kyy kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 #436-IV zi zminamy ta dopovnennyamy vid 09.07.2009 [Elektronnyy resurs] / Verkhovna Rada Ukrainy. – Rezhym dostupu do mater.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>. (2018, berezen', 25)

5. Malyy ta seredniy biznes: navch. posib. / [Sakharov V. Ye., Belins'ka Ya. V., Zav"yalova O. V., Patsenko O. Yu. ta in.]; za red. V. Ye. Sakharova. – K.: VNZ „Natsional'na akademiya upravlinnya”, 2003. – 368 s.

6. Slatvins'ka M. O. Al'ternatyvni systemy opodatkovannya maloho biznesu: stan, problemy, perspektyvy: monohr. / M. O. Slatvins'ka. - Odesa: ONEU, 2012. – 252 s.

7. Krysovatty A. I. Opodatkovannya i rynek: umovy ta mozhlyvosti poyednannya [Tekst] : monohr. / A. I. Krysovatty. – Ternopil' : Vyd-vo Karp"yuka, 2000. –246 s.

8. Slatvins'ka M. O. Fiskal'na polityka: dyskusiynist' naukovykh pohlyadiv / M. O. Slatvins'ka // Visnyk cherkas'koho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky. – 2018. – #1. – S. 53-61.

9. Nikytenko D.V. Fiskal'na polityka rozvytku pidpryyemnytstva v transformatsiyani ekonomitsi: avtoref.dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand..ekon.nauk: spets. 08.01.01 «Ekonomichna teoriya» / D. V. Nikytenko. – K., 2005. – 16 s.

10. Nikytenko D.V. Fiskal'na polityka rozvytku pidpryyemnytstva v transformatsiyani ekonomitsi: avtoref.dys. na

zdobuttya nauk. stupenya kand..ekon.nauk: spets. 08.01.01 «Ekonomichna teoriya» / D. V. Nikytenko. – K.,2005. – 16 s.

11. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Data ostann'oho dostupu : 23.03.2018 r. – Nazva z ekranu. (2018, berezen', 23)

12. Indeks spryynyattya koruptsiyi -2017 v Ukraini [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/> (2018, berezen', 28)

13. Mel'nyk V. M. Podatkova polityka Ukrainy v umovakh implementatsiyi Uhody pro asotsiatsiyu z Yevropeys'kym Soyuzom / V. M. Mel'nyk, T. V. Koshchuk // *Finansy Ukrainy*. – 2016. – # 7. – S. 7-25.

14. Bila knyha. Polityka rozvytku MSP v Ukraini. Yak realizuvaty potentsial maloho ta seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukraini / Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. Kyiv – 2015. – S.12. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://radakmu.org.ua/uploads/file/-/whitebook_sme2015.pdf (2018, kviten', 2)

15. Hlyebova A. I. Yevropeys'kyy dosvid pidtrymky innovatsynoho maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva / A. I. Hlyebova // *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky. Mykolayivs'kyy natsional'nyy universytet imeni V. O. Sukhomlyns'koho*. – 2014. – Vyp. 2. – S. 47-52.

18. Muzychenko O. Opodatkuvannya maloho biznesu v Ukraini / O. Muzychenko // *III Yevropeys'kyy Konhres malykh i srednikh pidpryyemstv. Pol'sha: Katovytse, «SYSTEMA PLYuS»*, 2013. – S.1-9.

19. Inflyatsiyyny zvit NBU 2018 [Elektronnyy resurs] / Natsional'nyy bank Ukrainy. – Rezhym dostupu: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185 (2018, kviten', 28)

20. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi fiskal'noyi sluzhby Ukrainy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.sfs.gov.ua> – Data ostann'oho dostupu: 23.03.2018 r. – Nazva z ekranu. (2018, berezen', 23)

21. Mayzhe 4 mil'yony ukrayintsiv ye trudovymy mihrantamy / *Informatsiyne ahent-stvo UNIAN doslidzhennya 23 kvitnya 2018* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu:

<https://www.unian.ua/society/10091891-mayzhe-4-milyoni-ukrajinciv-ye-trudovimi-migrantami-doslidzhennya.html> (2018, kviten', 25)

28.05.2018

УДК 332.122:330.322.2(477)

JEL Classification: O018

Доброва Наталя, Сидоренко Олена

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК ФУНДАМЕНТ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті розкриваються наукові підходи щодо тлумачення сутності поняття «інвестиційна привабливість». З'ясовано фактори впливу на розвиток бізнесу в Україні і причини низької інвестиційної активності регіонів. Розглянуто та проаналізовано обсяги надходження інвестицій в регіони країни. Виявлено проблеми, що перешкоджають поліпшенню інвестиційної привабливості регіонів та запропоновано шляхи вирішення цих проблем. З'ясовано, що формувати в Україні привабливе інвестиційне середовище, потрібно з активних державних дій, спрямованих на зміну правового, економічного, політичного поля.

У статі проведено дослідження, яке показує, що інвестиційне середовище країни є важливим фактором її розвитку, саме тому важливими постають інструменти покращення соціально-економічного життя країни та регіонів. На сьогодні їх роль у господарській діяльності суб'єктів господарювання поступово зростає. Проведений аналіз стану регіонів країни свідчить, що інвестиційна привабливість України загалом на даний момент знаходиться не в найкращому становищі, саме тому в статті було проаналізовано обсяги інвестицій в регіони України. В результаті аналізу інвестиційної привабливості було виявлено основні проблеми, які

перешкоджають гармонійному та динамічному розвитку інвестиційної діяльності та запропоновані дієві шляхи вирішення цих проблем.

З проведеного дослідження як результат впливає той факт, що необхідно формувати в Україні привабливе інвестиційне середовище з активних державних дій, спрямованих на зміну правового, економічного, інституційного, політичного поля в країні, а також запровадження програм розвитку лізингових послуг. Варто зазначити, що розвиток лізингових послуг в економіці України в майбутньому покаже позитивні результати в підвищенні інвестиційної привабливості регіонів та країни загалом. І що не мало важливо дасть поштовх до залучення інвесторів як вітчизняних так і іноземних. Адже вкладання власних коштів інвесторів повинні бути захищені від зовнішніх чинників, які спроможні знизити ефективність цих коштів.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, фактори впливу, інвестиційна привабливість регіонів.

Доброва Наталья, Сидоренко Елена

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ КАК ФУНДАМЕНТ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ

В статье раскрываются научные подходы к толкованию сущности понятия «инвестиционная привлекательность». Выяснено факторы влияния на развитие бизнеса в Украине и причины низкой инвестиционной активности регионов. Рассмотрены и проанализированы объемы поступления инвестиций в регионы страны. Выявлены проблемы, препятствующие улучшению инвестиционной привлекательности регионов, и предложены пути решения этих проблем. Выяснено, что формировать в Украине привлекательное инвестиционное среду нужно из активных государственных действий, направленных на изменение правового, экономического, политического поля.

В статье проведено исследование, которое показывает, что инвестиционная среда страны является важным фактором ее развития, поэтому важными возникают инструменты улучшения социально-экономической жизни страны и регионов. На сегодня их роль в хозяйственной деятельности субъектов хозяйствования постепенно растет. Проведенный анализ регионов страны свидетельствует, что инвестиционная привлекательность Украины в целом на данный момент находится не в лучшем положении, поэтому в статье были проанализированы объемы инвестиций в регионы Украины. В результате анализа инвестиционной привлекательности было выявлено основные проблемы, которые препятствуют гармоничному и динамичному развитию инвестиционной деятельности и предложены действенные пути решения этих проблем.

Из проведенного исследования как результат вытекает тот факт, что необходимо формировать в Украине привлекательную инвестиционную среду из активных государственных действий, направленных на изменение правового, экономического, институционального, политического поля в стране, а также внедрение программ развития лизинговых услуг. Стоит отметить, что развитие лизинговых услуг в экономике Украины в будущем покажет положительные результаты в повышении инвестиционной привлекательности регионов и страны в целом. И что не мало важно даст толчок к привлечению инвесторов как отечественных так и иностранных. Ведь вложения собственных средств инвесторов должны быть защищены от внешних факторов, которые способны снизить эффективность этих средств.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, факторы влияния, инвестиционная привлекательность регионов.

Dobrova Natalia, Sydorenko Olena

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS AS A FUNDAMENTAL FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

We consider scientific approaches to the interpretation of essence of concept «investment attractiveness». Considered and

analyzed volumes of inflow of investments in the regions of the country..It is found impacts on business development in Ukraine and the reasons for low investment activity regions. The problems impeding the improvement of investment attractiveness of regions and was suggest ways to solve these problems. It was found that form in Ukraine an attractive investment environment with the required active state action aimed at changing the legal, economic and political fields.

The conducted research showed that the investment environment of the country is the importanta factor in its development. To date, role factors in the economic activities of entities management is gradually increasing. At the moment the attractiveness of Ukraine is not in a better position, so the article analyzes the volume of investments in the regions of Ukraine.

As a result of investment analysis attractiveness revealed the main problems that hinder harmonious and dynamic development of investment activity and proposed effective ways of solving these problems.

From our research it is known that in Ukraine it is necessary to form an attractive investment environment from active government actions aimed at changing the legal, economic, institutional, and political spheres in the country, as well as implementing leasing services development programs. It should be noted that the development of leasing services in the Ukrainian economy in the future will yield positive results in increasing the investment attractiveness of regions and regions. And what is very important, will give impetus to attract investors.In the end, investments of investors' own funds should be protected from external factors

Key words: investment attractiveness, foreign investment, investment climate, factors of influence, investment attractiveness of regions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні одним із ключових завдань нинішньої влади є питання розвитку регіонів. Економічне зростання України неможливе без залучення інвестицій, як внутрішніх так і іноземних, адже фізична та моральна застарілість виробничих фондів вітчизняної економіки робить інвестиційну модель її розвитку фактично

безальтернативною. В той же час, в силу багатьох причин, зокрема політичного та економічного характеру, в країні спостерігається значний дефіцит внутрішніх фінансових ресурсів і, таким чином, проблема залучення прямих іноземних інвестицій стає ще більш актуальною. Проте, на практиці іноземні інвестори не поспішають вкладати свої кошти в країну, яка характеризується несприятливими умовами ведення бізнесу. Саме тому, основою сталого розвитку регіону є побудова ефективної інвестиційної політики, яка б сприяла припливу інвестиційних ресурсів, необхідних для нарощення економічного, фінансового, виробничого, науково-технічного, інтелектуального, інноваційного, трудового та інших видів потенціалу, а також підвищення конкурентоспроможності країни та регіонів у світовому просторі.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років.

Дослідження проблем та вивчення питань інвестиційної привабливості регіонів України сьогодні набуває особливої актуальності. Теоретичним і практичним аспектам інвестиційної привабливості регіонів присвятили значну кількість праць провідні вітчизняні і зарубіжні дослідники, серед них: Власюк О. С., Гаврилюк О. В., Вакуленко В., Матвієнко П., Мамуль Л., Чернявська Т., Зайцева В., Ковальська Л., Кулініч К., Ландара І., Зеленський С., Маркевич К., Асаул А., Дяченко Л., Задорожна Я., Л. Борщ, С. Герасимова та багато інших.

Кількісне визначення інвестиційної привабливості є та залишається досить складною проблемою. Оскільки, досі відсутній цілісний підхід до вивчення проблем та концептуальної основи актуалізують наукові дослідження в цьому напрямку. При цьому проблему формування ефективного інвестиційного клімату у вітчизняній економічній системі розглянуто недостатньо, що визначає потребу у вивченні факторів, які гальмують розвитку інвестиційної привабливості регіонів України.

Поряд з тим, враховуючи велику кількість наукових публікацій щодо теми досліджень за даним напрямом, інвестиційна привабливість України та регіонів знаходиться не на кращому рівні, про це свідчать результати щорічних звітів національної конкурентоспроможності. Така ситуація

наштовхує на необхідність пошуку шляхів підвищення інвестиційної привабливості України загалом та її регіонів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності поняття «інвестиційна привабливість регіонів», аналіз стану інвестиційної привабливості регіонів України в умовах забезпечення її сталого розвитку, а також виявлення основних проблем, які пов'язані з надходженням інвестицій в економіку України та виявлення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиції є основою та запорукою ефективного функціонування господарської системи і торкаються усіх сфер господарської діяльності, визначаючи процес соціально-економічного розвитку. Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає «вкладати». У широкому розумінні інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. При цьому приріст капіталу має компенсувати інвестору відмову від використання наявних коштів на споживання в поточному періоді, винагороди за його ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді.

На сьогоднішній час інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов ефективного функціонування регіону, розширення напрямків діяльності, мобілізації ресурсів та раціонального їх використання. В сучасних умовах для успішного залучення інвестицій та активізації інвестиційних процесів необхідно підвищувати інвестиційну привабливість регіону, тобто створювати умови для використання інвестицій із забезпеченням максимального економічного та соціального ефекту від їх реалізацій при дотриманні встановленого рівня інвестиційного ризику.

Інвестиційна привабливість є головною умовою формування інвестиційного клімату регіону. Однією з проблем визначення інвестиційної привабливості є різноплановість підходів до самої категорії та оцінки її рівня. Слід погодитися, що інвестиційна привабливість регіону є структурним елементом регіонального інвестиційного клімату [1]. А відтак, виникає потреба дійти висновку щодо однозначного наповнення цього поняття.

В українському діловому журналі «Експерт» інвестиційна привабливість розглядається в поєднанні з

ефективністю інвестицій та інвестиційною діяльністю: «ефективність інвестицій визначає інвестиційну привабливість, а інвестиційна привабливість активність інвестиційної діяльності» [2].

В свою чергу В. Дорохов вважав, що Інвестиційна привабливість являє собою сукупність об'єктивних можливостей і обмежень, що обумовлюють інтенсивність залучення інвестицій у регіон, або інвестиційну активність у регіоні. При цьому вчений робить наголос на тому, що об'єктивні можливості регіону щодо залучення інвестицій і є його інвестиційним потенціалом, а об'єктивні обмеження, що перешкоджають реалізації програми інвестування, є інвестиційними ризиками, наявність яких визначає вірогідність неповної реалізації інвестиційного потенціалу регіону [1].

Радянський вчений А. Асаул у своїй роботі «Систематизація факторів, які характеризують інвестиційну привабливість регіонів» надає таке визначення інвестиційної привабливості: «становище регіону в той чи інший момент часу, тенденції його розвитку що, відображаються в інвестиційній активності» [3].

Л. Борщ та С. Герасимова на інвестиційну привабливість регіону дивляться з позицій інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливості залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів, що істотно впливають на формування прибутковості інвестицій і інвестиційних ризиків [4].

Я. Задорожною і Л. Дяченко у статті «Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрямок залучення інвестиційних ресурсів» інвестиційна привабливість розглядається не тільки як фінансово-економічний показник, а як модель кількісних і якісних показників – оцінок зовнішнього середовища (політичного, економічного, соціального, правового) і внутрішнього позиціонування об'єкта у зовнішньому середовищі [5].

Українські видатні вчені: С. А. Петровська, С. О. Ішук, Т. В. Кулініч, розглядають інвестиційну привабливість, як інтегральну характеристику окремого регіону країни, що об'єднує систему формальних і неформальних критеріїв, за якими визначається доцільність вкладення капіталу в

потенційний об'єкт інвестування; сукупність певних параметрів та характеристик, притаманних цьому регіону, які дозволяють йому залучати необхідний обсяг капіталу на взаємовигідних з інвесторами умовах [6, с. 71].

Таким чином, у сучасній літературі існує досить багато точок зору на визначення інвестиційної привабливості. Досить суперечливий статус поняття «інвестиційна привабливість» можна пояснити тим, що кожен з учасників процесу інвестування розуміє його по-своєму та вкладає в інвестиційну привабливість свій зміст, саме тому вищезазначені пояснення щодо розкриття змісту «інвестиційна привабливість» різняться між собою.

На нашу думку, інвестиційна привабливість регіону – це, по-перше, комплекс різноманітних чинників та умов, а саме політичних, економічних, правових, інституційних, соціально-економічних, екологічних, які зумовлюють поведінку діючих та потенційних суб'єктів інвестиційної діяльності щодо вкладення інвестицій у розвиток регіону та забезпечують стабільність інвестиційної діяльності як вітчизняних та зарубіжних інвесторів. По-друге, це надійне та своєчасне досягнення цілей інвестора на основі результатів діяльності виробництва, у яке здійснюються інвестиції.

Визначення теоретичної сутності інвестиційної привабливості регіонів дозволяє перейти до визначення рівня інвестиційного розвитку України загалом. Для цього необхідно розглянути обсяги надходження прямих інвестицій в регіони нашої країни. Так, Державна служба статистики надає щорічні звіти, де визначає обсяг прямих іноземних інвестицій в економіці України по регіонам. У таблиці 1 наведені тенденції обсягів прямих інвестицій в економіку України у розрізі регіонів у 2014-2017 р.р.

Таблиця 1

Обсяги прямих інвестицій в економіку України
у розрізі регіонів у 2014-2017 рр., млн. дол. США

Регіон України	Обсяги прямих інвестицій на 1 січня року,				На 31 грудня 2017	Відхилення за 2017 рік
	2014	2015	2016	2017		
1	2	3	4	5	6	7
Усього	53 704,0	40 725,4	36 154,5	37 513,6	39 144,0	+ 1630,4
Вінницька	309,4	223,0	187,8	180,0	203,4	+23,4

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Волинська	341,3	271,2	247,1	249,4	265,4	+16
Дніпропетровська	8 913,0	5 775,8	4 009,9	3 491,1	3 815,5	+324,4
Донецька	3 789,1	2 322,0	1 748,0	1 249,6	1 216,0	-33,6
Житомирська	362,9	259,8	222,7	216,3	230,0	+13,7
Закарпатська	437,5	334,2	311,8	317,0	328,4	+11,4
Запорізька	1 075,3	843,4	682,7	859,1	915,7	+56,6
Івано-Франківська	813,8	925,9	836,6	826,6	908,6	+82
Київська	1 951,5	1 750,3	1 593,4	1 516,8	1 565,1	+4,3
Кіровоградська	147,1	70,6	52,5	58,9	68,3	+9,4
Луганська	826,4	578,2	443,9	436,4	441,5	+5,1
Львівська	1 379,5	1 197,7	1 101,0	1 111,4	1 187,7	+76,3
Миколаївська	282,8	228,9	212,8	213,5	209,3	-4,2
Одеська	1 671,7	1 430,4	1 330,1	1 330,4	1 363,2	+32,8
Полтавська	1 064,7	1 039,4	1 000,1	1 003,0	1 049,0	+46
Рівненська	292,6	242,5	199,6	159,5	169,3	+9,7
Сумська	422,7	263,3	199,1	190,0	186,8	-3,2
Тернопільська	68,9	55,8	49,2	48,2	45,0	-3,2
Харківська	2 131,9	1 728,8	1 554,6	639,0	658,2	+19,2
Херсонська	275,2	208,2	211,0	201,3	216,9	+15,6
Хмельницька	224,5	189,1	165,5	158,2	172,0	+13,8
Черкаська	887,9	512,9	348,0	334,4	337,8	+3,4
Чернівецька	80,2	68,6	59,1	57,1	57,7	+0,6
Чернігівська	128,4	99,8	92,1	241,3	429,7	+188,4
м.Київ	25 825,6	20 105,5	19 296,0	22 425,1	23 103,4	+678,3

Джерело: розроблена авторами на основі [7]

З таблиці 1 видно, що Дніпропетровська область посідає перше місце в Україні, тобто за підсумками 2014-2017 рр. зокрема в 2017 році лідерство по обсягу прямих інвестицій отримав Дніпропетровськ. Одеська, Полтавська, Донецька,

Київська області потрапили у групу лідерів та показують зростання конкуренції між собою. Зокрема, відповідно проаналізованих даних з таблиці 1, аутсайдерами є Кіровоградська, Тернопільська та Чернівецька області, обсяги надходження прямих інвестицій в ці області мізерно малі, порівняно з іншими регіонами.

Так, проаналізувавши обсяги прямих інвестицій в регіони України на початок та на кінець 2017 року, можна зробити висновок, що загалом по регіонам спостерігається позитивна динаміка, тобто на кінець року обсяг інвестицій збільшується в порівнянні з обсягом на 1 січня, зокрема є регіони в яких на кінець року відбувається скорочення обсягів прямих інвестицій – це Донецька, Миколаївська, Сумська та Тернопільська області. Варто також відмітити Чернігівську область, якій вдалось за 2017 рік збільшити обсяги надходження прямих інвестицій майже в 2 рази, що в свою чергу досить позитивно відзначається на економіці Чернігівського регіону. Місто Київ відноситься до регіонів з високим рейтингом обсягом прямих інвестицій. Як відомо розбіжність в інвестиційній привабливості регіонів спричинена нерівномірністю соціально-економічного розвитку областей країни.

Інвестиційна привабливість окремого регіону формується під дією факторів національного та регіонального рівнів. Фактори національного рівня характеризують інвестиційне середовище країни загалом, а регіональні фактори притаманні окремому місту чи області. Під факторами інвестиційної привабливості регіону розуміються процеси, явища, дії, переважно об'єктивного характеру, що впливають на інвестиційну привабливість регіону і визначають його територіальні особливості. Так, українським дослідником Бутко М. у статті «Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону» були виділенні основні фактори, які впливають на інвестиційний потенціал регіону [8, с. 34]:

- вигідність географічного положення;
- наявність необхідних і достатніх вискоєфективних природних ресурсів: сировинних, паливно-енергетичних, водних, лісових;
- стан довкілля;
- рівень розвитку виробничої і соціальної інфраструктури;
- наявність кваліфікованих кадрів, науково-технічної, проектної, освітньої бази;

- рівень кваліфікації та якість життя населення, місткість споживчого ринку;

- рівень ділової активності, рівень місцевого оподаткування, рівень політики місцевої влади щодо бізнесу [8, с. 35].

Досить низька інвестиційна привабливість регіонів України, нестабільний політичний та економічний сектор, політизованість економіки – як результат небажання вкладати свої кошти в економіку України, як вітчизняних так і іноземних інвесторів. Так, на сьогодні в Україні існує ціла низка проблем, що перешкоджають поліпшенню інвестиційної привабливості регіонів.

Щорічно Світовий економічний форум проводить опитування, згідно якого серед факторів, що мають найбільший вплив на розвиток бізнесу в Україні є політична нестабільність [12].

На рис. 1 представлена характеристика факторів, що заважають розвитку бізнесу в Україні.

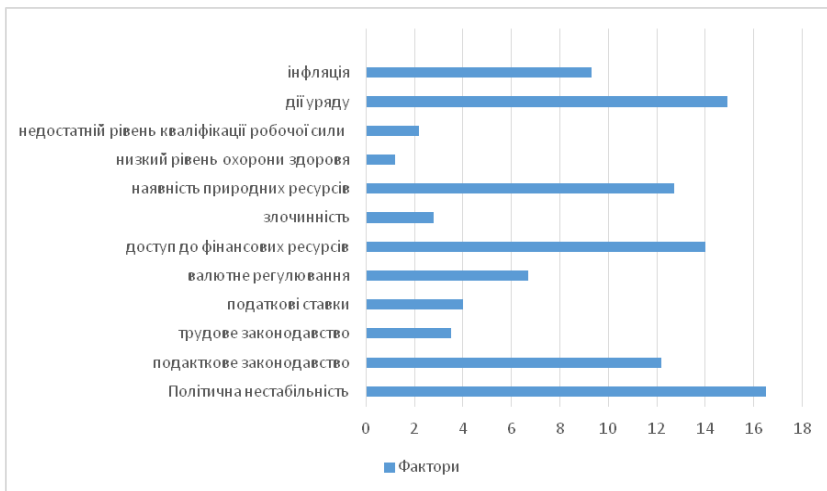

Рис. 1. Характеристика факторів, що заважають розвитку бізнесу в Україні (розроблено авторами на основі [9])

З рис. 1 видно, що вагомий вплив на інвестиційну привабливість регіонів здійснюють не лише політична нестабільність, доступ до фінансових ресурсів, злочинність, в першу чергу органів влади та податкове законодавство, а й такі другорядні фактори, як низький рівень охорони здоров'я та недостатній рівень кваліфікації робочої сили.

Аналізуючи стан в якому знаходиться країна чи регіон, інвестори повинні передбачити всі можливі втрати, оцінити перешкоди у здійсненні капіталовкладень, у створенні та веденні бізнесу, що призводять до відмови від розвитку бізнесу в регіоні. Перша і основна умова, яка є обов'язковою для кожного інвестора це захищеність вкладів. На жаль, Україна не може надати гарантію захисту вкладів, саме тому іноземні інвестори і не хочуть ризикувати та вкладати свої кошти в нестабільну українську економіку.

Для активізації інвестиційної діяльності потрібна інвестиційна політика з більш чітким механізмом реалізації на державному та регіональному рівнях.

На основі аналізу стану та проблем інвестиційної привабливості України можна запропонувати такі пропозиції щодо їх вирішення:

По-перше, зміни в нормативно-правовій базі, що мають передбачати стабільні умови інвестування, які полягають:

- в розробці та ухваленні декількох рамкових нормативних актів, зокрема про роль місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування в підвищенні інвестиційної привабливості території;

- у внесенні доповнень до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації» стосовно розширення прав і зобов'язань місцевих органів у регулюванні інвестиційної діяльності [10];

- в ухваленні законодавчих актів, які регулюють проведення реального дерегулювання підприємницької діяльності в напрямку збільшення інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку України [11, с. 35].

По-друге, запровадження програм розвитку ринку лізингових послуг, основними напрямками в межах цієї програми мають стати:

- створення лізингових центрів, які б спеціалізувались на обслуговуванні малих підприємств;
- створення розвитку інфраструктури ринку лізингових послуг;
- розробка комплексу заходів для збільшення іноземних інвестицій від програм лізингу;
- зниження вартості кредитних ресурсів до рівня, який би не перевищував 20% річних, для забезпечення ефективності лізингових операцій;
- зниження вартості нотаріальних послуг з оформлення договорів лізингу з метою послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди.

По-третє, посилення ролі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у створенні умов для покращання інвестиційної привабливості регіону шляхом співробітництва із громадськими організаціями та підприємствами шляхом:

- створення умов для ефективного функціонування та розвитку ринкової інфраструктури;
- проведення опитування керівників компаній з метою виявлення їхніх інвестиційних уподобань;
- проведення конференцій та тренінгів для службовців місцевого рівня для формування інвестиційної карти регіону;
- створення сприятливих умов для розробки підприємствами інвестиційних проектів;
- проведення акцій-реклами для показу економічного та природно-ресурсного потенціалів регіонів.

Так, пропонуючи вищезазначені шляхи подолання проблем інвестиційної привабливості регіонів України, хотілось би додати, що українській економіці просто необхідні інвестиції, але не спекулятивного, а довгострокового характеру, які зможуть сформувавши стабільне майбутнє. Саме тому найбільш привабливими галузями для українського лізингового бізнесу можуть стати будівництво, авіа- та судноперевезення, сільське господарство, мале підприємництво та інші сфери бізнесу.

Висновки. Проведене дослідження показало, що інвестиційне середовище країни є важливим фактором її розвитку, саме тому важливими постають інструменти покращення соціально-економічного життя країни та регіонів.

На сьогодні їх роль у господарській діяльності суб'єктів господарювання поступово зростає. Як видно з аналізу стану регіонів країни, інвестиційна привабливість України загалом на даний момент знаходиться не в найкращому становищі, саме тому в статті було проаналізовано обсяги інвестицій в регіони України. В результаті аналізу інвестиційної привабливості було виявлено основні проблеми, які перешкоджають гармонійному та динамічному розвитку інвестиційної діяльності та запропоновані дієві шляхи вирішення цих проблем.

З проведеного дослідження як результат впливає той факт, що необхідно формувати в Україні привабливе інвестиційне середовище з активних державних дій, спрямованих на зміну правового, економічного, інституційного, політичного поля в країні, а також запровадження програм розвитку лізингових послуг. Варто зазначити, що розвиток лізингових послуг в економіці України в майбутньому покаже позитивні результати в підвищенні інвестиційної привабливості регіонів та країни загалом. І що не мало важливо дасть поштовх до залучення інвесторів як вітчизняних так і іноземних. Адже вкладання власних коштів інвесторів повинні бути захищені від зовнішніх чинників, які спроможні знизити ефективність цих коштів.

Література

1. Дорохов В. Инвестиционный климат. Инвестиционная привлекательность регионов и отраслей России/ В. Дорохов, М. Пиндур.[Электронный ресурс].– Режим доступа: http://studopedia.ru/1_63666_investitsionnyy-klimat-investitsionnaya-privlekatelnost-regionov-i-trasleyrossii.html

2. Рейтинг инвестиционной привлекательности регионов Украины [Текст] // Украинский деловой журнал «Эксперт» – № 49 (52) – 26 декабря 2005 – 1 января 2006. – С. 71–76.

3. Асаул А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов / А. Асаул // Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 53–62.

4. Борщ Л.М. Інвестування: теорія і практика [Текст]: навчальний посібник / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова; Київський

ун-т ринкових відносин, Феодосійська фінансово-економічна академія. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 685 с.

5. Задорожна Я. Є. Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрямок залучення інвестиційних ресурсів [Текст] / Я.Є. Задорожна, Л.П. Дядечко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 2. – С. 32–35.

6. Петровська С. А. Оцінки інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз / С. А. Петровська // Механізм регулювання економіки. 2012. – № 2. – С.90-97.

7. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

8. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону / М. Бутко, С. Зеленський, О. Акименко // Економіка України. – 2015. – №11. – С. 30-37.

9. Інвестиційна привабливість регіонів (повна версія). Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. – Київ, 2016. – 390 с.

10. Про місцеве самоврядування: Закон України від 18 верес. 2008 р. №520-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

11. О. Ульянченко, О. Винокурова Проблеми інвестиційної привабливості регіонів України/ Ульянченко О., Винокурова О. // Теорія та практика державного управління. – 2009. – №1. – С. 29-36.

12. Світовий економічний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/>

1. Dorokhov V. Ynvestytsyonnyy klimat. Ynvestytsyonnaia pryvlekatel'nost rehyonov y otraslei Rossyy/ V. Dorokhov, M. Pyndur. [Elektronnyi resurs].– Rezhyndostupa: http://studopedia.ru/1_63666_investitsionnyy-klimat-investitsionnaya-privlekatel'nost-regionov-i-trasleyrossii.html

2. Reitynh ynvestytsyonnoi pryvlekatel'nosty rehyonov Ukrayny [Tekst] // Ukraynskyi delovoi zhurnal «Ekspert» – № 49 (52) – 26 dekabria 2005 – 1 ianvaria 2006 – S. 71–76.

3. Asaul A. Systematyzatsiia faktorov, kharakteryzuiushchyykh ynvestytsionnuu pryvlekatelnost rehyonov / A. Asaul // Rehionalna ekonomika. – 2004. – № 2. – S. 53–62.
4. Borshch L.M. Investuvannia: teoriia i praktyka [Tekst]: navchalnyi posibnyk / L.M. Borshch, S.V. Herasymova; Kyivskiy un-t rynkovykh vidnosyn, Feodosiiska finansovo-ekonomichna akademiia. – 2-he vyd., pererob. i dop. – K. : Znannia, 2007. – 685 s.
5. Zadorozhna Y. Y. Pidvyshchennia investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemnytstva yak napriamok zaluchennia investytsiinykh resursiv [Tekst] / Ya.Ie. Zadorozhna, L.P. Diadechko // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2007. – № 2. – S. 32–35.
6. Petrovska S. A. Otsinky investytsiinoi pryvablyvosti rehionu : porivnialnyi pofaktorny analiz / S. A. Petrovska // Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky. 2012. – № 2. – S.90-97.
7. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua
8. Butko M. Suchasna problematyka otsinky investytsiinoi pryvablyvosti rehionu / M. Butko, S. Zelenskyi, O. Akymenko // Ekonomika Ukrainy. – 2015. – №11. – S. 30-37.
9. Investytsiina pryvablyvist rehioniv (povna versiiia). Pidhotovleno Kyivskym mizhnarodnym instytutom sotsiologii u partnerstvi z Instytutom ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii na zamovlennia Derzhavnogo ahentstva z investytsii ta upravlinnia natsionalnymy proektamy Ukrainy. – Kyiv, 2016. – 390 s.
10. Pro mistseve samovriaduvannia: Zakon Ukrainy vid 18 veres. 2008 r. №520-VI. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://portal.rada.gov.ua/>
11. O. Ulianchenko, O. Vynokurova Problemy investytsiinoi pryvablyvosti rehioniv Ukrainy/ Ulianchenko O., Vynokurova O. // Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia. – 2009.– №1. – S. 29-36.
12. Svitovi ekonomichnyi forum [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.weforum.org/>

21.05.2018

Донцул Анастасія, Однолько Вікторія

АНАЛІЗ РИНКУ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Харчова промисловість України є однією з найбільш успішних і привабливих галузей національної економіки. За даними Державної служби статистики України частка виробленої продукції харчової промисловості в загальному обсязі продуктів промисловості за підсумками 2016 року складає 18,3% , а за підсумками 2017 року – 17,7%. Однією з найбільш розвинених галузей харчової промисловості є виробництво кондитерських виробів. Частка реалізованих готових виробів кондитерської галузі в харчовій промисловості за підсумками 2016 року складає 13,0%, а за підсумками 2017 року – 12,7%. В останні роки кондитерський ринок в Україні потерпів змін, спричинених економічною кризою, зменшенням купівельної спроможності населення, підвищенням цін на товари та складною ситуацією на сході України. Однак даний ринок має потужний потенціал, тому є актуальною темою для дослідження. Ринок кондитерських виробів України досить стрімко розвивається: нарощуються обсяги виробництва, а головне, споживачі потребують нових видів кондитерських виробів, на що галузь, аби не втрачати доходи, має швидко реагувати розширенням асортименту, не припиняючи виробництво традиційної продукції.

Розглянуто ринок кондитерських виробів України, його особливості. Виявлено провідних виробників кондитерської продукції та долю ринку, яку вони займають. Визначено основні проблеми кондитерської галузі України, а також можливі шляхи їх вирішення. Проаналізовано динаміку випуску кондитерської продукції, експорт та імпорт українських кондитерських виробів. Виявлено вподобання споживачів.

Ключові слова: кондитерські вироби, харчова промисловість, ринок, кон'юнктура, експорт, імпорт, потенціал.

АНАЛИЗ РЫНКА КОНДИТЕРСКИХ ИЗДЕЛИЙ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Пищевая промышленность Украины является одной из наиболее успешных и привлекательных отраслей национальной экономики. По данным Государственной службы статистики Украины доля продукции пищевой промышленности в общем объеме продуктов промышленности по итогам 2016 года составляет 18,3%, а по итогам 2017 – 17,7%. Одной из наиболее развитых отраслей пищевой промышленности является производство кондитерских изделий. Доля реализованных готовых изделий кондитерской отрасли в пищевой промышленности по итогам 2016 года составляет 13,0%, а по итогам 2017 года – 12,7%. В последние годы кондитерский рынок в Украине потерпел изменений, вызванных экономическим кризисом, уменьшением покупательной способности населения, повышением цен на товары и сложной ситуацией на востоке Украины. Однако данный рынок имеет мощный потенциал, поэтому является актуальной темой для исследования. Рынок кондитерских изделий Украины довольно быстро развивается: наращиваются объемы производства, а главное, потребители требуют новых видов кондитерских изделий, на что отрасль, чтобы не терять доходы, должна быстро реагировать расширением ассортимента, не прекращая производство традиционной продукции.

Рассмотрен рынок кондитерских изделий Украины, его особенности. Выявлено ведущих производителей кондитерской продукции и долю рынка, которую они занимают. Определены основные проблемы кондитерской отрасли Украины, а также возможные пути их решения. Проанализировано динамика выпуска кондитерской продукции, экспорт и импорт украинских кондитерских изделий. Выявлено предпочтения потребителей.

Ключевые слова: кондитерские изделия, пищевая промышленность, рынок, конъюнктура, экспорт, импорт, потенциал.

**ANALYSIS OF THE MARKET OF CONFECTIONERY
PRODUCTS OF UKRAINE: PROBLEMS AND
DEVELOPMENT PROSPECTS**

The food industry of Ukraine is one of the most successful and attractive sectors of the national economy. According to the State Statistics Service of Ukraine, the share of manufactured food products in the total volume of industrial products in 2016 was 18.3%, and in 2017 – 17.7%. One of the most developed branches of the food industry is confectionery production. The share of finished confectionery products sold in the food industry at the end of 2016 is 13.0%, and in 2017 – 12.7%. In recent years, the confectionery market in Ukraine has undergone changes caused by the economic crisis, reduced purchasing power of the population, higher prices for goods and a difficult situation in the Eastern Ukraine. However, this market has a powerful potential, so it is a burning issue for research. The confectionery market of Ukraine is developing rapidly: production volumes are growing, and most importantly, consumers need new kinds of confectionery products, so that the industry, in order not to lose profits, has to react quickly with the product expansion without stopping the production of traditional products.

The Ukrainian confectionery market and its peculiarities have been the issue under consideration. There have been defined the leading manufacturers of confectionery products and the market share they occupy. The main problems of confectionery industry in Ukraine, as well as possible ways of their solution have been determined. The dynamics of production of confectionery products, export and import of Ukrainian confectionery products have been analyzed. The preferences of consumers have been revealed.

Key words: confectionery products, food industry, market, market conditions, export, import, potential.

Постановка проблеми. Галузь кондитерських виробів в Україні належить до галузей харчової промисловості та є найбільш розвиненою серед інших. Частка реалізованих готових виробів кондитерської галузі в харчовій промисловості за

підсумками 2016 року складає 13,0%, а за підсумками 2017 року – 12,7% [1].

Ринок українських кондитерських виробів характеризується високими темпами росту виробництва і посідає лідируючі позиції в експорті. Однак сучасні умови жорсткої конкуренції та обмеження з боку країн Митного союзу спонукають українську кондитерську галузь відкривати і освоювати нові ринки збуту. Спад споживання вплинув на обсяги виробництва кондитерських виробів. При виборі товару грає роль країна виробника: покупець частіше вибирає українську продукцію. Її популярність обумовлена наступними факторами [2]:

- ціна – національна продукція доступніша, ніж імпортна;
- якість – українські компанії пропонують широку лінійку продукції високої якості;
- тренд «Made in Ukraine» – з 2013 року українці прагнуть підтримувати національних кондитерів.

Слід зазначити, що процес виробництва кондитерської продукції є досить матеріаломістким, що зумовлює значну чутливість виробників до стану ринків цукру та какао-бобів. Останні є імпортною сировиною, таким чином, вітчизняні кондитери є досить чутливими до валютних ризиків.

Відкриття європейського ринку для українських виробників дозволить збільшити обсяги експорту. Основна проблема – відповідність продукції європейським нормам і стандартам якості. Крім європейських ринків для України відкриті також ринки країн Азії та Африки, де на взаємовигідних умовах можливо було б налагодити поставки готової продукції на ці ринки і необхідної нашій країні сировини для виготовлення кондитерських виробів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку кондитерської галузі в Україні присвячено праці багатьох українських вчених: Шашина М.В., Тичинська А.І., Наумова М.А., Рибак М.О., Демяненко К.А., Ляшко К.О., Бассова О.О., Петухова О.М., Черноштан Г.Г. та ін.. Вони займалися вивченням ємності українського ринку кондитерських виробів, визначенням основних гравців, виявленню проблем кондитерської галузі на державному рівні,

дослідженням можливих шляхів ефективності використання ресурсів в кондитерській галузі, а також виявили сучасні тенденції на ринку кондитерських виробів України.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. З метою визначення рівня розвитку галузі слід провести аналіз виробництва і реалізації кондитерської продукції.

Мета статті – проаналізувати ринок кондитерських виробів України, виявити особливості кондитерської галузі в країні, визначити основних гравців на ринку та як вони впливають на розвиток галузі в цілому, прослідкувати динаміку розвитку галузі, виявити основні проблеми і можливості для подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок кондитерських виробів України представлений досить великою кількістю виробників з орієнтацією на споживачів з різними рівнями доходів. Основними виробниками кондитерських виробів в Україні є [3, с. 46-47]:

- кондитерська корпорація «Roshen» – безперечний лідер ринку кондитерської продукції. Вона існує з 1996 р. і її продукцію можна купити в США, Канаді, ОАЕ, Китаї, Японії, Алжирі, Ізраїлі, країнах ЄС та СНД. «Roshen» стабільно входить у топ-100 кондитерських компаній світу. Головний офіс корпорації розташований у м. Київ;

- «Конті» – входить у трійку лідерів українського ринку кондитерських виробів. Щомісяця на фабриках групи виробляється 17 тис. т продукції – близько 11 тис. т в Україні і 6 тис. т в Росії. Щорічно компанія експортує майже 30% виробленої продукції. Однією з візитних карток компанії є шоколадна цукерка «Джек»;

- «АВК» – на ринку України є лідером у категорії шоколадних цукерок. Експортує продукцію у більше, ніж 20 країн світу, серед яких Німеччина, Великобританія, Латвія та Ізраїль. До складу АВК входять три кондитерські фабрики, розташовані в Донецьку, Дніпропетровську і Луганську;

- корпорація «Бісквіт-Шоколад» – харківське підприємство. Компанія постачає продукцію більше, ніж у 20 країн світу з питомою вагою експорту близько 30%. Експортує продукцію в Казахстан, Киргизстан, Грузію, Азербайджан,

Молдову, Латвію, Литву, Монголію, США, Канаду, Ізраїль, Німеччину;

- Житомирська кондитерська фабрика «Житомирські Ласощі» – входить до п'ятірки лідерів кондитерського ринку України. Продукція компанії успішно експортується в Німеччину, Ізраїль, Росію, Молдову, США, Естонію, Латвію, Азербайджан та ін. Вона розрахована на споживача з середнім та низьким рівнями доходу. Виробничі потужності розраховані на 80 тис. т продукції в рік;

- компанія «Nestle» – належить до найбільших компаній світу у сфері виробництва продуктів харчування. На українському кондитерському ринку вона представлена Львівською кондитерською фабрикою «Світоч»;

- ПАТ «Полтавакондитер» – має виробничі потужності більше 200 т продукції на добу. Експортує в Естонію та Грузію;

- та ін.

На рис. 1 зображено сегментацію ринку кондитерських виробів України між виробниками. Таким чином підприємства «Roshen» та «Конті» займають по 25% усього ринку кондитерських виробів України, слідом за ними йдуть компанія «АВК» та «Бісквіт-Шоколад», які займають 15% і 12% ринку відповідно.

Як бачимо з рис. 1, 50% ринку українських кондитерських виробів контролюють такі гіганти кондитерської промисловості як «Roshen» та «Конті». Споживачі люблять і довіряють торгівельній марці «Roshen». Вона асоціюється з домом і надійністю, а мережа фірмових магазинів «Roshen» розростається, як і асортимент продукції. Візитною карткою торгівельної марки «Конті» є цукерка «Джек».

На провідних кондитерських фабриках проведено модернізацію, встановлено найсучасніші виробничі лінії, значно підвищено технологічність і науковість підприємств. Якість продукції національних підприємств за багатьма параметрами не відрізняється від іноземної, що дозволяє, фактично повністю витіснити конкурентів із інших країн.

Загалом конкуренція між виробниками зберігається на високому рівні – як за ціновими, так і за неціновими (якість, упаковка та ін.) параметрами. Також загострюється конкуренція збоку кондитерських цехів і компаній при мережних магазинах.

Поява нових компаній і кондитерських цехів при таких магазинах змушує старожилів солодкої продукції нарощувати потужності, розширювати асортимент і активно рекламувати свої вироби.

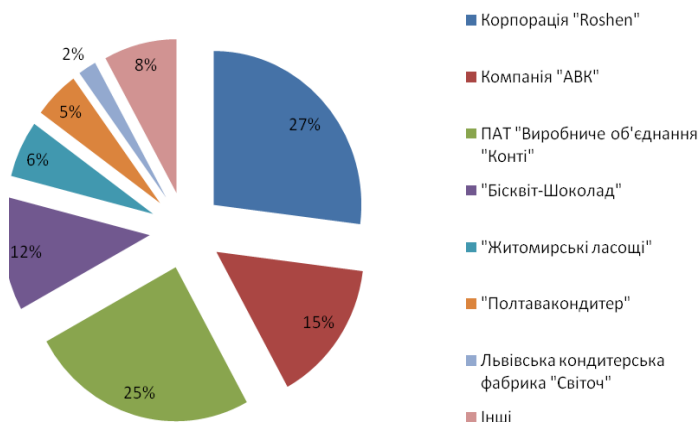

Рис. 1. Сегментація ринку кондитерських виробів за виробниками, % [4]

На рис. 2 представлено випуск кондитерської продукції за 2011-2017 рр. за даними Державної служби статистики України.

Як видно з рис. 2, значні обсяги виробництва припадають на таку позицію як «печиво солодке». Дещо на нижчому рівні знаходяться шоколад та шоколадні цукерки, що пояснюється залежністю від імпортової сировини і відповідно коливання курсу валют. Стабільні темпи випуску мають фруктові желе, карамелі, варені цукерки. Для їх виробництва використовується сировина власного походження.

Дві треті частини всього українського ринку та три чверті експорту контролюють «Roshen», «ABK», «Конті», «Світоч (Nestle)», «Монделіс Україна», «Бісквіт-Шоколад», «Житомирські ласощі», «Полтавакондитер». Якість продукції українських кондитерських виробів тримається на високому рівні, який задає корпорація «Roshen» [3, с. 46-47].

Поруч із загальною перспективністю кондитерської галузі, слід зазначити, що досить обмеженими є умови розвитку невеликих підприємств. Більшість з них потребують заміни застарілого обладнання та впровадження нових технологій при нестачі власних коштів. Тому виробництво й надалі концентруватиметься в найбільших корпораціях. Для невеликих фірм потрібно вирішити фінансові проблеми за рахунок залучення інвестицій.

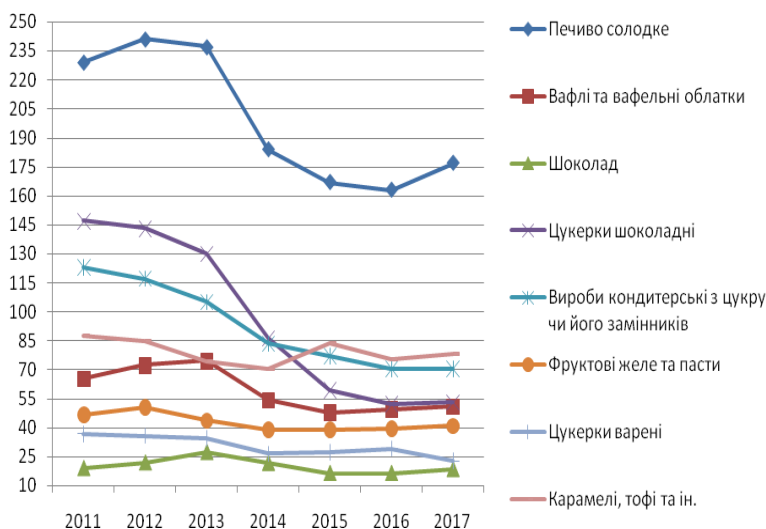

Рис. 2. Динаміка випуску кондитерської продукції, тис. т (складено за даними [5])

Незважаючи на значний розвиток галузі серед інших галузей харчової промисловості України, існує низка проблем, які гальмують цей розвиток або негативно впливають на подальший ріст [6]:

- урядові обмеження на експорт продукції – спричинили зменшення обсягів виробництва та вимагають пошуку нових ринків збуту;

- військові дії в Східній Україні – зупинено виробництво на Маріупольській кондитерській фабриці. Окрім того, виробничі потужності компанії «Конті» завантажені лише на

40%. Найбільше постраждала компанія «АВК», оскільки зупинено виробництво в Луганську та Донецьку;

- нові технології та запуск високоякісних кондитерських виробів здійснюють лише лідери кондитерського ринку, що забезпечені обладнанням для моніторингу контролю якості продукції;

- високий рівень залежності від експорту – запровадження торговельних обмежень негативно впливає на динаміку розвитку кондитерської галузі та зумовлює пошук нових ринків.

Враховуючи поточний стан справ у кондитерській галузі України, можна виділити наступні фактори, що зумовлюють її розвиток [7, с. 69-71]:

1. Сировина. Процес виробництва кондитерської продукції є досить матеріаломістким, що зумовлює значну чутливість виробників до стану ринків цукру та какао-бобів. Останні є імпортною сировиною, таким чином, вітчизняні кондитери є досить чутливими до валютних ризиків. В табл. 1 представлено імпорт какао та какао-продуктів до України у 2017 році.

Таблиця 1
Топ-8 країн-експортерів какао та какао-продуктів
за 2017 р. (складено за даними [8])

№ п/п	Країна-експортер	Вартість імпорту, тис. дол.	Частка в укр. імпорті, %	Ріст імпорт. вартості за 2016-2017 рр., % пункти
	Світ	236161,0	100,0	9,0
1.	Кот-д'Івуар	46505,0	19,7	29,0
2.	Нідерланди	40289,0	17,1	-
3.	Гана	39839,0	16,9	-10,0
4.	Польща	32396,0	13,7	21,0
5.	Німеччина	30372,0	12,9	12,0
6.	Італія	6423,0	2,7	43,0
7.	Бельгія	6188,0	2,6	74,0
8.	Малайзія	5481,0	2,3	-41,0

Джерело: складено авторами за даними [8]

Отже, імпорт какао та какао-продуктів українським виробникам у 2017 році обійшовся майже в 236,2 млн. дол. Але, як бачимо з табл. 1, виробники закупали не тільки свіжі какао-боби, а й уже перероблені какао-продукти в європейських країнах.

В табл. 2 представлено імпорт саме какао-бобів до України у 2017 році. Адже за стандартами якості справжній шоколад має виготовлятися з какао-бобів, а не з меленого какао або какао-продуктів. Тільки несовісні виробники, для того щоб здешевити свою продукцію, в процесі виробництва використовують какао-порошки та суміші.

Таблиця 2

Країни-експортери какао-бобів (цілних або розбитих, сирих або підсмажених) за 2017 рік

№ з/п	Країна-експортер	Вартість імпорту, тис. дол.	Частка в укр. імпорті, %	Кількість імпорту, т	Вартість 1 т, дол./т
Світ		39593,0	100,0	13773,0	2875,0
1.	Гана	31533,0	79,6	10608,0	2973,0
2.	Кот-д'Івуар	7988,0	20,2	3144,0	2541,0
3.	Перу	68,0	0,2	21,0	3238,0

Джерело: складено авторами за даними [9]

На закупку какао-бобів українські виробники в 2017 році витратили 39,6 млн. дол. Що стосується ринку цукру, то він характеризується високим ступенем державного регулювання, що негативно позначається на його учасниках. При цьому слід зазначити, що виробництво борошняної та цукрової кондитерської продукції цілком забезпечується вітчизняною сировиною.

2. Експорт. Як уже зазначалось українська кондитерська галузь є залежною від експорту, тому запровадження торговельних обмежень з боку країн Митного союзу негативно впливає на її динаміку та зумовлює пошук нових ринків.

При цьому в разі підписання Україною угоди про асоціацію з ЄС, відповідно до якої митні тарифи країн Євросоюзу на українську продукцію суттєво знижуються, для

національних кондитерів відкривається найбільш місткий регіональний ринок, що стимулюватиме національну галузь до нарощування обсягу виробництва. Поступово українські кондитери все ж відкривають виробничі майданчики на території інших країн. У таблиці 3 представлено топ-15 країн, які імпортують українські цукристі кондитерські вироби.

Таблиця 3
Експортні ринки для українських цукристих кондитерських виробів у 2017 році

№ з/п	Країна-імпортер	Вартість експорту, тис. дол.	Частка в українському експорті, %	Зростання вартості експорту за 2013-2017 рр., %	Зростання вартості експорту за 2016-2017 рр., %
Світ		417750,0	100,0	20,0	19,0
1.	Шрі-Ланка	30469,0	7,3	-	-24,0
2.	Азербайджан	25411,0	6,1	8,0	35,0
3.	Туреччина	24882,0	6,0	161,0	225,0
4.	Лівія	20535,0	4,9	458,0	676,0
5.	Судан	19451,0	4,7	-	347,0
6.	Грузія	18062,0	4,3	11,0	-39,0
7.	Кот-д'Івуар	16327,0	3,9	-	24,0
8.	Білорусь	16084,0	3,9	4,0	54,0
9.	Казахстан	15172,0	3,6	-7,0	-49,0
10.	Туркменістан	13501,0	3,2	-7,0	77,0
11.	М'янма	12889,0	3,1	-	45,0
12.	Швейцарія	12677,0	3,0	-	377,0
13.	Того	12524,0	3,0	-	45,0
14.	Польща	11065,0	2,6	46,0	7,0
15.	Молдова	10680,0	2,6	-3,0	12,0

Джерело: складено автрами за даними [10]

Як бачимо з таблиці 3, Україна продовжує співпрацювати із уже налагодженими ринками, активно виходить на нові ринку країн Європи, Азії та Африки.

За даними Державної фіскальної служби Україна у 2017 році експортувала 240,913 тис. тонн кондитерських виробів, що на 10% більше, ніж минулого року. В грошовому виразі експорт

кондитерської продукції збільшився на 15,6%, до 404,7 млн дол. порівняно з 2016 роком. Основними покупцями української продукції були Казахстан, Білорусь, Молдова, Польща, Грузія та ін. [11].

3. Споживачі. Рівень споживання кондитерських виробів в Україні є значно нижчим, ніж у країнах ЄС, що зумовлюється низьким порівняно з європейським рівнем доходу. При цьому останнім часом попитом на українському ринку користуються складні (комбіновані) кондитерські вироби.

В основному кондитерські вироби відносяться до продуктів спонтанного попиту. Характерним прикладом такого товару є плитковий шоколад. За опитуваннями споживачів, лідерами їх вподобань в сегменті шоколадок є ТМ «Milka», «Roshen» та «Світоч» (див. рис. 3). Найбільшою популярністю користуються виробники, які використовують у своєму виробництві якісну сировину та високотехнологічне обладнання.

4. Збут продукції. Однією з проблем реалізації кондитерської продукції в Україні є складні відносини кондитерів з роздрібними мережами. Враховуючи дефіцит торгових площ та невелику кількість великих торговельних мереж, останні здатні диктувати кондитерам свої умови.

При цьому, як уже зазначалось, платіжна дисципліна контрагентів є низькою, і кондитери вимушені співпрацювати з ритейлерами в умовах постійного товарного безвідсоткового довгострокового кредитування.

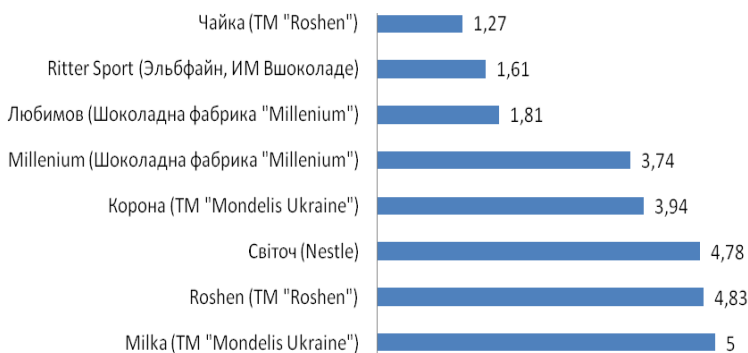

Рис. 3. Рейтинг торговельних марок виробників шоколаду в плитках в Україні, оцінка респондентів [12]

Зважаючи на ситуацію, що склалася, імпорт кондитерських виробів до України досить невеликий. Адже національні товаровиробники можуть повністю забезпечити ринок. У таблиці 4 представлено топ-5 країн, з яких Україна імпортує цукристу кондитерську продукцію.

Таблиця 4

Країни-експортери цукристих кондитерських виробів у 2017 році

Країни-експортери	Вартість імпорту, тис. дол.	Частка в українському імпорті, %	Зростання вартості імпорту за 2016-2017 рр., %
Світ – в цілому	35694,0	100,0	36,0
Польща	9257,0	25,9	19,0
Туреччина	7071,0	19,8	65,0
Німеччина	5764,0	16,1	26,0
Чехія	2627,0	7,4	120,0
Англія	1483,0	4,2	111,0

Джерело: складено авторами за даними [13]

Як бачимо з табл. 4, Україна імпортувала кондитерських виробів майже на 35,7 млн. дол. Найбільша доля імпорту припадає на Польщу. Польських кондитерських виробів з вмістом цукру Україна імпортувала на 9,3 млн. дол.

В табл. 5 представлено топ-5 країн, з яких Україна експортує шоколад та кондитерські вироби з вмістом какао.

Таблиця 5

Країни-експортери шоколаду та кондитерських виробів з вмістом какао у 2017 році

Країни-експортери	Вартість імпорту, тис. дол.	Частка в українському імпорті, %	Зростання вартості імпорту за 2016-2017 рр., %
Світ - в цілому	92258,0	100,0	31,0
Польща	32166,0	34,9	24,0
Німеччина	16024,0	17,4	45,0
Нідерланди	14850,0	16,1	31,0
Бельгія	6138,0	6,7	74,0
Італія	5147,0	5,6	15,0

Джерело: складено авторами за даними [14]

Отже, загальна вартість імпортованих кондитерських виробів для України в 2017 році склала майже 128,0 млн. дол. Звернемо увагу, що експорт лише цукристих кондитерських виробів приніс Україні майже 417,8 млн. дол.

Для підвищення обсягів реалізації кондитерської продукції у найближчий час планується розглянути питання щодо виходу українських товарів не лише на ринки європейських країн, але й на такі екзотичні ринки як Індія, Гана, Нігерія, Китай. Причиною цього стали обмеження збуту продукції, не тільки кондитерської галузі, з боку країн Митного союзу [15, с. 125].

Висновки. Ринок кондитерських виробів в Україні знаходиться на високому рівні розвитку. Представлений даний ринок великою кількістю суб'єктів, що задовольняють вимоги споживачів. Якість виробів знаходиться на високому рівні – стандарт якості задає корпорація «Roshen». Не відстають в якості та обсягах випуску та реалізації продукції в країні та на експорт і такі виробники як «АВК», «Конті», «Бісквіт-Шоколад» та «Житомирські ласощі».

Загалом динаміка розвитку галузі характеризується стабільними темпами росту. На основі аналізу було виявлено, що українські виробники майже повністю задовольняють потреби споживачів і активно експортують продукцію за межі України. Внаслідок чого доходи, одержані від експорту, перевищують витрати на імпортування продукції. Однак, низка факторів негативно впливає на розвиток галузі в цілому. Для збільшення обсягу реалізації слід розширювати українським виробникам ринки збуту. Азіатський регіон зараз є лідером по споживанню шоколаду.

Висока щільність населення східних регіонів – ще один плюс для виробників. Якість української продукції висока, а всі марки активно перейнялися отриманням міжнародних сертифікатів якості. Проблемою українських товарів може стати лише зовнішній вигляд солодощів. Азіатські товари – лідери креативної упаковки, а у наших виробників дизайн етикеток – слабе місце.

Більше уваги виробникам слід приділяти використанню якісної сировини, заміні старого обладнання на нове,

високотехнологічне. Потрібно звернути увагу на незаповнені продукцією власного виробництва сегменти споживчого попиту. Це дасть змогу ще більше скоротити попит споживачів на іноземну продукцію.

Література

1. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2016 році; 2017 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Тоболин О.О. Аналіз ринка кондитерських изделий України: тенденції / KOLORO – дизайн упаковки и етикетки, создание бренда, позиционирование, брендинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://koloro.ua/blog/brending-i-marketing/analiz-rynka-konditerskikh-izdeliy-ukrainy-tendentsii.html>

3. Демяненко К.А. Тенденції розвитку кондитерського ринку України в сучасних умовах / К.А. Демяненко // «Молодий вчений». – 2016. - №9. – С. 45-50

4. Ляшко К.О. Аналіз українського ринка конфет / KOLORO – дизайн упаковки и етикетки, создание бренда, позиционирование, брендинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/Analiz-ukrainskogo-rynka-konfet.html>

5. Виробництво окремих видів промислової продукції за 2011-2017 роки / Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Рибак М.О. Стан та перспективи розвитку кондитерської галузі в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/238.pdf>

7. Шашина М.В. Аналіз ринку кондитерської продукції в Україні: проблеми та перспективи розвитку / М.В. Шашина, І.І. Мрочко // Сучасні проблеми економіки та підприємництва. – 2014. - №13. – С. 65-72

8. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 18 Cocoa and cocoa preparations / Trade

Map – Trade statistics for international business development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

9. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 1801 Cocoa beans, whole or broken, raw or roasted / Trade Map – Trade statistics for international business development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

10. List of importing markets for the product exported by Ukraine in 2017. Product: 17 Sugars and sugar confectionery / Trade Map – Trade statistics for international business development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

11. Україна у 2017 р. збільшила експорт кондитерських виробів на 10% / Інтерфакс-Україна – новини України та світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/>

12. Елементи солодкого життя: особливості українського ринку кондитерських виробів / Аналіз ринку. Замовити аналіз ринку на Pro-Consulting [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/elementy-sladkoj-zhizni-osobennosti-ukrainskogo-rynka-konditerskih-izdelij>

13. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 1704 Sugar confectionery not containing cocoa, incl. white chocolate / Trade Map – Trade statistics for international business development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

14. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 1806 Chocolate and other food preparations containing cocoa/ Trade Map – Trade statistics for international business development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

15. Тичинська А.І. Дослідження ринку кондитерських виробів України / А.І. Тичинська, М.А. Наумова // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. Василя Стуса. – 2017. - №9. – С. 122-126

1. Obsyag realizovanoyi promy`slovyoi produkciyi za vy`damy` diyal`nosti u 2016 roci; 2017 roci / Derzhavna sluzhba

staty`sty`ky` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Toboly`n O.O. Analiz`z rynka kondy`tersky`x y`zdely`j Ukray`ny: tendency`y` / KOLORO – dy`zajn upakovky` y` ety`ketky`, sozdany`e brenda, pozy`cy`ony`rovany`e, brendy`ng [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <https://koloro.ua/blog/brending-i-marketing/analiz-rynka-konditerskikh-izdeliy-ukrainy-tendentsii.html>

3. Demyanenko K.A. Tendenciya rozvy`tku kondy`ters`kogo ry`nku Ukrayiny` v suchasny`x umovax / K.A. Demyanenko // «Molody`j vcheny`j». – 2016. - #9. – S. 45-50

4. Lyashko K.O. Analiz`z ukray`nskogo rynka konfet / KOLORO – dy`zajn upakovky` y` ety`ketky`, sozdany`e brenda, pozy`cy`ony`rovany`e, brendy`ng [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/Analiz-ukrainskogo-rynka-konfet.html>

5. Vy`robny`cztvo okremy`x vy`div promy`slovoi produkciyi za 2011-2017 roky` / Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Ry`bak M.O. Stan ta perspekty`vy` rozvy`tku kondy`ters`koyi galuzi v Ukraini [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/238.pdf>

7. Shashy`na M.V. Analiz ry`nku kondy`ters`koyi produkciyi v Ukraini: problemy` ta perspekty`vy` rozvy`tku / M.V. Shashy`na, I.I. Mrochko // Suchasni problemy` ekonomiky` ta pidpry`yemny`cztvo. – 2014. - #13. – S. 65-72

8. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 18 Cocoa and cocoa preparations / Trade Map – Trade statistics for international business development [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

9. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 1801 Cocoa beans, whole or broken, raw or roasted / Trade Map – Trade statistics for international business development [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

10. List of importing markets for the product exported by Ukraine in 2017. Product: 17 Sugars and sugar confectionery / Trade

Map – Trade statistics for international business development [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

11. Ukrayina u 2017 r. zbil`shy`la eksport kondy`ters`ky`x vy`robiv na 10% / Interfaks-Ukrayina – novy`ny` Ukrayiny` ta svitu [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://ua.interfax.com.ua/>

12. Elementy` solodkogo zhy`ttya: osobly`vosti ukrayins`kogo ry`nku kondy`ters`ky`x vy`robiv / Analiz ry`nku. Zamovy`ty` analiz ry`nku na Pro-Consulting [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/elementy-sladkoj-zhizni-osobennosti-ukrainskogo-rynka-konditerskih-izdelij>

13. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 1704 Sugar confectionery not containing cocoa, incl. white chocolate / Trade Map – Trade statistics for international business development [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

14. List of supplying markets for the product imported by Ukraine in 2017. Product: 1806 Chocolate and other food preparations containing cocoa/ Trade Map – Trade statistics for international business development [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

15. Ty`chy`ns`ka A.I. Doslidzhennya ry`nku kondy`ters`ky`x vy`robiv Ukrayiny` / A.I. Ty`chy`ns`ka, M.A. Naumova // Visny`k students`kogo naukovogo tovary`stva DonNU im.. Vasy`lya Stusa. – 2017. - #9. – S. 122-126

28.05.2018

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГОВОГО СТРАТЕГУВАННЯ НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГОВОГО АУДИТУ

На сучасному етапі економічного розвитку підприємства функціонують в умовах динамічного маркетингового середовища, яке характеризується нестабільністю та постійними змінами. Саме тому першочерговим завданням для підприємств, які прагнуть зберегти та посилити свої конкурентні позиції, є вибір ефективного маркетингового аналітичного інструментарію. Питанням формування ефективного маркетингового інструментарію займалось багато вітчизняних та зарубіжних вчених, однак вивчені дослідження показують, що не існує єдиного підходу та концепції його формування. Також слід зазначити, що економіка України має свої специфічні риси, які необхідно враховувати при формуванні аналітичного інструментарію. Обраний інструментарій має забезпечувати комплексне та глибоке дослідження поточного стану підприємства, його місця на ринку, визначення найбільш вагомих факторів впливу макромаркетингового середовища, а також виявлення шляхів протидії негативним факторам, максимального використання потенційних можливостей та виявлення стратегічних напрямків розвитку компанії. Виконання визначених завдань може забезпечити інструментарій маркетингового аудиту, який включає такі інструменти як діагностика маркетингової політики, форсайт, бенчмаркінг. Дані інструменти у взаємозв'язку дозволяють досягнути синергетичного ефекту та посилити ефективність їх у процесі дослідження, зробити його максимально глибоким та комплексним.

На підґрунті даних, зібраних в результаті дослідження формується програма заходів із адаптації маркетингової стратегії підприємства та подальшого ефективного стратегування у компанії. У статті запропоновано перелік стратегічних напрямків розвитку підприємств в залежності від

їх розміру та результатів проведення маркетингового аудиту. Запропоновані матриці стратегічних альтернатив доцільно використовувати при формуванні плану заходів із корегування та адаптації маркетингової стратегії підприємства.

Ключові слова: маркетинговий аудит, маркетинг, стратегування, маркетингова стратегія, стратегічні альтернативи, маркетингова діагностика, форсайт, бенчмаркінг.

Зиньковская Дарья

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МАРКЕТИНГОВОГО СТРАТЕГИРОВАНИЕ НА ОСНОВЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРОВЕДЕНИЯ МАРКЕТИНГОВОГО АУДИТА

На сучасном етапі економічного розвитку підприємства функціоную в умовах динамічного маркетингового середовища, яке характеризується нестабільністю и постійними змінами. Саме тому першочерговим завданням для підприємств, які прагн зрагат и пошатат котовной конкурентії позиції, є вибір ефективного маркетингового аналітичного інструментарію. Питання формуя ефективного маркетингового інструментарію займалось багато вітчизняних та зарубіжних вчених, однак вивчені дослідження показують, що не існує єдиного підходу та концепції його формування. Також слід зазначити, оо економіка України має свої специфічні риси, які необхідно враховувати при формуванні аналітичного інструментарію. Обраний інструментарій має забезпечувати комплексное талибинское дослідження поточное стану підприємства, його місця на ринку, визначення найбільш вагомих факторів впливу макромаркетингового середовив, а також виявлення шляхів протидії негативним факторов, спонсирование потенцируемых возможностей, которые могут быть реализованы стратегически выгодно. Виконання визначених завдань може забезпечити інструментарій маркетингового аудиту, який включає такі інструменти як діагностика маркетингової політики, форсайт, бенчмаркінг. Дані інструменти у взаємозвязку дозволяють досягнути синергетичного ефекту та посилити ефективність їх у

процесі дослідження, зробити його максимально глибоким та комплексним.

На підґрунті даних, зібраних від доплідія формується програма заходів адаптації маркетингової стратегії підприємства и подальшого ефективного стратегування у компанії. У статті запропоновано перелік стратегічних силмів розвитку підприємств в залежності іх розміру и результати проведенного маркетингового аудиту. Запросоновані матриці стратегічних альтернатив доцільно використовувати при формуванні плану заходів із корегування и адаптації маркетингової стратегії підприємства

Ключевые слова: маркетинговий аудит, маркетинг, стратегирование, маркетинговая стратегия, стратегические альтернативы, маркетинговая диагностика, форсайт, бенчмаркинг.

Zinkovskaya Daria

THEORETICAL ASPECTS OF MARKETING STRATEGY BASED ON RESULTS OF MARKETING AUDIT

At the current stage of economic development, enterprises operate in a dynamic marketing environment characterized by instability and constant changes. That is why the priority task for enterprises that want to preserve and strengthen their competitive position is the choice of effective marketing analytical tools. Many domestic and foreign scholars engaged in the formation of effective marketing tools, but the research studies show that there is no single approach and no concept of its formation. It should also be noted that the Ukrainian economy has its own specific features that must be taken into account when developing analytical tools. The chosen tools should provide a comprehensive and deep research of the current state of the enterprise, its place on the market, identification of the most important factors of influence of the macro-marketing environment, as well as identifying ways of counteracting to negative factors, maximizing the use of potential opportunities and identifying strategic directions of company development. Completing specified tasks can provide marketing audit tools that include such tools as marketing policy diagnostics,

foresight, benchmarking. These tools interact with each other to achieve a synergistic effect and enhance their effectiveness in the research process, make it as deep and comprehensive as possible.

On the basis of the data collected as a result of the study, a program of measures for the adaptation of the marketing strategy of the company and further effective strategy in the company is formed. The article proposes a list of strategic directions of enterprise development, depending on their size and the results of marketing audit. The proposed matrixes of strategic alternatives should be used when formulating a plan for adjusting and adapting the marketing strategy of the enterprise.

Key words: marketing audit, marketing, strategy, marketing strategy, strategic alternatives, marketing diagnostics, foresight, benchmarking.

Постановка проблеми. На економіку України впливають світові економічні тенденції такі як глобалізація, посилення ролі інтеграційних об'єднань, інформатизації та екологізації суспільства. Це призводить до підвищення вимог споживачів щодо виробників та посиленням конкуренції між підприємствами. Для підтримання вигідних конкурентних позицій підприємству необхідно постійно удосконалювати свою маркетингову діяльність у відповідності до вимог ринку та споживачів. Важливим стає питання вибору найбільш ефективного інструментарію дослідження маркетингової політики підприємств, який дозволить дослідити маркетингову політику компанії, оцінити її результативність, вивчити зовнішнє середовище функціонування та виявити приховані ризики, а також можливості, реалізація яких дозволить підвищити прибутковість діяльності. Особливого значення у цьому контексті набуває використання нових доробок у сфері маркетингу, який є сучасним механізмом дослідження світових ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням формування аналітичного маркетингового інструментарію присвячені праці таких вітчизняних науковців як Багієв Г.Л., Данченко Л.А., Панкрухін А.П., Беляєв В.І., Ілляшенко С.М., Рапопорт В.Ш. Дослідження маркетингового аудиту як ефективного інструменту вивчення місця

підприємства на ринку та використання його в процесі маркетингового стратегування відображено у роботах таких зарубіжних авторів як Блайт Дж., Лоя А., Мак-Дональд М., Уілсон О.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженням питання застосування маркетингового аудиту займалось багато вітчизняних та зарубіжних авторів. Однак слід зазначити, що лише незначна їх кількість присвячували своє дослідження ролі та місцю маркетингового стратегування у процесі проведення маркетингового аудиту. Також недостатньо вивчені є взаємозв'язок між результатами проведення маркетингового аудиту та заходами із удосконалення та корегування маркетингової стратегії на їх основі.

Формування цілей статті. Головною метою даного дослідження є визначення місця маркетингового стратегування у процесі проведення маркетингового аудиту, а також розробка основних напрямків удосконалення маркетингової стратегії в залежності від результатів маркетингового аудиту та розміру підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах мінливого зовнішнього економічного середовища перед вітчизняними підприємства постає проблема своєчасного ефективного реагування на будь-які зміни у ньому. Від ефективності адаптивних заходів залежить конкурентоспроможність підприємства і як наслідок рівень його прибутковості. Тому необхідно обрати ефективний інструментарій, який дозволить проводити постійне дослідження зовнішнього середовища функціонування підприємства, його внутрішнього стану та конкурентних позицій, а також за результатами проведеного дослідження формувати план заходів із адаптації маркетингової стратегії або її корегування у відповідності до виявлених слабких місць та можливостей ринку. Таким інструментарієм є маркетинговий аудит.

На підґрунті проведеного дослідження підходів різних авторів щодо визначення поняття «маркетинговий аудит», а також враховуючи такі сучасні тенденції розвитку економіки як глобалізація і інтеграційні процеси, які характерні для сучасної економіки України, можна запропонувати наступне визначення маркетингового аудиту, а саме: маркетинговий аудит – це

систематичний процес комплексного аналізу та об'єктивної оцінки діяльності підприємства на основі сукупності фінансових, соціальних, екологічних і ринкових показників, який забезпечує визначення місця фірми на ринку, виявлення маркетингових можливостей і слабких сторін фірми, формування найбільш ефективної стратегії маркетингу для повного задоволення потреб споживачів, одержання максимального рівня прибутку і задоволення суспільних потреб [1, с. 13]. В процесі маркетингового аудиту передбачено використання таких основних інструментів як діагностика маркетингової політики, форсайт, бенчмаркінг, які у взаємозв'язку забезпечать виконання даних завдань для вітчизняних підприємств. Розглянемо місце визначених інструментів в системі проведення маркетингового аудиту (рис. 1).

Як бачимо з рисунку 1, результатом проведення маркетингового аудиту є розробка або корегування стратегії підприємства. Для ефективної реалізації останнього результуючого етапу слід розуміти, що розуміється під стратегуванням, а також які напрямки стратегічного розвитку можуть розглядатися за результатами проведеного дослідження.

Слід відмітити, що англійський термін «strategizing», введений в науковий обіг економістом-класиком О.Вільямсоном [2] у контексті розробки корпоративних стратегій, спочатку перекладався на російську мову як стратегічне планування. Для фіксації саме такого розуміння в російській науковій літературі останнім часом став використовуватися термін «стратегування», який розглядався як синонім стратегічного планування. Проте змістовно цей термін допускає більш широке трактування як все «те, що пов'язане з процесом розробки і реалізації стратегії». Отже, ми притримуємося позиції щодо більш широкого трактування терміну стратегування у порівнянні із стратегічним плануванням та необхідності визначення поняття «маркетингове стратегування» з урахуванням сучасних тенденцій.

Дослідженням сутності поняття «стратегування» займалися як вітчизняні так і зарубіжні науковці. У таблиці 1 наведено визначення даного терміну деяких авторів. Недоліками даних підходів є те, що здебільшого автори не розглядають стратегування системно, а трактують його у декількох аспектах – планування, управління, прогнозування, розробка стратегічних дій на довгостроковий період.

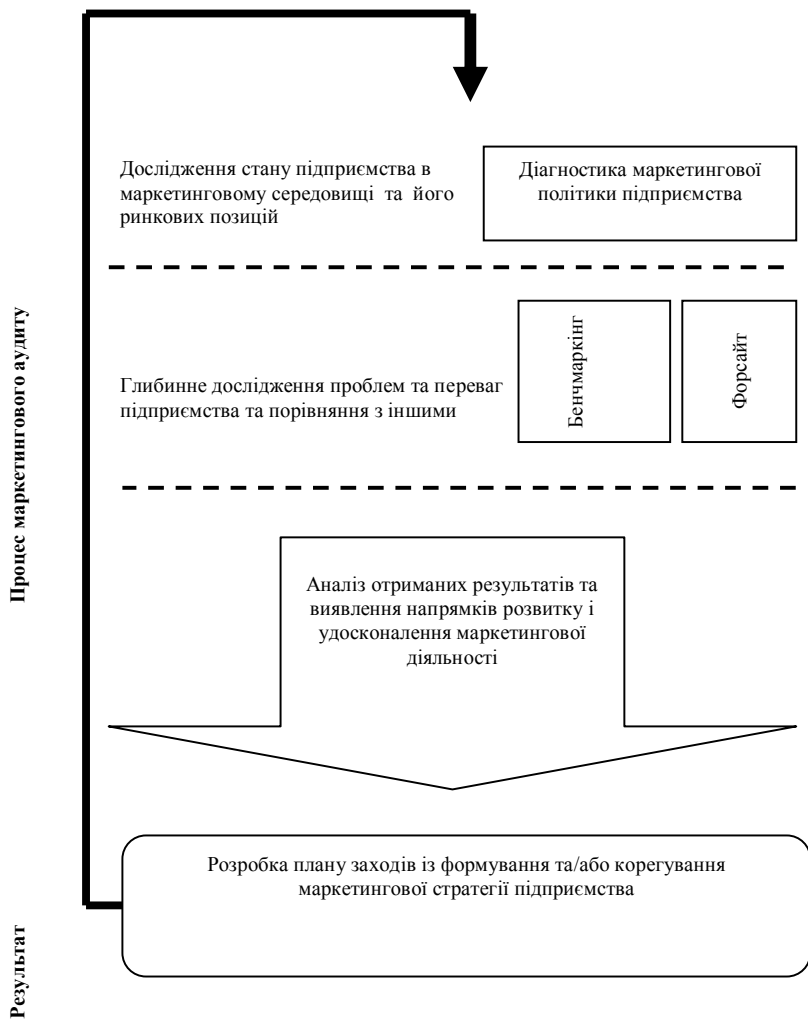

Рис. 1. Застосування інструментів маркетингового аудиту в процесі його проведення

Узагальнивши підходи авторів щодо трактування терміну «стратегування» ми пропонуємо наступне визначення:

Стратегування – це процес формування складових стратегії підприємства (цілі, місії та завдань), визначення можливих альтернатив розвитку підприємства та ринку,

розробка плану стратегічних дій із досягнення мети компанії із урахуванням ресурсного потенціалу, резервів та можливостей, що виникають у галузі.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «стратегування» різних авторів

Автор	Визначення
О. Уільямсон	стратегування означає вміння ефективно організовувати та управляти економічними процесами [2]
М. Нордквіст	визначає стратегування як планування майбутнього, а також відмінності між плановим і реальним майбутнім [3]
Осипов В. М., Парасюк І. Л.	Стратегування є своєрідною тріадою: сукупність засобів управління (на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях), кожний з яких є як процесом, так і результатом. При цьому важливо мінімізувати вплив протиріч, які, безумовно, виникають між цими рівнями.[4, с. 83]
С. Ю. Глазьев, В. В. Ивантер, В. Л. Макаров и др	Стратегування охоплює систему довго-, середньо- і короткострокових планів, проектів і програм. Однак головний змістовний акцент робиться на довгострокові цілі і шляхи їх досягнення. При цьому основним довгостроковим стратегічним документом в країні є національна стратегія соціально-економічного розвитку [5]
Н. Г.Патрикеев	Процес прогнозування і формування майбутнього – здатність багатоаспектно описати реальність, враховуючи всі закони змін, які відбуваються в результаті впливу на реальність, і здатність взяти до уваги ті фактори, які з'являються як результат впливу на реальність. [6, с. 8]
Н. О. Кухарська	Стратегування як сукупність процесів концептування, прогнозування, стратегічного сканування, моделювання, планування, проектування, програмування, реалізації та контролю, процесу створення стратегії, а також визначення економічної основи для формування повноцінної стратегії [7, с. 11]

Слід зазначити, що поняття «маркетингового стратегування» має свої особливості так як формування маркетингової стратегії передбачає необхідність використання більшого обсягу інформації та вимагає більшої уваги до відстеження ефективності поточної стратегії та її постійного корегування у відповідності до зовнішніх та внутрішніх маркетингових елементів. Таким чином, можна надати наступне визначення:

Маркетингове стратегування – це процес формування ефективної маркетингової політики на основі використання аналітичного маркетингового інструментарію для дослідження поточного стану маркетингових показників підприємства, зовнішнього та внутрішнього маркетингового середовища, маркетингового потенціалу та можливостей підприємства з метою задоволення потреб споживачів та отримання максимального рівня прибутку.

Таким чином, в результаті дослідження за допомогою аналітичного маркетингового інструментарію відбувається процес формування, удосконалення або зміна маркетингової стратегії підприємства.

Пропонується використовувати в практичній діяльності вітчизняних підприємств матрично-ситуаційний підхід який передбачає імплементацію у процес стратегування методології матричного аналізу. У дослідженні запропонована низка матриць, яка в залежності від типу підприємства, специфіки секторального розвитку, рівня конкурентоспроможності дозволяє запропонувати окремі види стратегічних альтернатив у господарської діяльності.

Таблиця 2

Класифікація суб'єктів господарювання

Вид суб'єкта підприємництва	Критерії, що мають виконуватися одночасно	
	Обсяг річного доходу, еквівалент у євро за середньорічним курсом НБУ	Середня кількість працівників за календарний рік
Суб'єкт мікропідприємництва	Не перевищує 2 млн євро	Не перевищує 10 осіб
Суб'єкт малого підприємництва	Не перевищує 10 млн євро	Не перевищує 50 осіб
Суб'єкт середнього підприємництва	Усі інші суб'єкти, що не належать до суб'єктів малого та великого підприємництва	
Суб'єкт великого підприємництва (юридичні особи)	Перевищує 50 млн євро	Перевищує 250 осіб

У процесі формування та корегування маркетингової стратегії підприємства слід враховувати вплив великої кількості факторів, а саме розмір підприємства, секторальну

приналежність, специфіку продукції, рівень інноваційності виробництва, особливості технологічного процесу тощо.

При виборі стратегії підприємства також слід враховувати його розмір та показники його діяльності, виявлені в процесі дослідження. Класифікація підприємств за розміром згідно із Законом України від 22.03.2012 р. №4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» усі суб'єкти господарювання можна розділити на наступні категорії (таблиця 2).

У відповідності до розміру підприємства та результатів проведення маркетингового аудиту підприємству слід обрати напрямок подальшого стратегічного розвитку.

В процесі прийняття рішення щодо вибору або зміни маркетингової стратегії великого підприємства слід враховувати два основні показники, а саме рівень росту ринку, а також конкурентну позицію на ньому:

- темп просту ринку визначаються як відношення обсягу реалізації продукції в нинішньому році на даному ринку до обсягу реалізації попереднього року:

$$T_p = \frac{Q_1}{Q_0} - 1$$

де T_p - темп просту ринку,

Q_1 - обсяг реалізації продукції в нинішньому році на даному ринку,

Q_0 - обсягу реалізації попереднього року.

Якщо темп приросту реалізації продукції на ринку, на якому функціонує підприємство більше 10%, то таким темп приросту можна вважати високим, якщо менше – то низьким.

- відносна частка ринку – це відношення частки підприємства на ринку до частки основного конкурента:

$$\text{Відносна частка ринку} = \frac{\text{Частка підприємства}}{\text{Частка основного конкурента}}$$

Якщо відносна частка ринку більша за 1, то таке підприємство можна вважати більш конкурентоспроможним

відносно конкурента, а якщо менше – то підприємство має слабку конкурентну позицію.

При побудові матриці на основі отриманих даних її можна розділити на 4 квадранти (рис. 2):

Пошук стратегічних можливостей (слабка конкурента позиція та низький темп росту ринку) – передбачає необхідність імплементації успішного досвіду підприємств в даній галузі для забезпечення посилення конкурентних позицій та збільшення частки ринку.

Стратегія завоювання суміжних секторів економіки (сильна конкурента позиція та низький темп росту ринку) – передбачає необхідність дослідження діяльності підприємств суміжних секторів через відсутність перспектив на даному ринку та наявних ресурсів для розвитку.

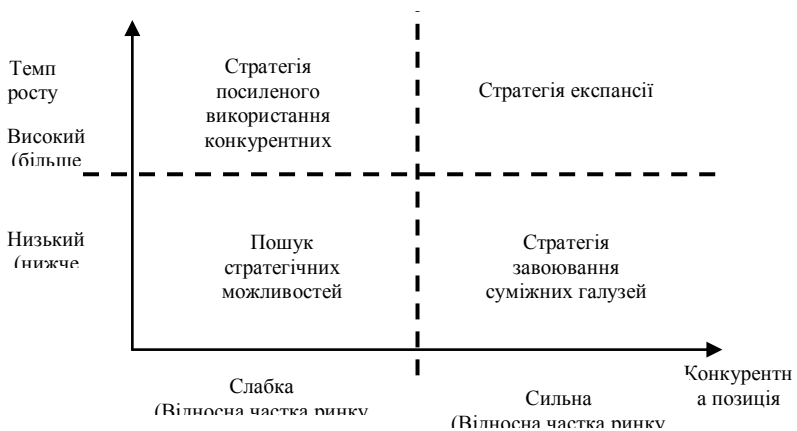

Рис. 2. Матриця стратегічних альтернатив для великих підприємств

Стратегія посиленого використання конкурентних можливостей (слабка конкурента позиція та високий темп росту ринку) – для забезпечення виживання на ринку необхідно якнайшвидше впровадити заходи та інновації, які дозволять забезпечити перевагу над конкурентами та покращити конкурентні позиції.

Стратегія експансії (сильна конкурента позиція та високий темп росту ринку) – підприємство досягнуло

максимального рівня розвитку, який необхідно підтримувати, а також досліджувати та виходити на нові ринки функціонування.

Середні за розміром підприємство на ринку олійно-жирової галузі здебільшого функціонують у певній ніші, тобто виробляють один вид продукції (наприклад, ріпакову олію, соєву олію, пальмову олію або ін.), а не всі види олій одночасно як у випадку з великими підприємствами. При адаптації та корегуванні стратегії середніх підприємств слід враховувати такі показники:

- темп росту підприємства визначаються як відношення обсягу реалізації продукції на підприємстві в нинішньому році до обсягу реалізації попереднього року:

$$T_p \text{ підприємства} = \frac{Q_1}{Q_0}$$

де $T_p \text{ підприємства}$ – темп росту підприємства

Q_1 – обсяг реалізації продукції підприємства в нинішньому році

Q_0 – обсягу реалізації продукції підприємства попереднього року

Якщо темп приросту реалізації продукції підприємства більше 10%, то таким темп приросту можна вважати високим, якщо менше – то низьким.

- темп росту ніші визначаються як відношення обсягу реалізації продукції в нинішньому році у ніші до обсягу реалізації попереднього року:

$$T_p \text{ ніші} = \frac{Q_1}{Q_0}$$

де $T_p \text{ ніші}$ – темп росту ніші

Q_1 – обсяг реалізації продукції у ніші в нинішньому році

Q_0 – обсягу реалізації продукції у ніші попереднього року

Якщо темп росту реалізації продукції у ніші, в якій функціонує підприємство більше 10%, то такий темп росту можна вважати високим, якщо менше – то низьким.

При формуванні матриці на основі даних показників можливо розділити її на 4 квадранти, а саме (рис. 3):

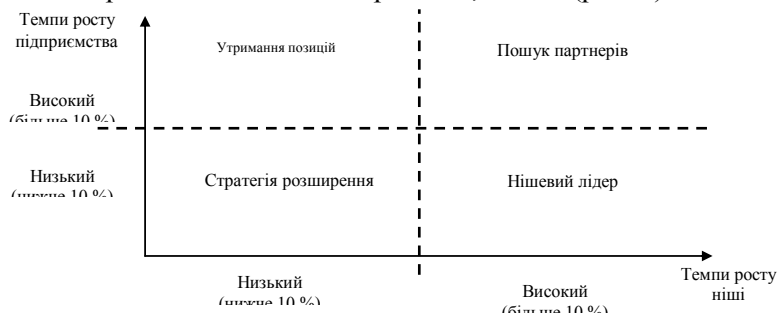

Рис. 3. Матриця стратегічних альтернатив для середніх підприємств

Стратегія розширення (прискорені темпи росту підприємства та помірні темпи росту ніші) – передбачає необхідність утримання позицій, а також розробка заходів із виходу з ніші та пошуку нових маркетингових можливостей.

Нішевий лідер (прискорені темпи росту підприємства та прискорені темпи росту ніші) – позиція нішевого лідера передбачає необхідність утримання позицій у ній та впровадження інноваційних заходів із забезпечення позиції лідера і надалі.

Утримання позицій (помірні темпи росту підприємства та помірні темпи росту ніші) – характерна для підприємств із незначними вільними ресурсами, які слід ефективно перерозподілити для підтримання позицій на ринку та можливого їх покращення в середньостроковій перспективі.

Пошук партнерів (помірні темпи росту підприємства та прискорені темпи росту ніші) – характерна для підприємств з обмеженими ресурсами. Для таких підприємств необхідно знайти партнерів або інвесторів, які забезпечать його ресурсами для підтримання теперішніх конкурентних позицій та їх розвитку.

При вирішенні питання щодо маркетингової стратегії малих підприємств слід брати до уваги чи залежне воно від більшого підприємства (є філією чи дочірнім підприємством) та який товар виробляє. Дані показники є якісними і їх можна визначити наступним чином:

Залежність підприємства – якщо підприємство функціонує незалежно, не є підрозділом або дочірнім філіалом більшого підприємства то його можна вважати незалежним. Якщо підприємство є складовою великого підприємства або фінансується таким, то його можна вважати залежним.

Унікальність товару – якщо підприємство виробляє незвичайний для ринку товар або використовує для його виробництва особливу технологію, які жоден із конкурентів не використовує, то такий товар можна вважати оригінальним. Якщо підприємство виробляє типову продукцію, яка не відрізняється від більшості продукції на ринку то такий товар можна вважати подібним до продукції більшого підприємства.

У відповідності до цього можливі такі варіанти стратегій підприємства:

Стратегія симбіозу (залежне від більшого підприємства та виробляє подібний товар) – так як менше підприємство, що виробляє схожий товар не зможе конкурувати із більшим то слід розглядати варіант співпраці або входження до складу великого підприємства у якості структурного підрозділу. В іншому випадку слід удосконалювати товар та розвивати свої конкурентні переваги.

Стратегія співпраці (залежне від більшого підприємства та виробляє оригінальний товар) – так як підприємство виробляє оригінальний товар, то слід залучати ресурси більшого підприємства для його удосконалення та посилення позицій на ринку.

Стратегія копіювання (незалежне підприємство, що виробляє подібний товар) – передбачає виробництво товару, схожого на товар більшого підприємства, повну імplementацію маркетингових рішень щодо його удосконалення та просування із досвіду великого підприємства.

Стратегія збільшення підприємства (незалежне підприємство, що виробляє оригінальний товар) – виходячи із того, що підприємство має унікальний товар, що слугує його конкурентною перевагою, та не залежить від великого підприємства слід розглядати можливості для збільшення частки ринку, залучення нових ресурсів та збільшення обсягів самого підприємства.

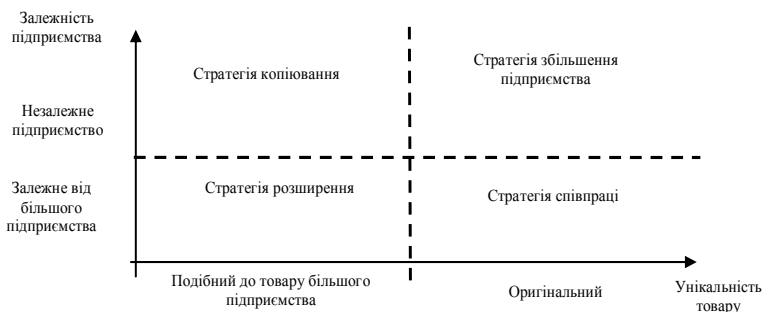

Рис. 4. Матриця стратегічних альтернатив для малих підприємств

Таким чином, в залежності від результатів проведення комплексного дослідження діяльності підприємства за допомогою маркетингового аудиту, діагностики маркетингової політики, форсайту та бенчмаркінгу підприємство має обрати стратегічний напрямок свого розвитку та розробити план заходів із покращення своїх конкурентних позицій.

Висновки. Забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках залежить від вибору ефективного аналітичного інструментарію дослідження діяльності підприємства. Обраний інструментарій має забезпечувати комплексне дослідження ефективності діяльності компанії, її положення на ринку, факторів зовнішнього середовища, що мають найбільший вплив на діяльність підприємства, а також результатом його застосування має бути програма заходів із удосконалення діяльності. Таким інструментарієм є маркетинговий аудит, який поєднує у собі використання сучасних маркетингових інструментів таких як діагностика маркетингової політики, форсайт, бенчмаркінг, а також тісно пов'язаний із маркетинговим стратегуванням. При його використанні слід враховувати особливості функціонування вітчизняних підприємств, а також важливим є критерій розміру підприємства. Даний критерій впливає на масштаби дослідження, а також є основою для розробки та корегування стратегії у розрізі напрямків подальшого стратегічного розвитку діяльності компанії.

Література

1. Андреева Н. М. Роль маркетингу в системі аудиторської діяльності підприємства: сучасний погляд на проблематику / Н. М. Андреева, Д. В. Зінківська. // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – №56. – С. 11–18

2. Williamson, O.E. (1991a), 'Strategizing, Economizing, and Economic Organization,' Strategic Management Journal, 12, Special Issue, 75-94.; Whittington, R. (2003). The work of strategizing and organizing; for a practice perspective. Strategic Organization, 1(1), 117-125.

3. Nordqvist, M. Understanding the Role of Ownership in Strategizing / M. Nordqvist // JIBS Dissertation Series. – 2003.

4. Осипов В. М. Особливості стратегування економічного розвитку агломерацій в Україні / В. М. Осипов, І. Л. Парасюк, О. О. Ворожейкін. // Стратегічні пріоритети. – 2012. – №3. – С. 82–86.

5. Некипелов А., Ивантер В., Глазьев С. Політика переходу до ефективної економіки // Економіст. № 1. 2014. URL: http://www.glazev.ru/econom_polit/353/

6. Патрикеев Н. Г. Стратегирование как фактор эффективного управления развитием территории. Автореф. канд. дис. 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством. Ижевск: Пермский филиал Института экономики Уральского отделения Российской академии наук. – 2005. – 25 с.

7. Кухарская, Н. А. Концепция стратегирования социально-экономического развития регионов : монография / Н. А. Кухарская. – Одесса : Феникс, 2011. – 88 с

8. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

1. Andryeyeva N. M. Rol' marketynhu v systemi audytors'koyi diyal'nosti pidpryemstva: suchasnyu pohlyad na problematyku / N. M. Andryeyeva, D. V. Zin'kovs'ka. // Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'. – 2015. – #56. – S. 11–18

2. Williamson, O.E. (1991a), 'Strategizing, Economizing, and Economic Organization,' Strategic Management Journal, 12,

Special Issue, 75-94.; Whittington, R. (2003). The work of strategizing and organizing; for a practice perspective. *Strategic Organization*, 1(1), 117-125.

3. Nordqvist, M. Understanding the Role of Ownership in Strategizing / M. Nordqvist // *JIBS Dissertation Series*. – 2003.

4. Osypov V. M. Osoblyvosti stratehuvannya ekonomichnoho rozvytku ahlomeratsiy v Ukrayini / V. M. Osypov, I. L. Parasyuk, O. O. Vorozheykin. // *Stratehichni priorytety*, – 2012. – #3. – S. 82–86.

5. Nekypelov A., Yvanter V., Hlaz'yev S. Polityka perekhodu do efektyvnoyi ekonomiky // *Ekonomist*. # 1. 2014. URL: http://www.glazev.ru/econom_polit/353/

6. Patrykeev N. H. Stratehyrovanye kak faktor efektyvnoho upravlenyya rozvytyem terrytoryy. Avtoref. kand. dys. 08.00.05 – Экономыка y upravlenye narodnym khozyaystvom. Yzhevsk: Permskyy fylyal Ynstytuta ekonomyky Ural'skoho otdelenyya Rossyyskoy akademyy nauk. – 2005. – 25 s.

7. Kukharskaya, N. A. Kontseptsyya stratehyrovanyya sotsyal'no-ekonomycheskoho rozvytyya rehyonov : monohrafyya / N. A. Kukharskaya. – Odessa : Fenyks, 2011. – 88 s

8. Zakon Ukrayiny «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukrayini» - Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

25.05.2018

УДК 332.12

JEL Classification: R110

Карпов Владимир, Арионова Наталья

АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ПОДІЛЬСК У 2013-2017 РОКАХ

У статті проведено аналіз динаміки основних тенденцій розвитку економіки міста Подільську в 2013-2017 роках, виявлено основні тенденції, що спостерігаються в основних секторах економіки і діяльності підприємств міста. Визначено місце Подільску в структурі економіки Одеської області і України в цілому. Доведено важливість прогнозування стану основних показників розвитку міського господарства з метою визначення пріоритетних напрямків його розвитку.

Визначено основні проблеми розвитку міського господарства. Зроблено аналіз основних показників стану основних секторів економіки та підприємств міста, проведено прогноз їх динаміки, наведені рекомендації визначення пріоритетних напрямків його розвитку.

Ключові слова: міське господарство, економічні показники, соціально-економічна стратегія, пріоритети розвитку, плани розвитку.

Карпов Владимир, Арионова Наталья

АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ГОРОДА ПОДОЛЬСК В 2013-2017 ГОДАХ

В статье проведен анализ динамики основных тенденций развития экономики города Подольскую в 2013-2017 годах, выявлены основные тенденции, которые наблюдаются в основных секторах экономики и деятельности предприятий города. Определено место Подольском в структуре экономики Одесской области и Украины в целом. Доказана важность прогнозирования состояния основных показателей развития миску хозяйства с целью определения приоритетных направлений его развития.

Определены основные проблемы розвитку миску хозяйства. Сделан анализ основных показателей состояния основных секторов экономики и предприятий города, проведено прогноз их динамики, приведены рекомендации определения приоритетных направлений его развития.

Ключевые слова: городское хозяйство, экономические показатели, социально-экономическая стратегия, приоритеты развития, планы развития.

Karpov Vladimir, Арионова Наталья

ANALYSIS OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE CITY OF THE POPULATION IN 2013-2017

The article analyzes the dynamics of the main tendencies of the economy of Podolsk in 2013-2017, reveals the main tendencies observed in the main sectors of the economy and the activities of the city enterprises. The place of Podolsk in the structure of the economy of the Odessa region and Ukraine as a whole is determined. The importance of forecasting the state of the main indicators of the urban economy development in order to determine the priority directions of its development is proved.

The basic problems of urban livelihood development are determined. The analysis of the main indicators of the state of the main sectors of the economy and enterprises of the city is made, the forecast of their dynamics is conducted, recommendations are given on determining the priority directions of its development.

Key words: urban economy, economic indicators, socio-economic strategy, development priorities, development plans.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку міста є базовим програмним документом, який відображає бачення розвитку міста на перспективу, ставить стратегічні цілі, закладає принципи їх досягнення та пропонує підхід до організації й управління процесом впровадження. Вона ставить за мету досягнення економічного зростання, збільшення добробуту, підвищення конкурентоспроможності економіки міста, комфорту життя населення та реалізацію інтересів усіх секторів

територіальної громади міста. Для розробки соціально-економічної стратегії міста необхідно мати певні уявлення про тенденції що складаються в різних секторах економіки міста. Для цих цілей необхідно проаналізувати динаміку основних показників розвитку міського господарства, стану економічної та соціальної інфраструктури. Прогноз тенденцій що складаються в економічних і соціальних секторах міського розвитку дасть можливість визначити і проранжувати пріоритети соціально-економічного розвитку міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стратегічного планування розвитку міст розглядалися в наукових роботах як зарубіжних так і українських дослідників. Серед науковців насамперед слід виділити праці таких авторів, як: Р. Кемп, Е. Д. Блейкл, А.В. Єрмішина, В. В. Меркушов, Н. В. Сментина, М. В. Степанов, Ю.К. Перський, Н.Я. Калюжнова, К. Кропанцев, Н. Кухарська, А. Воротнікова, В.Н. Парахіна, К.А. Парахін та ін [1,2,3].

Невирішені раніше частин загальної проблеми. Низький рівень ефективності управління як муніципальним, так і господарським комплексом міста Подільську, непослідовність дій влади, зміни в економічній політиці держави зумовили потребу розробки стратегії економічного розвитку міста Подільськ на 2017-2022 рр. з метою забезпечення належних умов життя для всіх мешканців міста та наближення стандартів життя до рівня провідних східноєвропейських міст.

Метою статті – дослідження та прогноз тенденцій що складаються в економічних і соціальних секторах міського розвитку що дасть можливість визначити і проранжувати пріоритети соціально-економічного розвитку міста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Подільськ – місто обласного підпорядкування та центр адміністративного району, крупний залізничний та автомагістральний вузол на півдні України, розміщене у північно-західній частині Одеської області, на відстані 188 км від обласного центру. Місто розміщене на вододілі річок Ягорлик і Тилигул і займає площу 2,5 тис. га (див.Табл. 1)..

Розташуванням міста на південно-західному порубіжні України, у вузлі залізничних та шосейних шляхів направленням Київ-Одеса, з виходом на країни Північно-східної Європи та

Причорномор'я визначило його важливе положення на мапі України.

Таблиця 1

Основні характеристики м. Подільську

Загальна площа території місцевої ради, м ²	Загальна чисельність населення, осіб	Відстань до центру області, км
25 440 000	40 727	188 (залізницею) 250 (автомобілем)

Місто виникло в середині XVIII в. Вперше воно як поселення згадується в турецьких документах, датованих 1779 р., в числі 41 населеного пункту Дубосарської райі (райя – буквально „толпа”, „паства” – так називались в Османській імперії території з немусульманським населенням).

За 235 років свого існування Котовськ (до 1935 р. - Бірзолово, Бірзулово, Бірзула) не раз змінював свій статус. Спочатку це було село, в якому нараховувалось 102 двора з 412 жителями. Населення в основному займалося хліборобством та тваринництвом.

В 1865 році Бірзула стає залізничною станцією Одесько-Київської залізниці з локомотивним депо з парком у 16 пасажирських та 30 товарних паровозів та двокласним залізничним училищем. Разом з прогресом економіки поселення зростала і кількість мешканців. У травні 1935 року, на честь героя громадянської війни Г.І. Котовського, Бірзулу було перейменовано у Котовськ, а у 1938 році Котовськ отримав статус міста. З 1895 року місто було волосним центром Ананьївського повіту, з лютого 1921 року – волосним центром Балтського округу. Котовський район утворено у 1923 році. В серпні 1940 року Котовський район увійшов до Одеської області.

Із прийняттям 24 серпня 1991 року Верховною Радою Акта проголошення Незалежності України в історії району розпочався новий етап. У 1992 році утворено районну державну адміністрацію. Продовжено державотворчі процеси в районі: створена митниця, податкова інспекція, загін прикордонного контролю, казначейство, центр зайнятості. У селі Станіславка відкрито місцевий пункт пропуску через Державний кордон України.

Останньої віхою у житті міста є його останнє перейменування у Подільськ у 2016 р.

Територія міста за своїм географічним місцезнаходженням характеризується помірно-континентальним кліматом. Тепловий режим сприяє для вирощування озимої пшениці, цукрового буряка, кукурудзи, соняшнику та інших районованих сільськогосподарських культур. Подільськ відноситься до добре зволоженого водного режиму. Максимум опадів припадає на вегетаційний період. В районі є запаси глини і будівельного піску. Переважають чорноземи.

Клімат міста помірно-континентальний з короткою малосніжною зимою та тривалим спекотним літом. Середньорічна температура у липні становить плюс 20,9 °С, у січні – мінус 1,6 °С.

Станція Подільськ є великим залізничним вузлом трьох напрямків: на Жмеринку, на Первомайськ та на Одесу. Дев'ять підприємств залізничного транспорту обслуговують близько 250 км головного шляху, близько 150 км станційних шляхів та забезпечують енергопостачання та зв'язок на залізниці Одеської, Миколаївської та Вінницької областей. Найстаріше підприємство міста — Локомотивне депо є одним з провідних підприємств залізничного транспорту країни.

У всіх трьох напрямках ходять як приміські електрички, так і швидкі поїзди. На напрямку Київ-Одеса — також і швидкісні. Крім основної станції, є ще платформа Подільськ-Північний, де можна сісти тільки на приміські рейси.

У Подільську є три великих мости (не рахуючи містків через струмки).

Місто Подільськ – сучасний транспортно-логістичний вузол, промисловий центр Одеської області. Географічне положення забезпечує місту та всьому регіону значні можливості для розвитку міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності.

Основні показники соціально-економічного розвитку міста за 2016-2017 рр. та його частка у регіоні представлені в таблиці 2.

Як свідчать дані табл. 2, внесок м. Подільська в розвиток Одеської області носить досить скромний характер, що частково пояснюється незначною вагою самого міста в обсязі регіону. В той же час позитивно характеризує місто динаміка розвитку більшості розглянутих показників, яка вказує на підвищення соціально-економічного потенціалу.

Таблиця 2

Основні соціально-економічні показники м. Подільськ

Показник	Одиниця виміру	Значення за роками		Частка міста в регіоні (за показником 2017 року), %	Темп приросту показника, %
		2016	2017		
1	2	3	4	5	6
Територія	км кв.	25,4	25,4	0,08	x
Кількість наявного населення на кінець року	тис. осіб	40702	40727	0,06	1,71
Обсяг реалізованої промислової продукції у фактичних цінах	млн. грн.	102,7	113,0	10,03	0,04
Інвестиції в основний капітал у фактичних цінах	тис. грн.	31710	39078	23,24	0,20
Введення в експлуатацію загальної площі житла	м ²	217	391	80,18	0,10
Роздрібний товарооборот підприємств у фактичних цінах	млн. грн.	341,4	350,0	2,52	0,80
Обсяг реалізованих товарів і послуг (включаючи ПДВ)	млн. грн.	913,7	1014,3	11,01	3,41
Експорт товарів та послуг	млн. дол. США	не має даних	не має даних	не має даних	не має даних
Імпорт товарів та послуг	млн. дол. США	1315,1	не має даних	не має даних	не має даних
Середньорічна кількість найманих працівників	тис. осіб	9869	8857	-10,25	0,02
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець року	осіб	503	431	-14,31	3,07
Середньомісячна заробітна плата	грн.	4409,0	6439,14	46,05	x

Джерело: складено автором за даними [5]

Порівняльну характеристику м. Подільська за основними соціально-економічними показниками з іншими містами області подано у таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняння показників соціально-економічних розвитку
м. Подільська з містами Одеської області (на початок 2017 р.)

Показник	Значення за містами									Рейтинг міста
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн.. грн.	102,7	1266,3	7223,3	X	555,0	X	1245,3	1309,7	29,5	7
Інвестиції в основний капітал на 1 особу у фактичних цінах, грн.	780,5	9446,8	15186,9	3804,4	2047,7	3793,0	23977,2	13870,8	566,6	8
Введення в експлуатацію загальної площі житлових будинків, тис. м ²	0,2	263,0	22,2	0,1	2,1	0,8	14,8	42,9	x	8
Вантажообіг автомобільного транспорту, млн.. т*км	60,7	7588,4	127,0	43,6	102,9	398,2	192,2	1755,5	0,9	7
Пасажирооборот от автомобільного транспорту, млн.. пас. Км	4,3	1014,2	8,0	0,9	37,8	210,6	49,0	305,0	0,3	8
Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу, грн.	8410	30344	15969	X	13332	X	18660	23539	7566	8
Середньомісяч на заробітна плата, грн.	4409	5051	9894	2922	3742	3399	4836	7249	3036	8

Джерело: складено автором за даними [5]

У відповідності до представлених даних можна зробити висновок, що м. Подільськ поступається рівнем свого соціально-економічного розвитку більшості міст Одеського регіону випереджаючи за показниками лише м. Теплодар.

Місто Подільськ – місто, що об'єднує достатньо розвинені промисловий, господарський і транспортний комплекси, фінансову й соціальну інфраструктуру. Протягом останніх років робота господарського комплексу міста супроводжу стану національної економіки, що пов'язано з війською вими валася певними об'єктивними складнощами, властивими для загального подіями в зоні АТО, які програмують українську політику та економіку, негативно впливають на соціальну складову життя українців.

Підприємництво відіграє надзвичайно велику роль в добробуті міста та сприятливо впливає на його соціально-економічний становище, що обумовлено динамічним розвитком малого та середнього бізнесу. За останні 5 років прибутки місцевих об'єктів господарювання зросли на 40,0%, рентабельність їхньої діяльності виросла на 21,0%, а чисельність збиткових підприємств зменшилась майже вдвічі.

В 2017 р. в місті було зареєстровано 1404 суб'єкти підприємницької діяльності: 11,7% з них склали юридичні особи, 88,3% – фізичні особи підприємці (рис. 1).

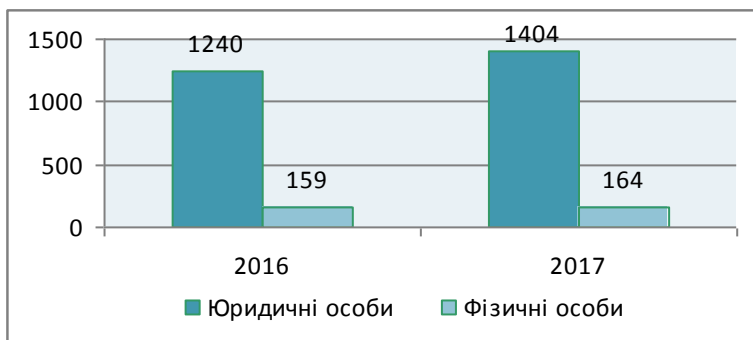

Рис. 1. Кількість суб'єктів підприємництва у м. Подільськ у 2016-2017 рр.

Як свідчать дані малюнку, протягом останнього року чисельність суб'єктів підприємницької діяльності міста виросла на 13,2% або на 164 відкритих нових справ, що вказує на позитивні тенденції в розвитку бізнесу м. Подільська. Є й інші позитивні зміни: прибутки деяких підприємств зростають, зростає показник їх рентабельності, знижується частка підприємств, що отримали збиток (табл. 4).

Таблиця 4

Основні показники діяльності підприємств м. Подільська
у 2014-2017 рр.

Показник	2014	2015	2016	Темп приросту у 2016р.до 2014 р., %	Прогноз на 2017 р.
Прибуток до оподаткування прибуткових підприємств, млн. грн.	11,5	21,8	20,0	73,9	24,1
Кількість підприємств, які держали збиток, %	21,4	12,7	14,2	-33,6	12,4
Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	3,5	8,4	4,3	22,9	4,6

Найбільш прибутковими галузями підприємництва міста є промисловість, оптова та роздрібна торгівля та тимчасове розміщення та організація харчування.

Промисловість м. Подільська представлена хлібозаводом, винзаводом, алкогольною компанією «Кристал», зерновим елеватором, зернопереробним підприємством, меблевою фабрикою, фірмою «Ріпекс» по виробництву перо-пухових виробів та міською друкарнею. Обсяг виробництва промислової продукції 2017 р. дорівнює 96 млн. грн., що залишається майже на рівні 2016 р. (рис. 2).

Дані рисунка свідчать, що за останні чотири роки обсяг промислової продукції міста виріс більш ніж в 2 рази, що складає близько 19,8% щорічного зростання. Таким чином,

наявною є тенденція до збільшення обсягів виробництва промислової продукції.

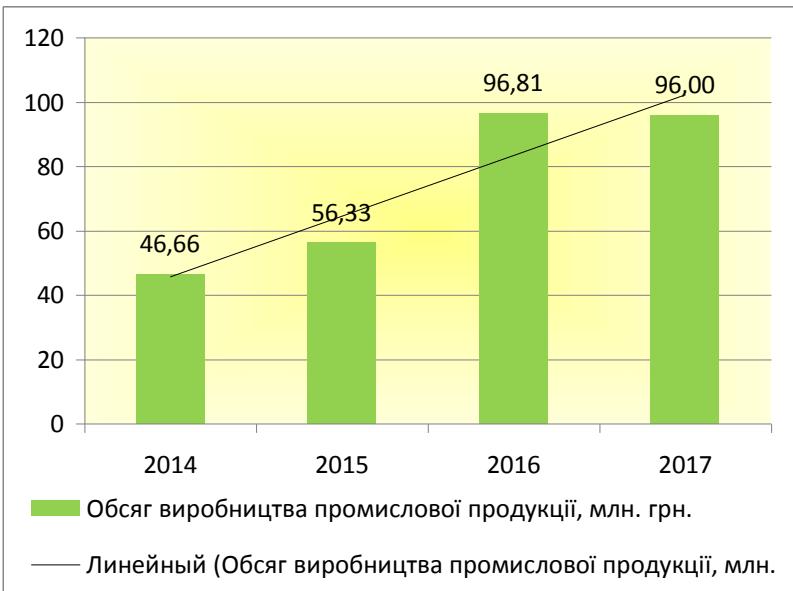

Рис. 2. Обсяги реалізованої продукції промисловості м. Подільська у 2014-2017 рр.

За обсягами реалізованої продукції у звітному періоді серед підприємств основного кола провідними є: Виробнича площадка №1 ТОВ «Одеський коровай» (87,4%) та ПАТ «Подільська меблева фабрика» (11,2%) (рис.3).

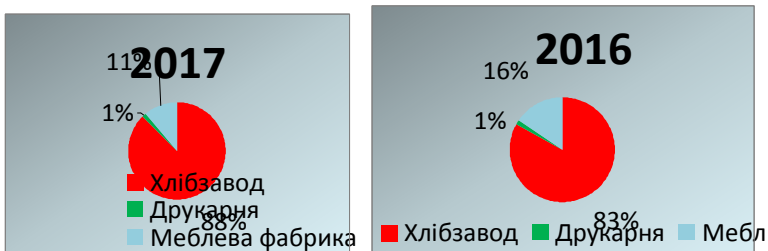

Рис. 3. Питова вага обсягів реалізації промислових підприємств у 2016-2017 рр.

Як свідчать дані графіку, питома вага реалізованої продукції хлібзаводу міста за один рік виросла на 4,8%. Саме продукція цього підприємства є основною продукцією промисловості м. Подільська.

Одним з найстаріших промислових підприємств міста виступає ПрАТ «Подільська меблева фабрика», яка випускає біля 160 найменувань продукції з 1934 р.

Середньорічний обсяг виробництва підприємства дорівнює порядку 13,9 млн. грн. Продукція підприємства відома своєю якістю, а його робота – стабільністю. На підприємстві налагоджено виробництво «єврощита» та меблів з масиву деревини, значно покращено виробництво м'яких меблів, запроваджено виробництво пружин та зшивання пружинних блоків. Якість та точність обробки деталей досягається на сучасному обладнанні провідних європейських фірм, вся продукція сертифікована. Керівництво фабрики постійно працює над оновленням асортименту, використанням нових видів тканин, лаків і фарб. Меблі Подільської меблевої фабрики реалізуються майже в кожному обласному місті України, а також у Молдові. Однак, останнім часом обсяги виробництва падають, а кількість працівників поступово скорочується (рис. 4).

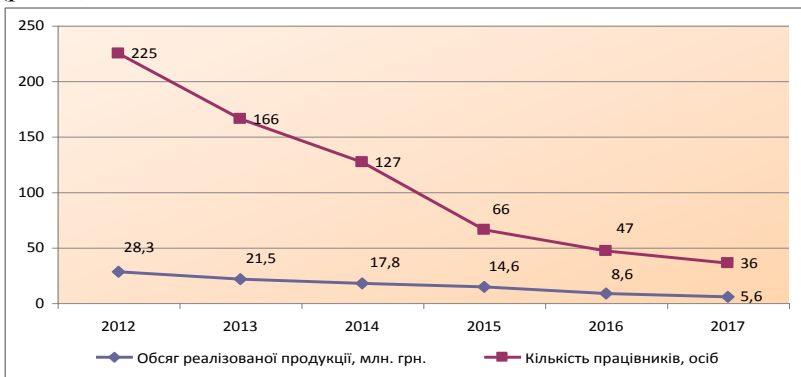

Рис. 4. Динаміка обсягів виробництва та кількості працівників меблевої фабрики м. Подільськ у 2012-2017 рр.

Значний внесок у розвиток промисловості міста вносить ТОВ «ПАНДА», засноване в 2013 р. Підприємство використовує найсучасніше обладнання, яке дозволяє відвантажувати до 350 тон зерна щогодини, а його складські приміщення здатні зберігати 70 тис. тон. Сьогодні на підприємстві працюють 100 жителів міста, протягом 2017 р. було створено 7 нових робочих місць. Також протягом року на підприємстві було введено в дію нового обладнання на загальну суму 885 тис.грн.

Стабільним розвитком характеризується ТОВ «Подільська друкарня», чий обсяг виробництва зростає в середньому на 6,8% щорічно (рис. 5). Варто відмітити, що підприємство має й великий потенціал для подальшого зростання, оскільки сьогодні його виробничі потужності використані лише на 15,0%. Підприємство продовжує удосконалювати офсетний друк продукції, яка випускається. З метою економії коштів на підприємстві встановлено котли на твердому паливі. Кількість працюючих складає 7 осіб.

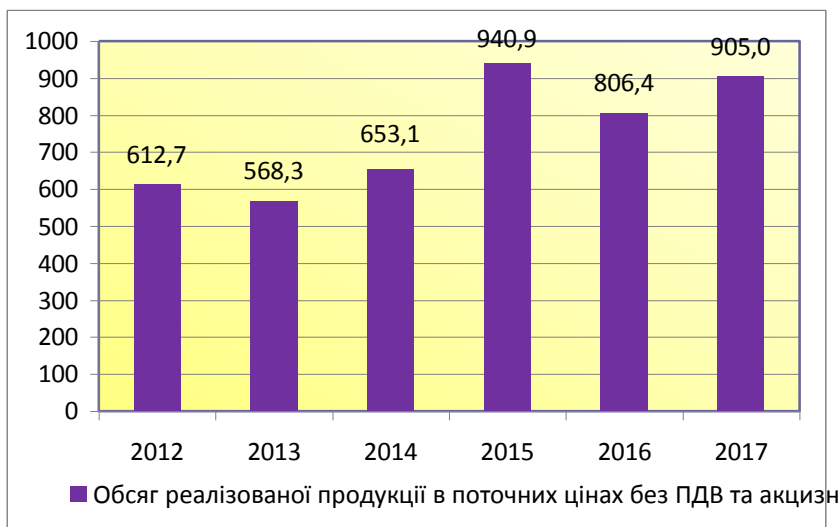

Рис. 5. Динаміка обсягів реалізованої продукції ТОВ «Подільська друкарня» у 2012-2017 рр.

За розглянутий період обсяг реалізованої продукції підприємства виріс на 47,7%. Аналізуючи промисловість міста не можна не сказати про підприємство «Одеський коровай», на

якому в 2017 році було налагоджено випуск чотирьох нових видів продукції. Продукція підприємства реалізовується не тільки на території Одеської області, але й в Миколаївській, Полтавській, Вінницькій, Дніпровській, Черкаській областях, а також експортується до Молдови та Литви. На підприємстві проводиться часткова заміна технічно застарілого технологічного обладнання основного виробництва для поліпшення якості, асортименту та обсягу продукції, що випускається. Проведено невеликий косметичний ремонт будівель підприємства та ремонт 100 кв.м. даху. На виробничій площадці №1 працює 110 осіб, на підприємстві ТОВ «ГД «Булкін», яке займалося збутом продукції працює 18 осіб.

Достатньо позитивно характеризується розвиток промисловості міста в цілому. В середньому обсяг виготовленої продукції м. Подільська складає 0,2% загального обсягу Одеської області; а в самих обсягах присутня тенденція до збільшення виробництва (табл. 5).

Таблиця 5

Обсяг реалізованої продукції промисловості
м. Подільська у 2014-2017 рр.

Показник	Значення за роками		
	2015	2016	2017
Обсяг реалізованої продукції промисловості м. Подільська (у фактичних цінах), млн. грн.	77,8	93,0	96,0
Частка міста в обласному підсумку, %	0,2	0,2	0,2

Подільськ виступає крупним транспортним вузлом трьох основних спрямовань України: на Одесу, Первомайськ та Жмеринку. В місті працюють одна залізнична станція за напрямками Київ, Одеса, Вінниця, Львів, Чернівці, Черкаси, Ковель, Ужгород, Харків, Хмельницький, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Москва та Мінськ, а також одна станція автовокзалу за напрямками на Київ, Одесу, Вінницю, Миколаїв, Балту, Ананьїв, Кишинів і Рибницю.

Місто нараховує 9 підприємств залізничного транспорту: Локомотивне та Вагонне депо, Дистанція колії, Дистанція сигналізації та зв'язку, Дистанція енергопостачання, Дистанція лісозахисних насаджень, Станція Котовськ, БМЕУ-2, Котовська філія ВАТ «Міжрайонне промислове підприємство залізничного

транспорту», які обслуговують біля 250 км головного шляху та 150 км станційних шляхів, а також забезпечують енергопостачання та зв'язок на залізниці Одеської, Миколаївської та Вінницької областей. Кількість працівників галузі дорівнює близько 4 тис. осіб.

Останнім часом комплексу притаманні деякі негативні тенденції: відбулось падіння й обсягів перевезення вантажів і кількості перевезених пасажирів. Наприклад, за останні два роки кількість вантажів, перевезених автомобільним транспортом знизилась на 65,6%, а кількість пасажирів автомобільного транспорту загального користування впала на 36,5% (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка показників руху транспорту м. Подільськ

Показник	2014	2015	2016	Темп зростання показника у 2016 р. порівняно з 2014 р., %
Перевезення вантажів автомобільним транспортом, тис. км.	176,7	67,3	60,7	65,6
Середня відстань перевезення тону вантажу автомобільним транспортом, км	18	13	70	366,7
Кількість пасажирів автомобільного транспорту загального користування, тис. осіб	5083,6	6476,4	3228,0	36,5
Кількість поїздок автобусом однієї особи в середньому за рік, од.	125	160	79	36,8

Дані таблиці 6 говорять й про зниження використання міського транспорту – у порівнянні із попереднім роком, одна особа стала менше їздити на автобусів середньому на 50,6%, тобто частота використання цього виду транспорту впала вдвічі. Перш за все це пов'язано зі зростанням вартості послуг перевезення: згідно з даними Державного комітету статистики середній індекс цін на послуги перевезення за період 2013-2016 рр. складає 120,5%.

Єдиним показником, який має в останні роки позитивну динаміку для автомобільних перевезень, є збільшення середньої відстані таких перевезень – протягом 2014-2016 рр. вона збільшилась майже в 4 рази, що вказує на розширення сфери дій місцевих фірм-перевізників.

Для пасажирських перевезень населення, в місті створена мережа автобусних маршрутів, яка обслуговує всі мікрорайони міста. Автобусні маршрути з'єднують житлові мікрорайони і важливі суспільні та соціальні об'єкти. Протяжність маршрутів становить 124,5 км. На 8 автобусних маршрутах перевезення жителів міста здійснюють 36 автобусів ТДВ «Пасавтотранссервіс» та 1 автобус приватного підприємця, загальною пасажиромісткістю 1270 місць. На прохання жителів міста також діє нічний автобус за маршрутом «Цукровий завод - Каштан», графік роботи з 22.00 до 6.00 ранку.

Робота транспорту на міських маршрутах знаходиться під постійним контролем відділу економіки, транспорту та зв'язку управління економічного розвитку Подільської міської ради.

Основними негативними факторами, що впливають на діяльність автомобільної галузі в місті виступає застарілість рухомого складу, технічної бази автотранспортних підприємств.

Підприємства залізничного транспорту залишаються основними бюджетоутворюючими підприємствами міста. Виробничим підрозділом «Одеська дирекція залізничних перевезень» Станцією Подільськ Регіональної філії «Одеська залізниця» ПАТ «Українська залізниця» в 2017 р. оброблено та відправлено 832,1 тис. вагонів, завантажено 8223 вагонів, вивантажено 2215 вагонів. Показники в середньому перевищують заплановані на 5%. Кількість працюючих складає 172 чоловік.

Виробничий підрозділ «Експлуатаційне вагонне депо Подільськ» Регіональної філії «Одеська залізниця» ПАТ «Українська залізниця» у 2017 році обробив та відправив 4,3 млн. приведених вагонів, що більше рівня 2016 р. на 121,4%. Підрозділом проведено технічне обслуговування 1477 тис. фізичних вагонів, підготовлено під навантаження 31,8 тис. вагонів. План деповського ремонту вагонів власності та ПАТ «Українська залізниця» перевиконано на 3,9%, що позитивно вплинуло на обсяги підприємства.

Виробничий підрозділ «Локомотивне депо Подільськ» Регіональної філії «Одеська залізниця» ПАТ «Українська залізниця» виконано 18,8 млн.т/км перевезень, що становить 99,9% до запланованого показника. Планові показники ремонтних робіт виконана на 107,2%.

Показники діяльності залізничного комплексу міста свідчать про його стабільний розвиток.

Місто Подільськ тільки розвиває свою привабливість для українських і закордонних туристів. Одним із найцікавіших туристських об'єктів міста можна вважати міський вокзал та залізничну станцію, яка була побудована однією з перших в Україні.

В місті функціонує 1 клубний заклад загальною місткістю 600. місць. Забезпеченість населення місцями в клубних закладах є однією з найбільших по Одеській області.

До сфери культури міста належать: міська бібліотечна система, Міський краєзнавчий музей, Міський будинок культури, школа естетичного виховання – Дитяча музична школа. На території міста функціонує приватна музична школа «Ритм». Координує роботу закладів Управління культури Подільської міської ради.

Існують й спеціальні заклади для дітей, наприклад Подільський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Загальна кількість дитячих закладів відпочинку м. Подільська складає біля 20 одиниць.

В місті діють 2 туристичних агента та функціонують 2 колективних засобів розміщення (готелі «Бермуда» та «Гавань»). Доба проживання в Подільську коштує від 400 грн. за добу.

Розвиток сфери торгівлі, ресторанного господарства та сфери надання послуг розвивається під постійним впливом дестабілізуючих факторів, основними з яких є зниження купівельної спроможності мешканців, що негативно впливає на торгівельну мережу Подільська, та недосконалість системи статистичного обліку показників цінової ситуації та відсутність дієвих важелів впливу на ціноутворення.

В 2017 р. місто налічувало 725 стаціонарних і напівстаціонарних об'єктів роздрібної торгівлі, а саме 503 об'єкта роздрібної торгівлі, 60 ресторанного господарства, 108 надання послуг, 46 оптово-роздрібних баз, а також 3 ринки та 5 встановлених місць для торгівлі. Кількість об'єктів торгівлі, ресторанного господарства та надання послуг у 2017 році зросла на 5 об'єктів у порівнянні з минулим роком.

В оптово-роздрібній торгівлі зайнято 52,5% від загальної кількості зайнятих у малому та середньому бізнесі. На кінець 2017 р. нараховувалось близько 3,2 тис. працюючих у сфері

малого та середнього підприємництва або 41,9% від всього зайнятого населення.

Фактична забезпеченість населення міста торговою площею в торговій мережі, крім ринків, складає 36,7 тис.кв.м, що в розрахунку на 1000 осіб перевищує діючий норматив майже в 3 рази. Фактична забезпеченість населення місцями в закладах ресторанного господарства складає 3082 посадочних місця, в розрахунку на 1000 осіб цей показник перевищує діючий норматив в 2 рази.

Обсяг роздрібного товарообігу 2017 р. дорівнював 350,0 млн. грн., або 8,593 тис. грн. на одну особу. Динаміка всіх показників роздрібного товарообігу характеризується позитивною тенденцією (рис. 6).

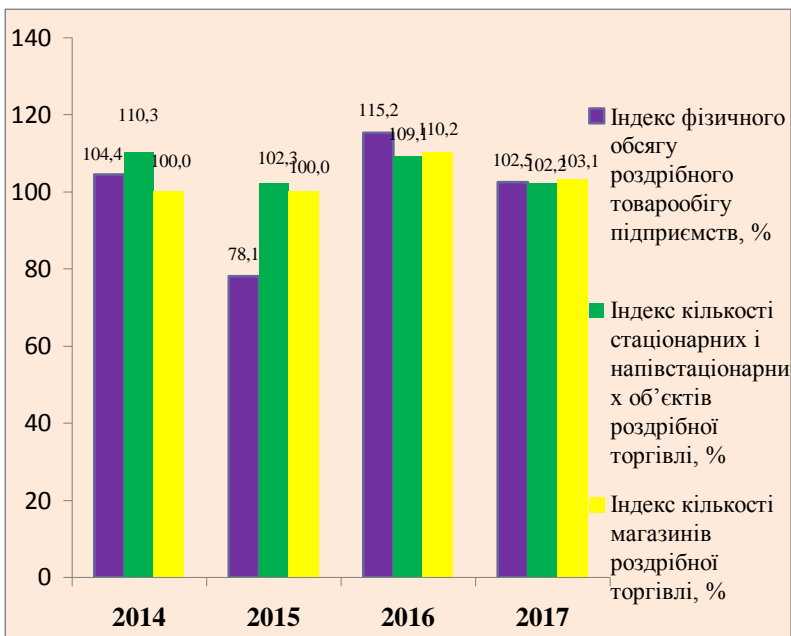

Рис. 6. Індеси динаміки показників розвитку товарообігу у % до попереднього року

Частка роздрібного товарообігу в обласному підсумку останніми роками залишається майже незмінною і коливає між 0,7% (2010 р.) та 0,8% (2017 р.).

Побутове обслуговування населення забезпечують 108 об'єктів, відкриті сервісні центри по ремонту складно-побутової техніки таких відомих торгових марок: «Samsung», «Ariston», «Whirlpool», «Atlant», «Philips», «LG», «REDMOND», тощо.

Введено в експлуатацію 34 нових об'єкта сфери торгівлі, ресторанного господарства та надання послуг.

Оптовий товарообіг міста у 2016 р. склав 347,2 млн. грн. У структурі товарообігу 94,7% припадає на продовольчі товари. Динаміка оптового товарообігу характеризується позитивними змінами – порівняно із 2015 р. він виріс на 1,6%. У 2017 р. очікується зростання на 13,6%.

Основними торгівельними точками з реалізації складно-побутової техніки є магазини «Ельдорадо», «Фокстрот», «Кібернетики», які надають широкий спектр послуг (кредитування, доставка товару, технічне обслуговування). Серед магазинів реалізації продуктів харчування варто виділити мережі «АТБ», «Копійка», «Імперія холоду», «Кондитерський Дім Вацак», «Єрмолинські напівфабрикати», «Наша ряба», «Айсберг». В сфері реалізації будматеріалів та товарів для дому функціонують такі магазини як «Красивый дом», «Мегастрой». Серед продавців товарів для дітей варто назвати «Дитячий світ», «Ромка», «Мальвіна», «Казкова країна».

Розвиток фірмової торгівлі м. Подільська є гарантом якості та надійності, що забезпечує споживачів якісними продуктами харчування. У 2017 році працювала наступна мережі фірмової торгівлі: виробничої площадки №1 ТОВ «Одеський коровай», торгової мережі «Кондитерський Дім Вацик», магазин з продажу мінеральної води «Соборна»; продукції ПАТ «Подільська меблева фабрика», тощо. Працювали також Промринок ТОВ «Одеса», ринок ТВПП «Маяк», КП «Подільський міський ринок».

Загальний обсяг експорту товарів міста у 2016 році становив 217,3 тис. дол. США, що менше від рівня 2015 року на 33,6%. Імпорт досяг рівня 1315,1 тис. дол. США та збільшився порівняно з минулим роком на 41,5%. Сальдо зовнішньої торгівлі міста є негативним: імпорт товарів перевищує експорт на 1097,8 тис. дол. США або у 6,1 рази. За попередніми даними в 2017 р. обсяги експорту товарів становлять близько 198,4 тис. грн., а імпорту – 1471,9 тис. грн., що збільшить негативний

баланс торгівлі. В обласному підсумку частка експорту та імпорту товарів становить менше 1%.

Міжнародна торгівля в Подільську є не дуже розвиненою та поступається своїми обсягами майже всім містам регіону (окрім м. Теплодар) (рис. 7).

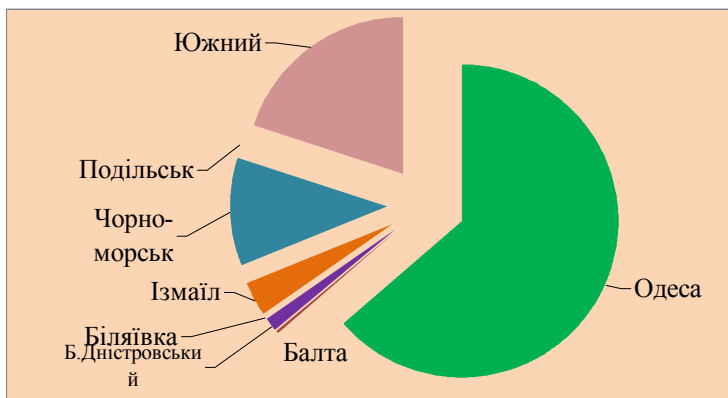

Рис. 7. Структура обсягів експорту-імпорту регіону, 2017 р.

Останніми роками в м. Подільську спостерігається стабільна кількість наявного населення (рис. 8).

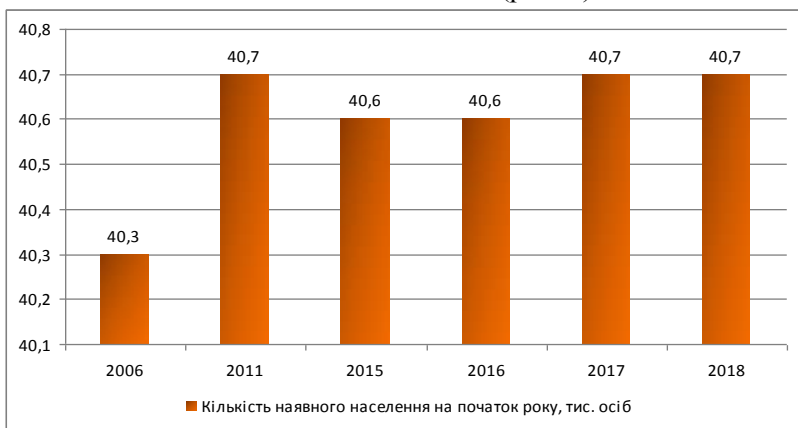

Рис. 8. Динаміка чисельності населення м. Подільська, 2006-2017 рр.

Середня тривалість безробіття дорівнює 113 календарним дням, що на день більше ніж у минулому періоді; середня тривалість пошуку роботи безробітними – 61 календарних дня (на 5 днів більше ніж у 2016 р).

Задля повернення незайнятих громадян до продуктивної праці Подільський центр зайнятості проводить на ринку праці активні заходи сприяння зайнятості населення – працевлаштування, залучення до громадських робіт, професійне навчання тощо. Протягом 2017 р. працевлаштовано 982 чол., залучено до участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру 71 чол., охоплено профорієнтаційними послугами 1896 чол., які мали статус безробітного. Працевлаштовано осіб з обмеженими фізичними можливостями 102 чол. Шляхом надання одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності працевлаштовано 2 чол.

Протягом 2017 р. з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці та надання можливості займатись індивідуальною трудовою діяльністю пройшли професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації 214 чол.

Головним джерелом доходу та підвищення добробуту населення є заробітна плата, яка у структурі доходів становить близько 42%. Номінальна заробітна плата одного середньооблікового штатного працівника по місту за 2017 р. становила 6439,14 грн., що на 22,4% менше ніж по області та на 26,6% менше ніж по Україні.

В структурі доходів населення варто відзначити й допомогу міських органів самоврядування. Існуюча державна соціальна політика сприяє поступовому зростанню доходів сімей через підвищення рівня державних соціальних гарантій. На обліку в управлінні соціального захисту населення станом на 01.01.2018 р. знаходилось 3099 одержувачів різних видів державної допомоги, які протягом 2017 року отримали допомогу на загальну суму 59 млн.грн.. Ці кошти були розподілені наступним чином:

1) за рахунок коштів Державного бюджету:

- 1721 сім'ї призначено допомогу згідно Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» на суму 33,1 млн.грн.;

- 1032 малозабезпеченим сім'ям призначено допомогу на суму 14,1 млн.грн.;

- 139 дітям-інвалідам та 269 дорослим інвалідам з дитинства призначено допомогу на 7,8 млн.грн.;

- будинкам сімейного типу «Лелека» та «Благодать», трьом прийомним сім'ям нарахована допомога та грошове забезпечення батькам-вихователям на суму 1026,5 тис.грн.;

- 205 сім'ям переселенців з тимчасово окупованої території України та районів проведення АТО на суму 2,4 млн.грн.;

- матеріальна допомога військовослужбовцям, звільненим з військової строкової служби, 26 особам на суму 68,8 тис.грн.;

- одноразова матеріальна допомога 47 інвалідам та 5 непрацюючим малозабезпеченим громадянам міста на загальну суму 32,8 тис.грн.;

2) за рахунок обласного бюджету призначено допомогу на догляд за психічно хворими 107 малозабезпеченим особам на суму 1 млн.грн.;

3) за рахунок коштів Пенсійного фонду 105 особам призначено допомогу згідно Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» на суму 1,6 млн.грн.

Також за рахунок коштів державного бюджету була виплачена компенсація в розмірі 1,8 млн. грн. 28 підприємствам, установам, організаціям у межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період за період 2014-2015 роки.

Постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи виплачено 537,8 тис.грн. компенсації.

У рамках соціальних програм міста велика увага приділяється ветеранам війни та праці. До Дня Перемоги у квітні-серпні 2017 року проведена виплата одноразової грошової допомоги ветеранам Великої Вітчизняної війни 1124 особам на суму 1284,7 тис.грн. кожному.

Одним з важливих напрямків соціального захисту населення з низькими доходами залишається допомога по програмі житлових субсидій. На оплату житлово-комунальних послуг у грудні 2017 року отримали житлову субсидію 7601

сім'я нашого міста. За призначенням субсидій на ЖКП у звітному році звернулися до управління 2116 сімей, з яких звернулися вперше 452 сім'ї, призначена субсидія 3248 сім'ям (у т.ч. і по зверненням у 2016 році).

Нараховано житлових субсидій в звітному році на суму 57,6 млн.грн., профінансовано з державного бюджету та перераховано організаціям, що надають послуги, коштів у сумі 51,7 млн.грн. (в т.ч. на погашення заборгованості за минулий рік у сумі 11,1 млн.грн.).

У 2017 році для нарахування субсидій на придбання твердого палива і скрапленого газу відповідно до розпорядження голови обласної держадміністрації №188/А-2017 від 13.03.2017 «Про затвердження натуральних норм забезпечення населення області твердим паливом та скрапленим газом у 2017 році за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам»: звернулися 432 сім'ї, з яких призначено 332 сім'ям, нараховано на суму – 1016,5 тис.грн., профінансовано - 868,5 тис.грн., заборгованість по виплаті готівки – 148,0 тис.грн.

По розрахункам на пільги на тепlopостачання, електроенергію, скраплений та природний газ, водопостачання, водовідведення, квартплату, тверде паливо та зв'язок, інші пільги за звітний період 2017 року нараховано на суму 8,2 млн.грн., профінансовано у сумі 8,1 млн.грн. (в т.ч. за минулий рік у сумі 1,4 млн.грн.), заборгованість станом на 01.01.2018 року по розрахункам на пільги складає 1,6 млн.грн.

У 2017 році за рахунок коштів обласного бюджету відповідно до цільової програми соціальної підтримки населення області виплачено:

- адресну допомогу сім'ям загиблих військових, які брали участь в бойових діях у Республіці Афганістан, 8 особам на суму 106,8 тис.грн.;

- адресну допомогу сім'ям загиблих військових, які брали участь в АТО, 2 сім'ям на суму 48,0 тис.грн.;

- щомісячну матеріальну допомогу дітям військовослужбовців, які беруть участь у проведеному АТО, 36 особам на суму 73,2 тис.грн.;

- відшкодування витрат на поховання інвалідів війни і учасників бойових дій перераховано підприємствам по наданню ритуальних послуг 15 особам на суму 70,1 тис.грн.;

- компенсацію на пільгове медичне обслуговування постраждалим від аварії на ЧАЕС на суму 130,1 тис.грн.;

- щоквартальну матеріальну допомогу багатодітним сім'ям, які виховують п'ять та більше неповнолітніх дітей, 7 сім'ям на суму 7,0 тис.грн.;

- щоквартальну допомогу сім'ям, які виховують дітей з розумовою відсталістю 4 сім'ям на суму 6,4 тис.грн.;

- довічну стипендію громадянам, які досягли 90 річного віку, 33 особам на суму 146,4 тис.грн.;

- компенсацію на бензин та на транспортне обслуговування виплачена 50 інвалідам на суму 15,9 тис.грн.

За рахунок коштів місцевого бюджету сплачено:

- щомісячну грошову допомогу реабілітованим громадянам на суму 3,0 тис.грн.;

- одноразову грошову допомогу сім'ї загиблого військовослужбовця, який брав участь в АТО, 2 сім'ям на суму 41,1 тис.грн.;

- кошти на поховання непрацюючих працездатних громадян 19 особам на суму 10,2 тис.грн.;

- адресну матеріальну допомогу громадянам міста 888 особам на суму 442,4 тис.грн.;

- компенсацію за пільгове перевезення громадян пільговим автобусом на суму 2957,3 тис.грн.;

- пільги на послуги зв'язку на суму 225,2 тис.грн.

У системі соціального захисту значна увага приділялася обслуговуванню одиноких та самотньо проживаючих пенсіонерів і сімей, які опинилися в кризових ситуаціях, наданню натуральної допомоги у вигляді продуктів харчування, одягу та взуття, медикаментів тощо. З 1 січня 2017 року розпочав свою роботу Центр надання соціальних послуг «Родина», який створено для надання соціальних послуг громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, нездатні до самообслуговування.

У Центрі створені та діють такі структурні підрозділи: геріатричне відділення стаціонарного перебування; відділення

соціального обслуговування вдома; відділення підтриманого тимчасового перебування.

Важливим елементом соціальної інфраструктури міста є його молодіжна та сімейна політика, спрямована на створення сприятливих умов для повноцінного соціального, культурного, морально-психологічного і духовного розвитку сім'ї; організацію оздоровлення дітей соціально незахищених категорій; підтримку діяльності відповідних громадських організацій.

З метою проведення цілеспрямованої роботи з сім'ями, дітьми та молоддю при Подільському міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді створене та функціонує спеціалізоване формування «Служба соціальної підтримки сімей». На міському обліку сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах перебуває 128 сімей, де виховується 256 дітей. Протягом року соціальна робота проводилася з 158 сім'ями, в яких виховувалось 310 дітей. Протягом року взято на облік 47 сімей, в яких виховується 91 дитина, знято з обліку 30 сімей 59 дітей.

У 2017 році для утримання та забезпечення діяльності Подільського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з міського бюджету було виділено коштів у сумі 1,6 млн.грн. із загального фонду та 42,2 тис.грн. із спеціального фонду.

У Подільську працює Центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями – заклад денного перебування та амбулаторного відвідування дітей та молоді з функціональними обмеженнями віком від 3 до 35 років, метою діяльності якого є відновлення та підтримка їхнього фізичного та психічного стану, адаптація та інтеграція у суспільство. За 2017 рік спеціалістами послуги надавались 19 дітям, 1 молодій особі з функціональними обмеженнями та 25 батькам дітей з функціональними обмеженнями. На базі ЦСПР створено табір відпочинку «Надія», в якому оздоровлено 16 дітей та 1 молода особа з функціональними обмеженнями.

На утримання центру соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями у 2017 році з міського бюджету по загальному фонду виділено 785,2 тис.грн.

Також в місті працює соціальний гуртожиток – заклад для тимчасового проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також молодих осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років. Основними завданнями гуртожитку є забезпечення житлом; захист прав та інтересів осіб, які мешкають в гуртожитку; створення належних умов для соціальної адаптації мешканців гуртожитку; надання соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних, соціально-побутових, юридичних та інформаційних послуг зазначеним особам; допомога в працевлаштуванні, в отриманні середньо-спеціальної або вищої освіти; сприяння у вирішенні соціальних проблем; формування навичок самостійного життя за межами гуртожитку; організація змістового дозвілля тощо.

Утримання закладу здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету. На 2017 рік затверджено кошторис та план асигнувань на суму 723,2 тис.грн.

Система дошкільної освіти станом на кінець 2017 року охоплює 12 дошкільних навчальних закладів, які відвідували 1109 дітей. Рівень охоплення дітей дошкільного віку становить 87%.

У місті функціонує 9 загальноосвітніх навчальних закладів, у яких протягом 2017 навчального року навчалось 4350 учнів.

Також у місті діють 2 заклади позашкільної освіти та 1 інтернатний заклад освіти. Середній показник дітей, які виховуються на 100 місцях, становить – 148 осіб.

Усі дошкільні навчальні заклади працюють 10,5 годин, що відповідає потребам населення, при необхідності функціонували чергові групи з 7.00 год. до 19.00 год.

Протягом року робота педагогічних колективів дошкільних та шкільних навчальних закладів міста була направлена на забезпечення якісної та доступної освіти, виховання здорової та компетентної особистості, що є головними пріоритетами освіти.

На виконання Програми розвитку системи освіти міста «Освіта Подільська на 2015-2018 роки» здійснювався цілий ряд заходів: поновлений банк обдарованих дітей, створено

індивідуальні програми роботи з кожною обдарованою дитиною, проводились інтелектуальні змагання, конкурси, олімпіади, турніри, якими впродовж навчального року охоплено 52% юних інтелектуалів.

З метою пошуку, підтримки та розвитку творчого потенціалу обдарованої учнівської молоді у жовтні-грудні 2017 року проведено шкільні та міські олімпіади, в яких узяли участь 1490 учнів.

Залученню обдарованої, талановитої молоді до наукової, дослідницької та експериментальної роботи сприяє Всеукраїнський конкурс науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук (МАН).

У 2017 н.р. значна увага приділялась питанням удосконалення фінансово-господарської діяльності закладів освіти. Посилено контроль за цільовим та ефективним витрачанням бюджетних коштів на оплату праці і комунальних послуг, на придбання матеріалів і продуктів харчування, за виконанням кошторису в закладах освіти з урахуванням вимог щодо зміцнення фінансової дисципліни в навчально-виховних закладах освіти.

З метою забезпечення готовності закладів освіти міста до початку нового 2017-2018 навчального року, створення належних умов для навчання й виховання дітей та учнівської молоді в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах протягом літнього періоду 2017 року проведено якісні ремонтні роботи приміщень, закуплено необхідні інструменти, матеріали, інвентар, оновлено матеріально-технічну базу, облаштовано прилеглі території навчальних закладів.

У дошкільних навчальних закладах поновлено спортивний інвентар та обладнання для занять фізичною культурою, придбано необхідну кількість канцелярських товарів на наступний навчальний рік, групи поповнено іграшками, дидактичним і розвивальним матеріалами. У дитячих садках на ігрові майданчики завезено та замінено пісок у пісочницях. Для забезпечення пожежної безпеки в навчальних закладах міста, відповідно до чинного законодавства буде здійснено технічне обстеження вогнегасників.

Всього в 2017 році на ремонтні роботи та покращення матеріально-технічного стану закладів освіти міста з міського бюджету, обласного бюджету витрачено 5,4 млн.грн. (4,7 млн.грн. – кошти міського бюджету, 622,8 тис.грн. – кошти обласного бюджету).

Бюджет сфери освіти на 2017 рік становив 88,5 млн.грн.

Важливим елементом соціальної інфраструктури міста є й лікарняна сфера. Медична допомога населенню надається 9 стаціонарними відділеннями на 155 ліжок, консультативною поліклінікою, жіночою консультацією та стоматологічним відділенням. В стаціонарних відділеннях проліковано міста 6,8 тис. хворих, проведено 3,7 тис. операцій, прийнято 520 пологів, в консультативній поліклініці прийнято 223 тис.чол.

Протягом 2017 року проведено 12,8 тис. рентгенологічних досліджень, 18,2 тис. флюорографічних обстежень, 36,9 тис. ультразвукових досліджень, ендоскопічно оглянуто 1,6 тис.чол., здійснено 440,9 тис. лабораторних аналізів, надано 101,9 тис. фізіотерапевтичних процедур.

У 2017 році відкрито відділення анестезіології з ліжками інтенсивної терапії.

В 2017 році придбано медичного обладнання на суму 1,1 млн.грн. Проведений капітальний ремонт хірургічного відділення, південної сторони фасаду, зовнішніх тепломереж та ліфта на загальну суму 2,6 млн.грн. за рахунок коштів обласного бюджету.

Наступним елементом соціальної інфраструктури міста є сфера культури. Мережа закладів культури міста залишиться без змін і налічуватиме 3 бібліотеки, 2 клубних закладів, 2 музеї, 1 школу естетичного виховання. Роботу вищезазначених закладів культури координує управління культури Подільської міської ради.

Бібліотеки міста є основним місцем проведення інформаційно-просвітницької роботи. Книжковий фонд централізованої бібліотечної системи налічує понад 30 тис. примірників.

Міський Будинок культури є культурним центром міста. До Будинку культури, як структурний підрозділ входить методичний центр народної творчості, основна функція якого -

розвиток та підтримка народної творчості. Для координації діяльності культурно-освітньої роботи щорічно розробляються основні культурно-мистецькі заходи, які включають в себе концерти, фестивалі, конкурси, урочисті події.

При міському Будинку культури функціонуватимуть 4 народних колективи та 4 студії за видами мистецтва, 27 клубних формувань. Оновлюватиметься банк даних творчо обдарованих людей, який нараховує 200 осіб.

У 2018 р. для розвитку музичних здібностей маленьких подільчан працюватиме дитяча музична школа естетичного виховання. У школі працюватимуть дитячі філармонії, проводитимуться тематичні тижні музики до знаменних дат, музично-літературні композиції, академічні концерти. Особлива увага приділятиметься розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, народних промислів. В місті Подільську працює 90 народних майстрів. Буде продовжено практику проведення майстер-класів з народних промислів.

В місті працює клуб «Зустріч» для літніх людей та Клуб вихідного дня, який працює по мікрорайонах міста та має на меті змістовну організацію дозвілля громадян.

З метою виховання патріотизму у дітей та молоді діє Музей бойової слави та Краєзнавчий музей.

Для підвищення привабливості міста в планах є: відкриття музею історії міста; відкриття творчої майстерні на базі музею історії; створення поліфункціональної структури «Бібліотека-музей» та відкриття на базі структури конференц-зали; створення електронної бібліотеки; створення Центру ідей при міського будинку культури. Обладнання інтерактивними засобами.

На утримання закладів культури у 2018 році з міського бюджету планується виділити 11 млн.грн.

Задоволення потреб населення заняттям фізичною культурою і спортом будуть забезпечуватися за рахунок надання якісних фізкультурно-спортивних і оздоровчих послуг різним верствам населення, перш за все дітям, в дитячих дошкільних закладах, загальноосвітніх школах, дитячо-юнацьких спортивних школах та спортивних клубах за місцем проживання.

В місті діє центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», 3 дитячо-юнацьких спортивних школи, 10 клубів за місцем проживання, працюватиме шахово-шашковий клуб, діятиме 1 стадіон на 1,5 тис. місць, 17 спортивних залів та спортивних приміщень, 38 спортивних майданчиків, в т.ч. 2 — з синтетичним покриттям.

З метою залучення більшої кількості населення до занять спортом у 2018 році планується здійснити ряд заходів, а саме: побудувати спортивний майданчик по вул. Короленка; встановити спортивне нестандартне обладнання, тренажери на спортмайданчиках міста; оновлювати спортінвентар для проведення спортивно-масових заходів; проводити більше змагань для всіх верств населення у різних мікрорайонних міста; приймати участь в змаганнях різних рівнів тощо.

Збірні команди міста планують прийняти участь в: змаганнях з волейболу серед дорослих вищого дивізіону України; чемпіонаті України з дзюдо; Міжнародному турнірі з греко-римської боротьби; чемпіонаті Одеської області з легкої атлетики, з міні-футболу; міжобласному турнірі з волейболу, з футболу, з греко-римської боротьби та ін. Планується провести першість міста з футболу серед дорослих та юнаків, турнір з шахів, навчально-тренувальні збори з легкої атлетики та багато інших спортивно-масових заходів.

З обласного бюджету розвитку у 2018 році планується виділити кошти капітальний ремонт стадіону «Локомотив» - 1,5 млн.грн.

В перспективі, за умови виділення коштів з державного/обласного бюджетів буде можливим:

- будівництво спортивно-оздоровчого комплексу (басейну);
- облаштування на стадіоні Локомотив тенісного корту;
- капітальний ремонт Подільського міського центру здоров'я населення “Спорт для всіх”.

Житлово-комунальне господарство – сфера діяльності, яка забезпечує першочергові потреби населення та суттєво впливає на створення необхідних умов для функціонування міста.

Інструментом реалізації плану направлено на покращення стану житлово-комунального господарства,

території міста в цілому залишається виконання програм: «Програма благоустрою, упорядкування та санітарного оздоровлення м. Подільська на 2018 рік», «Питна вода м. Котовська Одеської області на 2010-2013 рр. та на період до 2020 р.», «Програма заміни та модернізації ліфтів м. Подільську на 2016-2020 рр.», «Програма фінансової підтримки комунальних підприємств м. Подільська на 2017-2018 рр.) та інші. Подільськ – місто із сформованою структурою міської забудови, промисловими та рекреаційними територіями. Житловий фонд міської ради складає 272,5 тис. кв м., що дорівнює 6,7 кв.м. на одного мешканця, що нижче середнього по Україні на 67,8% (20,8 кв.м.). Обсяг введеного в експлуатацію житла за останні три роки наведений на рис 9.

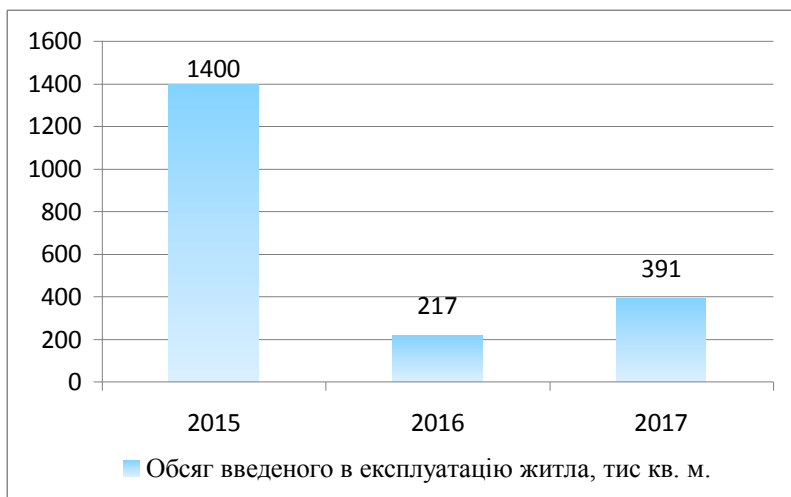

Рис. 9. Динаміка обсягів введення в експлуатацію житла в м. Подільську, 2015-2017 рр.

У місті діють 19 котелень (в т.ч. 13 топочних), загальною потужністю 53,665 Гкал/год.; довжина теплових мереж становить 62,48 км., обслуговуються 5541 абонентів, у т.ч. серед населення – 5466.

Подача води здійснюється КВЕП «Подільськводоканал», на балансі якого знаходяться 8 артезіанських свердловин; 4 водопровідних насосних станцій (ВНС); 11 каналізаційних насосних станцій (КНС); 2 комплекси каналізаційних очисних

споруд (КОС) та 4 міських фонтана в місцях масового відпочинку. Водоканал обслуговує 9789 абонентів, з них населення - 9421. В

У 2017 році відбулось поліпшення якості питної води, для чого було проведено цілий ряд заходів: монтаж системи знезараження питної води з використанням гіпохлориту натрію на ВНС «Північна»; капітальний ремонт будівлі насосної станції та приміщення хлораторної на ВНС «Північна», будівництво 2-х ліній для хлоропроводу; заміна глибинного насосного обладнання; заміна аварійних ділянок водопроводу тощо. Витрати по капітальним інвестиціям в 2017 р. склали 414 тис. грн.

Працівниками цеху зеленого господарства щоденно прибиралася територія парків, скверів, здійснювався догляд за клумбами та квітниками, газонами, вивіз сміття. Цехом озеленення в 2017 році виконано: ремонт та фарбування лавок в парках та скверах, ремонт ваз для квітів; вапняне білування 622 дерев, 74 ваз та бордюрів; здійснено формове підрізання крон дерев та вибіркоче підрізання гілок, куців; проведено висадку на клумби міста 69,9 тис.одиниць насіння та 27,5 тис.одиниць розсади однорічних та багаторічних квітів, 1535 куців троянд, 13,1 тис.одиниць цибулин багаторічних квітів; щоденно проводиться прибирання території парків та скверів; догляд та обробка квітників вивезення сміття, опалого листя, перекопування ґрунту, прибирання сухих стеблів рослин, підгортання куців та дерев, розчищення тротуарів від снігу та посипання підсипним матеріалом.

Всього на утримання та розвиток житлово-комунального господарства міста з міського бюджету було виділено 31,7 млн.грн.

Інструментом реалізації плану направлено на покращення стану житлово-комунального господарства, території міста в цілому є програми: «Програма благоустрою, упорядкування та санітарного оздоровлення м. Подільська на 2018 рік», «Питна вода м. Котовська Одеської області на 2010-2013 рр. та на період до 2020 р.», «Програма заміни та модернізації ліфтів м. Подільську на 2016-2020 рр.», «Програма фінансової підтримки комунальних підприємств м. Подільська на 2017-2018 рр.» та інші.

Охорона довкілля є одним з основних пріоритетів соціально-економічного розвитку міста. Подільськ є одночасно є містом з досить розвинутою промисловою інфраструктурою та великим транспортно-промисловим центром, що впливає на екологічний стан міста.

Для міста характерне значне розмаїття природних і соціально-економічних умов, вигідне економіко-географічне розташування, багаті рекреаційні ресурси, розвинені галузі соціальної сфери у поєднанні з наявною курортною інфраструктурою та потенційно перспективною індустрією туризму.

Водночас економічне зростання в місті супроводжується також зростанням забруднення навколишнього середовища. Екологічні проблеми, що потребують вирішення, пов'язані з:

- проблемою утилізації твердих відходів, яких щорічно утворюється біля 10 тис. тон;
- забрудненням атмосферного повітря шкідливими речовинами;
- недостатньою кількістю та площею об'єктів природно-заповідного фонду;
- застарілістю технологій виробництва та обладнання;
- невідповідністю обладнання полігону ТПВ сучасним вимогам до його експлуатації;
- несприятливою структурою промислового виробництва з високою концентрацією екологічно небезпечних виробництв;
- відсутністю заводу по переробці та утилізації побутових відходів;
- високою енергоємністю та зношеністю обладнання очисних споруд;
- незацікавленістю населення питаннями екологічної безпеки міста.

Характерними рисами погіршення екологічного стану є хімічне та фізичне забруднення повітряного басейну, поверхневих і підземних вод, руйнування та забруднення землі.

Основні проблемні питання в Подільську пов'язані з каналізаційним господарством міста, що пов'язано з викидом стічних вод в очисні споруди біля 500 тис. м³ щорічно.

Основним джерелом питної води Подільська є річки Ягорлик і Тилігул, що є водоймами міжріччя Дністра і

Південного Бугу. Води річок переважно гідрокарбонатно-сульфатні, натрієво-кальцієво-магнієві та магнієво-натрієво-кальцієві. Більша половина компонентів не перевищує гранично допустиму концентрацію. Якість води, в порівнянні з попереднім роком дещо погіршилася. На вирішення проблем пов'язаних з забрудненням територій та підземних водоносних горизонтів необхідно проведення робіт по реконструкції очисних споруд «Південні» та напірного колектору у дві нитки від ГКНС до очисних споруд.

Подільськ – місто, що виділяється у господарському комплексі регіону своїми транспортно-розподільчими функціями та наявністю великих промислових підприємств, які у процесі діяльності впливають на стан атмосферного повітря.

В середньому одне підприємство міста здійснює 106,0 т. викидів на рік, що займає друге значення серед господарюючих суб'єктів регіону (рис. 10).

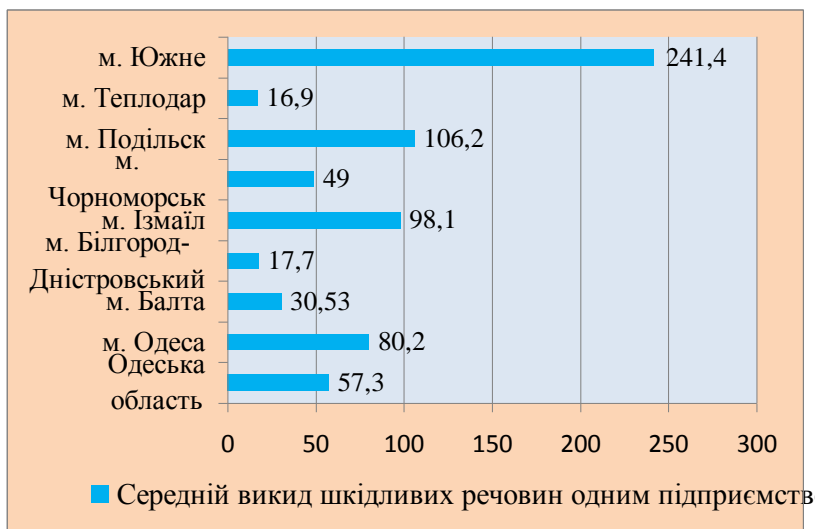

Рис. 10. Середній викид шкідливих речовин до атмосфери одним підприємством протягом року по Одеській області.

Динаміка забруднюючих повітря викидів є скоріше негативною, ніж позитивною. За останні три роки обсяги

викидів збільшувались в середньому на 13,7% щорічно. Тим не менш, варто відмітити, що в межах системи моніторингу радіаційного забруднення не виявлено. Департаментом екології та природних ресурсів Одеської обласної держадміністрації ведеться постійна робота з підприємствами регіону щодо виконання вимог Монреальського протоколу по речовинам, що руйнують озоновий шар та «Програми припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин на 2004-2030 роки».

Основними джерелами забруднення ґрунту в м. Подільську є викиди промислових підприємств, пересувних джерел забруднення, накопичення на території міста в промислових зонах неутилізованих відходів, незадовільно функціонуючих систем санітарної очистки. Певний вплив на рівень забруднення ґрунту має невпорядковане розміщення токсичних промислових відходів, які утворюються внаслідок діяльності промислових підприємств міста. Автотранспорт виступає головним джерелом надходження до ґрунту вуглеводнів різних класів та свинцю, які займають основне місце у валових викидах.

Проблема утилізації відходів – одна з основних у м. Подольську. Сьогодні система поводження з твердими побутовими відходами в місті здійснюється шляхом збирання відходів у населення на спеціально обладнаних майданчиках в контейнери. При цьому сортування сміття за типами не застосовується. Така схема організації робіт не забезпечує виділення в повному обсязі ресурсоцінних компонентів та не дозволяє зменшити обсяг відходів, що вивозяться на звалище, що збільшує логістичні витрати. Крім того, вона призводить до виникнення ризику погіршення санітарно-епідеміологічного стану території міста, внаслідок чого існує загроза погіршення здоров'я мешканців міста. Актуальним залишається й приведення міського полігону ТПВ у відповідність до «Правил експлуатації полігонів побутових відходів», затверджених наказом Міністерства з питань ЖКГ України № 435 від 01.12.2010 року. У 2017 р. розмір надходжень до бюджету міста склав 354,7 млн. грн., що на 27,3% більше ніж у попередньому році (рис. 11).

Проблемою також є недосконалість системи навчання, яка не забезпечує підготовку та перепідготовку та підвищення

кваліфікації кадрів в сфері поводження з побутовими відходами. Зокрема це стосується таких питань як збирання побутових відходів, у тому числі роздільне, їх перевантаження, переробка, утилізація, захоронення тощо.

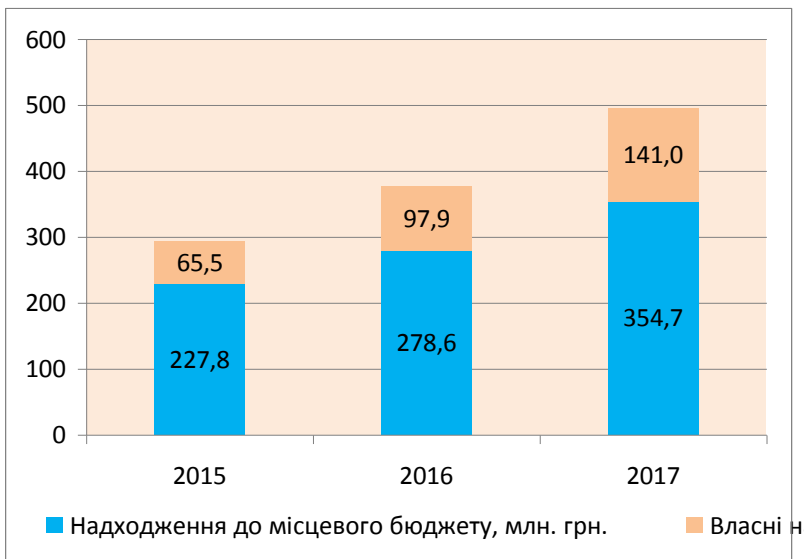

Рис. 1. Надходження до бюджету м. Подільська, 2015-2017 рр.

Бюджетна політика м. Подільська спрямована, насамперед, на забезпечення стабілізації та детінізації економіки, відновлення зростання фінансових ресурсів міста, розвиток підприємницької діяльності, поліпшення інвестиційного клімату, збільшення розміру заробітної плати, своєчасної виплати та погашення заборгованості із заробітної плати та легалізації доходів, забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, допомогу незахищеним верствам населення, будівельні та реставраційні роботи, забезпечення навчальних закладів тощо.

Майже вся сума надходжень бюджету (321,1 млн. грн. або 98,8% надходжень) була спрямована на виплати соціальної направленості, що допомогло своєчасно фінансувати заробітні плати робітникам державної сфери. Ці кошти були розподілені наступним чином:

- заробітна плата з нарахуваннями – 95,5 млн.грн., або – 29,8%;
- соціальний захист населення – 122,1 млн.грн., або – 38%;
- охорона здоров'я – 43,8 млн.грн., або 13,6%;
- харчування та медикаменти – 4,7 млн.грн., або – 1,4%;
- енергоносії – 15,7 млн.грн., або – 4,9%;
- поточне утримання міста – 19,2 млн.грн., або – 6%;
- поточний ремонт доріг – 6,2 млн.грн., або – 1,9%;
- господарчі потреби бюджетних установ – 14,2 млн.грн, або – 4,4%.

Одним із основних джерел надходжень коштів до бюджету є податки: в місті зареєстровано 3864 платника податків, 172 з яких є юридичними особами. Ще одним видом надходжень була оренда плати за землю, яку сплачували 514 осіб, у тому числі 58 юридичних. Відмітимо, що станом на 01.01.18 р. існує недоїмка по платі за землю в розмірі 1,4 млн. грн., яка більшою частиною є недоїмкою з орендної плати.

З огляду на затримку подібних виплат в місті працювала комісія з питань забезпечення своєчасності і повноти сплати земельного податку, орендної плати, плати за резервування (використання) земельної ділянки. Протягом 2017 р. було проведено 23 засідання за участю представників ОДПІ, відділу поліції, відділу земельних ресурсів, управління архітектури, містобудування та земельних відносин та членів постійних комісій, депутатів міської ради, за результатами роботи якої було укладено 39 договорів оренди та 174 договори на резервування земельної ділянки.

З бюджетних коштів міста фінансувалось 29 Програм, 18 з яких будуть продовжені в період 2018-2022 рр. План з фінансування міських програм станом на 01.01.18 виконаний на 99,5%.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень. Аналіз основних показників соціально-економічного розвитку міста Подільську дозволив зробити наступні основні висновки. Подільськ – місто обласного підпорядкування і центр адміністративного району, крупний залізничний вузол на півдні України. Робота господарського комплексу міста супроводжувалася певними об'єктивними

складнощами, властивими для загального стану національної економіки, які програмують українську політику та економіку, негативно впливають на соціальну складову життя українців. Методом експертних оцінок базовими пріоритетами соціально-економічного розвитку міста визначено: економічний розвиток громади; розвиток інфраструктури громади; створення свідомої та активної громади з високою якістю життя.

Література

1. Єрохін С. А. Основні засади формування стратегій соціально-економічного розвитку України / С. А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12. – С. 18.

2. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.

3. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика: монографія / Н. В. Сментина. – Одеса: Атлант, 2015. – 365 с.

4. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. - О.: ТЕС, 2013. - 79 с.

5. Статистичний щорічник міста Чорноморськ за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Офіційний сайт статистики торгівлі для розвитку міжнародного бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trademap.org/>

7. Про місто // Офіційний Веб-портал м. Подільськ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://websystem.kotovsk-city.gov.ua>.

8. Інвестиційний паспорт міста // Офіційний Веб-портал м. Подільську Одеської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kotovsk-city.gov.ua

1. Yerokhin S. A. Osnovni zasady formuvannya stratehiy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny / S. A. Yerokhin // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2004. – # 12. – S. 18.

2. Zhalilo Ya. A. Teoriya ta praktyka formuvannya efektyvnoyi ekonomichnoyi stratehiyi derzhavy : monohrafiya / Ya. A. Zhalilo. – K. : NISD, 2009. – 336 s.

3. Smentyna N. V. Stratehichne planuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku na mezorivni: teoriya, metodolohiya, praktyka : monohrafiya / N. V. Smentyna. – Odesa : Atlant, 2015. – 365 s.

4. Stratehiya ekonomichnoho ta sotsial'noho rozvytku mista Odesy do 2022 roku. - O. : TES, 2013. - 79 s.

5. Statystychnyy shchorichnyk mista Chornomors'k za 2016 rik [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Ofitsiyyny sayt statystyky torhivli dlya rozvytku mizhnarodnoho biznesu. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.trademap.org/>

7. Pro misto // Ofitsiyyny Veb-portal m. Podil's'k [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://websystem.kotovsk-city.gov.ua>.

8. Investytsiyyny pasport mista // Ofitsiyyny Veb-portal m. Podil's'ku Odes'koyi oblasti. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: www.kotovsk-city.gov.ua

16.05.2018

УДК 332.12

JEL Classification: R110

Карнов Володимир, Коновальчук Аліна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЧОРНОМОРСЬКУ У 2010-2017 РР.

У статті проведено аналіз динаміки основних тенденцій розвитку економіки міста Чорноморська в 2010-2017 роках, виявлено основні тенденції, що спостерігаються в основних секторах економіки і діяльності підприємств міста. Визначено місце Чорноморську в структурі економіки Одеської області і

України в цілому. Доведено важливість прогнозування стану основних показників розвитку міського господарства з метою визначення пріоритетних напрямків його розвитку.

Визначено основні проблеми розвитку міського господарства. Проведено прогнозування основних показників стану основних секторів економіки та підприємств міста, наведені рекомендації визначення пріоритетних напрямків його розвитку.

Ключові слова: міське господарство, економічні показники, соціально-економічна стратегія, пріоритети розвитку, плани розвитку.

Карпов Владимир, Коновальчук Алина

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЧЕРНОМОРСКА В 2010-2017 ГГ.

В статье проведен анализ динамики основных тенденций развития экономики города Черноморска в 2010-2017 годах, выявлены основные тенденции, наблюдаемые в основных секторах экономики и деятельности предприятий города. Определено место города в структуре экономики Одесской области и Украины в целом. Доказана важность прогнозирования состояния основных показателей развития городского хозяйства с целью определения приоритетных направлений его развития.

Определены основные проблемы развитию городского хозяйства. Проведено прогнозирование основных показателей состояния основных секторов экономики и предприятий города, приведены рекомендации определения приоритетных направлений его развития.

Ключевые слова: городское хозяйство, экономические показатели, социально-экономическая стратегия, приоритеты развития, планы развития.

Karpov Vladimir, Konovalchuk Alina

MAJOR TRENDS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF CHERNOMORSK IN 2010-2017

The article analyzes the dynamics of the main trends in the development of the economy of the city of Chernomorsk in 2010-2017, revealed the main trends observed in the main sectors of the economy and the activities of the city's enterprises. The city's place in the structure of the economy of the Odessa region and Ukraine as a whole is determined. The importance of forecasting the state of the main indicators of urban development with the purpose of determining the priority directions of its development is proved.

The main problems of urban development have been identified. The forecasting of the main indicators of the state of the main sectors of the economy and enterprises of the city was carried out, recommendations for determining the priority directions of its development were made.

Key words: urban economy, economic indicators, socio-economic strategy, development priorities, development plans.

Постановка проблеми. Для розробки соціально-економічної стратегії міста необхідно мати певні уявлення про тенденції що складаються в різних секторах економіки міста. На першому етапі подібної оцінки, необхідно проаналізувати динаміку основних показників розвитку міського господарства, стану економічної та соціальної інфраструктури. Прогноз тенденцій що складаються в економічних і соціальних секторах міського розвитку дасть можливість визначити і проранжувати пріоритети соціально-економічного розвитку міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стратегічного планування розвитку міст розглядалися в наукових роботах як зарубіжних так і українських дослідників. Серед науковців насамперед слід виділити праці таких авторів, як: Р. Кемп, Е. Д. Блейкл, М.Портер, Л.С. Шеховцева, А.В. Єрмішина, В. В. Меркушов, В. І. Відянін, Н. В. Сментина, М. В. Степанов, Ю.К. Перський, Н.Я. Калюжнова, К. Кропанцев, Н. Кухарська, А. Воротнікова, В.Н. Парахіна, К.А. Парахін та ін [1-5].

Невирішені раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на динамічний розвиток, в структурі економіки міста Чорноморська намітилися чітко визначені диспропорції,

які неможливо виправити без певної стратегії його розвитку. При сему, стратегія розглядається як плановий документ найвищого рівня в місті, а отже, її реалізація вимагає зосередження відповідних ресурсів. Очікується, що зусилля владних структур, громадськості, наукових кіл будуть спрямовані на успішну реалізацію передбачених стратегією пріоритетів та заходів [5].

Метою статті – дослідження та прогноз тенденцій що складаються в економічних і соціальних секторах міського розвитку що дасть можливість визначити і проранжувати пріоритети соціально-економічного розвитку міста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місто Чорноморськ розташоване на правому березі Сухого лиману, в 30-ти кілометрах від м. Одеси. Це один із найбільших морських портів на Чорному морі. Офіційна історія міста нараховує всього 44 роки, однак сама територія, на якій воно розташоване має свою багатовікову історію. Найдавнішим відомим місцем облаштування людей на території м. Чорноморська є багаточислове поселення Старе Бугово, розташоване на березі моря. До грудня 1791 р. – тобто до офіційного входження краю до складу Російської імперії – Буго-Дністровське межиріччя в різний час входило до складу Золотої Орди, Великого Князівства Литовського, Польського Королівства, Кримського ханства та Османської імперії. У 1790-1793 рр. землі міста входили до складу території Чорноморського козачого війська, а в період XVIII-XIX століття вони ставали домівкою для різних переселенців – греків, албанців і молдаван. По морському узбережжю та по правому берегу Сухого лиману були розкидані так звані Бугові хутори, чиє походження зв'язане з конкретною історичною особою – бойовим офіцером Андрієм Бугою, який володів тут орними землями та побудував на свої кошти у 1814 р. першу будівлю церкви Успенія Божої Матері в Олександрівці. У 1896 р. на хуторі Бугово вже було 10 дворів, працювало кілька рибних заводів, а в околицях лиману поступово почали утворюватися землеробські господарства. Після встановлення радянської влади, у 1927 р., хутір Бугово був перейменований у Іллічівський, а ще через рік, місцеві селяни організували тут кілька товариств із спільної обробки землі. Корінні зміни в історії регіону сталися у 1950 р. після прийняття рішення про

спорудження судноремонтного заводу та робітничого селища на берегах Сухого лиману; вже у серпні 1952 року селище було віднесено до категорії міського типу та отримало назву Іллічівськ. Знаковими стали події 1957 р., коли на території Сухого лиману розпочали будівництво торгового порту, та 1964 р., коли почали будувати ще один порт – рибний. Статус міста Іллічівськ отримав 12 квітня 1973 року указом Президіуму Верховної Ради УРСР, коли селище міського типу Іллічівськ було включено до числа міст обласного підпорядкування. Ще однією важливою датою в історії міста виступає 2016 р., в якому м. Іллічівськ було перейменовано на Чорноморськ – великий портово-промисловий центр Одещини та України в цілому [7].

Місто Чорноморськ вважається одним з найвідоміших портових і курортних міст України. Воно активно розвивається, є курортним центром з доброю інфраструктурою та транспортною доступністю. В літню пору року воно заповнене відпочиваючими настільки, що чисельність населення іноді зростає майже втричі. Разом з тим, в м. Чорноморську є безліч зелених насаджень, облаштовано парки та сквери, громадські пляжі. Промислова зона відокремлена від житлової й абсолютно не заважає гарному відпочинку.

Чорноморськ входить до п'ятірки найбільш перспективних міст України, має залізничні та автомобільні підходи, пов'язані з головними магістралями країни, в ньому знаходиться й один із найбільших в країні за вантажообігом морський порт. В м. Чорноморську діють міжнародні поромні переправи Чорноморськ – Варна (Болгарія), Чорноморськ – Поті та Чорноморськ – Батумі (Грузія). В порту реалізовано міжнародний транспортний проект з обробки регулярного контейнерного потягу «Вікінг» за маршрутом Чорноморськ – Київ – Мінськ – Вільнюс – Клайпеда (також діє й в зворотному напрямку).

Берегова лінія Чорноморська з обладнаними пляжами має багатокілометрову протяжність, при чому найбільший муніципальний пляж має Блакитний прапор – нагороду, яка підтверджує, що морська вода придатна для безпечного купання та відповідає високим стандартам якості.

Місто має розвинену торгово-розважальну мережу: тут працює безліч магазинів різної спрямованості, кафе та

ресторанів, нічних клубів, готелів. Також м. Чорноморськ займає одне з перших місць серед населених пунктів Південної України за площею зелених зон, скверів та парків на одного жителя. Завдяки цьому в місті завжди дуже затишно, та навіть у найспекотніший день можна знайти місце для відпочинку.

Загальна площа міста становить 26,46 кв. км., воно розташоване на узбережжі Чорного моря на правому березі Сухого лиману у степовій фізико-географічній зоні. Відстань до облцентру становить 28 км і проходить автошляхом Н04.

Клімат міста помірно-континентальний з короткою малосніжною зимою та тривалим спекотним літом. Середньорічна температура у липні становить плюс 20,9 °С, у січні – мінус 1,6 °С.

Місто Чорноморськ – сучасний транспортно-логістичний вузол, промисловий, торговельний, туристичний і культурний центр півдня України. Приморське та прикордонне положення забезпечує місту та всьому регіону значні можливості для розвитку міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності.

Основні показники соціально-економічного розвитку міста за 2015-2016 рр. та його частка у регіоні представлені в таблиці 1.

Як свідчать дані табл. 1, з огляду на частку м. Чорноморська в загальній території області, місто робить достатньо вагомий внесок у розвиток чорноморського регіону. Позитивно характеризує місто й динаміка розглянутих показників, яка вказує на підвищення соціально-економічного потенціалу.

У відповідності до представлених даних можна зробити висновок, що м. Чорноморськ виступає одним із самих розвинених міст Одеської області: за більшістю розглянутих соціально-економічних показників воно посідає друге після м. Одеси місце.

Місто Чорноморськ характеризується високим рівнем заробітної плати (в 2,3 рази більше, ніж мінімальна заробітна плата по Україні), низьким рівнем безробіття, достатньо високим рівнем капітальних інвестицій тощо.

Таблиця 1

**Основні соціально-економічні показники
міста Чорноморськ**

Показник	Одиниця виміру	Значення за роками		Частка міста в регіоні (за показником 2016 року), %	Темп приросту показника, %
		2015	2016		
1	2	3	4	5	6
Територія	км кв.	26,46	26,46	0,08	0,0
Кількість наявного населення на кінець року	тис. осіб	72,6	72,5	3,0	-0,1
Обсяг реалізованої промислової продукції у фактичних цінах	млн. грн.	1128,4	2388,6	5,3	111,7
Інвестиції в основний капітал у фактичних цінах	млн. грн.	727,0	1004,5	6,0	38,2
Введення в експлуатацію загальної площі житла	тис. м ²	53,7	42,9	7,4	-20,1
Обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом	тис. т	1227,0	1755,5	8,3	43,1
Роздрібний товарооборот підприємств у фактичних цінах	млн. грн.	1143,0	1405,3	3,2	22,9
Обсяг реалізованих товарів і послуг (включаючи ПДВ)	млн. грн.	13490,8	14805,0	0,03	
Експорт товарів та послуг	млн. дол. США	124317,8	174127,7	11,5	40,1
Імпорт товарів та послуг	млн. дол. США	113770,4	91897,7	7,4	-19,2
Середньорічна кількість найманих працівників	тис. осіб	19,7	19,3	4,5	
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець року	осіб	133	90	0,6	
Середньомісячна заробітна плата	грн.	5519	7249	x	

У 2016 р. інвестиції в основний капітал становили 1004,512 млн. грн. або, як видно з табл. 1.2, 13870,8 грн. у розрахунку на одну особу та 6,0% в обласному підсумку. Динаміка інвестицій в основний капітал у розрахунку на одного мешканця міста представлена на рис. 1.

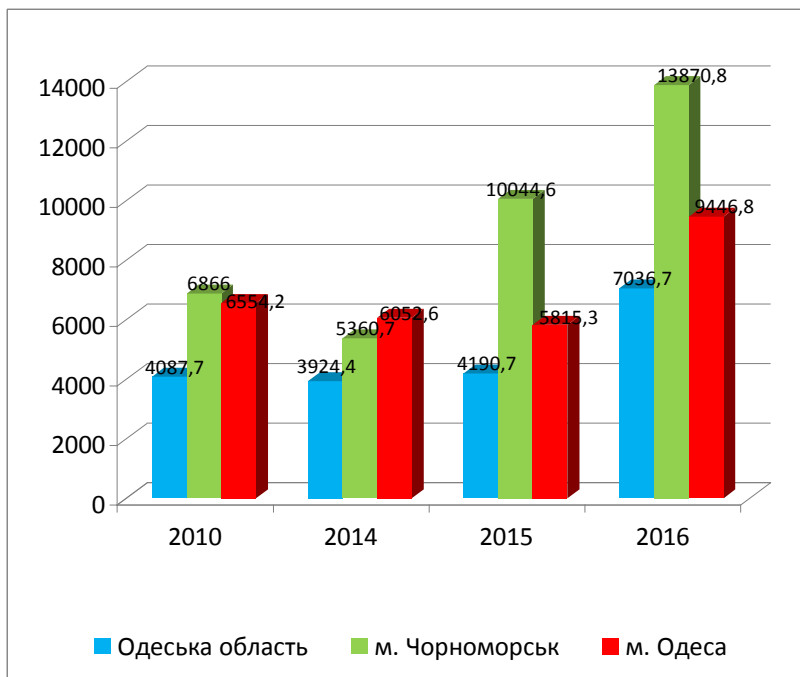

Рис.1. Динаміка інвестицій в основний капітал на одну особу, грн [5].

Дані рис. 1 вказують на сприятливу динаміку зростання інвестицій в місті. Більш того, у розрахунку на одну особу їх обсяг є значно більшим, ніж у середньому по області та навіть в обласному центрі – м. Одесі.

Місто Чорноморськ – місто, що об'єднує достатньо розвинені промисловий, морегосподарський, транспортний і курортно-рекреаційний комплекси, фінансову й соціальну інфраструктуру.

Підприємництво відіграє надзвичайно велику роль в добробуті міста та сприятливо впливає на його соціально-економічне становище, що обумовлено динамічним розвитком бізнес-структур. Станом на перше жовтня 2017 р. місто налічувало 2734 юридичні особи. Динаміка кількості юридичних осіб за останні три роки наведена на рис. 2.

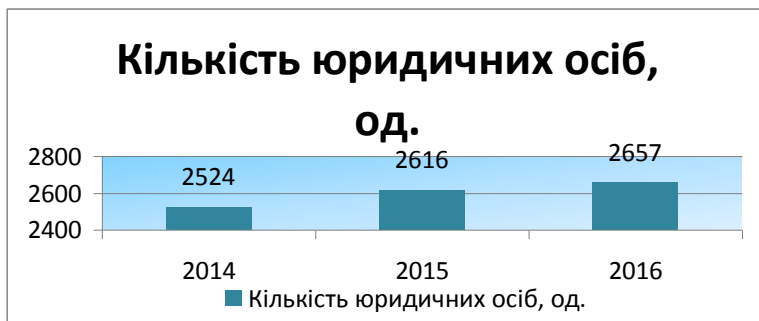

Рис. 2. Кількість юридичних осіб м. Чорноморськ, 2014-2016 рр [5].

Як свідчать дані рисунку, останніми роками чисельність суб'єктів господарювання поступово збільшується – за останні три роки кількість юридичних осіб у місті збільшилась на 5,3% або на 133 відкритих нових справ, що вказує на позитивні тенденції в розвитку бізнесу м. Чорноморська.

Більш детально тенденції зміни кількості юридичних осіб наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка кількості юридичних осіб м. Чорноморська

Дата	Кількість юридичних осіб, од.	Цепні темпи зростання, %
01.01.2015	2524	x
01.01.2016	2616	103,6
01.01.2017	2657	101,5
01.10.2017	2734	102,8

Дані таблиці свідчать, що кількість юридичних осіб постійно зростала, а в 2017 р. станом на початок жовтня, вона й зовсім зросла на 8,3% порівняно із початком 2015 р. – кінцем 2014 р.

Є й інші позитивні зміни: прибутки деяких підприємств зростають, негативний результат до оподаткування знижується, знижується й частка підприємств, що тримали збиток (табл. 3).

Таблиця 3
Основні показники діяльності підприємств м. Чорноморська, 2014-2016 рр. (складено автором за даними [5-6])

Показник	2014	2015	2016	Темп приросту показника у 2016 у порівнянні з 2014 рр., %
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	- 5983,1	- 6337,9	- 3135,6	-47,6
Прибуток до оподаткування прибуткових підприємств, млн. грн.	606,2	971,3	891,5	47,1
Кількість підприємств, які держали прибуток, %	60,0	65,5	63,8	6,3
Збиток до оподаткування підприємств, млн. грн.	6589,3	7309,2	4027,1	-38,9

Найбільш прибутковими галузями підприємництва міста є промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів, тимчасове розміщення та організація харчування, інформація та телекомунікації. До збиткових галузей ведення бізнесу можна віднести будівництво, транспортну та логістичні сфери, операції з нерухомим майном, професійну, наукову та технічну діяльність. Найбільших збитків зазнала транспортна галузь м. Чорноморська (-2962,9 млн. грн.),

представлена безпосередньо транспортом, складським господарством, поштовою та кур'єрською діяльністю.

З метою налагодження більш тісного діалогу із суб'єктами підприємницької діяльності в місті активно працює Фонд підтримки малого підприємництва та реалізується Програма його підтримки. Також для допомоги підприємцям у м. Чорноморську активно функціонує Центр надання адміністративних послуг, який взаємодіє з суб'єктами надання адміністративних послуг та представниками регіональних, місцевих дозвільних органів в частині подання заяв та видачі документів дозвільного характеру, переоформлення, видачі дублікатів, анулювання документів дозвільного характеру.

Чорноморськ – це єдиний повністю сформований в українському Причорномор'ї локальний територіально-виробничий комплекс- промисловий вузол.

Структура промисловості міста у 2016 році за видами економічної діяльності наведена на рис. 3.

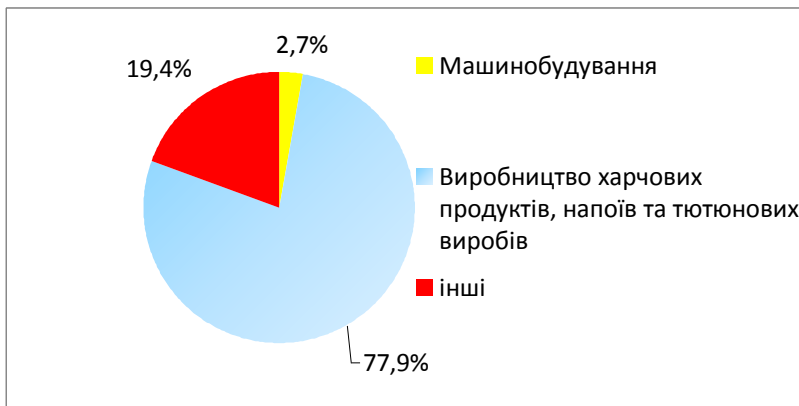

Рис. 3. Розподіл обсягів реалізованої промислової продукції за видами діяльності, 2016 р.
(складено автором за даними [5-6])

Як видно з рис. 3, найбільша питома вага в структурі виробництва промислової продукції міста належить підприємствам харчової промисловості (77,9%). Частка підприємств машинобудування складає 2,7%.

Основними промисловими підприємствами міста є:

- ПАТ «Іллічівський судноремонтний завод», яке займається ремонтом суден та виготовлення контейнерів;
- ТОВ «Аквафрост», що спеціалізується на виробництві рибної продукції;
- ПрАТ«АДМ Іллічівськ» і ТОВ «Українська чорноморська індустрія», що виробляють рослинну олію;
- ТОВ «Укркава», що виробляє кавову продукцію;
- ТОВ «Юг-Поліграф», яке займається виготовленням поліграфічної продукції;
- ТОВ «Хай Рейз Констракшинз Холдинг», що займається виробництвом товарного бетону;
- ТОВ «Лиман», яке виловлює та переробляє рибу;
- дочірнє підприємство «Тумен-електро», що виробляє кабельну продукцію.

Тенденція зміни обсягів реалізованої промислової продукції представлена на рис. 4.

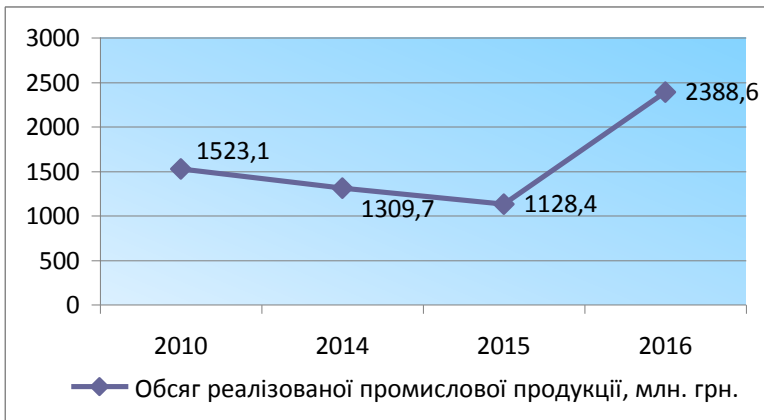

Рис. 4. Зміна обсягів реалізованої промислової продукції в м. Чорноморськ у фактичних цінах (складено автором за даними [5-6])

Як видно з рис. 4, у 2016 р. порівняно з 2015 р. обсяги реалізованої промислової продукції збільшились в 2,1 рази, що обумовлено швидким розвитком харчової промисловості міста, яка за останні три роки зростає майже втричі.

Збільшення обсягів реалізованої продукції промисловості позначилося й на підвищенні позиції міста в обласному підсумку (див. табл. 4).

Таблиця 4

Обсяг реалізованої продукції промисловості

Показник	Значення за роками		
	2014	2015	2016
Обсяг реалізованої продукції промисловості м. Чорноморськ (у фактичних цінах), млн. грн.	1309,7	1128,4	2388,6
Частка міста в обласному підсумку, %	4,4	2,5	5,3

Про позитивний напрям розвитку промисловості свідчать й результати до оподаткування – протягом останніх двох років галузь нарешті стала прибутковою (18,5 млн. грн. у 2015 р. і 105,6 млн. грн. у 2016 р.).

Чорноморськ займає вигідне географічне положення не тільки в Україні, але і на Євразійському континенті в цілому, є одним із головних транспортних вузлів України.

У місті розвинуті наступні види транспорту: морський, залізничний, автомобільний. Транспортний комплекс був і залишається важливою складовою в структурі економіки міста.

Основними транспортними підприємствами міста є: Державне підприємство «Морський торговельний порт «Чорноморськ» та Іллічівська філія державного підприємства «Адміністрація морських портів України». В місті також працюють ТОВ «Іллічівський морський рибний порт» і ТОВ «Іллічівський зерновий термінал». На підприємствах транспортної галузі працює більше 7 тис. осіб.

В сфері автомобільного транспорту в місті функціонують 11 фірм, як то: ТОВ "Фірма «Ліман»", ТОВ «Діамант», ПАК «ЧТК» тощо.

Основні показники, що характеризують транспортну діяльність міста, наведені в табл. 5.

Таблиця 5

Показники роботи транспортної галузі міста

Показник	Значення за роками				Частка міста в обласному підсумку в 2016 р., %
	2010	2014	2015	2016	
Перевезено вантажів автомобільним транспортом, тис. т	525,9	1524,9	1227,0	1755,5	8,2
Вантажообіг автомобільного транспорту, млн. т*км.	106,4	280,0	203,1	305,0	12,9
Середня відстані перевезень, км.	184	166	174	184	x

Дані таблиці свідчать про підвищення значення автомобільного транспорту в економіці міста. Чорноморськ налічує 10 міських маршрутів автотранспорту та 6 міжміських. Загальний обсяг вантажообробки в 2015 р. становив 19,3 млн. тонн, а у 2016 р. сягнув 20,2 млн. т.

Місто Чорноморськ – відомий осередок рекреаційно-туристичного господарства країни, для якого характерні комфортні природно-кліматичні умови, природно-рекреаційний потенціал (море, лиман, пляжі). В поєднанні культурною аурою міста це створює сприятливі передумови пріоритетного розвитку санаторно-курортного господарства та туризму, орієнтованих на обслуговування як вітчизняних, так і іноземних відвідувачів.

Варто відзначити, що пляжна зона Чорноморська відзначена «Блакитним прапором», головним символом чистоти. Це означає що стан пляжів, якість піску та чистота води в морі відповідають досить суворим стандартам. Пляжів тут два: Центральний – з безліччю водних розваг, і Райдужний, який підійде для більш спокійного відпочинку.

На Центральному пляжі є все щоб зайняти дітей і самому активно відпочити. Можна взяти напрокат водний велосипед або скутер, покататися на банані, політати за катером на парашуті. Прямо на пляжі є волейбольне поле з трибунами,

де проводяться всеукраїнські та міжнародні змагання з пляжного волейболу.

В місті функціонує 4 клубних заклади загальною місткістю 0,8 тис. місць, серед яких можна виділити клуб «Метрополіс», який пропонує боулінг. Відзначимо також досить розвинене культурне життя міста: тут діють декілька бібліотек, будинок творчості, Палац культури, виставковий зал, три будинки культури, яхт-клуб і музей образотворчих мистецтв, де виставлена знаменита порцелянова колекція XVIII століття.

Існують й спеціальні заклади для дітей: варто відвідати місцевий парк відпочинку, лунапарк і взимку льодовий каток. Загальна кількість дитячих закладів відпочинку м. Чорноморська складає 17 одиниць.

В місті діють 7 туристичних операторів, з яких екскурсійну діяльність здійснює тільки 1. Також тут функціонують 9 колективних засобів розміщення. Доба проживання в Чорноморську під час курортного сезону 2016 р. коштувала від 500 до 3000 грн.

Найпопулярніші варіанти проживання в Чорноморську включають:

- готелі – де можна не тільки відпочити, а й при необхідності приділити трохи часу справам. В них, крім того, що можна зняти номер, також можливо орендувати кімнати для переговорів і конференц-зали, отримати послуги косметологів та інших фахівців, відвідати салони краси та паркінг (Готель Снігова Королева, Готелі Ніка та Ніка 2, Готель Моряк, кемпінг «Україна»);

- міні-готелі – де до послуг гостей, крім розміщення в номерах різної категорії також надається безліч інших зручностей: кімнати для переговорів, паркінги, дитячі майданчики, кафетерії. Деякі з номерів обладнані кухнею для самостійного приготування (Міні-готель Пале, Міні-готель Sicilia);

- гостьові будинки – будинки для розміщення двох-трьохсімей із затишними двориками та територією, обладнаною альтанками та зонами барбекю.

Протягом 2016 р. послугами турагентів м. Чорноморська скористалось 590 туристів, що на 52,1% більше ніж у попередньому році.

Місто є значним торговельним центром в області. В 2016 р. місто налічувало 90 стаціонарних і напівстаціонарних об'єктів роздрібно́ї торгівлі (кіосків та автозаправних станцій), 68 магазинів роздрібно́ї торгівлі (26 з яких є продовольчими), 26 аптечних закладів. Загальна площа магазинів роздрібно́ї торгівлі складає 21,0 тис. м.кв. Обсяг роздрібно́го товарообігу дорівнював 1405,3 млн. грн., або 23,5 тис. грн. на одну особу. Динаміка всіх показників роздрібно́го товарообігу характеризується позитивною тенденцією (рис. 5).

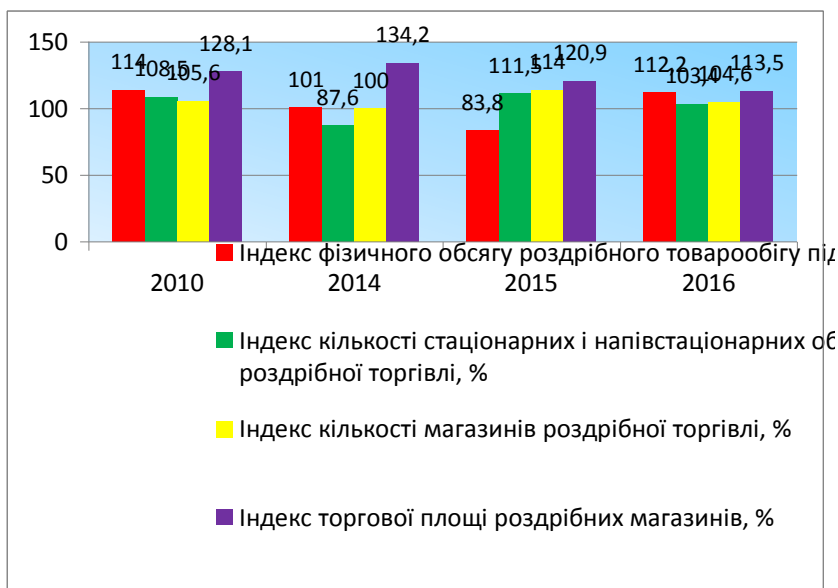

Рис. 5. Індекси динаміки показників розвитку товарообігу у % до попереднього року (складено автором за даними [5-6])

Частка роздрібно́го товарообігу в обласному підсумку останніми роками залишається майже незмінною і коливає між 2,9% (2010 р.) та 3,2% (2016 р.).

Оптовий товарообіг міста у 2016 р. складав 4369,0 млн. грн. або приблизно 5,8% від обласного обсягу. У структурі товарообігу 74,7% припадає на непродовольчі товари. Динаміка оптового товарообігу також може бути охарактеризована

позитивними змінами – порівняно із 2015 р. її вартість виросла на 21,6%.

Зовнішньоекономічна діяльність. Географічне положення та розвиненість транспортної інфраструктури обумовлює високий рівень розвитку міжнародної торгівлі м. Чорноморська. Загальний обсяг експорту товарів міста у 2016 році становив 174127,7 тис. дол. США, що більше від рівня 2015 року на 40,1%. Імпорт досяг рівня 91897,7 тис. дол. США та зменшився порівняно з минулим роком на 19,2%. Сальдо зовнішньої торгівлі міста у 2016 році позитивне: експорт товарів перевищує імпорт на 82230,0 тис. дол. США. Коефіцієнт покриття експорту імпортом складає 1,89. В обласному підсумку частка експорту товарів складає 11,5%, а імпорту – 7,4%.

Найбільші партнери міста з експорту-імпорту товарів у 2016 р. наведені на рис. 6.

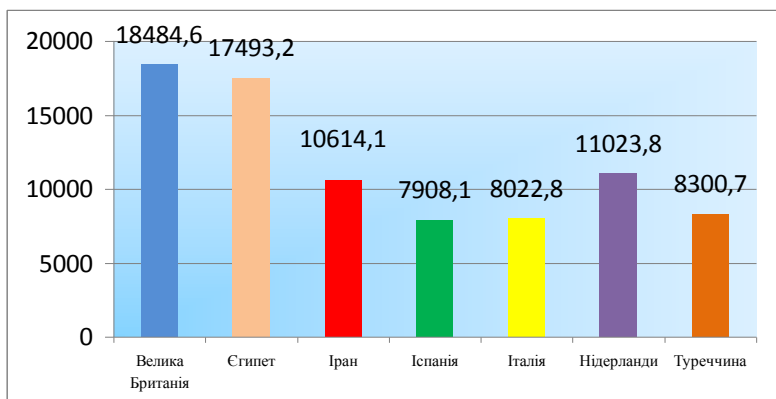

Рис. 6. Найголовніші партнери м. Чорноморськ з експорту-імпорту товарів, 2016 р [6].

Найзначнішими елементами в структурі зовнішньої торгівлі виступили: мінеральні продукти (30,8%), електротехнічне обладнання та машини (14,4%), продукти рослинного походження (14,0%), вироби з кераміки та скла (14,0%), різні промислові товари (4,9%) тощо. Розвинутою у місті є й зовнішня торгівля послугами: їх експорт в 2016 р. дорівнював 129526,1 тис. дол. США (на 16,2% менше ніж у 2015

р.), а імпорт – 10911,3 тис. дол. США. (на 10,1% менше ніж у 2015 р.). У 2016 р. сальдо експорту-імпорту було позитивним і складало 118614,8 тис. дол. США. Найголовніші партнери міста за обсягом зовнішньої торгівлі послугами наведені на рис. 7.

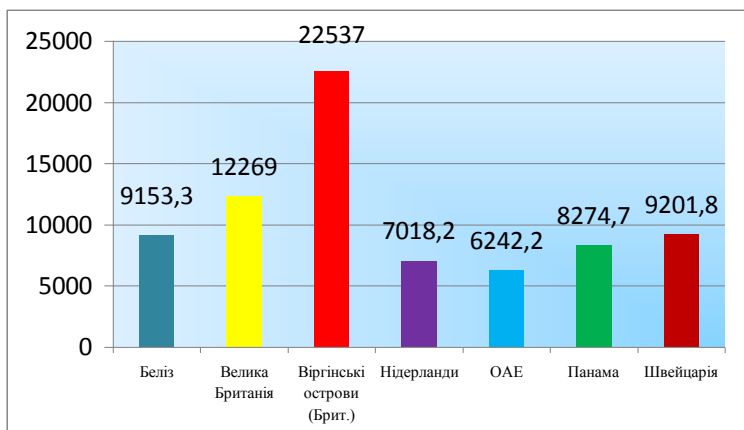

Рис. 7. Найголовніші партнери м. Чорноморськ з експорту-імпорту послуг, 2016 р [6]

В структурі зовнішньої торгівлі послугами переважає торгівля транспортними послугами (72,1%, з них 60,1% припадає на морський транспорт) та діловими послугами (26,4%).

Останніми роками в м. Чорноморську спостерігається поступове збільшення кількості населення (рис. 8).

Так, за останні три роки чисельність населення міста зросла на 1,8%, а за останні десять – на 7,4%. Чисельність зайнятих міста становить 26,6% від загальної чисельності населення. На кінець 2016 р. статус безробітних мали 90 осіб. Рівень зареєстрованого безробіття має тенденцію до зниження протягом останнього трьохрічного періоду – в середньому на 28,2% щорічно та є одним із найнижчих в Україні. Середня тривалість безробіття складає 5 місяців. Також варто відмітити, що в 2016 р. у місті вперше потреба роботодавців у працівниках для заміщення вакантних робочих місць більша ніж кількість безробітних (118 до 90).

Рис. 8. Динаміка чисельності населення м. Чорноморська, 1991-2016 рр.

Середньооблікова кількість штатних працівників на підприємствах міста у 2016 р. становила 19,3 тис. осіб або 4,5% від середнього рівня по області. Станом на 01.10.17 – 18,3 та 4,3%.

Головним джерелом доходу та підвищення добробуту населення є заробітна плата, яка у структурі доходів становить близько 42%. Номінальна заробітна плата одного середньооблікового штатного працівника по місту за 2016 р. становила 7249 грн., що на 50,7% більше ніж по області та на 39,9% більше ніж по Україні. Також відмітимо, що станом на 01.10.17 р. відбулось ще одне збільшення заробітної плати – до 8340 грн.

В структурі доходів населення варто відзначити й допомогу міських органів самоврядування. Так, більше 13,0 тис. мешканців міста отримують різні види грошової та натуральної допомоги за рахунок коштів міського бюджету. В місті діє цільова Програма соціального захисту та соціальної підтримки ветеранів, інвалідів, одиноких пенсіонерів, малозабезпечених верств населення, молоді, сімей з дітьми, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відповідно до цієї Програми м. Чорноморськ виділяє кошти на:

- адресну матеріальна допомогу інвалідам бойовим дій в Афганістані та в зоні проведення АТО, сім'ям загиблих в

Афганістані та в зоні проведення АТО (пенсія в 2016 р. склала 600,0 грн. щомісячно);

- адресні доплати ветеранам медичної праці в залежності від стажу роботи (від 50 до 100 грн.);

- додаткові адресні соціальні доплати непрацюючим пенсіонерам Чорноморської територіальної громади, розмір пенсії яких не перевищує 1611,00 грн. В 2016 р. цю допомогу отримують біля 7437 непрацюючих пенсіонерів міста, всього на суму більше 5000,0 тис. грн.;

- одноразову допомогу учасникам бойових дій в Афганістані, на території інших держав, в зоні проведення АТО, Почесним громадянам міста та їх вдовам, непрацюючим інвалідам I та II груп, багатодітним сім'ям, жителям міста, котрим виповнилось 90 і більше років.;

- забезпечення безкоштовними медикаментами та зубопротезуванням (було виділено 2543,0 тис. грн. в 2016 р.);

- адресну матеріальну допомогу за заявами громадян, які опинилися в важкому матеріальному становищі;

- адресну допомогу в розмірі 250,0 грн. неповнолітнім дітям, на період перебування їх батька (матері) в зоні проведення АТО.

Бюджет м. Чорноморська також передбачає виплати в розмірі 3397,7 тис. грн. для 3100 сімей – одержувачів субсидій для компенсації оплати за комунальні послуги. Восени, малозабезпечені громадяни (більш 800 осіб) отримують продуктові набори; за рахунок коштів міського бюджету організуються безкоштовне харчування гарячими обідами малозабезпечених громадян. На ці цілі в 2016 р. було використано близько 200,0 тис. грн.

Соціальна інфраструктура міста. Система дошкільної освіти станом на кінець 2016 року охоплює 13 дошкільних навчальних закладів, які відвідували 2533 дітей. Рівень охоплення дітей дошкільного віку становить 68%. Завантаженість дошкільних навчальних закладів зростає, й у 2016 р. вона становила 131 дитину на 100 місць.

У місті функціонує 12 загальноосвітніх навчальних закладів, у яких протягом 2016/2017 навчального року навчалось 7756 учнів.

Місто налічує 6 позашкільних закладів, до яких відносяться:

- дитячий стадіон «Шкільний»;
- будинок дитячої та юнацької творчості;
- центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді;
- центр науково-технічної творчості учнівської молоді;
- комплексна дитячо-юнацька спортивна школа;
- дитячо-юнацька спортивна школа з шахів та шашок.

У м. Чорноморську діють 2 професійно-технічних училищ: морський коледж Одеського національного морського університету та професійний судноремонтний ліцей.

У 2016 році пріоритетами розвитку сфери освіти стали:

- збереження та подальший розвиток загальноосвітніх навчальних закладів, забезпечення позитивних системних змін у реформуванні освітньої галузі міста, висока якість освітніх послуг та достатній рівень навчальних досягнень учнів;
- повне забезпечення вітамінними сніданками та гарячими обідами учнів 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів;
- створення сприятливих умов для забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей та молоді міста;
- приведення матеріально-технічної та навчальної бази закладів освіти у відповідність до сучасних стандартів організації навчального середовища;
- проведення капітальних і поточних ремонтів приміщень, інженерних мереж і територій навчальних закладів;
- приведення систем пожежної безпеки навчальних закладів у відповідність до діючих стандартів тощо.

У 2016 році капітальні видатки на придбання обладнання, ремонти та реконструкцію закладів освіти склали 16 499,9 тис. грн. У 2017 р. капітальні видатки на капітальний ремонт і реконструкцію шкіл становитимуть 1500,00 тис. грн.; загальний обсяг видатків міста на забезпечення діяльності освітніх закладів складе близько 175,0 млн. грн., на відпочинок та оздоровлення дітей та молоді буде виділено 1112,4 тис. грн.

Важливим елементом соціальної інфраструктури міста є й лікарняна сфера. У місті працюють 8 медичних закладів, які

представлені багатопрофільним стаціонаром басейнової лікарні на водному транспорті, дорослою та дитячою поліклініками, стоматологічною поліклінікою, жіночою консультацією, двома цеховими амбулаторними підрозділами та відділенням швидкої та невідкладної допомоги. В сфері управління державної адміністрації знаходиться 1 лікарняний заклад, розрахований на 390 лікарняних ліжок. Забезпеченість населення лікарняними ліжками на 10 тис. осіб складає 53,9. В закладах охорони здоров'я працевлаштовано більше 1200 осіб.

Задля покращення якості надання медичних послуг в 2016 р. у місті реалізувалась Програма покращення здоров'я населення, в рамках якої було витрачено 7,75 млн. грн.:

- на капітальний ремонт неврологічного відділення (2 471,2 тис. грн.);
- капітальний ремонт дезінфекційного відділення (649,87 тис. грн.);
- підготовку лікарні до осінньо-зимового періоду (300,0 тис. грн.);
- підготовку лікарні до осінньо-зимового періоду (300,0 тис. грн.);
- придбання лікарських засобів для громадян, які лікуються на стаціонарному відділенні лікарні і є членами благодійної організації «Лікарняна каса м. Чорноморська» (1 739,3 тис. грн.);
- придбання медичного обладнання для відділень лікарні (646,9 тис. грн.);
- придбання стоматологічного обладнання (311,0 тис. грн.).

У місті також працює членська благодійна організація «Лікарняна каса м. Чорноморська», членами якої є 10 545 осіб. У 2016 році за рахунок лікарняної каси отримали допомогу на лікування 4 315 осіб.

Прогнозний обсяг видатків бюджету міста Чорноморська на 2017 рік на утримання закладів охорони здоров'я складає близько 100,0 млн. грн. Найбільшу питому вагу у видатках галузі складатимуть видатки на оплату праці з нарахуваннями – 68 808,0 тис. грн., комунальні послуги – 6 597,9 тис. грн.

На придбання медикаментів та зубопротезування – 12 052,1 тис. грн., зокрема.:

- для лікарняної каси – 2 500,0 тис. грн.;
- для пільгової категорії громадян – 2 800,0 тис. грн.;
- на пільгове зубопротезування – 900,0 тис. грн.

Наступним елементом соціальної інфраструктури міста є сфера культури. Фінансування галузі культури м. Чорноморська на 2016 рік складало 15884,3 тис. грн., в тому числі на проведення культурно-масових заходів – 500 тис. грн., на роботи з ремонту опалювальної системи Центральної міської бібліотеки ім. Рядченка – 180,0 тис. грн.

Однією з самих масштабних культурних подій 2016 року в Чорноморську стало свято альтернативної музики, свободи, спілкування і творчості – XIV Міжнародний фестиваль «Джаз Коктебель». «Джаз Коктебель» зумів встановити перший за останні роки рекорд за кількістю творчих майданчиків і відвідувачів, які приїхали на фестиваль. «Родзинкою» цьогорічного заходу став спільний з міським відділом культури проект «Джаз і море», який проходив протягом трьох днів на базі Палацу культури, в рамках якого проведено вечір пам'яті одеського піаніста Юрія Кузнецова, програму «Джазовий рояль» з виконанням золотих джазових стандартів і вечір гарячого латиноамериканського джазу та босанови. Фестиваль «Джаз Коктебель» став найбільшою музичною подією за всю історію Чорноморська.

Також протягом 2016 року мешканці Чорноморська мали можливість відвідати 29 художніх виставок майстрів Одещини та України. Фонди музею поповнилися цінними дарунками в кількості 55 одиниць. Це 40 картин живопису, 12 графіки та 3 предмета декоративно-прикладного мистецтва.

Цього ж року в місті реалізовувалася Міська програма розвитку фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем проживання населення «Спорт для всіх», на реалізацію заходів якої було виділено 386,3 тис. грн. Спільно зі спортивними клубами протягом року організовано більше 100 міських спортивних заходів; 20 обласних, всеукраїнських, міжнародних спортивних заходів.

На 2017 рік у місті заплановано проведення 5 міжнародних змагань (Чемпіонати Європи, Світу), 28 Чемпіонатів України, 30 Чемпіонатів Одеської області.

У 2017 році в міському бюджеті на розвиток фізичної культури и спорту передбачені кошти у розмірі 4 319,4 тис. грн., в тому числі:

- на реалізацію заходів Міської програми «Спорт для всіх» - 491,2 тис. грн.;
- на проведення міських, обласних та всеукраїнських навчально-тренувальних зборів та змагань – 225,0 тис. грн.;
- на стипендії видатним спортсменам міста – 120,0 тис. грн.;
- на придбання спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл – 400,0 тис. грн.;
- на оплату відряджень спортивних команд і спортсменів міста, які беруть участь в обласних, всеукраїнських та міжнародних змаганнях – 200,0 тис. грн.

Житловий фонд. Система життєзабезпечення та благоустрою міста. Чорноморськ – місто із сформованою структурою міської забудови, промисловими та рекреаційними територіями. Територія міської ради включає місто Іллічівськ, селище Олександрівка, села Малодолинське та Бурлача Балка. Загальна площа житлового фонду складається з 264 багатопверхневих будинків, загальною площею 1544 тис. кв.м., з них:

- 200 будинків – комунальної власності;
- 13 будинків – житлово-будівельні кооперативи;
- 35 будинків – ОСББ;
- 16 будинків – відомчі.

Ветхий житловий фонд міста складає 5349 м.кв. площі або 20 житлових будинків; аварійних житлових будинків в місті немає. Житловий фонд міста має низький рівень зношеності – 0,3%, а прийняття в експлуатацію нового житла має позитивну тенденцію до зростання (рис. 9).

У структурі житлового фонду переважає багатоквартирний житловий фонд, частка якого становить більш ніж 90% загального обсягу житла, основна частина – багатопверхова.

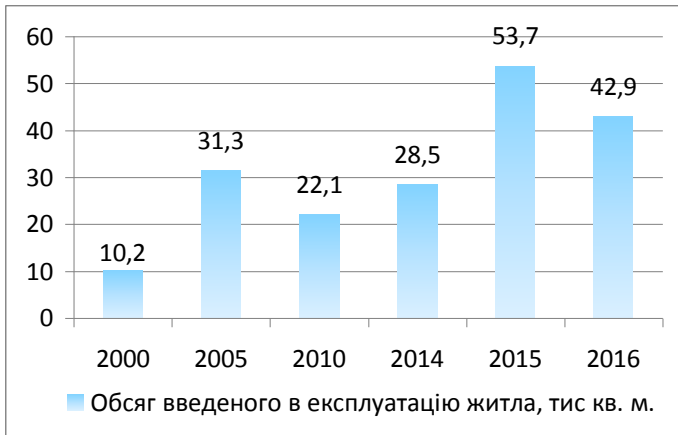

Рис. 9. Динаміка обсягів введення в експлуатацію житла в м. Чорноморську, 2000-2016 рр [5].

Рівень забезпечення населення житлом становить 21,3 кв.м. загальної площі на особу, що вище від середнього по Україні на 2,0% (20,8 кв.м). Основною причиною забезпеченості житла у місті та сприятливих умов для проживання є проведення міською радою спеціальних програм розвитку.

Так, в м. Чорноморську діє програма «Основні напрямки благоустрою в межах території Чорноморської міської ради Одеської області на 2015-2018 рр.», направлена на розроблення та здійснення ефективних і комплексних заходів з утримання території міста в належному стані. Згідно до цієї Програми проводяться заходи з комплексного благоустрою міста та прилеглих сіл, які включають в себе капітальний ремонт споруд, реконструкцію об'єктів міського благоустрою, озеленення вулиць, скверів і парків, заміну вимощення пішохідних тротуарів і бульвару, улаштування кутків відпочинку, ремонт зовнішнього освітлення, ілюмінації та вулично-дорожньої мережі.

Метою Програми є визначення й реалізація основних заходів, спрямованих на благоустрій території, надання місту сучасного архітектурного вигляду, здійснення ефективних заходів по ремонту та утриманню об'єктів благоустрою міста у належному санітарно-технічному стані, збереження та охорону

навколишнього природного середовища, створення оптимальних умов праці та відпочинку для мешканців і гостей міста Чорноморська.

Основні напрямки діяльності програми представлені трьома наступними пунктами:

1. Програмою передбачена щорічна розробка відділом комунального господарства та благоустрою Чорноморської міської ради заходів щодо благоустрою міста на поточний рік з включенням конкретних об'єктів для проведення капітального і поточного ремонтів, реконструкції і благоустрою. Ці заходи щорічно затверджуються виконавчим комітетом міської ради у першому кварталі поточного року після затвердження міського бюджету.

2. Комплексний благоустрій територій житлових мікрорайонів, що містить у собі ремонт, реконструкцію доріг, внутрішньо кварталних проїздів і пішохідних тротуарів, ремонт та влаштування зовнішнього освітлення, озеленення, влаштування дитячих ігрових і господарських майданчиків, облаштування зелених кутків відпочинку.

3. Особлива увага приділяється благоустрою дворових територій і створенню сприятливих умов для життєдіяльності в мікрорайонах, кварталах і житлових масивах, в т.ч. створенню нових і відновленню існуючих дитячих та ігрових майданчиків.

Фінансування програми здійснюється за рахунок місцевих бюджетів та інших джерел, незаборонених законодавством України. Загальна сума виділених коштів складає 164,5 млн. грн.; їх розподіл за роками представлений на рис. 10.

На території міста функціонують наступні комунальні підприємства:

- Комунальне підприємство «Чорноморськтеплоенерго»;
- Комунальне підприємство «Бюро технічної інвентаризації»;
- Комунальне підприємство «Чорноморське проектно-виробниче архітектурно-планувальне бюро»;
- Комунальне підприємство «Зеленгосп»;
- Комунальне підприємство «Міське управління житлово-комунального господарства»;
- Комунальне підприємство «Чорноморськводоканал»;

- Комунальна установа «Територіальний центр соціального обслуговування»;
- Комунальне підприємство – фірма «Райдуга»;
- Комунальне підприємство «Чорноморський маяк»;
- Комунальне підприємство «Муніципальна охорона».

Рис. 10. Обсяг фінансування програми, 2015-2018 рр [5].

Основним напрямком роботи комунальних підприємств є вжиття заходів для надання якісних послуг населенню Чорноморської територіальної громади з метою створення сприятливих умов для його життєдіяльності.

Екологічна ситуація на території міста. Охорона довкілля є одним з основних пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону. Місто Чорноморськ одночасно є містом з розвинутою курортною інфраструктурою та великим транспортно-промисловим центром, що впливає на екологічний стан міста. Структурні елементи екологічної мережі міста наведені на рис. 11.

Для міста характерне значне розмаїття природних і соціально-економічних умов, вигідне економіко-географічне розташування, багаті рекреаційні ресурси, розвинені галузі соціальної сфери у поєднанні з наявною курортною інфраструктурою та потенційно перспективною індустрією туризму.

Водночас економічне зростання в місті супроводжується також зростанням забруднення навколишнього середовища. Екологічні проблеми, що потребують вирішення, пов'язані з:

- проблемою утилізації відходів;
- забрудненням атмосферного повітря шкідливими речовинами;
- недостатньою кількістю та площею об'єктів природно-заповідного фонду;
- застарілістю технологій виробництва та обладнання;
- високим рівнем концентрації промислових об'єктів;
- несприятливою структурою промислового виробництва з високою концентрацією екологічно небезпечних виробництв.

Рис. 11. Складові структурних елементів екологічної мережі м. Чорноморська, 2016 р.

Характерними рисами погіршення екологічного стану є хімічне та фізичне забруднення повітряного басейну, поверхневих і підземних вод, руйнування та забруднення землі.

Основні проблемні питання в Чорноморську пов'язані з водопостачанням, водовідведенням, залежністю від «Інфоксводоканалу», шкідливою дією вод, розміщенням та знешкодженням відходів, забрудненням атмосферного повітря, зсувними процесами.

Основним джерелом питної води Чорноморська є річка Дністер, господарська діяльність в басейні якої призводить до

погіршення якості води та ускладнює водопостачання до населення. Вода Дністра вміщує високі концентрації нітритів, фосфатів, заліза, міді, хрому, нафтопродуктів, кальцію, у зв'язку з чим в місті встановлюється устаткування для її очистки.

Чорноморськ – місто, що виділяється у господарському комплексі регіону своїми транспортно-розподільчими функціями та розвиненою промисловістю.

В місті знаходяться багато підприємств, що у процесі діяльності впливають на стан атмосферного повітря. Так, протягом 2016 року у повітряний басейн міста від стаціонарних джерел надійшло 0,980 тис.т. шкідливих речовин (табл. 6).

Таблиця 6

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, тис. т.

Тип викиду	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Пил	0,843	0,272	0,254	0,280	0,301	0,266
Діоксид сірки	0,281	0,040	0,070	0,103	0,096	0,079
Діоксид азоту	0,038	2,157	6,284	0,239	0,137	0,142
Оксид вуглецю	0,136	0,149	0,159	0,158	0,058	0,127
тощо	...	...	...	...	...	...
Разом шкідливих речовин	1,298	2,618	11,170	1,213	1,147	0,980

В середньому одно підприємство міста здійснює 49,0 т. викидів на рік, що займає середнє значення серед господарюючих суб'єктів регіону (рис. 12).

Динаміка забруднюючих повітря викидів є скоріше позитивною, ніж негативною. В межах системи моніторингу радіаційного забруднення виявлено не було. Також Департаментом екології та природних ресурсів Одеської обласної держадміністрації ведеться постійна робота з підприємствами регіону щодо виконання вимог Монреальського протоколу по речовинам, що руйнують озоновий шар та «Програми припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин на 2004-2030».

Основними джерелами забруднення ґрунту в м. Чорноморську є викиди промислових підприємств, пересувних джерел забруднення, накопичення на території міста в

промислових зонах неутилізованих відходів, незадовільно функціонуючі системи санітарної очистки.

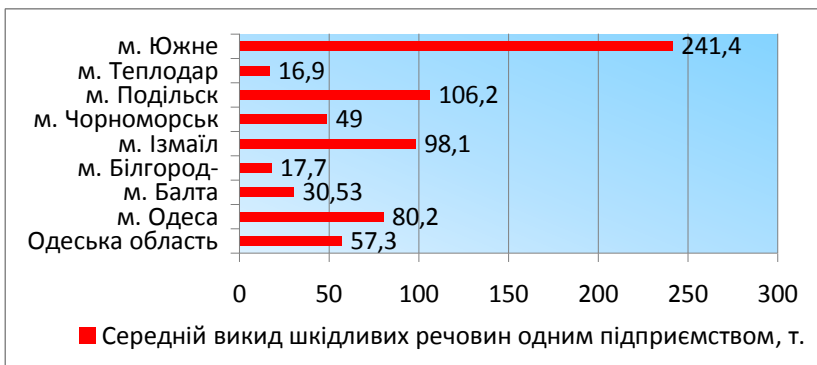

Рис. 12. Середній викид шкідливих речовин до атмосфери одним підприємств протягом року по Одеській області.

Певний вплив на рівень забруднення ґрунту має невідповідне розміщення токсичних промислових відходів, які утворюються внаслідок діяльності промислових підприємств міста. Автотранспорт виступає головним джерелом надходження до ґрунту вуглеводнів різних класів та свинцю, які займають основне місце у валових викидах.

Найбільш загрозна ситуація відмічається на ділянці будівель що по вул. Морська (№№ 1-15), які знаходяться в межах фронтального зсуву, що активізувався приблизно з другої половини 2014 р., та піддані активним зсувним деформаціям. Тут активний зсувний процес захопив 17 земельних ділянок, на яких розташовані приватні житлові будинки. Частина будинків повністю або частково зруйновано. Активні зсувні деформації також відмічаються в нижній частині зсувного схилу, на ділянці розташування бази відпочинку «Радужний» з деформаціями та порушенням будівель та причального комплексу №114. Тут абразійно-зсувними деформаціями порушені причальні будинки протягом 350 м.

Проблема утилізації відходів – одна з основних у м. Чорноморську. Сьогодні система поводження з твердими побутовими відходами в м. Чорноморську здійснюється шляхом збирання відходів у населення на спеціально обладнаних

майданчиках в контейнери (обсяг – 1,1 м³). При цьому застосовується часткова система їх сортування (пластикові пляшки) шляхом збирання в сітчастих контейнерах, з подальшим вивезенням на виробничу базу та комбінати. Однак, ця схема організації робіт не забезпечує виділення в повному обсязі ресурсоцінних компонентів та не дозволяє зменшити обсяг відходів що вивозяться на звалище, що збільшує логістичні витрати. Крім того, така система (особисто в літній час) призводить до виникнення ризику погіршення санітарно-епідеміологічного стану території міста, внаслідок цього існує загроза погіршення здоров'я мешканців міста.

Додаткове збирання відходів здійснюється силами окремих приватних підприємств, які на приймальних пунктах (у вигляді окремих контейнерів) приймають пластик, скло, папір і транспортують на виробничу базу та переробні комбінати, де здійснюється їх первинна переробка.

Частка вторинних відходів, що збирається таким чином складає 15-20 % та може бути збільшена до 50-60 %.

Така ситуація склалась завдяки відсутності площадок, облаштованих додатковими контейнерами (папір, скло, пластик), виробничої бази з сортувальною лінією та можливостями тимчасового зберігання відсортованих відходів, невідповідальністю матеріально-технічної бази підприємств, що надають послуги з вивезення побутових відходів.

Проблемою також є недосконалість системи навчання, яка не забезпечує підготовку та перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів в сфері поводження з побутовими відходами. Зокрема це стосується таких питань як збирання побутових відходів, у тому числі роздільне, їх перевантаження, переробка, утилізація, захоронення тощо.

Фінансово-бюджетна ситуація. Бюджетна політика м. Чорноморська спрямована, насамперед, на забезпечення стабілізації та детінізації економіки, відновлення зростання фінансових ресурсів міста, розвиток підприємницької діяльності, поліпшення інвестиційного клімату, збільшення розміру заробітної плати, своєчасної виплати та погашення заборгованості із заробітної плати та легалізації доходів, забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, допомогу незахищеним

верствам населення, будівні та реставраційні роботи, забезпечення навчальних закладів тощо.

- Головним розподільником бюджетних коштів є Виконавчий комітет Чорноморської міської ради. Також кошти розподіляються наступними відомствами:

- Фінансове управління Чорноморської міської ради;
- Управління комунальної власності та земельних відносин Чорноморської міської ради;
- Управління соціальної політики Чорноморської міської ради;
- Відділ культури Чорноморської міської ради;
- Відділ освіти Чорноморської міської ради;
- Відділ у справах сім'ї, молоді та спорту Чорноморської міської ради;
- Управління капітального будівництва Чорноморської міської ради;
- Бурлачобалківська сільська адміністрація;
- Відділ комунального господарства та благоустрою Чорноморської міської ради;
- Виконавчий комітет Чорноморської міської ради;
- Малодолинська сільська адміністрація Чорноморської міської ради Одеської області;
- Олександрівська селищна адміністрація Чорноморської міської ради Одеської області;
- Служба у справах дітей Чорноморської міської ради;
- Управління архітектури та містобудування Чорноморської міської ради.

В структурі бюджету міста найбільшу частину займають податкові надходження, на другому місці – офіційні трансферти (рис. 13).

Загальний плановий обсяг бюджету міста складає 611,6 млн. грн. Із цих коштів податкових надходжень – 434,8 млн. грн., офіційних трансфертів – 134,6 млн. грн., неподаткових надходжень – 41,3 млн. грн. тощо.

Бюджет м. Чорноморська носить відкритий характер, а дані про надходження до нього та їх подальший розподіл можна подивитись на сайті Чорноморської міської ради за адресою – <http://cmr.gov.ua/prozora/byudzheth-msta/> .

Розвиненість мережі та дієвість громадських організацій, органів самоорганізації населення, рівень співпраці влади з громадськими організаціями та приватними структурами. В м. Чорноморську створені всі умови для участі населення у вирішенні питань місцевого значення. Одним із важливих напрямків у роботі міста з громадою є профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі (наркоманія, алкоголізм, тютюнопаління, правопорушення, захворювання на ВІЛ/СНІД). Заходи з профілактики негативних явищ спрямовані на проведення профілактичної роботи і, передусім, серед неповнолітніх та молоді, їхніх батьків, що надається педагогічним колективам навчальних загальноосвітніх закладів. Профілактика проводиться у формі масових акцій, зібрань, кампаній у ЗМІ (серії статей; теле- і радіопрोगрами).

Рис. 13. Структура надходжень до бюджету м. Чорноморськ у 2017 р.

З метою заохочення молоді міста щорічно до Дня молоді Премією міського голови нагороджується активна молодь у 7 номінаціях. Активну участь у молодіжній політиці міста беруть Центр соціальних служб для сімей, дітей та молоді та близько 50 молодіжних громадських організацій.

В 2016 році на реалізацію заходів міської комплексної програми «Молодь Чорноморська на 2016-2018 роки» використано 470,9 тис. грн.

З метою профілактики та попередження злочинів та правопорушень у місті реалізується Міська програма протидії

злочинності та посилення громадської безпеки на території міста Чорноморська на 2016-2018 роки, яка включає ряд заходів спрямованих на організацію роботи з громадськістю по проведенню спільних рейдів по виявленню правопорушень і злочинів та впровадження системи відоенагляду в місцях масового скупчення людей. У 2017 році на реалізацію заходів міської програми планується використати 446,0 тис. грн.

З метою виконання основних напрямків програми соціально-економічного та культурного розвитку міста Чорноморська щорічно на території Чорноморської міської ради реалізується більше 25 галузевих програм.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень. Аналіз основних показників соціально-економічного розвитку міста Чорноморськ дозволив зробити наступні основні висновки. Чорноморськ – місто обласного підпорядкування і центр адміністративного району, крупний морський, залізничний та автомагістральний вузол на півдоні України. Робота господарського комплексу міста супроводжувалася певними об’єктивними складнощами, властивими для загального стану національної економіки, що пов’язано з військовими подіями в зоні АТО, які програмують українську політику та економіку, негативно впливають на соціальну складову життя українців. Методом експертних оцінок базовими пріоритетами соціально-економічного розвитку міста визначено: економічний розвиток громади; розвиток інфраструктури громади; створення свідомої та активної громади з високою якістю життя.

Література

1. Єрохін С. А. Основні засади формування стратегій соціально-економічного розвитку України / С. А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12. – С. 18.
2. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 336 с.
3. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика : монографія / Н. В. Сментина. – Одеса : Атлант, 2015.

– 365 с.

4. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. – О.: ТЕС, 2013. – 79 с.

5. Статистичний щорічник міста Чорноморськ за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Офіційний сайт статистики торгівлі для розвитку міжнародного бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trademap.org/>

7. Сайт Чорноморської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://cmr.gov.ua/prozora/byudzheta-msta/> .

1. Yerokhin S. A. Osnovni zasady formuvannya stratehiy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy / S. A. Yerokhin // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2004. – # 12. – S. 18.

2. Zhalilo Ya. A. Teoriya ta praktyka formuvannya efektyvnoyi ekonomichnoyi stratehiyi derzhavy : monohrafiya / Ya. A. Zhalilo. – К. : NISD, 2009. – 336 s.

3. Smentyna N. V. Stratehichne planuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku na mezorivni: teoriya, metodolohiya, praktyka : monohrafiya / N. V. Smentyna. – Odesa : Atlant, 2015. – 365 s.

4. Stratehiya ekonomichnoho ta sotsial'noho rozvytku mesta Odesy do 2022 roku. – О.: ТЕС, 2013. – 79 с.

5. Statystychnyy shchorichnyk mesta Chornomors'k za 2016 rik [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Ofitsiynyy sayt statystyky torhivli dlya rozvytku mizhnarodnoho biznesu. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.trademap.org/>

7. Sayt Chornomors'koyi mis'koyi rady [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: – <http://cmr.gov.ua/prozora/byudzheta-msta/> .

18.05.2018

УДК 338.12.017

JEL Classification: L110

Лозинський Ростислав, Янковий Володимир

ПРОГНОЗУВАННЯ РИНКУ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА БАЗІ ВИРОБНИЧОЇ ФУНКЦІЇ

У статті розглянуто виробничі функції Кобба-Дугласа та Кобба-Дугласа-Тінбергена, та з'ясування різниці між ними.

Також було розглянуто основні методологічні положення моделювання факторів росту обсягу виробництва металургійної продукції на базі виробничої функції Кобба-Дугласа-Тінбергена. Розроблено модель для аналізу обсягу виробництва та виключено фактору основного капіталу. Зроблено аналіз отриманої функції на предмет її адекватності та статистичної значущості та запропоновано заходи щодо більш раціонального використання факторів, які впливають на обсяг виробництва продукції. Надано практичні визначення щодо інтерпретації параметрів указаної виробничої функції. Розраховано прогнозне значення фактору праці за допомогою рівняння лінійного тренду на 2019 рік, а також обсягу виробництва у ПЗ Statistica із 95% довірливим інтервалом. Всі теоретичні аспекти проілюстровано на конкретному прикладі за допомогою статистичної інформації найбільших підприємств металургійної галузі.

Ключові слова: моделювання факторів, виробнича функція, прогнозування, еластичність заміщення ресурсів

Лозинский Ростислав, Янковой Владимир

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ РЫНКА МЕТАЛЛУРГИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ УКРАИНЫ НА БАЗЕ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ФУНКЦИИ

В статье рассмотрены производственные функции Кобба-Дугласа и Кобба-Дугласа-Тинбергена, и выяснения разницы между ними.

Также были рассмотрены основные методологические положения моделирования факторов роста объема производства

металлургической продукции на базе производственной функции Кобба-Дугласа-Тинбергена. Разработана модель для анализа объема производства и исключен фактор основного капитала. Сделан анализ полученной функции на предмет ее адекватности и статистической значимости и предложены меры по более рациональному использованию факторов, влияющих на объем производства продукции. Даны практические определения по интерпретации параметров указанной производственной функции. Рассчитано прогнозное значение фактора труда с помощью уравнения линейного тренда на 2019, а также объема производства в ПО Statistica с 95% доверительным интервалом. Все теоретические аспекты проиллюстрировано на конкретном примере с помощью статистической информации крупнейших предприятий металлургической отрасли.

Ключевые слова: моделирование факторов, производственная функция, прогнозирование, эластичность замещения ресурсов

Lozinskyi Rostyslav, Yankovyi Volodymyr

FORECASTING THE MARKET OF METALLURGICAL PRODUCTION OF UKRAINE ON THE BASIS OF PRODUCTION FUNCTION

In the article the production functions of Cobb-Douglas and Cobb-Douglas-Tinbergen are considered, and the difference between them is found. The main methodological provisions of modeling the growth factors of metallurgical production on the basis of the production function of Cobb-Douglas-Tinbergen were also considered. The model for the analysis of production volume is excluded and the factor of fixed capital is excluded. The analysis of the received function is made on the subject of its adequacy and statistical significance, and measures are proposed for more rational use of the factors influencing the volume of production. Practical definitions concerning the interpretation of the parameters of the specified production function are given. The predictive value of the pay factor for the 2019 linear trend line is calculated, as well as the statistical production of Statistica software with a 95% confidence

interval. All theoretical aspects are illustrated on a concrete example with the help of statistical information of the largest enterprises of the metallurgical industry.

Key words: modeling of factors, production function, forecasting, elasticity of replacement of resources

Постановка проблеми. У даний час український ринок металопрокату знаходиться у більш складному становищі ніж це було декілька років назад. Існує декілька причин чому ємність ринку металопрокату в Україні в 2018 році падає, чому імпорт металопрокату вітчизняних підприємств та країни в цілому зростає. Одна із головних причин цьому досить наявна: окупація великих центрів накопичення підприємств, які виробляють металопрокат та ускладнення або навіть неможливість їх функціонування. Також можна назвати превалювання екстенсивного росту виробництва над інтенсивним, що сильно знижує конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на міжнародному ринку металопрокату. Усе це замикається інвестиційною непривабливістю, або її повільною стагнацією в Україні та страх потенційних інвесторів щодо здійснення тих необхідних вкладень у металургію, які б надали «друге дихання» цій галузі та економіці в цілому, оскільки металопрокат та металургія як галузь займає досить вагоме місце в економіці України. Тому труднощі, з якими стикаються підприємства на ринку металопрокату показують, що рішення які приймаються на основі минулого досвіду або навіть інтуїції керівників не можуть повною мірою та своєчасно бути якісними управлінськими рішеннями в умовах сучасності ринку, який зараз можна характеризувати як нестабільний, невизначений та схильний до випадковості. Тому в таких умовах постає необхідність прийняття таких управлінських рішень, які б дали змогу мінімізувати ризики, притаманні галузі та максимізувати потенційний дохід підприємству та як наслідок економіці країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти прогнозування та використання факторних моделей розглядали в своїх працях багато зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема: Янковий В.О., Осіпов В.І., Дображнський В.О., Кім О.О., Литвин О.М., Артюх М.В.

Аналізом методик прогнозування торкалися у своїх дослідженнях значна кількість вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких можна зазначити: Пандас А.В., Дячук К.С., Буряк Р.І., Олійник Н.М., Венгер В.В., Цепенюк М.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Використання двофакторних моделей для аналізу та прогнозування ринків є досить популярним інструментом для вирішення та з'ясування певних проблем галузі, але й досить є дуже небагато досліджень ринку металургійної продукції та його прогнозування за допомогою виробничої функції (ВФ).

Метою статті є прогнозування ринку металургійної продукції України за допомогою виробничої функції Кобба-Дугласа-Гінбергена та її аналіз.

Виклад основного матеріалу. Металургійна галузь України відноситься до базових галузей національної економіки, яка, поряд з іншими, визначає загальний стан соціально-економічного розвитку країни. З нею тісно пов'язані суміжні галузі, що забезпечують її продукцією проміжного споживання, а також галузі, що використовують металопродукцію як частину власного проміжного споживання. Зокрема, від неї в першу чергу залежить розвиток важкої промисловості. Без металургії як виробника конструкційних матеріалів неможливий розвиток машинобудування, а отже – й розвиток науково-технічного прогресу. Її продукція є основою розвитку будівництва, усіх видів транспорту, особливо залізничного, трубопровідного тощо. Потенціал металургійної галузі базується на наявності у країні висококваліфікованого кадрового персоналу, власної сировинної бази та великої кількості виробничих потужностей, спроможних повномасштабно забезпечувати не лише потреби внутрішнього ринку, а й підтримувати значні обсяги експорту.

Правильна оцінка ситуації на ринку дає змогу спрогнозувати його напруження, та як наслідок отримати конкурентні переваги і тим самим знизити ряд ризиків, знайти нові сегменти ринку, знайти нову нішу та встановити ціни на оптимальному рівні. Тому дослідження ринку є невід'ємною складовою успішного прийняття управлінських рішень на підприємствах, що працюють в умовах ринку.

Для аналізу та прогнозування ринку металопрокату будемо використовувати виробничу функцію Кобба-Дугласа-Тінбергена.

Виробнича функція Кобба–Дугласа – макроекономічна модель економіки, яка розкриває функціональну залежність обсягів виробництва від засобів виробництва і праці. Розроблена 1928 американськими вченими П. Дугласом (економіст) та Ч. Коббом (математик) для обробної промисловості США. Методологічною основою моделі стали положення про наявність фізичної продуктивності засобів виробництва (або капіталу, за термінологією західних учених) і про участь у виробництві лише двох факторів (капіталу та праці), а також наявність вільної конкуренції. Ця функція мала такий вигляд [10]:

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}, \quad (1)$$

де Y – обсяг виробництва (тис. грн);

A – коефіцієнт "щільності" зв'язку між факторами виробництва та обсягом продукції;

K – обсяг капіталу;

L – ФОТ (тис.грн) або кількість найманих працівників (тис. чол.)

α та β – коефіцієнти еластичності взаємозаміщення праці і капіталу, які сумарно дорівнюють одиниці і характеризують приріст обсягу продукції на одиницю збільшення кожного з факторів;

Основні недоліки Виробнича функція Кобба–Дугласа : абстрагування від інших факторів, зокрема від науково–технічного прогресу (внаслідок чого модель має статичний характер), приписування засобам виробництва ролі самостійного фактору, наділення їх фізичною продуктивністю, ігнорування монополістичної конкуренції та ін. На відміну від Виробнича функція Кобба-Дугласа , функція, що враховує вплив технічного прогресу на обсяги створюваної продукції, має вигляд [10]:

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}e^{\lambda t} \quad (2)$$

де, α та β – коефіцієнти еластичності взаємозаміщення праці і капіталу, які сумарно дорівнюють одиниці і характеризують приріст обсягу продукції на одиницю збільшення кожного з факторів;

e – фактор, який відображає вплив якісних змін у виробництві, зокрема технічного прогресу. У ньому:

λ – коефіцієнт регресії, який враховує ту обставину, що під дією закону спадної продуктивності впровадження досягнень технічного прогресу матиме усе зменшувану віддачу на одиницю витрат; t – фактор часу.

Спираючись на цю модель, голландський економіст Я. Тінберген досліджував вплив трьох факторів (праці, капіталу й технічного прогресу) на обсяги виробництва в Німеччині, Великобританії, США впродовж 1870—1914 р. р. При цьому він виходив з оцінок частки праці й капіталу у збільшенні обсягів виробництва (в т.ч. у національному доході), отриманих П. Дугласом і Ч. Коббом, відповідно $3/4$ і $1/4$. Згідно з висновками Тінбергена, в Німеччині збільшення витрат праці й капіталу забезпечили 60% зростання національного доходу, 40% технічного прогресу; у Великобританії відповідно 80 і 20; у США — 73 і 27%. Найповніше виробнича функція в західній економічній літературі розроблена американськими економістами Р. Солоу і Е. Денісоном. Проте в них не враховується якість праці, а вклад найманої праці у створення національного доходу оцінюється лише на основі їх частки доходів у чистому продукті та ін. (див. «Моделі економічного зростання неокласичні»).

В якості вихідних даних візьмемо звітність 20 найбільших підприємств за період 2012-2017 роки опираючись на принцип Парето : 20% підприємств виробляють 80% металопрокату [3].

Таким чином, для формування виробничої функції візьмемо фактор труда (L) із звітності підприємства, тобто L_n – ФОП певного підприємства у тис.грн., фактор капіталу (K) візьмемо також із звітності підприємства, тобто K_n – основні засоби певного підприємства за допомогою яких виробляється металургійна продукція., дані візьмемо із фінансової звітності у тис. грн., в якості Y візьмемо обсяг виробництва, тобто Y_n –

обсяг виробництва певного підприємства, дані візьmemo із фінансової звітності у тис. грн.

Для побудови виробничої функції треба зібрати дані самих великих підприємств, які виробляють металургійну продукцію по трьом факторам: K – основні засоби виробничого призначення, L – фонд оплати праці та Y – чистий дохід від реалізації продукції за період 2012 – 2017 роки та зведемо їх до єдиної таблиці – тобто акумулюємо у таблицю 2.

Таблиця 2

Зведені дані по підприємствам на ринку металопродукату за період 2012-2017 роки, млрд. грн.
(розраховано автором за даними [11])

Рік	Y	K	L
2012	160,74	71,27	9,26
2013	142,69	69,38	9,37
2014	170,92	128,79	9,69
2015	206,22	142,06	10,63
2016	230,91	148,49	11,06
2017	320,59	133,51	11,91

Таким чином, усі необхідні дані для побудови виробничої функції ми маємо. Математичний та обчислювальний апарат моделювання базується на лінеаризації ВФ (3), і застосуванні стандартних програм кореляційно-регресійного аналізу на персональних комп'ютерах. Так, функція (1) у результаті логарифмування набуває вигляд [10]:

$$\ln y = \ln A + \alpha \ln K + \beta \ln L . \quad (3)$$

Позначивши $\ln y = y'$, $\ln A = A'$, $\ln K = K'$, $\ln L = L'$, одержимо звичайну лінійну модель

$$y' = A' + \alpha K' + \beta L' , \quad (4)$$

параметри якої легко оцінюються за методом найменших квадратів. Аналогічно здійснюється лінеаризація ВФ (2), яка в результаті набуває вигляд [11]:

$$y' = A' + \alpha K' + \beta L' + \lambda t. \quad (5)$$

Таким чином, попереднім етапом розрахунку функцій (1), (2) є логарифмування вихідних даних за змінними y , K , L . При цьому необхідно звертати увагу на наступний момент: після оцінки A' треба здійснити потенціювання величини $\ln A$, щоб визначити параметр ВФ A .

Отже, за допомогою редактора Excel так функції « $\ln(\text{значення})$ » лінеарізуємо дані у таблицю 3.

Таблиця 3

Логарифмовані вихідні дані (розраховано автором за даними таблиці 2)

Рік	Y	K	L
2012	4,266498085	5,079817137	2,225605664
2013	4,239561656	4,96070938	2,237608396
2014	4,858195144	5,141201105	2,271032504
2015	4,956249856	5,328967525	2,363535121
2016	5,000530458	5,44202158	2,402957077
2017	4,89420506	5,770155967	2,477505915

Далі, за допомогою ПЗ «Statistica 10» та функції «Множественная регрессия» розрахуємо виробничу функцію КБТ. Дані відобразимо у таблиці 4.

Таблиця 4

Розрахункові дані із ПЗ Statistica (розраховано автором за даними таблиці 3)

	БЕТА	Ст.Ош.	B	Ст.Ош.	t(2)	p-знач.
Св.член	-	-	-4,77592	4,825469	-0,98973	0,426622
$\ln K$	0,020077	0,275376	0,01674	0,229557	0,072907	0,948515
$\ln L$	1,524924	0,702817	4,42224	2,03815	2,16973	0,162243
t	-0,57997	0,817284	-0,0909	0,128094	-0,70964	0,551509

Згідно даних у таблиці 4 можна побачити, що p -значення фактору K є досить велике та складає 0,948515, що свідчить про велику імовірність помилки виробничої функції, тому фактор K виключимо із функції, оскільки, якщо його залишити модель буде неадекватною. Таким чином, проведемо ті самі розрахунки,

але тільки із фактором часу та фактором праці та відобразимо розрахунки у таблиці 5.

Таблиця 5
Розрахункові дані із ПЗ Statistica (розраховано автором за даними таблиці 3)

	БЕТА	Ст.Ош. Бета	В	Ст.Ош. В	t(3)	p-знач.
Св.член	-	-	-4,58177	3,290015	-1,39263	0,257998
lnL	1,504878	0,528812	4,3641	1,53354	2,84577	0,065336
t	-0,54355	0,528812	-0,08519	0,082881	-1,02787	0,379639

Як ми бачимо із таблиці 5 – р-значення знаходиться у адекватному діапазоні, та можна будувати виробничу функцію. Також слід відмітити, що R^2 , тобто коефіцієнт апроксимації функції склав 0,96, тобто 99,6 % варіації у пояснюється двома факторами рівняння .

Для побудови функції треба експонувати вільний член (A), тобто $A = \exp(-4,58177) = 0,010237$. Таким чином, виробнича функція Кобба-Дугласа-Тінбергена буде мати вигляд:

$$Y = 0,010237 L^{4,3641} e^{-0,08519t} \quad (6)$$

Для перевірки адекватності моделі треба порівняти коефіцієнти Фішера (розрахунковий із табличним). Розрахунковий F-критерій візьмемо із ПЗ Statistica, який складає 37,78, а табличний критерій розрахуємо за допомогою редактора Excel та функції «FРАСПОБР(вероятность; степени свободы_1; степени свободы_2), де «вероятность» візьмемо в 99%, тому дана величина буде складати 0,01, «степени свободы_1» - це величина m – кількість факторів, в нашому випадку -2, та «степени свободы_2» - це розрахункова величина $N - m - 1$, де $N = 6$ (кількість періодів), тому буде дорівнювати 3 => F-критерій (табличний) буде дорівнювати 30,86 – це критично можливе значення під впливом випадкових факторів при заданому рівні 0,01 та критеріїв свободи. Таким чином, F-розрахунковий > F – табличний, тому с достовірністю в 99% можна стверджувати, що отримана модель являється надійною та статистично значущою.

Для ВФ Кобба-Дугласа еластичності випуску продукції за витратами основного капіталу і праці дорівнюють: $E_K = \alpha$, $E_L = \beta$. Це означає, що для функції (6) еластичності випуску продукції за кожним ресурсом є постійними величинами, рівними показнику ступеня відповідного виробничого фактору.

Перейдемо до розгляду найважливіших економіко-статистичних характеристик металургійного виробництва, знайдених за допомогою виробничої функції (таблиця 6).

Таблиця 6

Основні економіко-статистичні характеристики ВФ
(розраховано автором за даними [12])

Показник	L
Середня віддача	-
Гранична віддача	
Еластичність обсягу виробництва	4,36%
Потреба у ресурсах	
Еластичність заміщення ресурсів	$\lambda = -0,85 \%$
Ступінь однорідності	$n = 4,3641$
Ідентифікація ВФ	Побудована ВФ не відноситься до неокласичним функціям, оскільки $\alpha = 0$

Відзначимо тут, що економічний аналіз процесу виробництва за допомогою ВФ, а не за фактичними даними, надає можливість елімінувати вплив на результативну ознаку у випадкових факторів, врахувати взаємодію виробничих умов і т.п.

За даними табл. 6 коефіцієнт еластичності побудованої моделі $\alpha = 4,3641$; темп приросту продукції за рахунок нейтрального науково-технічного прогресу $\lambda = -0,8519$.

Це означає, що зі збільшення найманих працівників (L) на 1% величина обсягу виробництва металургійної продукції зменшувалася за звітний період в середньому на 0,85%.

Така тенденція не означає що вплив нейтрального науково-технічного прогресу був негативним, скоріш за все основні засоби просто були не повністю завантажені та частина з них простоювала певну кількість днів у виробничому процесі.

Коефіцієнт еластичності обсягу виробництва показує, що при збільшенні факторі L на 1%, обсяг виробництва буде в середньому збільшуватися на 4,36%.

Ідентифікація ВФ (6) показала, що вона не належить до неокласичних виробничих функцій, оскільки $\alpha = 0$. Ступінь однорідності побудованої ПФ дорівнює $n = \beta = 4,3641 > 1$, тобто не дивлячись на негативний вплив фактору K на величину Y збільшення кількості найманих працівників дає в цілому позитивний ефект з точки зору зростання обсягів виробництва продукції промисловості.

Знайдена ВФ (6) може бути використана при визначенні прогнозних оцінок випуску продукції на металургійних підприємствах України по заданих майбутнім значенням факторів L, t. Застосування моделі (6) з метою прогнозування здійснюється на загальних принципах.

Скористаємося ними для знаходження точкового інтервального (з 95-процентним рівнем достовірності) прогнозів випуску продукції промисловості на 2019 рік.

Для прогнозування обсягу виробництва на 2019 рік будемо використовувати метод лінійного тренду та ПЗ Statistica. Для будовання точкового прогнозу та довірливого інтервалу у ПЗ Statistica, розрахуємо прогнозну точку фактору L на 2019 рік за допомогою лінійного тренду.

На основі даних табл. 2 побудуємо графік лінійний тренду та рівняння (рис. 2).

За допомогою рівняння тренду $y = 0,5502x + 8,3936$ розрахуємо прогнозну точку фактору L на 2019 рік:

$$y = (0,5502 * 8) + 8,3936 = 12,80 \text{ млрд. грн}$$

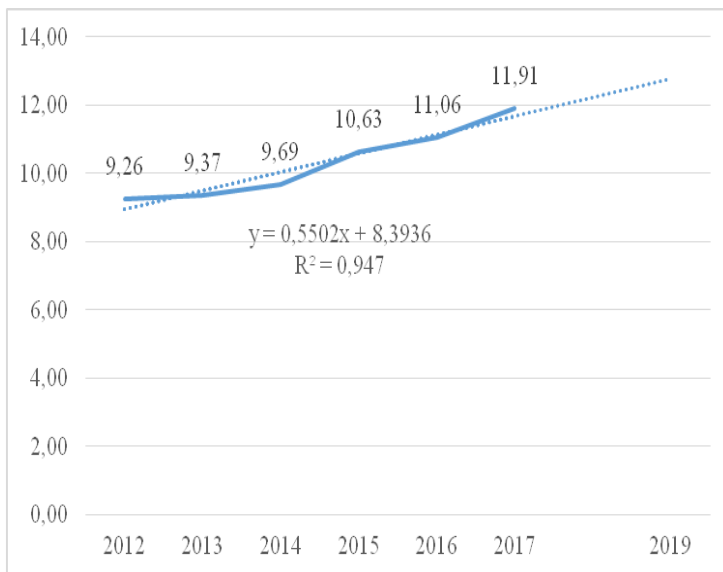

Рис. 2 . Лінійний тренд фактору L
за період 2012-2017 р. р.
(розраховано автором за даними таблиці 2)

Далі зробимо аналогічні розрахунки за допомогою ПЗ Statistica при $L = \ln(12,80) = 2,54907$ та фактором $t=8$, а також довірливим інтервалом в 95%. Дані відобразимо у таблиці 7.

Таблиця 7

Розрахункові дані із ПЗ Statistica (розраховано автором за допомогою ПЗ Statistica)

	В-Веса	Значение	В-Веса * знач.
$\ln L$	4,364102	2,54907	11,1244
t	-0,08519	8	0,68153
Св.член	-	-	-4,58177
Предсказанные	-	-	5,86111
-95,0%ИС	-	-	5,576
+95,0%ИС	-	-	6,14621

Слід відмітити, що розрахункові дані в ПЗ Statistica представлені у вигляді натурального логарифму, тому для відображення даних у млрд. грн треба потенціювати необхідні вихідні дані, відобразимо дані у таблиці 8.

Таблиця 8

Прогнозні дані на 2019 рік по об'єму виробництва металургійної продукції (розраховано автором за допомогою ПЗ Statistica)

	В-Веса * знач.
Прогнозне	351,11
-95,0%ИС	264,01
+95,0%ИС	466,94

Нижня і верхня межа довірчого інтервалу прогнозу з наперед заданою вірогідністю визначається за такою загальною схемою [10]:

$$\hat{y}_{N+L} \pm \Delta \quad (7)$$

где Δ – гранична помилка прогнозу.

Таким чином, отримуємо наступні результати:

$$\hat{y}_{N+L} \pm \Delta = 351,11 \pm 101 \text{ (млрд. грн).}$$

Таким чином, результати прогнозування показують, що обсяг виробництва в 2019 році збільшиться приблизно до 351,11 (млрд. грн). Причому з достовірністю 95% можна стверджувати, що вказаний обсяг випуску буде перебувати в межах від 264,01 до 466,94 млрд. грн Графічно довірливий інтервал та прогнозне значення можна відобразити на рис.3.

Однак основний висновок дослідження, проведеного в даному аналізі, такий: в період 2012-2017 р. р. випуску металургійної продукції спостерігалось явне недовикористання основного капіталу при наявності дефіциту робочої сили, який в певній мірі стримує розвиток металургійного виробництва.

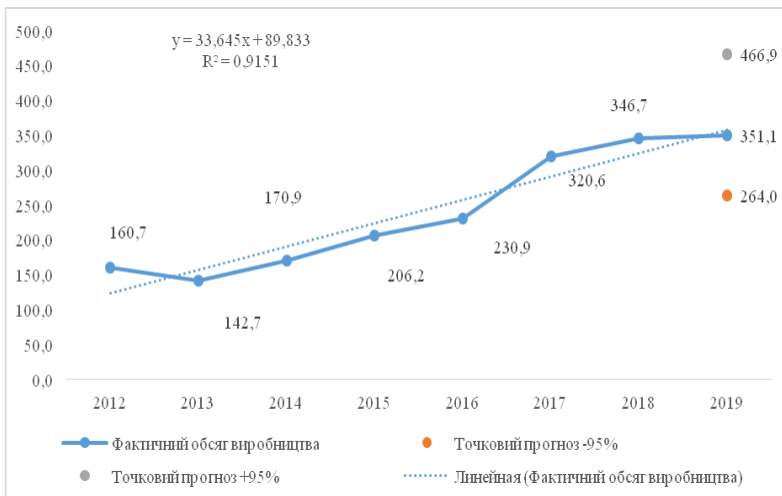

Рис. 3 . Довірливий інтервал та прогноз на 2019 рік, млрд. грн (розроблено автором на основі даних таблиці 2, 8)

Таким чином, на рис. 3 можна побачити, що загалом обсяг виробництва має тенденцію до зростання, що у свою чергу перетинається із експертною думкою, яка свідчить про нарощення українськими підприємствами обсягу виробництва за період січень-вересень 2018 році на 4% у порівнянні із аналогічним періодом у 2017 р [12]. Тобто наданий прогноз можна вважати адекватним щодо реалій на ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Теоретико-методологічні аспекти моделювання факторів росту обсягів виробництва на базі виробничої функції Кобба-Дугласа-Тінбергена, що були викладені в основній частині статті підтвердились емпіричними розрахунками. Коли один із факторів не впливає на результати, тобто знаходиться у надлишку. Таким чином, аналіз ринку металургійної продукції, а саме найбільших підприємств в галузі за показниками обсягу виробництва (залежна величина), фонду оплати праці та основного капіталу у вигляді основних засобів виробничого призначення, а також впливу нейтрального науково-технічного прогресу за період 2012-2017 р. р. показав, що фактор К –

основні засоби, було виключено із виробничої функції, оскільки він мав статистичну незначущість. Це свідчить про те, що підприємствам, які виробляють металургійну продукцію, даний чинник практично не впливає на реалізацію продукції підприємств. Галузі на основі ретельного вивчення ринку металургійної продукції слід запропонувати один із таких заходів:

1) скоротити основні виробничі засоби шляхом ліквідації зайвого або незадіяного обладнання; 2) збільшити фонд оплати праці шляхом прийняття на роботу нових працівників.

Прогнозування обсягу виробництва металургійної продукції на 2019 рік на основі виробничої функції дало змогу зрозуміти вектор направленості ринку та з імовірністю в 95% може попасти у довірливий інтервал від 264,01 до 466,94 млрд. грн. Такі прогнозні значення дають можливість підприємства у галузі планувати необхідні розміри виробництва та задіяння виробничого потенціалу на плановий рік, оскільки фактором U виступав чистий дохід від реалізації, то можна стверджувати, що такі прогнозні значення можуть свідчати про прогнозований попит на металеву продукцію.

Надані прогнозні показники та виробничу функцію у цілому не можна вважати вичерпними. Для точнішого прогнозування обсягу виробництва або інших показників ринку слід більш глибоко, тобто взяти більший період часу, що дасть змогу більш точно визначити стан ринку у майбутньому. Це буде завданням для подальших досліджень.

Література

1. Янковий В. О. Методологічні проблеми моделювання факторів росту продукції підприємства на базі виробничих функцій //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – №. 11. – С. 194-198.

2. Осипов В. І., Добржанський В. О. Нові стратегічні методи управління в умовах виходу вітчизняних підприємств на міжнародний ринок. – 2017.

3. Kim O. O. Aggregated market unit economy model //Efficient economy. – 2018. – №. 1.

4. Артюх М. В., Литвин О. М. Застосування дивідіріального та мультигрального числень в дослідженні економіки сільського господарства України //Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Технічні науки. – 2016.

5. Пандас А. В., Дячук К. С. Аналіз методик прогнозування кон'юнктури будівельного ринку //Young. – 2018. – Т. 55. – №. 3.

6. Буряк Р. І. Дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку продукції птахівництва України //Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2017. – №. 260. – С. 41-53.

7. Олійник Н. М. и др. Аналіз та оцінка кон'юнктури ринку праці в Херсонській області. – 2018.

8. Венгер В. В. Модернізація металургійної галузі України: цілі, напрями та інвестиційна підтримка // Науковий вісник херсонського державного університету. – 2017. – №. 7. – С. 45.

9. Цепенюк М. Оцінювання та прогнозування кон'юнктури ринку: дис. – Тернопіль, ТНЕУ, 2017.

10. Янковий В.О., Мельник Н.В. оптимізація фондоозброєності на підприємствах харчової промисловості на основі виробничих функцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.gsjp.eu/index.php/fie/article/view/128>.

11. SMIDA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua>.

12. Янковий В.О. математический анализ неоклассических производственных функций, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nmetau.edu.ua/file/sbornik_konferentsii-2017.pdf#page=102

1. Yankovyy V. O. Metodolohichni problemy modelyuvannya faktoriv rostu produktsiyi pidpryyemstva na bazi vyrobnychkykh funktsiy //Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2017. – #. 11. – S. 194-198.

2. Osypov V. I., Dobrzhans'kyu V. O. Novi stratehichni metody upravlinnya v umovakh vykhodu vitchyznyanykh pidpryyemstv na mizhnarodnyy rynek. – 2017.

3. Kim O. O. Aggregated market unit economy model //Efficient economy. – 2018. – #. 1.
4. Artyukh M. V., Lytvyn O. M. Zastosuvannya dyvidiral'noho ta mul'tyhral'noho chyslen' v doslidzhenni ekonomiky sil'skoho hospodarstva Ukrainy //Matematychno ta komp'yuterne modelyuvannya. Seriya: Tekhnichni nauky. – 2016.
5. Pandas A. V., Dyachuk K. S. Analiz metodyk prohnozuvannya kon'yunktury budivel'noho rynku //Young. – 2018. – T. 55. – #. 3.
6. Buryak R. I. Doslidzhennya ta prohnozuvannya kon'yunktury rynku produktsiyi ptakhivnytstva Ukrainy //Naukovyy visnyk NUBiP Ukrainy. Seriya: Ekonomika, ahraryy menedzhment, biznes. – 2017. – #. 260. – S. 41-53.
7. Oliynyk N. M. y dr. Analiz ta otsinka kon'yunktury rynku pratsi v Khersons'kiy oblasti. – 2018.
8. Venher V. V. Modernizatsiya metalurhiynoyi haluzi Ukrainy: tsili, napryamy ta investytsiyna pidtrymka // Naukovyy visnyk khersons'koho derzhavnoho universytetu. – 2017. – #. 7. – S. 45.
9. Tsepenyuk M. Otsinyuvannya ta prohnozuvannya kon'yunktury rynku: dys. – Ternopil', TNEU, 2017.
10. Yankovyy V.O., Mel'nyk N.V. optymizatsiya fondoozbroyenosti na pidpryyemstvakh kharchovoyi promyslovosti na osnovi vyrobnychykh funktsiy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://journals.gsjp.eu/index.php/fie/article/view/128>.
11. SMIDA [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://smida.gov.ua>.
12. Yankovyy V.O. matematycheskyy analiz neoklasycheskykh proyzvodstvennykh funktsiy, [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://nmetau.edu.ua/file/sbornik_konferentsii-2017.pdf#page=102

24.05.2018

УДК 336.7

JEL Classification: C530

Никитченко Александр, Обнявко Александр, Сырчин Александр

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье обосновывается возможность и необходимость прогнозирования социально-экономических событий и явлений – банк в своей деятельности неизбежно сталкивается с подвижностью или неопределенностью внешней среды. Подвижность (изменчивость, нестабильность) маркетинговой среды в экономике объясняется, в первую очередь, высокой насыщенностью потребительского рынка, его разнообразным, быстро изменяющимся характером, нестабильностью социальной, политической и правовой сферы. В этих условиях для принятия решений в коммерческом банке нужно опираться на постоянное обновление данных о внешней среде, т.е. осуществлять их анализ и прогноз. Прогнозирование как метод снижения рисков, вызванных неопределенностью, позволяет узнать наиболее вероятное состояние внешней маркетинговой среды в будущем. В статье предлагается теоретико-методический подход к прогнозированию различных маркетинговых показателей, которые отражают внешние и внутренние причины, влияющие на управление деятельностью банка.

Ключевые слова: банк, банковская деятельность, рынок банковских услуг, маркетинг рынка, моделирование маркетинговых показателей, прогнозирование маркетинговых показателей.

Нікітченко Олександр, Обнявко Олександр, Сырчин Олександр

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ПОКАЗНИКІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовується можливість і необхідність прогнозування соціально-економічних подій і явищ – банк у

своїй діяльності неминуче стикається з рухливістю або невизначеністю зовнішнього середовища. Рухливість (мінливість, нестабільність) маркетингового середовища в економіці пояснюється, в першу чергу, високою насиченістю споживчого ринку, його різноманітним, швидко змінюваним характером, нестабільністю соціальної, політичної і правової сфери. У цих умовах для прийняття рішень в комерційному банку потрібно спиратися на постійне оновлення даних про зовнішнє середовище, тобто здійснювати їх аналіз і прогноз. Прогнозування як метод зниження ризиків, що викликані невизначеністю, дозволяє дізнатися найбільш ймовірний стан зовнішнього маркетингового середовища в майбутньому. У статті пропонується теоретико-методичний підхід до прогнозування різних маркетингових показників, які відображають зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на управління діяльністю банку.

Ключові слова: банк, банківська діяльність, ринок банківських послуг, маркетинг ринку, моделювання маркетингових показників, прогнозування маркетингових показників.

Nikitchenko Oleksandr, Obnavko Oleksandr, Sychyn Oleksandr

METHODICAL PECULIARITIES FOR FORECASTING MARKETING INDICATORS OF BANKING ACTIVITIES

The article substantiates the possibility and necessity of forecasting socio-economic events and phenomena - the bank inevitably faces the mobility or uncertainty of the environment in its activity. The mobility (variability, instability) of the marketing environment in the economy is explained, first of all, by the high saturation of the consumer market, its diverse, rapidly changing nature, the instability of the social, political and legal sphere. In these conditions, for making decisions in a commercial bank, one must rely on the constant updating of data on the external environment, i.e. their analysis and forecast. Forecasting as a method of reducing the risks caused by uncertainty, allows you to find out the most likely state of the external marketing environment in the future. The article proposes a theoretical and methodical approach to forecasting

various marketing indicators that reflect the external and internal causes that affect the management of the bank's activities.

Keywords: bank, banking, market of banking services, marketing of the market, modeling of marketing indicators, forecasting of marketing indicators.

Постановка проблемы. В научной и практической литературе, посвященной изучению будущего, понятие «прогнозирование» рассматривается как одна из форм предвидения. Предвидение – это опережающее отображение действительности, основанное на познании законов природы и общества. В зависимости от целей исследования будущего и области использования полученных результатов могут быть выделены две формы предвидения: гипотеза и прогноз.

Гипотезой называют научное предвидение на теоретическом уровне. Прогноз – это вероятностное научно обоснованное суждение о практически возможных состояниях объекта и (или) об альтернативных путях и сроках достижения объектом этих состояний. Прогноз характеризует будущее с качественной и с количественной стороны. Он выражает предвидение на уровне конкретно-прикладной теории и отличается от гипотезы большей определенностью и достоверностью, но в основе прогноза лежит гипотеза.

Прогнозирование как метод снижения рисков, вызванных неопределенностью, позволяет узнать наиболее вероятное состояние внешней маркетинговой среды банка в будущем (политической, научно-технической, финансовой, экологической, социальной и т.п.).

Анализ последних исследований и публикаций. Как объект исследования прогнозирование социально-экономических процессов привлекало и привлекает внимание множества исследователей. Среди большого количества проведенных исследований стоит выделить наиболее значимые работы следующих авторов: Андерсон Т. приводит результаты фундаментальных исследований в области статистического анализа временных рядов [1]; Вальравен К. [2] и Грюнинг Х. [3] публикуют результаты теоретико-прикладных исследований в области оценки банковских рисков; Доугерти К. приводит фундаментальные подходы в области моделирования и

прогнозирования экономики [4]; в работе Коваленко В.В. предложены примеры использования маркетинговых показателей банковских учреждений страны на основе теоретических подходов [5]; Фрост Стивен М. [6] и Синки Дж. [7] публикуют результаты теоретико-прикладных исследований в области управления банковской деятельностью.

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. Необходимости и возможности прогнозирования социально-экономических событий и явлений в целом уделяется достаточно большое внимание исследователей. Подвижность (изменчивость, нестабильность) среды в экономике объясняется, в первую очередь, высокой насыщенностью потребительского рынка, его разнообразным, быстро изменяющимся характером, нестабильностью социальной, политической и правовой сферы.

Банк в своей деятельности также неизбежно сталкивается с подвижностью или неопределенностью внешней среды. Предоставление банковских услуг в условиях насыщенного рынка означает, что банк не обладает достаточно полными данными о своем настоящем и будущем, он не в состоянии предугадать все изменения, которые могут произойти во внешней среде. В этих условиях для принятия решений в коммерческом банке нужно опираться на постоянное обновление данных о внешней среде, т.е. осуществлять анализ и прогноз маркетинговых показателей. Вопросам прогнозирования маркетинговых показателей для специфичных условий банковской деятельности уделяется значительно меньше внимание исследователей, что и предопределяет постановку задачи данной статьи.

Постановка задачи. Целью данной статьи является обоснование теоретико-методических подходов к прогнозированию различных маркетинговых показателей, которые отражают внешние и внутренние причины, влияющие на управление деятельностью банка.

Изложение основного материала исследования. С точки зрения цели прогнозирования различают три вида прогнозов: поисковые, нормативные и комплексные прогнозы.

Прогнозирование должно отвечать на два вопроса:

- 1) что вероятнее всего ожидать в будущем?
- 2) каким образом нужно изменить условия, чтобы достичь заданного, конечного состояния прогнозируемого объекта?

Прогнозы, отвечающие на вопросы первого типа, называются поисковыми, второго типа – нормативными. Перед поисковым прогнозом ставится задача определения перспектив, возможных состояний развития объекта прогнозирования в будущем и вероятностей их достижения. Нормативный прогноз определяет пути и способы достижения тех или иных альтернатив, рассматривая сами альтернативы как заданные. Комплексный прогноз сочетает в себе поисковый и нормативный прогнозы.

Рассмотрим пример подготовки банком решения об объеме нового кредитования на будущий год. В первую очередь, руководство банка будет интересоваться ответами на такие вопросы:

- 1) какой запрос есть у нынешних клиентов на объем текущего кредитования?
- 2) какой объем кредитования у нынешних клиентов не удовлетворен банком?
- 3) по какой ставке процента клиенты готовы брать новые кредиты?
- 4) какой объем кредитов готовы брать новые клиенты банка, по какой ставке процента?

Ответить на эти вопросы – задача поискового прогнозирования. Определив наиболее вероятные альтернативные варианты новых объемов кредитования, руководство банка должно выяснить, каких затрат потребует реализация каждой альтернативы. Ответы на эти вопросы дает нормативный прогноз – прогноз об объеме роста ресурсной базы и цене ресурсов. Комплексный прогноз будет учитывать характеристики возможной будущей динамики параметров кредитования и реальные возможности банка по их достижению (будущие параметры объема капитала и депозитов, доходов и расходов и т.п.).

Существует определенная зависимость между глобальностью объекта прогнозирования и дальностью разрабатываемого прогноза. Чем крупнее объект, тем более инертен он в своем развитии, тем медленнее накапливаются и проявляются в нем изменения, но тем серьезнее они по возможным последствиям. Поэтому необходимо заблаговременно предвидеть вероятные тенденции его динамики на длительную перспективу.

Управление локальными объектами (банками) более изменчиво и сталкивается с проблемой оперативного получения информации о ближайших перспективах (изменение спроса и цен на фондовом, товарном и валютном рынках, перспективы достижения намеченных ориентиров в предпринимательской деятельности и т.п.), т.е. банкам требуются краткосрочные и среднесрочные прогнозы. Подобная логика лежит в основе взаимозависимости между глобальностью объектов прогнозирования и точностью прогнозных характеристик, между точностью прогнозных характеристик и дальностью прогнозирования. Чем больше объект прогнозирования, тем более долгосрочным будет прогноз, но точность прогноза понижается с течением времени. Чем меньше объект прогнозирования, тем более краткосрочным будет прогноз, но его точность в ближайшее время будет достаточно высокой.

Выбор метода прогнозирования для временного ряда определяется типом моделей динамики данных. Выделяют четыре основных типа моделей динамики данных:

1. Горизонтальную модель используют, если наблюдения колеблются относительно постоянного уровня или среднего значения, в этом случае временной ряд называют стационарным. Внешние воздействия относительно постоянны. Прогнозирование включает использование его предыстории для оценки среднего значения, которое и становится прогнозным. Для оценки будущей динамики могут быть использованы методы наивного прогнозирования: простого среднего, скользящего среднего и т.п.

2. Трендовая модель применяется, если значения временного ряда возрастают или убывают в течение некоторого, достаточно большого промежутка времени. Методы прогнозирования должны дать возможность выявить закономерность и рассчитать параметры средней теоретической линии развития объекта. Эта задача может быть решена методами прогнозной экстраполяции и для оценки одного будущего значения используют модели, рассчитанные на основе метода наименьших квадратов (МНК).

3. Сезонная модель используется, если на данные наблюдений влияют не только общие закономерности развития, но и сезонные факторы с четким временным интервалом

проявления (например, сезонность выпуска продукции сельским хозяйством). В прогнозировании могут быть использованы модели экстраполяции с аддитивной и мультипликативной компонентой.

4. Циклическая модель применяется, если данные характеризуются подъемами и спадами. Циклическая компонента обычно имеет причиной общие закономерности экономического развития (жизненный цикл товара, деловой цикл, бизнес-цикл). Методы прогнозирования – классическое разложение временных рядов на отдельные компоненты, экономические индикаторы; эконометрические модели; многомерная регрессия и т.д.

В основе прогнозирования лежат три взаимодополняющих источника информации о будущем:

- оценка перспектив развития или будущего состояния прогнозируемого экономического явления на основе опыта и интуиции («видение будущего» как элемент искусства предвидения);

- условное продолжение в будущее (экстраполяция) тенденций, развитие которых в прошлом и настоящем экономического явления достаточно хорошо известны (элемент науки прогнозирования);

- модель будущего состояния того или иного явления, процесса, построенная сообразно ожидаемым или желательным изменениям ряда условий, перспективы развития которых достаточно хорошо известны (сочетание искусства предвидения и науки прогнозирования).

В соответствии с тремя источниками информации о будущем существуют три дополняющих друг друга способа разработки прогнозов:

- анкетирование или опрос населения, экспертов с целью упорядочить субъективные оценки прогнозного характера;

- экстраполирование и интерполирование (выявление промежуточного значения между двумя известными моментами процесса) – построение динамических рядов развития показателей на протяжении периодов основания прогноза в прошлом и упреждения прогноза в будущем (ретроспекции и проспекции прогнозных разработок);

- моделирование – построение поисковых и нормативных моделей с учетом вероятного или желательного изменения прогнозируемого явления на период упреждения прогноза по имеющимся прямым или косвенным данным о масштабах и направлении изменений. Наиболее эффективная прогнозная модель – система уравнений. Однако имеют значение все возможные виды моделей в широком смысле этого термина: сценарии, имитации, графы, матрицы, подборки показателей, графические изображения.

Опыт показывает, что ни один из названных способов (и тем более методов), взятый сам по себе, не может обеспечить значительную степень достоверности, точности, дальности прогноза. Зато в определенных сочетаниях они оказываются в высокой степени эффективными. Приведенное разделение способов прогнозирования условно, потому что на практике эти способы взаимно перекрещиваются и дополняют друг друга. Прогнозная оценка обязательно включает в себя элементы экстраполяции и моделирования. Процесс экстраполяции невозможен без элементов оценки и моделирования. Моделирование подразумевает предварительную оценку и экстраполирование.

Среди множества подходов на практике достаточно распространено использование методов «наивного прогнозирования», которые основаны на предположении, что предыдущие значения ряда динамики лучше всего предсказывают будущее. Эта группа объединяет простейшие методы прогнозирования, которые могут быть использованы при недостатке информации и времени на разработку прогноза. Прогноз, полученный данными методами, не будет отличаться высокой точностью, но будет давать некоторое представление о возможном значении исследуемого параметра в будущем. На практике предлагается несколько вариантов методов наивного прогнозирования.

1. Прогноз без изменений, где прогнозное значение принимается равным предыдущему фактическому значению:

$$Y_{n+1} = Y_n , \quad (1)$$

где Y_{n+1} – прогнозное значение в момент времени $n+1$;
 Y_n – фактическое значение в момент времени n .

2. Прогноз на основе простых средних величин, где прогнозное значение рассчитывается на основе обобщенных средних характеристик временного ряда в ретроспективном периоде. Эти характеристики представляют собой выражение динамики за весь период одним средним числом. Средний уровень ряда показывает, какая средняя величина уровня характерна для всего анализируемого периода. К его расчету прибегают для рядов, состояние или изменение которых стабильно в течение большого периода времени, и рядов с уровнями, колеблющимися в короткие промежутки времени. В общем виде:

$$Y_{n+p} = \bar{Y}_n \quad , \quad (2)$$

где Y_{n+p} – прогнозное значение в момент времени $n+p$;
 $\bar{Y}_n$ – среднее из фактических значений в период времени от 1 до n :

$$\bar{Y}_n = \frac{\sum_{i=1}^n Y_i}{n} \quad , \quad (3)$$

где p – период прогнозирования.

Этот вариант оценки будущего рекомендуется использовать, если в предыдущие периоды времени не происходило существенных изменений исследуемой характеристики или если изменения носили разнонаправленный характер и взаимно погашались.

3. Прогноз на основе среднего прироста можно получить, учитывая последние абсолютные или относительные изменения показателей. Он применяется, если значения фактических величин изменяются во времени равномерно (средний абсолютный прирост) или равноускоренно (средний относительный прирост).

Средний абсолютный прирост ряда показывает скорость развития явления и рассчитывается по формуле:

$$\bar{\Delta} = \frac{Y_n - Y_1}{n - 1} \quad . \quad (4)$$

Тогда прогноз на p периодов / моментов времени вперед рассчитывается по формуле:

$$Y_{n+p} = Y_n + p \times \bar{\Delta} . \quad (5)$$

Средний темп роста может быть рассчитан по формуле средней геометрической, при сравнении последнего показателя временного ряда с первым:

$$\bar{T} = \sqrt[n-1]{\frac{Y_n}{Y_1}} . \quad (6)$$

Тогда прогноз на p периодов / моментов времени вперед рассчитывается по формуле:

$$Y_{n+p} = Y_n \times \bar{T}^p . \quad (7)$$

Следует учесть, что средние показатели изменений можно использовать только для равномерно меняющихся явлений.

4. Прогноз на основе скользящей средней строится с учетом не всех наблюдений, а с учетом определенного количества последних наблюдений. Как только новое наблюдение становится доступным, оно включается в расчетную формулу, а наиболее старое исключается. Скользящее среднее порядка g – это среднее значение g (принимает выбранное исследователем значения 3, 4, 5 и т.п.) последовательных значений ряда динамики. Прогнозом на следующий период принимается скользящее среднее за предыдущий период:

$$Y_{n+1} = \frac{[(Y)_n + Y_{n-1} \dots + Y_{n-g}]}{g} . \quad (8)$$

Тогда прогноз на p периодов / моментов времени вперед рассчитывается по формуле:

$$Y_{n+p} = \frac{[(Y)_{n+p-1} + Y_{n+p-2} \dots + Y_{n+p-g}]}{g} . \quad (9)$$

Метод простого скользящего среднего может быть применен к стабильным данным с незначительными колебаниями.

5. Прогноз на основе автокорреляционной модели. В экономике существует довольно большая группа процессов и явлений, в развитии которых действует инерция, т.е. причина на тот или иной временной интервал отстает от следствия.

Временным лагом (τ) принято называть промежуток времени, по истечении которого изменение показателей одного временного ряда оказывает влияние на последующие показатели этого ряда динамики или на последующие показатели другого ряда динамики.

Корреляционно-регрессионная зависимость с учетом временного лага называется автокорреляционной моделью, в которой лаговое соотношение связывает значение одного и того же показателя в разные моменты времени, и может быть описана следующим уравнением:

$$Y_n = a_0 + a_1 \times Y_{n-1} + \dots + a_k \times Y_{n-\tau} + e . \quad (10)$$

Следует отметить, что автокорреляционная модель является более сложным аналогом скользящей средней. Тогда точечный прогноз на p периодов вперед получаем по формуле:

$$Y_{n+p} = a_0 + a_1 \times Y_{n-1+p} + \dots + a_k \times Y_{n-\tau+p} + e . \quad (11)$$

6. Прогнозирование на основе трендовых и регрессионных моделей. Если в ходе исследования определено, что временной ряд (Y) имеет тенденцию (тренд или траекторию основного движения $\bar{Y}$ и случайную компоненту e), то для нахождения параметров функции тренда решаются определенные системы нормальных

уравнений, основанные на МНК. Иными словами, модель тренда – это упрощенная регрессионная модель и к ней применимы все правила создания регрессионной модели. Таким образом, тренд – это средняя линия движения прогнозируемой характеристики Y , параметры которой рассчитываются с помощью МНК. Случайная компонента характеризует случайные отклонения фактических показателей динамики объекта от средней линии (e). Общая формула модели тренда:

$$Y = \widehat{Y} + e = f(t) + e . \quad (12)$$

Данная формула подразумевает, что форма связи между зависимой переменной и фактором времени может иметь вид ряда математических функций.

Формула линейной формы связи или линейной модели тренда:

$$Y_i = \widehat{Y}_i + e = f(t) + e = a_0 + a_1 \times t + e , \quad (13)$$

где $Y_i, i = \overline{1;n}$ – фактические значения зависимой переменной.

$\widehat{Y}_i, i = \overline{1;n}$ – расчетные значения (тренд) зависимой переменной.

$t, i = \overline{1;n}$ – фактические значения фактора времени.

$a_j, j = \overline{0;k}$ – расчетные значения (статистики) параметров влияния (связи) при факторе времени на зависимую переменную.

$e = Y - \widehat{Y}$ – случайные отклонения или ошибки модели.

Коэффициент регрессии определяет направление развития исследуемого временного ряда: если $a_1 > 0$, то показатели временного ряда равномерно возрастают, если $a_1 < 0$, то показатели временного ряда равномерно убывают, если $a_1 = 0$, то показатели временного ряда неизменны во времени (тенденция отсутствует). Иными словами,

a_1 показывает средний абсолютный прирост ряда динамики за выбранный период времени (месяц, квартал, год и т.д.).

Экстраполяция или прогноз на основе тренда получают путем подстановки будущих значений фактора времени. Тогда точечный прогноз на p периодов вперед получаем по формуле:

$$Y_{n+p} = a_0 + a_1 \times (t + p) \quad (14)$$

Например, для построения модели тренда использованы данные за 10 лет (фактор времени принимает значения от 1 до 10). Тогда прогноз на один год получают подстановкой в уравнение тренда числа 11.

Равноускоренное (равнозамедленное) развитие, под которым понимают экономический рост с постоянными темпами прироста. Данный тип динамики может быть описан функцией параболы второго порядка или степенной функцией. Уравнение параболической функции имеет следующий вид:

$$Y = a_0 + a_1 \times t + a_2 \times t^2 + e \quad (15)$$

где a_2 – постоянное изменение интенсивности развития (в единицу времени).

Если $a_2 > 0$, то для процесса характерно ускорение динамики, если $a_2 < 0$, то замедление динамики. При этом параметр a_1 может принимать положительные или отрицательные значения.

Тогда точечный прогноз на p периодов вперед получаем по формуле:

$$Y_{n+p} = a_0 + a_1 \times (t + p) + a_2 \times (t + p)^2 \quad (16)$$

Уравнение степенной функции имеет следующий вид:

$$Y = a_0 \times t^{a_1} + e \quad (17)$$

где a_1 – постоянное изменение интенсивности развития (в единицу времени).

Если $a_1 > 0$, то для процесса характерно ускорение динамики, если $a_1 < 0$, то – замедление динамики.

Тогда точечный прогноз на P периодов вперед получаем по формуле:

$$Y_{n+p} = a_0 \times (t + p)^{a_1} . \quad (18)$$

Форма тренда может приобретать вид иной функции из большого перечня функций известных в математике (экспоненциальная, логическая, гиперболическая, колебательная или иная функция). Выбор функции, применяемой для описания ряда динамики, зависит от типа динамики процесса. Как правило, выбор формы тренда осуществляется с помощью анализа графика динамики объекта прогнозирования. Наиболее распространенный способ выбора тренда – перебор различных функций и выбор наилучшей, исходя из значения коэффициента / индекса детерминации (чем он больше, тем точнее уравнение тренда для последующего прогнозирования).

Применяя данный метод, следует избегать формальной экстраполяции. Формальная экстраполяция, основываясь исключительно на выявленных количественных зависимостях, предполагает сохранение в будущем тенденции развития объекта, выявленной в прошлом. Метод формальной экстраполяции не дает точных результатов, а при долгосрочном и дальнесрочном прогнозировании может привести к ошибочным и абсурдным результатам. Прогнозная экстраполяция увязывает данные о динамике объекта прогнозирования с анализом логики его развития. Следует помнить, что экстраполяция может дать достоверный прогноз только в условиях устойчивой основной тенденции развития изучаемой характеристики.

Следует отметить, что тренд – это модель типа «черный ящик», где не известны причины, которые вызывают изменения результативного показателя. Иными словами, тренд – это модель для описания, а не причинно-следственного объяснения динамики результативного показателя. Для отражения причинно-следственных связей используют регрессионные модели и прогнозы на их основе.

Более сложным методом моделирования является построение модели множественной регрессии:

$$Y = \hat{Y} + e = a_0 + a_1 \times X_1 + \dots + a_k \times X_k + e \quad (19)$$

Использование данного уравнения для прогнозирования значений зависимого показателя предполагает получение прогнозных значений каждого из независимых факторов. Эти прогнозных значения получают в результате использования экспертных оценок будущего (эксперт или эксперты полагают, что в будущем независимый показатель примет определенное количественное значение), путем использования «наивных моделей прогнозирования» либо путем построения моделей трендов и получения точечного прогноза на P периодов вперед по формуле:

$$X = \hat{X} + e = f(t) + e \quad (20)$$

$$X_{n+p} = f(t+p) \quad (21)$$

Тогда точечный прогноз зависимого показателя модели множественной регрессии на P периодов вперед получаем по формуле:

$$Y_{n+p} = a_0 + a_1 \times X_{1;n+p} + \dots + a_k \times X_{k;n+p} \quad (22)$$

Следует отметить, что достаточно часто построение прогнозных моделей сочетает в себе черты структурной модели и модели типа «черный ящик». Тогда в уравнение множественной регрессии вводится фактор времени:

$$Y = \hat{Y} + e = a_0 + a_1 \times X_1 + \dots + a_k \times X_k + a_{k+1} \times t + e \quad (23).$$

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, использование различных методик прогнозирования маркетинговых показателей существенно расширяет инструментарий управления деятельностью банка. Предлагаемые методики прогнозирования маркетинговых

показателей можно использовать в практической деятельности банка.

В то же время, прогнозирование на основе математико-статистических моделей имеет свои ограничения:

- все формальные процедуры прогнозирования предусматривают перенос прошлого опыта в неопределенное будущее. Иными словами, все они базируются на предположении, что условия, породившие ранее полученные данные, будут действовать и в будущем (экстраполяция). Различие между прошлым и будущим в формализованных прогнозных моделях состоит только в количественном изменении ранее выявленных условий или причинных факторов.

- верификация прогнозов имеет существенные особенности, отличающие ее от верификации данных анализа (диагноза, оценки). В отношении прогноза абсолютная верификация возможна только после перехода периода упреждения из будущего в прошлое. Но задолго до этого можно и нужно перепроверять полученные прогнозы. Например, прогноз на 10 лет можно заново рассчитать через год и сравнить полученные и прошлые результаты прогноза для его корректировки.

- даже предварительное знакомство с современным инструментарием прогнозирования показывает, что прогнозы отнюдь не универсальны и не всеильны, что они не в состоянии полностью подменить собой более широкое понятие предвидения. Особенности способов разработки прогноза накладывают принципиальные ограничения на возможности прогнозирования как в диапазоне времени (период упреждения в социально-экономических прогнозах на практике ограничен, как правило, ближайшими десятилетиями), так и в диапазоне объектов исследования (не все явления поддаются прогнозным оценкам). Эти ограничения надо учитывать при уточнении заданий на разработку прогнозов.

Литература

1. Андерсон Т. Статистический анализ временных рядов. – М.: Мир, 1976. – 755 с.

2. Вальравен К. Управление рисками в коммерческом банке / [пер. с англ.]. – Вашингтон: Институт экономического развития мирового банка, 1997. – 303 с.

3. Грюнинг Х. Анализ банковских рисков / [пер. с англ.]. – М.: Издательство «Весь мир», 2007. – 304 с.

4. Доугерти К. Введение в эконометрику. – М.: Инфра-М, 2001. – 402 с.

5. Діяльність банків у забезпеченні сталого розвитку фінансового ринку України: монографія / За ред. В. В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014. – 358 с.

6. Фрост Стивен М. Настольная книга банковского аналитика. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2006. – 672 с.

7. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.

1. Anderson T. Statysticheskyy analiz vremennykh ryadov. – М.: Мир, 1976. – 755 с.

2. Val'raven K. Upravlenye ryskamy v kommercheskom banke / [per. s anhl.]. – Vashynhton: Ynstitut ekonomycheskoho razvytyya myrovoho banka, 1997. – 303 s.

3. Hryunynh Kh. Analyz bankovskykh ryskov / [per. s anhl.]. – М.: Yzdatel'stvo «Ves' myr», 2007. – 304 s.

4. Douherty K. Vvedenye v ekonometryku. – М.: Ynfra-M, 2001. – 402 s.

5. Diyal'nist' bankiv u zabezpechenni staloho rozvytku finansovoho rynku Ukrayiny: monohrafiya / Za red. V. V. Kovalenko. – Odesa: Vydavnytstvo «Atlant», 2014. – 358 s.

6. Frost Styven M. Nastol'naya knyha bankovskoho analytyka. – Dnepropetrovsk: Balans Byznes Buks, 2006. – 672 с.

7. Synky Dzh. Fynansovyы menedzhment v kommercheskom banke y v yndustryy fynansovykh usluh / [per. s anhl.]. – М.: Al'pyna Byznes Buks, 2007. – 1018 с.

28.05.2018

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто та проаналізовано різні дефініції терміну «стратегія», які існують у вітчизняній та зарубіжній літературі та на їх основі надано визначення терміну. Також розглянуто термін «розвиток» з позиції трьох основних підходів. Досліджено погляди різних науковців до поняття «стратегія розвитку підприємства». Розглянуто стратегії скорочення з позиції розуміння сутності розвитку як такого та доведено їх непричетність до групи стратегій розвитку. Запропоновано визначення стратегії розвитку підприємства. Систематизовано сучасні праці вчених з класифікацій стратегії розвитку. Розглянуто ознаки стратегії розвитку та принципи її формування. Надана та проаналізована схема етапів формування стратегії розвитку. Результати, отримані в процесі дослідження можуть стати теоретичною основою для проведення майбутніх наукових досліджень, пов'язаних з визначенням, формуванням та розробкою стратегії розвитку підприємства.

Ключові слова: стратегія, розвиток, підприємство, стратегія розвитку, стратегія скорочення, принципи, етапи

Плотникова Анна, Янковой Владимир

ОСОБЕННОСТИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены и проанализированы различные дефиниции термина «стратегия», которые существуют в отечественной и зарубежной литературе и на их основе дано определение термина. Также рассмотрено понятие «развитие» с позиции трех основных подходов. Исследованы взгляды различных ученых к понятию «стратегия развития предприятия». Рассмотрены стратегии сокращения с позиции понимания сущности развития как такового и доказана их непричастность к

группе стратегий развития. Предложено определение стратегии развития предприятия. Систематизированы современные труды ученых по классификации стратегии развития. Рассмотрены признаки стратегии и принципы ее формирования. Предоставлена и проанализирована схема этапов формирования стратегии развития. Результаты, полученные в процессе исследования могут стать теоретической основой для будущих научных исследований, связанных с определением, формированием и разработкой стратегии развития предприятия.

Ключевые слова: стратегия, развитие, предприятие, стратегия развития, стратегия сокращения, принципы, этапы

Plotnikova Anna, Yankovyi Volodymyr

PARTICULAR QUALITIES OF DEVELOPMENT STRATEGY OF THE ENTERPRISE

The article examined and analyzed various definitions of the term "strategy" that exist in domestic and foreign literature, and the definition of the term was provided on the basis of them. Also, the term "development" from the standpoint of three main approaches is considered. The views of different scholars on the concept of "strategy of enterprise development" are researched. The strategies of reduction from the point of view of understanding the essence of development as such are considered and their non-involvement in the group of development strategies is proved. The definition of the strategy of enterprise development is proposed. The modern works of scientists from the classification of development strategy are systematized. Features of development strategy and principles of its formation are considered. The scheme of stages of formation of development strategy is provided and analyzed. The results obtained during the research can become the theoretical basis for future research related to the definition, formation and development of enterprise development strategy.

Keywords: strategy, development, company, development strategy, reduction strategy, principles, stages

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки вітчизняні підприємства все частіше стикаються з проблемою

вибору пріоритетних напрямків діяльності. Ті підприємства, що на сьогоднішній день ведуть активну фінансово-господарську діяльність повинні постійно підтримувати своє становище на ринку. В свою чергу, значна кількість підприємств все переживає певні проблеми з їх функціонуванням. Це може бути пов'язано зі зростанням конкуренції, нестабільністю зовнішнього середовища тощо. Без подальшого розвитку та зміни курсу на ефективну діяльність ці підприємства просто не зможуть існувати у жорстких умовах ринку.

Вирішення зазначених проблем можливе тільки з чітко та грамотно сформуваною стратегією подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні теоретичні аспекти стратегії та стратегічного управління підприємством розглядали в своїх працях багато зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема: І. Ансофф, М. Портер, А.А. Томпсон, А.Дж. Стрікланд, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, А. Наливайко, Л.С. Шеховцева, О.С. Віханский, Н.В. Куденко, І.А. Бланк. В області теорії розвитку свій вклад внесли Л.Г. Мельник, Ю.І. Матішак. Проблематику формування стратегії розвитку на підприємствах торкалися у своїх дослідженнях значна кількість вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких можна зазначити: А.А. Дорошука, В.А. Рульєва, С.О. Гуткевич, А.Т. Зуб, І.В. Тюха, М.В. Хацер.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на потужний науковий доробок вітчизняних та зарубіжних авторів у галузі стратегічного менеджменту та наявність різноманітних дефініцій поняття "стратегія", залишається неконкретизованим поняття «стратегія розвитку підприємства». Тому виникає необхідність проаналізувати та систематизувати існуючі праці та надати чітке трактування стратегії розвитку, а також визначити притаманні їй особливості.

Мета статті – надання пояснення сутності стратегії розвитку підприємства шляхом розгляду та детального аналізу підходів до понять «стратегія» та «розвиток», визначення її місця у системі стратегій, а також представлення особливостей її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим кроком слід визначитись з трактуванням самого терміну "стратегія розвитку підприємства», а також визначити її місце у системі стратегій підприємства.

Доцільно окремо розглянути поняття «стратегія» та «розвиток підприємства» для більш правильного та точного тлумачення досліджуваного терміну.

Існує велика кількість підходів до визначення першого базового терміну, серед яких:

1) стратегія як встановлення основної довгострокової цілі, на досягнення якої підприємство направляє свої ресурси, а також використовує ринкові можливості та власний потенціал (А.Д. Чандлер, К.Р. Ендрюс);

2) стратегія як набір правил для прийняття рішень (І. Ансофф);

3) стратегія як модель або певна програма дій (М. Портер);

4) стратегія як детальний всебічний комплексний план, призначений для реалізації місії підприємства, досягнення поставлених цілей (А. Стрікланд, А. Томпсон, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі);

5) стратегія як певна система установок і заходів (Н.В. Шеховцева [6]);

6) стратегія як визначений напрямок або набір напрямків розвитку організації (О.С. Віханський, А. Наливайко);

7) стратегія як координуючий, об'єднуючий фактор між цілями та ресурсами підприємства (Н.В. Куденко);

8) стратегія як система довгострокових цілей (І.А. Бланк).

Проаналізувавши дефініції терміну, можна дійти висновку, що стратегія являє собою довготерміновий план з чітко визначеними цілями та напрямками діяльності, для досягнення яких підприємство направляє всі можливі ресурси.

Розглядаючи другий базовий термін, а саме «розвиток», можна відмітити неоднозначність його трактування. Адже поняття «розвиток» зазвичай розглядається в конкретній області до якої воно має відношення. В загальному випадку, розвиток являє собою направлену зміну будь-чого, перехід від одного стану до іншого, певну еволюцію. Основними ж властивостями будь-якого розвитку

виступатимуть незворотність, закономірність, спрямованість, обов'язковий розвиток внутрішніх можливостей [10].

Тому в нашому випадку, доречно розглянути саме «розвиток підприємства», до якого, в свою чергу, спостерігається великий інтерес науковців. Більшість думок з цього приводу можна поділити на три основні групи підходів [11]:

- 1) розвиток як якісні або як кількісні зміни;
- 2) розвиток як кількісні та якісні зміни;
- 3) розвиток як кількісні, якісні та структурні

перетворення.

Розглядати розвиток тільки як якісні або тільки як кількісні зміни, на нашу думку, недоречно. Адже в більшості випадків, якісні зміни протікають одночасно із кількісними та навпаки. Але говорити, що розвиток є тільки сукупністю кількісних та якісних змін теж рано. Кожна з думок має право на існування, але найбільш точним підходом вважатимемо третій, який враховує структурні перетворення.

Поняття «стратегія» і «розвиток» тісно пов'язані між собою. Реалізація стратегії має на меті розвиток, а для розвитку підприємства необхідна реалізація чітко сформованого плану з визначеними цілями та напрямками. Зрозуміло, що сформована та реалізована стратегія забезпечить розвиток підприємства. Але виникає логічне питання – чи кожна стратегія є стратегією розвитку та що собою взагалі являє стратегія розвитку.

Стосовно стратегії розвитку, існують певні протиріччя з приводу того, чи можна вважати стратегією розвитку просто одним з видів стратегій підприємства.

В багатьох літературних джерелах зазначено, що стратегія розвитку є однією з чотирьох базових стратегій підприємства (базові стратегії: розвитку, стабільності, виживання, скорочення) і повинна використовуватись на підприємствах з метою відкриття нових ринків збуту [12]. Тут і виникає перший момент незгоди, тому що стратегія розвитку підприємства може бути реалізована за рахунок різноманітних напрямків, а не тільки за рахунок виходу на нові ринки збуту.

Існують також інші думки з приводу визначення даного типу стратегій. Наприклад, деякі українські науковці (В.А. Рудьєв, С.О. Гуткевич) вважають, що всі стратегії можна

поділити на два види: стратегії функціонування та стратегії розвитку. До першої групи відносяться стратегія лідерства по витратам, диференціація, фокусування тощо, а до другої – росту, обмеженого росту, скорочення тощо [13]. Тобто в даному випадку до стратегії розвитку відносять стратегію росту, яку зазвичай використовують нові підприємства, щоб зайняти свою нішу на ринку та стратегію обмеженого росту, яка використовується на підприємствах, які ставлять цілі на рівні минулих досягнень.

Слід відзначити, що досить часто у зарубіжній та вітчизняній літературі все види стратегій росту, а саме інтенсивного, диверсифікаційного та інтегративного росту, часто відносять саме до стратегії розвитку підприємства [13].

Але чи можна відносити стратегію скорочення до стратегії розвитку, якщо враховувати думку, що розвиток як такий передбачає рух від простого до складного, від нижчого до вищого, від гіршого до кращого.

Стратегія скорочення використовується, якщо перед підприємством стають проблеми типу економічного спаду, загроза банкрутства тощо. В результаті вона передбачає скорочення діяльності організації на певному ринку чи його окремому сегменті, припинення виробництва певного товару чи групи товарів, «збір врожаю» чи ліквідацію підприємства тощо.

Приймаючи до уваги, вищезазначені думки щодо трактування поняття «розвиток», вважатимемо доцільним, що стратегії, направлені на скорочення, ліквідацію, а також стратегії направлені на виживання підприємства в жорстких умовах ринку, не будуть в прямому сенсі відноситись до стратегій розвитку. Стратегія скорочення частини діяльності, певні стратегії виживання можуть бути віднесені до стратегії розвитку в тому випадку, якщо вони не будуть виступати як основні, а мати допоміжний характер. Тобто одночасно з їх реалізацією будуть реалізовані стратегії, які включають чіткий напрямок розвитку діяльності та цілі, які підприємство планує досягти в майбутньому. А розглянута раніше стратегія ліквідації не передбачає розвиток даного підприємства як такий. Тому її відносити до розглядуваної групи недоречно.

Отже, стратегія розвитку підприємства – це генеральна комплексна програма дій, яка враховує те, куди підприємство

хоче рухатись далі, тобто який напрямок розвитку обраний, а також які цілі поставлені та які ресурси потрібні для досягнення цих цілей.

Розглянемо стратегію розвитку підприємства як окрему групу стратегій, що будуть передбачати розвиток у будь-якому проявлені, наприклад, зміни кількісного та/або якісного характеру, структурні перетворення. Тому доречно, що дана група може мати певну класифікацію.

Наприклад, А.Т. Зуб виділяє п'ять груп стратегій розвитку [14, с. 95]:

- направлені на те, щоб залишити все без змін;
- направлені на внутрішнє зростання;
- направлені на зовнішнє зростання;
- направлені на вкладення;
- направлені на вихід на міжнародний ринок

Але більш доцільною серед усіх можливих класифікацій вважатимемо класифікацію запропоновану І. В. Тюхою та І.О. Денисюком. Вони поділили стратегії розвитку на групи, виходячи з притаманних їм ознак. До таких ознак відносяться; достатній рівень науково-технічного прогресу на підприємстві, сприятливий мікро- та макро- клімат, інтенсивний розвиток, спрямованість на досягнення цілей розвитку підприємства [15]. Виходячи з того, що стратегія, прийнята на підприємстві може мати або не мати перелічені ознаки розвитку, логічно поділити їх на ті, що їх мають та ті, що їх не мають. До першої групи будуть відноситися згадані раніше стратегії росту, лідера, фокусування, диференціації, а до другої – скорочення, ліквідації тощо.

Приймаючи до уваги ієрархічність стратегій та визначені ознаки стратегії розвитку, розглянемо класифікацію стратегій «за ступенем відношення до розвитку». Це стратегії першого, другого та третього ступеня відношення до розвитку. До стратегій першого ступеня відноситимуться стратегії, що мають всі ознаки стратегії розвитку, до другої групи – стратегії, що передбачають розвиток на певному етапі, а до третьої – стратегії, що передбачають якісно нові форми [16]. На наш погляд, дана класифікація є дуже правильною, адже вона не спотворює сутність поняття «розвиток», а також чітко дає зрозуміти, що все ж таки стратегія розвитку не є безпосередньо видом стратегії,

а є групою стратегій, що передбачають обрання підприємством власного напрямку розвитку. Це не суперечить з поняттям «стратегія розвитку підприємства», яке було виведено раніше на основі аналізу базових термінів.

Взагалі формування стратегії розвитку підприємства відбувається за загальними правилами формування будь-якої стратегії. Те ж стосується основних елементів кожної стратегії. Але можна виділити певні особливості.

При розробці стратегії розвитку треба користуватися рядом принципів. По-перше, це орієнтація на довгострокові цілі, місію підприємства, тобто орієнтація на кінцевий результат прийнятої стратегії. По-друге, безперервність розробки стратегії, тобто прийняту стратегію треба постійно переглядати та за необхідністю адаптувати до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства [17]. По-третє, багатоваріантність у виборі напрямків розвитку, що пов'язано з динамічністю зовнішнього середовища. І нарешті, комплексний характер розробки стратегії, тобто кожний окремий напрямок розвитку підприємства повинен бути підпорядкований головній меті, за кожним напрямком повинна бути узгодженість щодо стратегічних рішень та необхідних ресурсів підприємства.

Звичайно, що розробка стратегії розвитку підприємства повинна здійснюватися поетапно, але ці етапи мають бути адаптовані саме під дану групу стратегій. Для більшої наочності представимо їх схематично (рис.1).

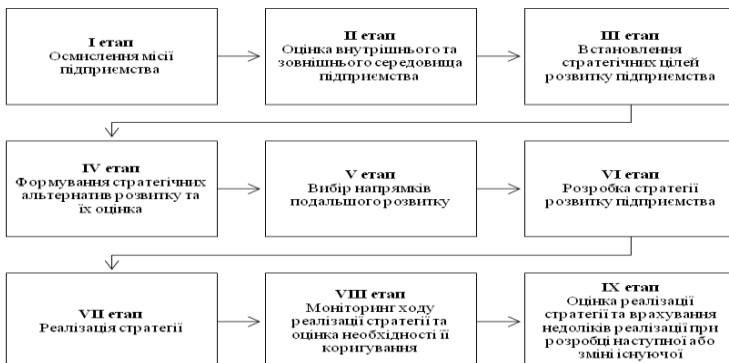

Рис. 1. Етапи формування стратегії розвитку підприємства (складено автором на основі [15-17])

Як бачимо, першим етапом є осмислення місії підприємства, яка є фундаментом будь-якої стратегії. Другим і дуже важливим кроком є оцінка внутрішнього та зовнішнього середовища. Оцінка внутрішнього середовища передбачає аналіз маркетингу, персоналу, фінансів, організації управління та виробництва на підприємстві, а також використання методу SWOT-аналізу, який дозволяє комплексно оцінити сильні та слабкі сторони організації. В свою чергу, оцінка зовнішнього середовища може бути здійснена за допомогою різноманітних підходів, серед яких можна окремо виділити метод PEST-аналізу – інструменту, призначеного для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які впливають на компанію. На третьому етапі встановлюються стратегічні цілі розвитку підприємства, що повинні не суперечити встановленій місії та враховувати отримані результати другого етапу. Далі формуються стратегічні альтернативи розвитку, які детально оцінюються. Після такої оцінки вибираються напрями розвитку та безпосередньо розробляється сама стратегія розвитку. Сьомим етапом є реалізація розробленої стратегії з подальшим моніторингом ходу реалізації та оцінкою необхідності її коригування.

Розуміння особливостей визначення стратегії розвитку з системи стратегій підприємства дозволить чітко окреслити, що є стратегією розвитку, які їй притаманні ознаки, принципи формування, етапи. Це в свою чергу, дасть можливість підприємствам грамотно сформувавши стратегію розвитку з врахуванням всіх можливих аспектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, аналіз дефініцій термінів «стратегія» та «розвиток» та врахування існуючих підходів до їх трактування дозволило сформувавши, що стратегія розвитку підприємства являє собою комплексну програму дій, яка враховує те, куди підприємство хоче рухатись далі, тобто який напрямок розвитку обраний, а також які цілі поставлені та які ресурси потрібні для досягнення цих цілей. Обраний напрямок розвитку повинен підкріплюватись сильним менеджментом на підприємстві для прийняття правильних стратегічних рішень, а також

проведенням якісної оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища.

Також у процесі дослідження було визначено, що будь-яка стратегія, що передбачає розвиток у будь-якому його проявленні (кількісні та/або якісні зміни, структурні перетворення) буде відноситись до стратегії розвитку. Тобто стратегію розвитку можна вважати певною властивістю стратегії, яку підприємство може мати за наявності визначених факторів. Адже не кожна стратегія передбачає розвиток як такий. Саме тому ці поняття треба розмежувати.

Формування стратегії розвитку підприємства відбувається за загальними правилами формування будь-якої стратегії. Особливості можна виділити у принципах побудови, зокрема, багатоваріантність напрямків розвитку та їх підпорядкованість головній місії підприємства. Відмінності можна простежити й у етапах формування стратегії, які мають бути адаптовані саме під розглядувану групу стратегій.

Надані особливості визначення стратегії розвитку підприємства не можна вважати вичерпними. Для точнішого визначення даного терміну слід більш глибоко проаналізувати існуючі підходи, механізми, принципи до стратегії розвитку, що дасть змогу більш точно встановити її сутність та зміст. Також є потреба дослідити та систематизувати знання щодо безпосередньої розробки таких стратегій. Це буде завданням для подальших досліджень.

Література

1. Наливайко А. П. Стратегія підприємства адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів: моногр. — К.: КНЕУ, 2013. — 454 с.
2. Ансофф И. Стратегический менеджмент. – СПб.: П, 2010. – 344 с.
3. Портер, Майкл. Конкурентна стратегія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://online.kz/wp-content/uploads/2016/12/>
4. Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент: создание конкурентного преимущества. – М.: Вильямс, 2016. – 592 с.

5. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://alleng.org/d/manag/man117.htm>
6. Шеховцева Л.С. О некоторых понятиях стратегического управления – 2012 г. – С. 34-41
7. Виханский О.С. Стратегическое управление [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.al24.ru/wp-content/uploads/2015/12/>
8. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2012 р. – 152 с.
9. Бланк И.А. Торговый менеджмент [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.booksite.ru/localtxt/blanc>
10. Мельник, Л.Г. Теория развития систем: монография / Л.Г. Мельник. – Сумы: Университетская книга, 2016. – 447 с.
11. Матішак Ю. І. Характеристика поняття «розвиток підприємства» та його зв'язку з іншими економічними категоріями / Ю. І. Матішак // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2015. - № 3(223). – С. 102-112.
12. Дорошук А.А. Выбор стратегии предприятия в условиях экономического кризиса // Стратегии развития предприятия в условиях рыночной экономики – 2012. – № 3. – С. 92 – 95.
13. Рудьев В.А., Гуткевич С.О. Менеджмент : навч.посіб. / В.А. Рудьев, С.О. Гуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.
14. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент: теория и практика : учеб. пособ. / А.Т. Зуб. – М. : Аспект Пресс, 2013. – 415 с.
15. Головінов М.І. Стратегія розвитку підприємства: сутність і ознаки / М.І. Головінов, О.І. Литвинов // Науковий вісник : Зб. науково-технічних праць. – Львів : Національний лісотехнічний університет України. – 2014. – Вип. 21.19. – С. 224-228
16. Тюха І. В., Денисюк І. О. Стратегія розвитку у системі стратегій підприємства //Економіка харчової промисловості. – 2013. – №. 3. – С. 33-37

17. Хацер М. В. Стратегія розвитку підприємства в умовах нестабільності економіки держави // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2015. – №. 3 (27).

1. Nalyvayko A. P. Stratehiya pidpryyemstva adaptatsiya orhanizatsiy do vplyvu svitovykh suspil'no-ekonomichnykh protsesiv: monohr. — K.: KNEU, 2013. — 454 s.

2. Ansoff Y. Stratehycheskyu menedzhment. – SPb.: P, 2010. – 344 s.

3. Porter, Maykl. Konkurentna stratehiya [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://online.kz/wp-content/uploads/2016/12/>

4. Tompson A.A., Stryklend A.Dzh. Stratehycheskyu menedzhment: sozdanye konkurentnoho preymushchestva. – M.: Vyl'yams, 2016. – 592 s.

5. Meskon M., Al'bert M., Khedoury F. Osnovy menedzhmenta [Электронны resurs]. Rezhym dostupa: <http://alleng.org/d/manag/man117.htm>

6. Shekhovtseva L.S. O nekotorykh ponyatyakh stratehicheskoho upravlenyya – 2012 h. – S. 34-41

7. Vykhansky O.S. Stratehicheskoe upravlenye [Электронны resurs]. Rezhym dostupa: <http://www.al24.ru/wp-content/uploads/2015/12/>

8. Kudenko N.V. Stratehichnyy marketynh: Navchal'nyy posibnyk. – K.: KNEU, 2012 r. – 152 s.

9. Blank Y.A. Torhovyy menedzhment [Электронны resurs]. Rezhym dostupa: <https://www.booksite.ru/localtxt/blanc>

10. Mel'nyk, L.H. Teoryya razvytyya system: monohrafiya / L.H. Mel'nyk. – Sumy: Unyversytet-skaya knyha, 2016. – 447 s.

11. Matishchak Yu. I. Kharakterystyka ponyattya «rozvytok pidpryyemstva» ta yoho zv'yazku z inshymy ekonomichnymy katehoriyamy / Yu. I. Matishchak // Naukovyy visnyk. Odes'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet. Vseukrayins'ka asotsiatsiya molodykh naukovtsiv. – Nauky: ekonomika, politolohiya, istoriya. – 2015. - # 3(223). – S. 102-112.

12. Doroshuk A.A. Vybor stratehiy predpryyatyya v uslovyakh ekonomicheskoho kryzysa // Stratehiy razvytyya

predpryyatyya v uslovyakh rynochnoy ekonomyky – 2012. – # 3. – S. 92 – 95.

13. Rul'yev V.A., Hutkevych S.O. Menedzhment : navch.posib. / V.A. Rul'yev, S.O. Hutkevych. – K. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. – 312 s.

14. Zub A.T. Stratehychesky menedzhment: teoryya y praktyka : ucheb. posob. / A.T. Zub. – M. : Aspekt Press, 2013. – 415 s.

15. Holovinov M.I. Stratehiya rozvytku pidpryyemstva: sutnist' i oznaky / M.I. Holovinov, O.I. Lytvynov // Naukovyy visnyk : Zb. naukovo-tekhnichnykh prats'. – L'viv : Natsional'nyy lisotekhnichnyy universytet Ukrainy. – 2014. – Vyp. 21.19. – S. 224-228

16. Tyukha I. V., Denysyuk I. O. Stratehiya rozvytku u systemi stratehiy pidpryyemstva //Ekonomika kharchovoyi promyslovosti. – 2013. – #. 3. – S. 33-37

17. Khatser M. V. Stratehiya rozvytku pidpryyemstva v umovakh nestabil'nosti ekonomiky derzhavy // Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). – 2015. – #. 3 (27).

28.05.2018

УДК 339.138 (075.8)

JEL Classification: M110

Свірідова Світлана

СУБКОНТРАКТАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

У статті досліджено стан промислових підприємств в країні та Одеському регіоні. Проведений аналіз діяльності промислових підприємств виявив значну кількість збиткових підприємств. Аналіз витрат на регіональному рівні по економічних сегментах Одеської області свідчить про ріст витрат, що є негативним фактором. Третина підприємств –

збиткова. Визначено, що система управління витратами потребує змін. Методи які застосовує більшість підприємств не відповідають сучасним вимогам. Обґрунтовано необхідність використання таких вдосконалених методів управління витратами що дозволять найбільш ефективно управляти виробництвом и оптимізувати витрати.

Запропоновано застосування сучасних інструментів кооперації таких як аутсорсинг і субконтрактація. Малі підприємства-субконтрактори у більшості є спеціалізованими на визначених видах продукції, яка дешевше такої же продукції яка б вироблялась на підприємстві – контрактори. Це дозволить підприємствам стати активними учасниками корпоративних відносин та знизити затрати на виробництво.

Ключові слова: витрати, методи управління, чинники зниження, збиткові підприємства, аутсорсинг, субконтрактація.

Свиридова Светлана

СУБКОНТРАКТАЦИЯ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ИНСТРУМЕНТ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ

В статье исследовано состояние промышленных предприятий в стране и Одесском регионе. Проведенный анализ деятельности промышленных предприятий выявил значительное количество убыточных предприятий. Анализ расходов на региональном уровне по экономическим сегментам Одесской области свидетельствует о росте затрат, что является негативным фактором. Треть предприятий - убыточна. Определенно, что система управления затратами требует изменений. Методы которые применяют большинство предприятий не отвечают современным требованиям. Обоснована необходимость использования таких совершенных методов управления затратами которые позволят наиболее эффективно управлять производством и оптимизировать затраты.

Предложено использование современных инструментов кооперации таких как аутсорсинг и субконтрактация. Малые предприятия-субконтракторы в большинстве является специализированным на определенных видах продукции, которая

дешевле такой же продукции если бы она производилась на предприятии-контрактёре. Это позволит предприятиям стать активными участниками корпоративных отношений и снизить затраты на производство.

Ключевые слова: затраты, методы управления, факторы снижения, збиткові підприємства, аутсорсинг, субконтактація.

Sviridova Svitlana

"SUBCONTRACTING" AS MODERN INSTRUMENT OF MANAGEMENT CHARGES

This article examines the state of industrial enterprises in the country and in the Odesa region. The conducted analysis of the activity of industrial enterprises revealed a significant number of unprofitable enterprises. Analysis of costs at the regional level for the economic segments of the Odesa region indicates an increase in expenses, which is a negative factor. A third of enterprises are unprofitable. Certainly, the cost management system needs to be changed. The methods used by the majority of enterprises do not meet modern requirements. The necessity of using such perfect methods of expenses management that will allow efficiently manage production and optimize costs is justified.

The use of modern tools of cooperation such as outsourcing and subcontracting is suggested. Small enterprises-subcontractors are mostly specialized in certain types of products, which are cheaper than the same products if they were produced in an enterprise-contractor. It will allow enterprises to become active participants in corporate relations and reduce production costs.

Key words: charges, management methods, factors of decline, unprofitable enterprises, outsourcing, subcontracts.

Постановка проблеми. Впровадження ефективних форм і методів управління підприємством, в умовах глобалізації вітчизняної економіки набула великого значення. Переслідуючи мету отримання максимально можливого прибутку, керівництво промислового підприємства повинне орієнтуватися не стільки на зовнішні чинники виробництва, визначувані умовами ринкового середовища, скільки на знаходження внутрішніх

резервів зниження рівня витрат на виробництво продукції. Підприємствам необхідно оптимізувати власні витрати з втіленням актуальних раціональних форм організації промислового виробництва, з використанням сучасних інструментів кооперації таких як аутсорсинг. В останній час значне поширення получив також и інший вид організації и взаємодії підприємств це субконтрактинг.

Тому для вирішення питань щодо зниження витрат промислових підприємств країни та регіону більш актуальним стає звернення до нових форм організації виробничої кооперації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням про суть, завдання і ефективність аутсорсинга присвячені праці в основному західних учених, таких як: Ж.-л. Бравар, Р. Морган, Д. Берсин, М. Донелланн, Е. Йордон, С. Клементс і Дж. Хейвуд. Необхідно відмітити внесок у розвиток концепції аутсорсинга і таких російських економістів, як: Б. Аникин, С. Календжян, Д. Михайлов, І. Руда.

Проблемам створення ефективних моделей аутсорсинга бізнес-процесів в умовах сучасного ринку також присвятили свої роботи Е. Аксьонов, М. Сатклифф, А. Джонсон, Д. Роуландс, С. Лофнер, С. Фернью, А. Сагу, І. Альтшулер

В працях багатьох вчених розглянуто питання виробничої кооперації. Серед зарубіжних дослідників необхідно відмітити таких, як Г. Минс, Д. Шнайдера, Р.Б. Хэндфилда, Друкер П., М. Крістерсон, та ін. Також російські вчені, а саме Білокрилов К., Добронравов А., Дряхлов Є., Ігнат'єв В., Казанський А., Каміджян С., Кісельов А., Петріщева І, Хлебніков Д. та інші в розвитку виробничої організації, а саме субконтрактних відносин, вбачають механізм підвищення ефективності діяльності підприємств країни та окремих регіонів в цілому.

Вітчизняні автори на базі досліджень зарубіжних вчених, шукають шлях становлення сучасних субконтрактних відносин, аутсорсингу в Україні. М.А. Бабій, Т.В. Гавриленко, Лігоненко Л.О., З.С. Варналій та інші розглядають різні форми кооперації підприємств, приділяють увагу специфіці сучасної української економіки та тенденцій її розвитку.

Проте в роботах українських учених ця концепція розкрита досить фрагментарно. Невирішені питання, які є

частиною загальної проблеми. Існує неоднозначність у визначенні економічної суті категорії, а отже і можливості застосування аутсорсингу і субконтрактингу як інструментів зниження витрат на виробництво, що направлено на підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств в Україні.

Метою статті є дослідження сучасного стану промисловості країни, визначення збиткових підприємств, дослідження сучасних методів контролю витрат на підприємствах та можливості переваг застосування даного інструменту як засобу управління витратами і підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в реаліях розвитку української економіки, його роль та можливості в організації виробничого процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В даний час на підприємствах, у системі управління витратами використовується традиційні методи: ретроспективний, оперативний і перспективний аналіз, що обумовлено завданнями і цілями вивчення об'єкту аналізу, інформаційною базою і напрямками використання отриманих результатів аналізу на різних рівнях ієрархічного управління.

При цьому до аналізу витрат слід підходити з системних позицій. Велике значення при реалізації сучасної методики аналізу витрат на виробництво і собівартості продукції має розробка, визначення і реалізація нових принципових позицій :

- взаємозв'язок методології управлінського і фінансового обліку, аналізу і контролю витрат для розробки управлінських рішень промислових підприємств в національному масштабі;

- практичне застосування аналізу витрат на виробництво в управлінській діяльності;

- здійснення аналізу витрат на виробництво і собівартості продукції підприємства в системі галузевого, міжгалузевого, регіонального, міжрегіонального управління в масштабах національної економіки для ухвалення ефективних і оптимальних управлінських рішень на кожному рівні економічної інфраструктури [1,2].

Для аналізу витрат на виробництво і собівартості продукції в системі управління витратами має бути визначена його структура. Структура є ієрархічною конструкцією, в основі

якої лежить послідовне системне проведення аналізу витрат на мікро- і макрорівнях управління. Аналіз витрат може бути представлений, з одного боку, як цілісна система більш високого рівня управління, а з іншого боку, як структура, яка має власний внутрішній зміст. Між різними рівнями аналізу існує взаємний зв'язок, який у свою чергу має наскрізне аналітичне значення.

Системний аналіз дозволяє дати комплексну оцінку стану витрат і собівартості продукції промислових підприємств, перспектив їх регулювання на рівні підприємства і економіки країни, засновану на аналізі статистичної інформації Державної служби статистики України [3].

Макроекономічний аналіз розпочато з аналізу по географічних елементах. Так, аналіз господарської діяльності організацій, проведений за даними Державної служби статистики України по географічних сегментах за 2014 - 2017 рр., свідчить про те, що доля збиткових організацій в кожному регіоні досить висока.

Питома вага збиткових організацій в загальній кількості підприємств по адміністративно-територіальних одиницях в середньому за період з 2014 р. по 2017 р. варіюється в межах від 20,1% в Кіровоградській, Вінницькій і Сумській та Рівненській областях до 32,6% . [3]

Представимо дані питомої ваги збиткових організацій в загальній кількості підприємств по адміністративно-територіальних одиницях в табл. 1.

Таблиця 1

Питома вага збиткових підприємств України
у 2014-2017 рр.

	% збиткових підприємств				Середнє значення за роки
	2014	2015	2016	2017	
1	2	3	4	5	6
Україна	34,1	33,7	26,3	26,6	32,6
Вінницька	29,2	28,9	22,4	20,8	20,1
Волинська	34,6	33,5	25,5	25,9	29,9
Дніпропетровська	34,9	34,3	25,8	26,6	30,4
Донецька	32,4	36,6	26,5	24,0	29,8

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6
Житомирська	36,1	35,4	27,0	27,8	31,5
Закарпатська	26,8	26,2	20,8	22,0	24,1
Запорізька	33,4	31,8	22,7	22,7	27,6
Івано-Франківська	27,2	26,2	19,6	21,1	23,5
Київська	31,7	32,7	25,7	23,6	28,4
Кіровоградська	25,4	22,2	16,3	16,5	20,1
Луганська	33,5	31,9	23,9	20,5	27,5
Львівська	35,2	34,0	25,5	26,3	30,2
Миколаївська	27,3	26,9	20,2	20,0	23,6
Одеська	31,6	30,8	24,4	23,9	27,6
Полтавська	31,5	28,9	23,4	23,6	26,8
Рівненська	36,2	34,6	28,2	28,5	31,8
Сумська	35,5	32,6	26,1	36,2	32,6
Тернопільська	30,9	28,7	22,3	23,3	26,4

В цілому по Україні цей показник за 2014-2017 рр. має значення 32,6%. Аналіз динаміки появи збиткових організацій свідчить про тенденцію зниження їх долі в економіці країни за 2014-2017 рр.

Перейдемо до аналізу питомої ваги збиткових підприємств по видах економічної діяльності або галузевому аналізі. Дані для необхідного аналізу узяті з офіційного сайту Державної служби статистики України [3].

За даними Держстату найбільш збитковими підприємствами за аналізований період є промислові підприємства, підприємства, що займаються оптовою і роздрібною торгівлею, ремонтом, автотранспортних засобів і мотоциклів. [3]

Проаналізуємо динаміку 4-х найбільш збиткових економічних напрямів і дані представимо в таблиці 2.

Аналізуючи витрати по економічних сегментах України за 2014-2017 рр., розглянемо їх структуру в розрізі галузей.

Таблиця 2

Аналіз динаміки найбільш збиткових економічних напрямів України за 2015-2017 рр. (млн.грн)

	Фінансові результати збиткових підприємств			у % до загальної кількості підприємств		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Усього	726496,4	367040,4	333276,8	26,7	27,0	27,5
Сільське, лісове господарство	25743,2	12846,6	13465,0	11,6	12,3	13,9
Промисловість	263602,2	141927,4	137047,1	27,4	27,5	28,8
Будівництво	30739,3	17902,7	14217,4	29,2	29,6	29,0
Транспорт, складське господарство	136316,0	16205,5	39832,9	24,3	28,9	29,0

Найбільша питома вага збиткових підприємств у будівництві і транспорті, у промисловості також цей показник значний.

До найбільш матеріаломістких економічних сегментів відносяться промисловість, будівництво, сільське господарство.

Доля матеріальних витрат в загальній сумі витрат промислових підприємств перевищує 60% і складають основу собівартості промислової продукції. Вартість товарів і послуг, придбаних для перепродажу і реалізованих без додаткової обробки відносно загальної частки по усіх економічних галузях набагато поступається в промислових підприємствах і складає 13,8%.

Приблизно рівнозначними є долі витрат на оплату праці і інших витрат — від 7 % до 8%. Незначна питома вага характерна для таких статей, як відрахування на соціальні потреби, чия доля складає 3,2% і амортизація основних засобів - 3,4%. [3]

Регіональний аналіз проведемо з аналізу фінансових результатів діяльності підприємств Одеської області.

Фінансові результати за 2014-2017 рр. представлені в табл. 3. Доля збиткових підприємств висока. Максимального значення цього показника складає 45,9% в 2014 р., проте за останні три роки спостерігається тенденція до його зниження. У 2017 р. кількість збиткових підприємств Одеської області складає 27,3% від усіх підприємств області, що на 18,6 % пунктів менше відносно 2014 р.

Таблиця 3

Фінансові результати підприємств Одеської області за 2014-2017 рр.(тис. грн.)

Роки	Всього				
	Фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які отримали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат млн. грн.
1	2	3	4	5	6
2014	-11075271,5	54,1	2980852,0	45,9	14056123,5
2015	-4688853,5	73,6	1257279,6	26,4	5946133,1
2016	-3544683,3	74,2	1992742,3	25,8	5537425,6
2017	-1869630,1	72,7	2311045,5	27,3	4180675,6

На кінець 2017 року прибутково працювали 72,7% підприємств, і їх прибуток склав 6372,4 млн. грн. В той же час 27,3% українських підприємств отримали збитки на суму 6773,0 млн. грн.

Таким чином, в економіці працює колосальна кількість підприємств, існування яких відповідно до нормальної логіки просто неможливе. Очевидно, що ми маємо справу з феноменом тіньової економіки, яка зберігає міцні позиції в Україні.

За даними за 2017 р. рентабельність підприємств Одеської області випереджає рентабельність підприємств в цілому по країні, проте до 2014 р. значення рентабельності поступається. Для 2015-2017 рр. характерний ріст рентабельності, що є позитивною тенденцією і говорить про підвищення прибутковості підприємств Одеської області [3].

Аналіз витрат на регіональному рівні по економічних сегментах Одеської області свідчить про ріст витрат, що є негативним фактором. Тому необхідні кардинальні зміни.

У сучасних умовах прагнення працювати з максимальною економічною віддачею примушує багато підприємств реформувати як свою внутрішню організаційну структуру, так і методи управління організацією виробництва за

допомогою сучасних інструментів, важливим компонентом яких є управління витратами. Промислові підприємства змушені оптимізувати витрати.

Традиційні підходи до обліку витрат і калькуляції собівартості продовжують функціонувати, але їх можливості не можуть повною мірою задовольнити вимоги управління підприємством в умовах, що змінилися, тому вони повинні поступово витіснятися досконалішими методами управління витратами на виробництво промислової продукції.

У реалізації сучасних методів управління витратами українська практика ринкового періоду істотно відстала від західної. У зв'язку з цим виникає необхідність розгляду методів, що становлять ядро систем управління витратами на сучасному промисловому підприємстві.

Зарубіжна практика виробила ряд методів, які використовуються для оптимізації витрат :

1. С -метод (Activity Based Costing);
2. таргет-костинг;
3. кайзен-костинг;
4. калькуляція собівартості по стадіях життєвого циклу продукту;
5. система управління «точно в строк»;
6. система калькуляції «по останній операції» [4].

У сучасний час набирають популярність такі методи управління витратами як аутсорсинг та субконтрактація.

Аутсорсинг широко використовується в управлінській практиці за кордоном. Так, за даними опитування топ-менеджерів західних компаній, проведених консалтинговою фірмою «Yankeldvich partners», були визначені такі основні переваги при використанні аутсорсингу :

- зниження витрат – 79 %;
- концентрація на профільному бізнесі – 75%;
- підвищення якості послуг – 70%;
- підвищення конкурентоспроможності – 67%;
- оптимізація бізнес-процесів – 62% [5].

Світову популярність здобули успішні проекти аутсорсинга компаній Procter&Gamble, Dell, Nike, Siemens, Swit Biura, Kodak та ін. Сьогодні економіка розвинених країн побудована таким чином, що підприємства виконують яку-

небудь одну економічну функцію, наприклад, виробництво, збут або логістику. Аутсорсинг представляє нові форми організації виробництва і є вже невід'ємною частиною сучасного менеджменту. Розвиток ринкових стосунків демонструє тенденцію до розширення практики використання аутсорсинга в усіх сферах діяльності підприємств. Малі спеціалізовані підприємства надають великим підприємствам широкий спектр послуг кредитно-фінансових, інформаційних, торгово-посередницьких, логістичних, консультаційних, рекламних і інших.

З цього можна зробити висновок про те, що аутсорсинг - це інструмент, за допомогою якого можна підвищити ефективність промислових підприємств, оскільки він дозволяє:

- зосередити зусилля на функціях, які їм властиві, а саме на виробництві;
- скоротити витрати і тим самим понизити собівартість продукції;
- зменшити фінансові і виробничі ризики;
- добитися підвищення ефективності діяльності без значних додаткових інвестицій;
- збільшити пристосованість підприємства до зовнішніх умов;
- зосередитися на розробці нових продуктів і послуг;
- поліпшити якість продукції і послуг.

Другим сучасним інструментом, що зможе впливати на зниження витрат промислових підприємств та зменшення доли збиткових підприємств є субконтрактинг.

Поняття «субконтрактинг» постійно трансформується і сьогодні цей термін ще не сформовався остаточно. Європейський підхід визначає субконтрактинг як різновид ділового партнерства. Вітчизняний економіст Антонюк Д.А. відносить їх до механізмів інституціональної інфраструктури підприємництва, д.е.н. Литовченко І.Л. розглядає це поняття з точки зору маркетингово-аналітичних функцій на основі сучасних інформаційно-комунікативних технологій, що співпадає з точкою зору автора. Субконтрактинг є формою аутсорсингу, і відноситься до операційного аутсорсингу [6].

Нині доля фірм-субконтракторів у вартості готових виробів оброблювальної промисловості розвинених

промислових країн коливається в інтервалі від 1/4 до 1/3, а у виробництві електронної техніки, дорожньобудівного устаткування, літаків і ряду інших видів продукції досягає 50-70%. Понад 40% торгівлі машинобудівною продукцією провідних промислових країн це постачання комплектуючих виробів по лінії виробничої кооперації [7].

Великі підприємства-контрактори, залишаючи за собою такі найважливіші елементи виробничого циклу, як конструкторські розробки, промисловий дизайн, маркетинг, зборка, поступово передавали виробництво деталей, комплектуючих або вузлів, необхідних для виробництва кінцевого продукту, юридично самостійним спеціалізованим підприємствам, як правило, малим або середнім.

Розділяють дві основні моделі субконтрактинга: з вертикальною структурою, коли мале підприємство жорстко прив'язане до номенклатури великого підприємства и з горизонтальною структурою, коли мали підприємства вільно надають послуги на ринку.

Малі підприємства у більшості є спеціалізованими по визначених видах продукції, з серійним чи багатосерійним випуском продукції. Тобто продукція, яка виробляється, може бути значно дешевше такій же продукції яка б вироблялась на підприємстві – контрактори.

Таким чином, субконтрактація дозволяє знизити витрати (у тому числі непрофільні) на випуск основного виду продукції.

Найбільш популярні центри субконтрактації в Японії, біржі субконтрактації ЮНІДО, субконтрактингові центри у країнах ЄС [7].

І як що аутсорсинг вже отримав популярність на декількох Українських підприємствах, то центри субконтрактингу потребує свого розвитку. Слід зазначити, що в Україні подібні центри були створені лише в двох областях – Донецькій і Луганській, які на теперішній час не функціонують [8].

Наприклад, українське підприємство АТ «Елемент» використовує субконтрактинг. АТ «Елемент» - головна організація Міністерства промислової політики України по науково-технічному напрямку «Електронні системи виміру, контролю параметрів і управління авіаційними двигунами». Одним з головних підрозділів є бюро сертифікації і управління

якістю, бюро технічного контролю, виробництво, що складається з ділянки монтажу і зборки і бюро градування.

Підприємство застосовує субконтрактинг в роботі з малими підприємствами, що поставляють за замовленням контрактора необхідні комплектуючі. Центру субконтрактації в Одесі не має, тому підприємство самостійно здійснює пошук партнерів в місті і країні. Така форма організації виробництва, застосування сучасних інструментів надає можливість оптимізувати витрати.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У сучасних умовах господарювання для підприємств актуального значення набувають технології аутсорсингу і субконтрактингу, оскільки вони дозволяють підтримувати економічну стійкість виробників в умовах жорсткої конкуренції і нестабільності зовнішнього середовища. Субконтрактинг виступає як ефективний інструмент підвищення ефективної діяльності підприємств і організацій, збільшення рентабельності і конкурентоспроможності за рахунок зниження витрат на виробництво. На даний момент ринок субконтрактингових послуг в Україні недостатньо розвинений, але його вдосконалення дасть можливість підприємствам стати активними учасниками кооперативних відносин, скоротити в два-три рази витрати; сконцентруватися на розвитку підприємства, не витрачаючи при цьому час на виконання непрофільних процесів. Велика гнучкість і швидка адаптація до зміни попиту на ринку відбувається легше.

Таким чином, ухвалення рішення про створення центрів регіональних субконтрактації та використання таких сучасних інструментів дозволить знизити кількість збиткових підприємств в регіоні та країні.

Література

1. Іванюта П. В. Управління і ресурсами і витратами : навчальний посібник/ О. П. Лугінська; ред. С. М. Іванюта; Полтавський ун-т споживчої кооперації, Держ. комітет статистики України, Держ. академія статистики, обліку та аудиту, Полтавська філія. – К.: ЦУЛ, 2009. – 320 с.

2. Остапенко Я. О. Облік витрат на виробництво та собівартість продукції [Електронний ресурс] / Я. О. Остапенко. – Режим доступа: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2010_2/Ostapenko.pdf – 2010.

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Шапіро І.А. Характеристика основних підходів до формування систем управління витратами промислових підприємств / І.А. Шапіро // Європейський вектор економічного розвитку. –2011. –№ 1 (10). –С. 263–270.

5. Михайлов Д.М. Аутсорсинг. Новая система организации бизнеса: [учеб. пособ.] / Д.М. Михайлов. – М. : КНОРУС, 2006. – 256 с

6. Литовченко І.Л., Хмелярова Я.А. Дослідження поняття «субконтрактація» як сучасної форми виробничої кооперації /Науковий вісник Херсонського державного університету, Випуск 11. Частина 3., 2015. С.75-79

7. Литовченко И. Л., Хмелярова Я. А. Субконтрактация как современная форма промышленной кооперации //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – №. 10 (2). – С. 6-12.

8. Антонюк Д. А. Аутсорсинг та субконтрактинг як механізми інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах мегарегіональної інтеграції України //Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – №. 30. – С. 53-60.

1. Ivanyuta P. V. Upravlinnya i resursamy i vytratamy : navchal'nyy posibnyk/ O. P. Luhins'ka; red. S. M. Ivanyuta; Poltavsk'yyu un-t spozhyvchoyi kooperatsiyi, Derzh. komitet statystyky Ukrayiny, Derzh. akademiya statystyky, obliku ta audytu, Poltavsk'ka filiya. – K.: TsUL, 2009. – 320 s.

2. Ostapenko Ya. O. Oblik vytrat na vyrobnytstvo ta sobivartist' produktsiyi [Elektronnyu resurs] / Ya. O. Ostapenko. – Rezhym dostupa: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2010_2/Ostapenko.pdf – 2010.

3. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystryky Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Shapiro I.A. Kharakterystyka osnovnykh pidkhodiv do formuvannya system upravlinnya vytratamy promyslovykh pidpryyemstv / I.A. Shapiro // Yevropeys'kyy vektor ekonomichnoho rozvytku. –2011. –# 1 (10). –S. 263–270.

5. Mykhaylov D.M. Aut-sorsynh. Novaya sistema orhanyzatsyy byznesa: [ucheb. posob.] / D.M. Mykhaylov. – M. : KNORUS, 2006.–256 s

6. Lytovchenko I.L., Khmelyarova Ya.A. Doslidzhennya ponyattya «subkontraktatsiya» yak suchasnoyi formy vyrobnychoyi kooperatsiyi /Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu, Vypusk 11. Chastyna 3., 2015. S.75-79

7. Lytovchenko Y. L., Khmelyarova Ya. A. Subkontraktatsyya kak sovremennaya forma promyshlennoy kooperatsyy //Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2016.–# 10 (2).–S.6-12.

8. Antonyuk D. A. Aut-sorsynh ta subkontraktyh yak mekhanizmy instytutsional'noyi infrastruktury pidpryyemnytstva v umovakh meharehional'noyi intehratsiyi Ukrayiny //Visnyk Pryazovs'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky. – 2015. – #. 30. – S. 53-60.

28.05.2018

НАШІ АВТОРИ

Авдієнко Яна Анатоліївна – викладач кафедри маркетингу Одеського національного економічного університету

Аріонова Наталія Олександрівна – магістрант Одеського національного економічного університету

Варналій Захарій Степанович – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Доброва Наталя Василівна – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет

Донцул Анастасія Василівна – магістрант Одеського національного економічного університету

Зіньковська Дар'я Володимирівна – викладач кафедри маркетингу Одеського національного економічного університету

Карпов Володимир Анатолійович – к.е.н., доцент, начальник НДЧ Одеського національного економічного університету

Коновальчук Аліна – магістрант Одеського національного економічного університету

Лозінський Ростислав – магістрант Одеського національного економічного університету

Нікітченко Олександр Олександрович – ст. викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету

Однолько Вікторія Олександрівна – к.е.н., ст. викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету

Обнявко Олександр Валентинович – к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу Одеського національного економічного університету

Плотнікова Анна Віталіївна – магістрант Одеського національного економічного університету

Свірідова Світлана Сергіївна – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємств Одеський національний політехнічний університет

Сидоренко Олена Віталіївна – магістрант Одеського національного економічного університету

Сирчин Олександр Леонідович – к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету

Янковий Володимир Олександрович – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету

Шановні колеги!

Запрошуємо Вас взяти участь у
XIV Всеукраїнській науково-практичній конференції
«ПОКРИТАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ»
«Актуальні проблеми розвитку економічної теорії
в умовах глобалізації»,
яка відбудеться **13-14 жовтня 2018 р.** в м. Одесі

За результатами роботи конференції планується публікація збірника тез доповідей.

Найкращі доповіді, обрані організаційним комітетом, будуть опубліковані у збірнику праць «Науковий вісник ОНЕУ», який включено до переліку наукових фахових видань з економіки.

ТЕМАТИЧНІ СЕКЦІЇ КОНФЕРЕНЦІЇ:

1. Сучасна економічна теорія: пріоритетні напрямки досліджень.
2. Методологічні проблеми сучасної економічної теорії.
3. Проблеми посттрансформаційних економік в умовах глобалізації.
4. Відносини власності: дослідження в різних напрямках економічної думки.
5. Еволюція капіталу та специфіка його відтворення в умовах глобалізації.
6. Економічна історія та історія економічної думки.
7. Наукові дослідження магістрантів спеціальності «Економічна теорія та історія економічної думки».

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова – *Звєряков М.І.*, член-кореспондент НАН України, д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор ОНЕУ.

Заступник голови: – *Ковальов А.І.*, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи ОНЕУ,

Члени організаційного комітету:

Уперенко М.О. – д.е.н., професор, завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП Одеського національного економічного університету;

Ушкаренко Ю.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин Херсонського державного університету;

Жданова Л.Л. – д.е.н., професор кафедри ЗЕТ та ЕП Одеського національного економічного університету;

Синяков С. В – д.філ.н., професор, професор кафедри філософії та педагогіки Національного транспортного університету м.Київ;

Макуха С.М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри ЗЕТ та ЕП Одеського національного економічного університету;

Карнов В.А. – к.е.н., доцент, начальник НДЧ;

Батанова Т.В. – начальник науково-редакційного відділу ОНЕУ.

Секретар оргкомітету – *Росецька Ю.Б.*, к.е.н., доцент, доцент кафедри ЗЕТ та ЕП.

УМОВИ УЧАСТІ В КОНФЕРЕНЦІЇ

Робочі мови конференції: українська, російська, англійська.

Для участі в роботі конференції необхідно до **30 листопада 2017 р.** надіслати електронною поштою на адресу

k.zet@oneu.edu.ua

- заявку на участь та відомості про автора;
- тези доповіді (2-3 повні сторінки) – електронний варіант;
- копію квитанції (чеку) про оплату.

Організаційний внесок учасників для часткової оплати видатків на проведення конференції за умови особистої участі складає – 150 грн.; членам Всеукраїнської асоціації політичної економії – 100 грн.

Після отримання заявки на участь у конференції оргкомітет надсилає особисте запрошення на вимогу учасника.

Платіжні реквізити:

ПАТ "Альфа-Банк",

МФО 300346,

код ЄДРПОУ 23494714

Рахунок для поповнення: 2924701

Призначення платежу: поповнення карткового рахунку
26256003098056

Росецька Юлія Болеславівна

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ:

Текст: у текстовому редакторі Word версії 6.0 і вище (у форматі *.doc) через 1 інтервал. Обсяг: **2-3 повні сторінки** формату А-4. Шрифт: Times New Roman, 14 кегля. Поля: з усіх боків – 2 см. Абзацний відступ зліва – 1,25.

Рисунки, діаграми, таблиці **будуються з використанням чорно-білої гами. Використання кольору і фону не допускається. Усі рисунки і таблиці повинні бути названі. Для назв таблиць, підпису рисунків використовувати шрифт Times New Roman, 14 pt, жирний. Всі рисунки повинні бути згруповані як єдиний об'єкт. Формули розташовувати по центру з нумерацію по правому краю. При наборі формул використовувати редактор формул MS Office. Забороняється використовувати скановані об'єкти!**

Формули слід друкувати за допомогою редактора формул Microsoft Equation і нумерувати у круглих дужках, наприклад, (2).

Література повинна містити відомості з доступних читачам джерел і бути оформлена за діючим ДСТУ. Використані **джерела мають бути пронумеровані** відповідно до порядку згадування у тексті. Посилання на літературу в тексті подаються в порядку цитування в квадратних дужках, наприклад, [5, с.18].

Розміщення: у верхньому правому куті (від поля) напівжирним шрифтом прізвище та ініціали авторів (не більше 3-х), нижче звичайним шрифтом науковий ступінь, вчене звання, нижче установа. Нижче через 1 інтервал великими літерами напівжирним шрифтом – назва (не більше 8 слів). Далі через 1 інтервал з нового рядка – основний текст.

ЗАЯВКА
на участь у роботі XIV
Всеукраїнської науково-практичної
конференції «ПОКРИТАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ»
«Актуальні проблеми розвитку економічної теорії
в умовах глобалізації»

Прізвище _____

Ім'я _____

По-батькові _____

Назва організації _____

Посада _____

Науковий ступінь _____

Вчене звання _____

Номер секції _____

Назва доповіді _____

Адреса _____

Телефон _____

Електронна пошта _____

Форма участі (потрібне підкреслити)

- *виступити з доповіддю (до 10 хв.)*

- *виступити з інформацією (до 5 хв.)*

- *дистанційна*

Потреба у надсиланні персонального запрошення

Необхідність готелю (оплачується
самостійно) _____

Дати проживання у готелі з _____ по _____

АДРЕСА
Організаційного комітету XIV Всеукраїнської
науково-практичної
конференції «ПОКРИТАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ»
«Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в
умовах глобалізації»

Одеський національний економічний
університет (ОНЕУ), кафедра *Загальної економічної теорії*

та економічної політики

вул. Преображенська, 8, ауд. 214.

65082, м. Одеса, Україна

+38(048) 723-82-79

E-mail: k.zet@oneu.edu.ua

Науково-дослідна частина

+38(048) 723-05-89

Секретар оргкомітету

к.е.н., доцент кафедри ЗЕТ та ЕП

Росецька Юлія Болеславівна

+38 (097) 535-15-49

Реєстрація учасників конференції
відбудеться у Одеському національному
економічному університеті

Матеріали номера друкуються мовою оригіналу

НАУКОВИЙ ВІСНИК
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
Збірник наукових праць

Наукове видання

За достовірність викладених фактів, цитат та інших
відомостей відповідає автор

Підписано до друку за рекомендацією
Вченої ради Одеського національного економічного
університету
30 серпня 2013 р. Протокол № 1

Замовлення № _____
Підписано до друку 29.05.2018
Формат 60 x 84 1/16
Тираж 100 прим.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 12,5